

◉ พระพุทธเมตตา ◉

ประดิษฐาน ณ มหาสถูปเจดีย์พุทธคยา

บทสวดมนต์
ธัมมลักก์ปปัจจัตตนาสูตร
มหาราชาปริตร
พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์

๙ • ๙

ISBN ;	978-974-13-6153-3
จัดพิมพ์โดย ;	กลุ่มเพื่อนร่วมธรรม ๐๒-๕๘๘-๔๘๕๒ , ๐๒-๓๓๔-๕๕๒๔ เผยแพร่เป็นธรรมทาน (ห้ามจำหน่าย) อนุญาตให้พิมพ์เผยแพร่ได้
ภาพปก ;	บจก. ศรีเอทมิเดีย สตูดิโอ เกื้อกูลภาพ
ผู้รวบรวมเรียบเรียง ;	คุณ สุนัฐษา ฉายาวัดมนะ
ผู้จัดเรียงต้นฉบับ-รูปเล่ม ;	คุณ ไพบุลย์ เขิดชูชาติ
พิมพ์ครั้งที่ ๑ ;	ธันวาคม ๒๕๕๐ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒ ;	ธันวาคม ๒๕๕๑ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม
พิมพ์ที่ ;	บริษัท บุญศิริการพิมพ์ จำกัด ๙/๑๑-๑๓ ซ.เสนานิคม ๑ ถ.พหลโยธิน กรุงเทพฯ ๑๐๕๐๐
โทรศัพท์ ;	๐๒-๕๓๙-๒๕๕๓ , ๐๒-๙๔๑-๖๖๕๐-๑
โทรสาร ;	๐๒-๙๔๑-๖๖๕๒
Dhammaintrend	ร่วมเผยแพร่เป็นธรรมทาน

ชดมออบเป็น
ธรรมบรรรณาการ

แต่

จาก

การเกิดเป็นมนุษย์นั้น “ แสนยาก ”
การเกิดเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นยากขึ้นไปอีก

การเกิดเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
ได้อาศัยอยู่ในประเทศที่มีองค์พระประมุข
ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา
พร้อมทั้งได้พบคำสอน
ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น
ช่างยากยิ่งนัก

ฉะนั้น พุทธศาสนิกชน ที่ได้เกิดเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์
อาศัยอยู่ในประเทศไทย และได้พบพระพุทธศาสนา
ท่านทั้งหลาย
ย่อมเป็นผู้มีบุญบารมีอย่างล้นเหลือ

คำนิยม

ข้าพเจ้าได้รับหนังสือสวดมนต์เล่มนี้จากกัลยาณมิตรใน “กลุ่มเพื่อนร่วมธรรม” หลังจากที่ได้อ่านเนื้อหาสาระภายในเล่มโดยตลอดแล้ว ข้าพเจ้ามีความรู้สึกที่หนังสือเล่มนี้ไม่เหมือนหนังสือสวดมนต์ที่ได้พบเห็นกันทั่วไป เพราะมีการเลือกสรรแต่เฉพาะบทสวดที่เป็นพระพุทธรูปอันเป็นสาระสำคัญ และเป็นแก่นแท้จากคำสอนของพระบรมศาสดามาบรรจุไว้หลายบท โดยเฉพาะบทมัจฉกัปป์วัตตนิสสุต ซึ่งข้าพเจ้ามีความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง และในตอนท้ายของบทนี้ยังมีข้อมูลที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากขึ้นด้วย

นอกจากนั้นยังมีบทแปลพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ซึ่งเป็นธรรมที่มีความละเอียดเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา อันควรที่เราทั้งหลายจะให้ความสนใจใฝ่ศึกษากันให้มากยิ่งขึ้นไป และหากผู้ที่ไม่ได้ใช้หนังสือเล่มนี้เป็นบทสวดสวดสาธยาย ก็ยังสามารถใช้เป็นหนังสืออ่านเพื่อศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ได้อีกด้วย

ข้าพเจ้าต้องขออนุโมทนาในกุศลกรรมต่อคณะผู้จัดพิมพ์หนังสือทุก ๆ ท่าน และทราบว่าหนังสือที่ได้จัดพิมพ์ครั้งแรกได้หมดลงแล้ว แต่ยังเป็นที่ต้องการของผู้ที่ใฝ่ศึกษาอยู่ จึงได้พิจารณาต่อผู้จัดพิมพ์หนังสือขอเป็นต้นบุญในการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๒ นี้ เพื่อสืบสานมรดกธรรมอันล้ำค่านี้สืบไป และเพื่อยังประโยชน์ต่อสาธุชน ผู้ใช้หนังสือเล่มนี้เพื่อการเจริญในธรรมต่อไป

นवलณี สีดา

พฤษภาคม ๒๕๕๑

คำนำ ครั้งที่ ๒

ด้วยแรงศรัทธาของคุณนวลฉวี สิดา ซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นให้มีการจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ รวมทั้งเจ้าภาพทุกท่านที่ได้เห็นประโยชน์อันจะพึงมีจากหนังสือเล่มนี้ เพื่อกระทำธรรมทานให้แพร่หลายสืบไป ทางกลุ่ม “เพื่อนร่วมธรรม” ขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของทุก ๆ ท่านด้วยความเคารพ

การจัดพิมพ์ครั้งนี้ ได้เพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนปกิณณกรรมโดยได้นำพระสูตรที่กล่าวถึง ความเป็นกัลยาณมิตรของพระบรมศาสดา ที่มีต่อเวไนยสัตว์ และได้นำเรื่อง “อุณทิสวิชยคาถา” ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความช่วยเหลือของกัลยาณมิตร จนทำให้มิตรได้ประสบสุขรอดพ้นจากการไปอุบัติในทุคติภูมิ ทั้งยังมีโอกาสได้เข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคลในอนาคตกาล (ยุคพระศรีอริยเมตไตรย) โดยเรื่องนี้ได้รับความอนุเคราะห์จาก อาจารย์ประเสริฐ ตั้งอุดมเลิศ ที่กรุณาสละเวลาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลพร้อมทั้งให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับส่วนที่ผิดพลาดในครั้งแรกนั้น คณะผู้จัดพิมพ์ได้พยายามตรวจสอบแก้ไขคำผิดโดยละเอียด แต่หากยังปรากฏความผิดพลาดขึ้นอีกก็ต้องกราบขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

กลุ่มเพื่อนร่วมธรรม

ธันวาคม ๒๕๕๑

คำปรารภในการพิมพ์ครั้งที่ ๑

เนื่องในวันที่ ๒๓ สิงหาคม เป็นวันคล้ายวันเกิด ของคุณแม่ นงนุช เชิดชูชาติ ในวาระสำคัญนี้ บุตรธิดาถือเป็นโอกาสอันดีที่จะได้ ร่วมกันสร้างกุศลธรรมทาน เพื่อให้คุณแม่ได้นำพระธรรมคำสอนของ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าออกเผยแผ่ ถวายแด่พระ- ภิกษุ สามเณร และสาธุชนทั้งหลายดังที่ได้เคยกระทำเสมอมา

ในครั้งนี้อารมณ์ของคุณแม่นงนุช เชิดชูชาติ มีความประสงค์ มุ่งจะพิมพ์ธรรมทาน อันเกี่ยวกับบทสวดมนต์เพื่อให้ผู้สวดมีจิตตั้งมั่น เป็นสมาธิเข้าถึงความสงบร่มเย็น แม้จะเพียงชั่วขณะช่วงกระตักหู หรืองูแผลบลิ้น ก็ย่อมมีอานิสงส์พึงปรากฏแก่จิตของผู้เข้าถึง และยัง ได้สั่งสมเป็นนิสัยปัจจัย เพื่อพัฒนาจิตให้มีกำลังยิ่ง ๆ ขึ้นไป ด้วยกุศล ภาวนาที่มุ่งตรงสู่ความสงบอันเป็นบาทฐานแก่การเจริญวิปัสสนาใน ที่สุด จนถึงความพ้นทุกข์ตลอดกาลนาน คือ พระนิพพาน ดังนั้นการ ให้ธรรมทานของคุณแม่นงนุช เชิดชูชาติ และบุตรธิดา จึงถือได้ว่าเป็น การให้ที่ก่อให้เกิดคุณูปการเป็นอย่างยิ่ง ต่อพุทธบริษัทที่ไฝ่ธรรม กล่าวคือ เป็นการให้ที่ประกอบด้วยปัญญานำตนออกจากความเห็นผิด และเชื่อในปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ คณะผู้จัดพิมพ์ขอร่วม อนุโมทนาในการให้ธรรมทานของท่าน และบุตรธิดาที่มีความกตัญญู กตเวทิตาต่อพระคุณอันยิ่งใหญ่ของมารดา ซึ่งควรนำมาเป็นแบบอย่างใน สังคมปัจจุบัน

พรหมมาติ มาตาปิตโร

มารดา บิดา เป็นพรหมของบุตร

กลุ่มเพื่อนร่วมธรรม

ธันวาคม ๒๕๕๐

คำนำ ครั้งที่ ๑

หนังสือสวดมนต์เล่มนี้จัดพิมพ์ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะร่วมอนุรักษ์บทสวดมนต์ทั้ง ๓ บท คือ
ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร มหาราชปริตร และพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์
ซึ่งเป็นพระพุทธรพจน์ให้คงอยู่สืบต่อไป โดยมีความเห็นว่าบทสวดมนต์
และพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ทั้ง ๒ บทนี้มีการจัดพิมพ์เป็นธรรมทาน
อยู่ในวงจำกัด ไม่แพร่หลายมากเหมือนบทสวดมนต์อื่น คณะผู้จัดพิมพ์
จึงได้รวบรวมนำมาจัดพิมพ์ไว้เพื่อให้แพร่หลายสืบไป

ในบทสวดมนต์ทั้ง ๓ บทนี้ ได้มีคำแปลเพื่อประกอบความเข้าใจ
และมีตำนานที่มาจาก พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนในแต่ละบทนั้นกับผู้ใดบ้าง
และมีเหตุที่มาของแต่ละเรื่องอย่างไร ทั้งนี้เพื่อยังความศรัทธาให้เกิด
แก่ผู้นำไปสวดสาธยายต่อไป

บทสวดพระปริตร จำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

- ๑) จุลราชปริตร (เจ็ดตำนาน) มี ๗ ปริตร
- ๒) มหาราชปริตร (สิบสองตำนาน) มี ๑๒ ปริตร

ส่วน “บทธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” ผู้จัดพิมพ์มีความเลื่อมใส
ศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง จึงได้จัดพิมพ์บทนี้รวมไว้ในวาระเดียวกัน เพื่อเป็น
การน้อมนำพระธรรมคำสอนอันทรงคุณค่าของพระผู้มีพระภาคเจ้า มา
ประพฤติปฏิบัติตามให้ชีวิตได้พัฒนาสู่ความสุขอันไพบูรณ์ ทั้งในปัจจุบันภพ
และสัมปรายภพ(ภพหน้า)ต่อไป

**ความสำคัญของบทธัมมจักกัปปวัตตนสูตร และพระอภิธรรม
๗ คัมภีร์ มีดังนี้ :-**

๑) ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นพระธรรมเทศนาครั้งแรก ที่กล่าวถึงอริยสัจสี่ และข้อปฏิบัติ ที่ทำให้เกิดพระอริยบุคคลเป็นพุทธสาวกได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นผู้ลอยจากบุญ และบาปทั้งปวง เป็นผู้เดินออกจากวัฏฏทุกข์ได้ โดยไม่ย้อนกลับมาเกิดในกองทุกข์อีกโดยสิ้นเชิง

ในวันเพ็ญเดือนอาสาฬห (เดือน ๘) ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี นับเป็นวันที่มีพระรัตนตรัย บังเกิดขึ้นในโลกครบบริบูรณ์ หลังจากพระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์แล้ว ดวงตาเห็นธรรมได้เกิดขึ้นแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้น เป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลล้วนมีความดับไป เป็นธรรมดา” ท่านได้บรรลุธรรมแล้ว ได้กราบทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระพุทธองค์ทรงประทาน**เอทิกิขุอุปสัมปทา** คือ การอุปสมบทด้วยพระวาจาของพระผู้มีพระภาคเจ้า โดยตรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นพระสูตรที่เป็น **“ธัมมาภิสมัย”** คือ เป็นพระสูตรที่เมื่อทรงแสดงแล้ว มีเทวดา พรหม บรรลุ มรรค ผล นิพพาน มากมายจนนับประมาณมิได้ ในการแสดงปฐมเทศานี้มีเทวดา และพรหม บรรลุ มรรค และผล กันมากอย่างน้อยประมาณ ๑๘ โภกียุอย่างมากมายไม่ถ้วน

พระสูตรที่เป็น “ธัมมาภิสมัย” มีอยู่ ๖ พระสูตรด้วยกัน คือ

๑) ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร	๒) มงคลสูตร
๓) มหาสมัยสูตร	๔) ราหุโลวาทสูตร
๕) ปราภาวสูตร	๖) สมจิตตสูตร

ห้าพระสูตรแรก พระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงแสดงเอง แต่ในพระสูตรสุดท้ายนั้น พระสารีบุตรเถระผู้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา ซึ่งเลิศด้วยปัญญาเป็นผู้แสดง

๒) พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ พระอภิธรรมเปรียบเสมือนแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เพราะเกิดจากพระสัมพันธัญญาณของพระพุทธองค์ การเข้าถึงพระอภิธรรมจึงเท่ากับ เข้าถึงพระปัญญาธิคุณของพระพุทธองค์อย่างแท้จริง

การศึกษาพระอภิธรรม คือ การศึกษาธรรมชาติการทำงาน ของกาย และใจ ซึ่งเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ในตัวเรา และสัตว์ทั้งหลาย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับเรื่องของจิต(วิญญาณ) เรื่องเจตสิก เรื่องอำนาจจิต เรื่องวิถิจิต เรื่องกรรม และการส่งผลของกรรม การเวียนว่ายตายเกิด เรื่องสัตว์ในภพภูมิต่างๆ และกลไกการทำงานของกิเลส ทำให้รู้ว่าชีวิตของเราในชาติปัจจุบันนี้มาจากไหน มาได้อย่างไร มีอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เมื่อได้คำตอบชัดเจนดีแล้ว ก็ จะรู้ว่าตายแล้วไปไหน และไปได้อย่างไร อะไรเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่าง ชาตินี้กับชาติหน้า ทำให้หมดความสงสัยว่า ตายแล้วจะเกิดอีกหรือไม่ นรก สวรรค์ มีจริงไหม ทำให้มีความรู้ในเรื่องของกรรม และการส่งผล ของกรรม(วิบาก) และจะเข้าใจคำสอนที่มีคุณค่าสูงสุดในพระพุทธศาสนาว่า

กุศลชั้นการให้ทาน รักษาศีล และการเจริญสมาธิ ก็ยังมีใช้ คำสอนที่มีค่าสูงสุดในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นเหตุให้ต้องเกิดมา เพื่อรับผลของบุญกุศลเหล่านั้นอีก ท่านเรียกว่า **“วิภูฏกุศล”** เพราะ กุศลเหล่านี้ ยังไม่ทำให้พ้นไปจากการเวียนว่ายตายเกิด **คำสอนที่มีค่า สูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ การปฏิบัติ “วิปัสสนากรรมฐานตาม แนวมหาสติปัฏฐาน ๔”** เพื่อให้เห็นว่าทั้ง นามธรรม(จิต,เจตสิก) และ รูปธรรม(รูป) มีสภาพที่ไม่เที่ยง ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ไม่ใช่ตัวตน บังคับบัญชาไม่ได้ มีการเกิดดับ ๆ ตลอดเวลา หาแก่นสาร หาตัวตน หาเจ้าของไม่ได้เลย เมื่อมีปัญญาเห็นแจ้งในสภาวะธรรมตามความเป็น

จริงได้เช่นนี้แล้ว ก็จะเป็นแนวทางนำไปสู่การประหาณกิเลส และเข้า
ถึงพระนิพพานได้ในที่สุด

ดังนั้น การศึกษาพระอภิธรรมจึงถือว่าเป็นการสั่งสมปัญญา
บารมีที่ประเสริฐที่สุด ไม่มีวิธยาการใดๆในโลกที่ศึกษาแล้วจะทำให้เกิด
ปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามคำสอนได้เท่ากับการศึกษาพระอภิธรรม และ
ยังเป็นการช่วยกันรักษาหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ไว้ให้
อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา เป็นการช่วยสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ให้มัน
คงถาวรตลอดไป ส่วนการสวดมนต์ถือเป็นสมาธิกุศล สมาธิยังเป็นเหตุใกล้
ให้เกิดปัญญา (เป็นบาทฐานของปัญญา) สมาธิจะทำให้จิตของผู้สวด
ตั้งมั่น มีพลังสามารถคลายความเศร้าโศก กระทบกระชวยใจ ตลอดจน
ความทุกข์กังวลต่าง ๆ ลงได้ด้วยการมีสมาธิ

หากหนังสือเล่มนี้มีความผิดพลาดพลั้งเพลอ ไม่สมบูรณ์อันเกิด
จากเหตุใด ๆ ก็ตาม คณะผู้จัดพิมพ์ขอน้อมรับผิดมา ณ ที่นี้ด้วย

ขออานุภาพแห่งความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และบุญกุศลอัน
จะพึงบังเกิดมีจากการรวบรวม และเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ คณะผู้จัดพิมพ์
ขอถวายบูชาแด่พระรัตนตรัย และขอบูชาแด่ พระคุณมารดา บิดา
พระคุณครูบาอาจารย์ทุก ๆ ท่าน ที่ได้สืบสานมรดกธรรมอันล้ำค่านี้ไว้
จนตกทอดมาถึงปัจจุบัน และขอสันติสุขจงมีแก่เพื่อนร่วมสังสารวัฏฏ์
ทุกท่านด้วยกัน เทอญ.

กลุ่มเพื่อนร่วมธรรม

ธันวาคม ๒๕๕๐

ขอขอบพระคุณ

ขอขอบพระคุณต่อครุฑาของท่านผู้มีกุศลจิต ที่ได้บริจาคทรัพย์
ร่วมเป็นเจ้าของภาพ ในการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ รวมทั้งผู้ที่เป็น ‘ต้นบุญ’
ทุกท่าน อันมีรายนามปรากฏอยู่ในท้ายเล่มนี้ และหนังสือเล่มนี้จะสำเร็จ
ลงมิได้เลย หากขาดความอนุเคราะห์สนับสนุนจากครูบาอาจารย์หลายท่าน
ดังนี้ :-

พระอาจารย์ มหาสมปอง มุทีโต (พระอาจารย์ผู้ให้การชี้แนะ
และ ตรวจทานบาลี)

พระอาจารย์ มหาประนอม ธมฺมาลงกาโร (พระอาจารย์ที่ปรึกษา)

พระครูธรรมธร ไพรัช วรโท (ผู้ตรวจทานบาลี)

พระอาจารย์ มหาประเสริฐ นรินโท ”.....”

พระอาจารย์ บัณฑิต ภาณธีโร ”.....”

พระอาจารย์ มหาสนธิ จิตลัมโว ”.....”

รวมทั้งกัลยาณมิตรหลายท่านที่ต้องขออนุโมทนา มา ณ ที่นี้ คือ :-

อาจารย์ ฉวีวรรณ ปัญญาสุข (ผู้ให้คำปรึกษา)

อาจารย์ บุญอนันต์ วงศ์ศิริ ”.....”

คุณ ปรางค์มาศ นิตีธรรม (ผู้เก็บข้อมูลให้ข้อมูล)

คุณ นางเยาว์ กุลฉวะ ”.....”

คุณ เขียวลักษณ์ กวีรัตน์ ”.....”

คุณ มณฑิพย์ อาทรธุระสุข (ผู้ร่วมตรวจพิสูจน์อักษร)

คุณ มณฑิรา วงศ์นิติพัฒน์ ”.....”

คุณ ธัญทิพย์ วิภาพงศ์ศานต์ ”.....”

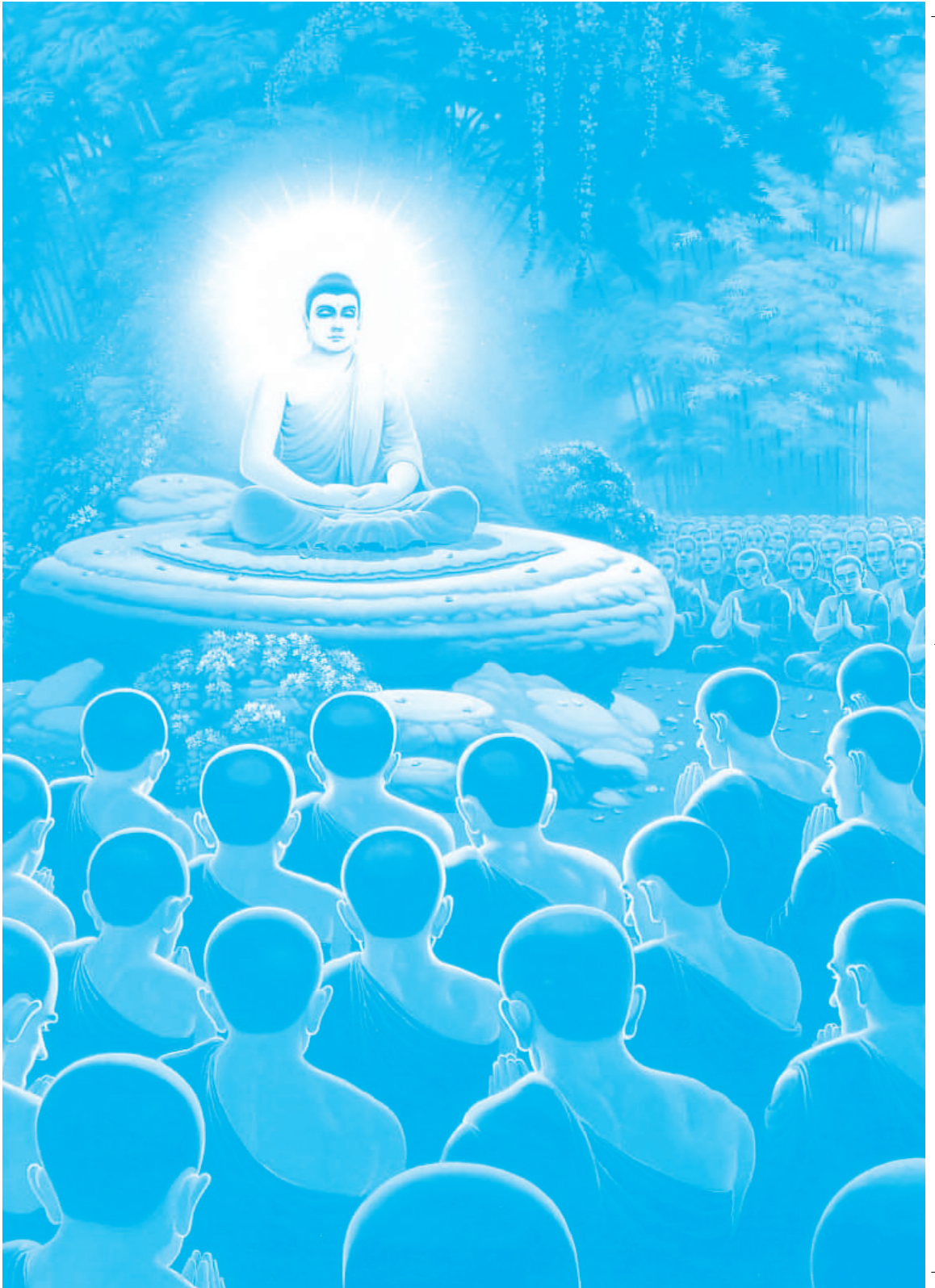
คุณ มุกดา จงมั่นวัฒนา ”.....”

คุณ กนกพร ชินรัตน์ ”.....”

ขออาราธนาอานุภาพแห่ง คุณพระศรีรัตนตรัย และบุญกุศลที่ได้จากการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ขอจงรวมเป็นพลวปัจจัยให้ท่านผู้อ่านทุกท่าน เจริญด้วยความสุข สิริสวัสดิ์ พืพัฒน์มงคล สมบูรณ์พูนผลในสิ่งอันพึงประสงค์ปรารถนาทุกประการ และ เจริญยิ่งในธรรมสัมมาปฏิบัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อเป็นนิสยปัจจัยให้ได้บรรลุมรรคผล พระนิพพาน ในอนาคตกาลอันใกล้นี้ ด้วยกันทุกท่านเทอญ.

ขอนอบน้อมแด่พระรัตนตรัย
กลุ่มเพื่อนร่วมธรรม

สารบัญ

คำนิยม	V
คำนำ ครั้งที่ ๒VI
คำปรารภในการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๑VII
คำนำ ครั้งที่ ๑	VIII
ขอขอบพระคุณXII
สารบัญ	XV
สวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย	
คำบูชาพระรัตนตรัย๒
คำกราบพระรัตนตรัย๒
คำนมัสการพระพุทธเจ้า๓
คำขอขมาพระรัตนตรัย๓
คำอาราธนาศีล ๕๔
คำอาราธนาศีล ๘๕
ไตรสรณคมน์๕
คำสมาทานศีล ๕๖
คำสมาทานศีล ๘๗
พระพุทธคุณ ๕๕
พระธรรมคุณ ๖	๑๐
พระสังฆคุณ ๕	๑๐
ขยายความเพิ่มเติม	๑๒
พระพุทธมนต์	
ชุมนุมเทวดา	๑๔
ตำนานชุมนุมเทวดา	๑๖
ชุมนุมเทวดา (ฉบับท่านคันธสาราภิวังศ์)	๑๗
สัมพุทธะ	๑๕
นโมการัญฐกคาถา	๒๑

ฉั่มมจักกัปปวัตตนสูตร

ตำนาน ฉั่มมจักกัปปวัตตนสูตร	๒๔
บทחד ฉั่มมจักกัปปวัตตนสูตร	๒๖
บทฉั่มมจักกัปปวัตตนสูตร	๒๗
ชั้นพรหม ; รูปพรหม ๑๖	๔๑
แผนผัง วัฏฏสงสาร ๓๑ ภูมิ	๔๗
คำนำรู้ รอบ ๓ อากาโร ๑๒	๔๘

สัตตมหาสถาน	๕๑
ลำดับการตรัสรู้	๕๒
อนันตริยกาถา	๕๕
พรหมทูลอาราธนาธรรม	๕๕
อุปมาบุคคลเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า	๕๗

ประวัติพระปริตรธรรม โดย พระคันธसारากวีวงศ์

ประวัติพระปริตรธรรม โดย พระคันธसारากวีวงศ์	๖๐
ประโยชน์ในปัจจุบัน	๖๐
ประโยชน์ในอนาคต	๖๒
อานิสงส์พระปริตร	๖๒
ทรงแนะนำให้สวดพระปริตร	๖๓
องค์ของผู้สวด และผู้ฟัง	๖๔
พระปริตรในปัจจุบัน	๖๔
พระปริตรที่ควรสวดเสมอ	๖๕
ไม่ควรลงท้ายด้วย “อิติ” ศัพท์	๖๖

ตำนาน พระปริตรธรรม

๑. ตำนาน มงคลปริตร	๖๘
๒. ตำนาน รัตนปริตร	๖๘
๓. ตำนาน เมตตปริตร	๗๐
๔. ตำนาน ขันธปริตร	๗๓

๕. ตำนาน โมรปริตร	๗๓
๖. ตำนาน วัฏฏกปริตร	๗๖
๗. ตำนาน รัชคคปริตร	๗๗
๘. ตำนาน อาฏานาฎิยปริตร	๗๘
๙. ตำนาน อังคุลิมาลปริตร	๘๐
๑๐. ตำนาน โพฆณังคปริตร	๘๑
๑๑. ตำนาน อภยปริตร	๘๒
๑๒. ตำนาน ชัยปริตร	๘๓

บทสวดมนต์พระปริตรธรรม โดย พระคันธสารากวีวงศ์

คำอาราธนาพระปริตร	๘๖
ความหมายของบทจัดพระปริตร.	๘๗
บทจัด มงคลปริตร.. .. .	๘๘
๑. บทมงคลปริตร.. .. .	๘๘
บทจัด รัตนปริตร	๙๓
๒. บทรัตนปริตร	๙๔
บทจัด เมตตปริตร	๑๐๓
๓. บทเมตตปริตร (ฉบับฉัฏฐาลังคีติ)	๑๐๓
๓. กรณียเมตตสูตร (เมตตาปริตรฉบับไทยลังกา)	๑๐๘
บทจัด ชั้นรปริตร	๑๑๐
๔. บทชั้นรปริตร	๑๑๐
บทจัด โมรปริตร	๑๑๓
๕. บทโมรปริตร.	๑๑๓
บทจัด วัฏฏกปริตร	๑๑๖
๖. บทวัฏฏกปริตร.. .. .	๑๑๖
บทจัด รัชคคปริตร	๑๑๘
๗. บทรัชคคปริตร.	๑๑๘

บทחד อาภานาฎิยปริตร	๑๒๘
๘. บทอาภานาฎิยปริตร	๑๒๘
บทחד อังคฺลิมาลปริตร	๑๓๕
๙. บทอังกฺลิมาลปริตร	๑๓๕
บทחד โปชนังคปริตร	๑๓๖
๑๐. บทโปชนังคปริตร	๑๓๗
บทחד อภยปริตร	๑๓๙
๑๑. บทอภยปริตร	๑๓๙
บทחד ชัยปริตร	๑๔๑
๑๒. บทชัยปริตร	๑๔๑
คุณสมบัติของพระพุทธเจ้า ๑๘ ประการ	๑๔๔
พระพุทธลักษณะ ๓๒ ประการ หรือมหาบุรุษลักษณะ	๑๔๕
พระอนุลัทธิลักษณะ ๘๐ หรือพระอนุพยัญชนะ ๘๐	๑๔๗
ตำนานพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์	
ตำนานพระอภิธรรม	๑๕๒
อาร์มภกตา	๑๕๘
ข้อควรรู้เกี่ยวกับพระอภิธรรม	๑๕๙
การสวดพระอภิธรรมในงานศพ	๑๖๐
ประเพณีการสวดพระอภิธรรม	๑๖๒
บทสวดมนต์พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ (ไม่แปล)	๑๖๕
คัมภีร์ที่ ๑ สังคณี	๑๖๕
คัมภีร์ที่ ๒ วิภังค	๑๖๖
คัมภีร์ที่ ๓ ธาตุภกตา	๑๖๖
คัมภีร์ที่ ๔ ปุคคณปัญญัตติ	๑๖๗
คัมภีร์ที่ ๕ ภควัตถุ	๑๖๗
คัมภีร์ที่ ๖ ยมก	๑๖๘
คัมภีร์ที่ ๗ มหาปัญญา	๑๖๘

ปริศนา เทวทูต ๕

เทวทูตสูตร ๒๕๖

ใจความสำคัญของพระสูตร ๒๖๒

บาปจะเป็นอโหสิกรรม ได้หรือไม่ ?

วิธีแก้ไขอกุศลกรรม ไม่ให้มีโอกาสส่งผล

(ให้กลายเป็นอโหสิกรรม) ๒๖๔

การถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ ๕ ประการ คือ ๒๖๕

เรื่องอโหสิกรรม กับ เรื่องล้างบาป 'ได้บาป' มีความแตกต่างกัน

โดยสิ้นเชิง ๒๖๘

ความทุกข์ของพระเทวทัต ๒๗๐

ทำอะไรจะหายโกรธ ๒๗๒

ฝึกใจ ไม่ใช่การฝึกใจ ๒๘๓

ประเมินผลการปฏิบัติ ๒๙๒

บรรณานุกรม ๒๙๔

รายนามเจ้าภาพ ผู้ร่วมพิมพ์หนังสือ ๒๙๘ - ๓๑๕

บันทึกกรรม และรายละเอียด Track เสียงสวดมนต์ MP ๓ ทำyles

“ศิลปะ” เป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้ง เป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีทั้งหลาย จึงถือได้ว่า ศิลปะเป็นมารดาของกัลยาณธรรมทั้งปวง เพราะศิลปะจะทำให้ ภายใจของเราบริสุทธิ์ จิตก็จะเป็นกุศล

“ศิลปะ” ถือได้ว่าเป็นกุญแจดอกสำคัญ ที่จะเปิดประตูเข้าไปสู่ ความเจริญ ความก้าวหน้าทั้งในทางโลก และทางธรรม บุคคลผู้ทุศีลก็จะขาด ที่พึ่ง ประดุจเรือที่ไม่มีหางเสือ ไร้ซึ่งจุดหมายปลายทางที่ดี

“ศิลปะ” เป็นสมบัติของมนุษย์ พระพุทธเจ้าผู้ค้นพบ และได้นำมาประดับโลกที่กำลังมืดมิด ให้สว่างไสวพร้อมเย็น ด้วยอำนาจของศิลปะ เมื่อศิลปะเข้าถึงจิตใจผู้ใดแล้ว ศิลปะนั้นจะย้อนกลับมาคุ้มครองปกป้องรักษาผู้ที่รักาศิลปะนั้น ดังคำกลอนที่ยกย่องพระคุณของศิลปะว่า :-

ศิลปะ นั้น เป็นพระขรรค์ อันมีค่า	ตัดกายา และระวีให้มีผล
ใครมีศิลปะจะมีสุข ทั่วทุกคน	ตัดกังวล ชำระบาปที่หยาบคาย

สีลํ สมุพลเมวคัค	สีลํ ปาเถยยมุตตมํ
สีลํ เสฏฺโฐ อติวาโ	เยน วาติ ทิโส ทิสี

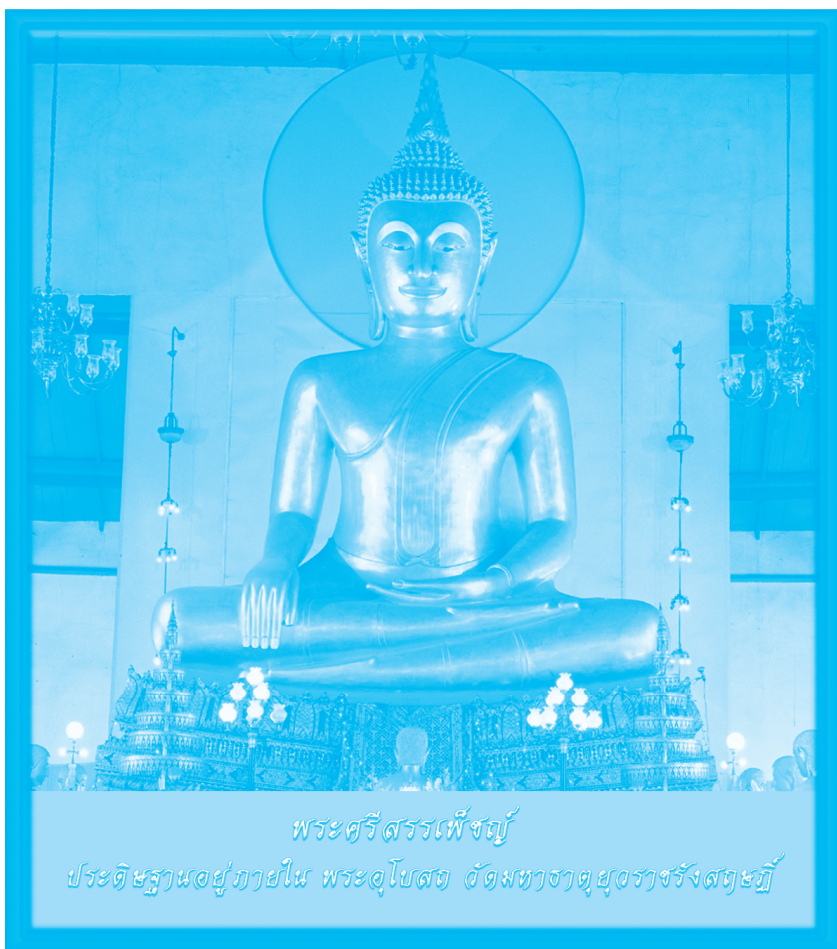
ศิลปะเป็นคุณรวมกำลังอย่างเลิศ ศิลปะเป็นเสปียงทางอย่างสูงสุด
ศิลปะเป็นผู้นำทางอย่างประเสริฐสุด
เพราะศิลปะ (มีกลิ่น) ขจรไปทั่วทุกทิศ

(ขุพุทธนิกาย เถรคาถา ๒๖/๓๕๘)

พระจอมมุนีที่ชาวโลกทั้งปวงบูชา
ทรงเพียบพร้อมด้วยพระกรุณา
เป็นบ่อเกิดแห่งความหลุดพ้น
เปรียบดังพระจันทร์เพ็ญ
ท่ามกลางนภาอันเป็นอาทิตย์วงศ์
ทรงตรัสรู้ญะยธรรมทั้งหมด
อันไพศาลตั้งมหาสมุทร
เชิญท่านทั้งหลายนมัสการ
พระจอมมุนีผู้ประเสริฐในโลก
พระองค์นั้น

(เตลกฎาคาถา ข้อ ๑)

สวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย

คำบูชาพระรัตนตรัย

อิมิณา สักกาเรนะ* พุทัง อภิปุชชะยามิ.

อิมิณา สักกาเรนะ* ธัมมัง อภิปุชชะยามิ.

อิมิณา สักกาเรนะ* สังฆัง อภิปุชชะยามิ.

ข้าพเจ้าขอน้อมบูชาพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า
ด้วยเครื่องสักการะนี้.

คำกราบพระรัตนตรัย

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภาวะวา,

พุทัง ภาวะวันตัง อภิวาเทมิ. (กราบ)

พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์
โดยสิ้นเชิง ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง
ข้าพเจ้าขออภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน.

สุวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม,

ธัมมัง นะมัสสามิ. (กราบ)

พระธรรม เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว
ข้าพเจ้าขอนมัสการพระธรรม.

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สาวะกะสังโฆ,

สังฆัง นะมามิ. (กราบ)

พระสงฆ์ สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติดีแล้ว
ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์.

พยัญชนะในบาลีตัวใดมีจุด “พิณฑุ” อยู่ใต้ล่าง เช่น ต ท หรือ ส นั้น
ให้ออกเสียงกึ่งมาตรา คือ ออกเสียง ตะ ทะ หรือ ละ ไม่เต็มที
ให้ออกเสียงเพียงครึ่งหนึ่ง (เสียงสั้นและเบา)

คำนำมัสการพระพุทธเจ้า

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต,

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น;

อะระหะโต,

ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส;

สัมมาสัมพุทธัสสะ.

ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง. (กล่าว ๓ จบ)

คำขอขมาพระรัตนตรัย

วันทามิ พุทธัง สัพพะเมโทสัง ขะมะถะ เม ภันเต.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอกราบไหว้พระพุทธเจ้า เพื่อขอขมาโทษทั้งปวง ขอพระองค์จงประทานอภัยโทษแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด.

วันทามิ ธัมมัง สัพพะเมโทสัง ขะมะถะ เม ภันเต.

ข้าแต่พระธรรมอันเจริญ ข้าพเจ้าขอกราบไหว้พระธรรม เพื่อขอขมาโทษทั้งปวง ขอพระธรรมจงให้อภัยโทษแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด.

วันทามิ สังขัง สัพพะเมโทสัง ขะมะถะ เม ภันเต.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอกราบไหว้พระสงฆ์ เพื่อขอขมาโทษทั้งปวง ขอพระสงฆ์จงให้อภัยโทษแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด.

* **สักการณะ** การสักการะ มี ๒ แบบ

- ๑) การสักการะ แบบที่มีอามิส ได้แก่ เครื่องบูชา ดอกไม้ รูปเทียน ของหอมต่าง ๆ
- ๒) การสักการะ แบบที่ไม่มีอามิส ได้แก่ การปฏิบัติบูชา หมายถึง การประพฤติตนตามคำสอน

คำอาราธนาศีลนี้ ใช้ในกรณีที่ต้องการขอศีลต่อหน้าพระสงฆ์เท่านั้น
หากเราสมาทานศีลที่บ้านทุกเช้า ต่อหน้าพระพุทธรูป
ไม่ต้องกล่าวอาราธนาศีล ให้กล่าวสมาทานศีล ๕
หรือ กล่าวสมาทานศีล ๘ ได้เลย

คำอาราธนาศีล ๕

มะยัง* ภัันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ
ติสสะระณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ*,

ทุติยัมปิ มะยัง* ภัันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ
ติสสะระณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ*,

ตะติยัมปิ มะยัง* ภัันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ
ติสสะระณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ*.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอธรรมอันเป็นที่พึ่ง
ที่ระลึก ๓ ประการ และขอปฏิบัติให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ๕ ประการ
เพื่อประโยชน์แก่การประพฤติปฏิบัติเป็นข้อ ๆ
(แม้ครั้งที่ ๒ แม้ครั้งที่ ๓)

● : ● : ● : ● : ● : ● : ● : ● : ●

* มะยัง , ยาจามะ ใช้สำหรับกล่าวเป็นหมู่คณะ
หากกล่าวคนเดียวให้กล่าว อะหัง , ยาจามิ

คำอาราธนาศีล ๘

มะยัง* ภัันเต ติสระระณณะ สะหะ
 อัญญะ สีลานิ ยาจามะ*,
 ทุติยัมปิ มะยัง* ภัันเต ติสระระณณะ สะหะ
 อัญญะ สีลานิ ยาจามะ*,
 ตะติยัมปิ มะยัง* ภัันเต ติสระระณณะ สะหะ
 อัญญะ สีลานิ ยาจามะ*.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอธรรมอันเป็นที่พึง
 ที่ระลึก ๓ ประการ และขอปฏิบัติให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ๘ ประการ
 เพื่อประโยชน์ แก่การประพฤติปฏิบัติ.
 (แม้ครั้งที่ ๒ แม้ครั้งที่ ๓)

* มะยัง , ยาจามะ ใช้สำหรับกล่าวเป็นหมู่คณะ
 หากกล่าวคนเดียวให้กล่าว อะหัง , ยาจามิ

ไตรสรณคมน์

พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้า เป็นสรณะ (ที่พึง ที่ระลึก)

ธัมมัง สาระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรม เป็นสรณะ

สังฆัง สาระณัง คัจฉามิ

ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์ เป็นสรณะ

ทุติยัมปิ พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ

แม้ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้า เป็นสรณะ (ที่ฟัง ที่ระลึก)

ทุติยัมปิ ธัมมัง สาระณัง คัจฉามิ

แม้ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรม เป็นสรณะ

ทุติยัมปิ สังฆัง สาระณัง คัจฉามิ

แม้ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์ เป็นสรณะ

ตติยัมปิ พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ

แม้ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้า เป็นสรณะ (ที่ฟัง ที่ระลึก)

ตติยัมปิ ธัมมัง สาระณัง คัจฉามิ

แม้ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรม เป็นสรณะ

ตติยัมปิ สังฆัง สาระณัง คัจฉามิ

แม้ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์ เป็นสรณะ

การสมาทานศีล คือ ความตั้งใจที่จะรับศีลมาปฏิบัติให้ถึงพร้อม

- บุคคลที่รักษาศีลได้บริสุทธิ์ ศีลนั้นจะจัดสรรความผาสุกให้ •

คำสมาทานศีล ๕

๑) ปาณาติปาตา เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาทิยามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ฆ่า.

๒) อະทินนาทานา เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาทิยามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ลัก.

๓) กาเมสุมิจณาจара เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาதியามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากการประพฤตินิดในกาม.

๔) มุสาวาทา เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาதியามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากการพูดปด พูดบิดเบือนไปจากความเป็นจริง.

๕) สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา

เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาதியามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากการดื่มน้ำเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท.

คำสมาทานศีล ๘

๑) ปาณาติปาตา เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาதியามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ฆ่า.

๒) อะทินนาทานา เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาதியามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง หรือใช้ผู้อื่นให้ลัก.

๓) อะพรัหฺมะจะริยา เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาதியามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากอสังฆกรรม^(๑) กรรมอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์.

^(๑) **อสังฆกรรม** ธรรมของอสังฆบุรุษ มีหลายหมวด เช่น อสังฆกรรม ๗ คือ ธรรมที่ตรงข้ามกับ สังฆกรรม ๗ มีปราศจากศรัทธา ปราศจากทิริ เป็นต้น; ในคำว่า “ทอดกายเพื่อเสพอสังฆกรรมก็ดี” หมายถึงเมถุนธรรม คือ การร่วมประเวณี (ดูเพิ่มเติมหน้า ๙)

๘ • บทสวดมนต์บูชาพระรัตนตรัย •

๔) มุสาวาทา เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาதியามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากการพูดปด พูดบิดเบือนไปจากความเป็นจริง.

๕) สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา

เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาதியามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากการดื่มน้ำเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท.

๖) วิกาละโภชนะนา เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาதியามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล. (ตั้งแต่เที่ยงวันจนอรุณขึ้นใหม่)

๗) นัจจะคิตะวาทิตะวิสุกะทัสสะนะ มาลาคันธะวิเลปะนะ-

ธาระณะ มัณฑะนะ วิภูสะนัฏฐานา

เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาதியามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากการฟ้อนรำ ขับร้องประโคมดนตรี ดูการละเล่นต่าง ๆ อันเป็น
ข้าศึกแก่กุศล ตลอดจนลูบไล้ทัดทรง ประดับตกแต่งร่างกายด้วย
ดอกไม้ ของหอม เครื่องย้อม เครื่องทา.

๘) อุจจาสะยะนะมหาสะยะนา

เวระมะณีสิกขาปะทัง สะมาதியามิ.

ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้น
จากการนอนที่นอนอันสูงใหญ่ ภายในยัดด้วยขน ล้าลี.

อิmani อัญฐะ สิกขาปะทานิ สะมาதியามิ. (กล่าว ๓ ครั้ง)

พระพุทธคุณ ๕

อิติปิ โส ภะคะวา,

แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น;

อะระหัง, เป็นผู้ไกลจากกิเลส;

สัมมาสัมพุทธโธ, ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง;

วิชชาจะระณะสัมปันโน,

เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย วิชา^(๑) และจรณะ;^(๒)

สุคะโต, เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว;

โลกะวิทู, ทรงรู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง;

อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ,

เป็นผู้สามารถฝึกบวชที่สมควรฝึกได้ อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า;

สัตถา เทวะมะนุสสานัง,

เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย;

พุทธโธ, เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ด้วยธรรม;

ภะคะวาติ. เป็นผู้มีความจำเริญจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์ ดังนี้;

^(๑) **วิชา** หมายถึง วิชา ๓ คือ ความรู้แจ้ง, วิชา ๔ คือ ความรู้อันวิเศษ

^(๒) **จรณะ** หมายถึง จรณะ ๑๕ อันเป็นปฏิบัติ คือ ข้อประพฤติที่ประเสริฐ อันเป็นทางบรรลุมรรควิชชา นั้น ได้แก่ :-

- **ศีลสัมปทา** คือ ความถึงพร้อมด้วยศีล มี ๑
- **อปันณกปฏิบัติ** คือ ทางที่เป็นแก่นสารเนื้อแท้ นำผู้ประพฤติให้ถึงความเจริญ มี ๓
- **ลัทธรรม** คือ ธรรมที่แท้ ธรรมของคนดี มี ๗
- **ฌาน ๔** คือ การเพ่งอารมณ์ จนจิตตั้งมั่นแน่วแน่ , ภาวะจิตสงบประณีต มี ๔ ระดับ (ขยายความเพิ่มเติม หน้า ๑๒)

พระธรรมคุณ ๖

สุวากขาโต ภาวะะวะตา ธัมโม,

พระธรรมนั้นใด เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว;

สันติภูลฺลิโก,

เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง;

อะกาลิโก,

เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล;

เอหิปปัสสิโก,

เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกับผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด;

โอปะนะยิโก,

เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว;

ปัจฉัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ.

เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน ดังนี้;

พระสังฆคุณ ๙

สุปะฏิปันโน ภาวะะวะโต สภาวะะสังโฆ,

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใด ปฏิบัติดีแล้ว;

อฺหุปะฏิปันโน ภาวะะวะโต สภาวะะสังโฆ,

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใด ปฏิบัติตรงแล้ว;

ญายะปะฏิปันโน ภาวะะวะโต สภาวะะสังโฆ,

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใด ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรม
เป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว;

สามจีปะฏิปันโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังໄ,

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าหมู่ใด ปฏิบัติสมควรแล้ว;

ยะทิทัง, ได้แก่ ท่านเหล่านี้ คือ:-

จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา,

คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่^(๑) นับเรียงตัวบุรุษได้ ๘ บุรุษ;^(๒)

เอสะ ภาวะวะโต สภาวะกะสังໄ,

นั่นแหละ สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า;

อาหุเนยโย,

เป็นสงฆ์ควรแก่การสักการะที่เขานำมาบูชา;

ปาหุเนยโย,

เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ;

ทักขิณเยโย,

เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน;^(๓)

อัญชะลิกะระณีโย,

เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี;^(๔)

อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ.

เป็นเนื่อบุญของโลก ไม่มีบุญอื่นยิ่งกว่า ดังนี้: ฯ

^(๑) คู่บุรุษ ๔ คู่ ^(๒) บุรุษ ๘ บุรุษ หมายถึง ทักขิณเยบุคคล ๘ ท่าน อันได้แก่ คู่ที่ ๑) โสดาปัตติมรรค, โสดาปัตติผล. คู่ที่ ๒) สกทาคามิมรรค, สกทาคามิผล. คู่ที่ ๓) อนาคามิมรรค, อนาคามิผล. คู่ที่ ๔) อรหัตตมรรค, อรหัตตผล.

^(๓) ทักขิณาทาน = ทานที่ถวายเพื่อผลอันเจริญ (ของทำบุญ)

^(๔) อัญชลี = ประนมมือแสดงความเคารพ

ขยายความเพิ่มเติม (จากหน้าที่ ๙)

❖ **วิชา ๓** ความรู้แจ้ง (เรียกสั้นๆว่า ญาณ ๓) ได้แก่ :-

- ๑) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ญาณเป็นเหตุระลึกขันธ์ที่อาศัยอยู่ในก่อน ได้ญาณ, ระลึกชาติได้
- ๒) จตุปปาทญาณ ญาณกำหนดรู้จติ และอุปัติแห่งสัตว์ทั้งหลายอันเป็นไปตามกรรม, เห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ทั้งหลาย เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ทิพพจักขุญาณ”
- ๓) อาสวักขยญาณ ญาณหยั่งรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย, ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ, ความตรัสรู้

❖ **วิชา ๘** ความรู้แจ้ง ความรู้วิเศษ ได้แก่ :-

- ๑) วิปัสสนาญาณ ญาณในวิปัสสนา ญาณที่เป็นวิปัสสนา คือปัญญาที่พิจารณาเห็นสังขาร คือนามรูปโดยไตรลักษณ์ มีต่างออกไปเป็นชั้นๆ ต่อเนื่องกัน
- ๒) มโนมยิทธิ ฤทธิ์สำเร็จได้ด้วยใจ ฤทธิ์ทางใจ คือ นирมิตกายอื่นออกจากกายนี้ ดุจชักไล่จากหญ้าปล้อง ชักดาบจากฝัก
- ๓) อิทธิวิद्या หรือ อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ต่างๆได้
- ๔) ทิพโอสถ มีหูทิพย์
- ๕) เจโตปริยญาณ ความรู้ที่กำหนดใจผู้อื่นได้
- ๖) ปุพเพนิวาสานุสสติ ระลึกชาติได้
- ๗) ทิพพจักขุ มีตาทิพย์
- ๘) อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ

❖ **จรรยา ๑๕** ความประพฤติ ปฏิปทา ข้อปฏิบัติอันเป็นทางบรรลุมรรค

- [ข้อ ๑ คือศีลสัมปทา] ๑) การถึงพร้อมด้วยศีล [ข้อ ๒-๔ คืออปถมกปฏิบัติ ๓]
- ๒) การสำรวมอินทรีย์
 - ๓) ความรู้จักประมาณในการบริโภค
 - ๔) การหมั่นประกอบความดี คือขยันหมั่นเพียร ตั้งตัวเป็นนิตย์ [ข้อ ๕-๑๑ คือสังฆธรรม ๗]
 - ๕) มีศรัทธา
 - ๖) มีศีล
 - ๗) มีโอตตปเปะ
 - ๘) เป็นพหูสูต
 - ๙) มีความเพียรอันปรารถแล้ว
 - ๑๐) มีสติมั่นคง
 - ๑๑) มีปัญญา [ข้อ ๑๒-๑๕ คือฌาน ๔]
 - ๑๒) ปฐมฌาน
 - ๑๓) ทุตติยฌาน
 - ๑๔) ตติยฌาน
 - ๑๕) จตุตถฌาน

พระพุทธมนต์

ชุมนุมเทวดา

• บทสระรัชชังนี้ เป็นบทชุมนุมเทวดาสำหรับสวดสาธยาย ๗ ตำนาน เมื่อสาธยายจบแล้ว ให้สาธยายต่อด้วย ลักเค กาเม จะ รูปะ ฯ ในหน้าถัดไป (ในบทสระรัชชังนี้ มักนำไปใช้ในพิธีหลวงด้วย)

สระรัชชัง สะเสนัง สะพันธุง นะรินทัง

ปะริตตานุกาโว สะทา รักขะตุติ

ผะริตุวานะ เมตตัง สะเมตตา ภาทันตา

อะวิกขิตตะจิตตา ปะริตตัง ภาณันตุ.

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ผู้มีเมตตาจงแผ่ไมตรีจิตด้วยคิดว่า ขออานุภาพ พระปริตร จงรักษาพระราชผู้เป็นเจ้าของนครชน พร้อมด้วยราชสมบัติ พร้อมด้วยราชวงศ์ พร้อมด้วยเสนามาตย์ แล้วอย่ามีจิตฟุ้งซ่านจงตั้งใจ สวดพระปริตร ;

• บทสะมันตาต่อไปนี้เป็นบทชุมนุมเทวดา สำหรับสวดสาธยาย ๑๒ ตำนาน เมื่อสาธยายสะมันตาจบแล้ว ให้สาธยายต่อด้วย ลักเค กาเม จะ รูปะ ฯ ในหน้าถัดไป

สะมันตา จักกะวาฬสุ อัคราคัจฉันตุ เทวะตา

ลัทธัมมัง มุนิราชัสสะ สุณันตุ ลักคะโมกขะทัง,

เทพยดาในรอบจักรวาลทั้งหลาย จงมาประชุมกันในสถานที่นี้ เพื่อฟังซึ่ง พระลัทธธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นจอมมุนี อันจะทำให้ถึง สวรรค์ และนิพพาน ;

ลัคเค กามะ จะ รูเป คิริสิขะระตะเถ จันตะลิกเข วิมานะ
ทีเป รัฎฐะ จะ คามะ ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต
ภุมมา จายันตุ เทวา ขะละณะละวิสะเม ยักขะคันธัพพะนาคา
ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว เม สุถันตุ
ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา (บรรทัดนี้กล่าว ๓ ครั้ง)

พระพุทธรูป

ข้าพเจ้าขออัญเชิญเหล่าเทพยดา ซึ่งสิงสถิตอยู่ในฉกามาพจรสวรรค์
อยู่ในกามภพ อยู่ในรูปภพ คือ โสฬสมหาพรหม อีกทั้งเทพยเจ้าซึ่งสิงสถิต
อยู่ในภุมผาห้วยเหว และคูหายอดคีรีอยู่ในอากาศวิมานมาศมณฑิยรทอง
สิงสถิตอยู่ในเกาะแก้วเมืองหลวง และพระนครใหญ่น้อย สิงสถิตอยู่ใน
เคหสถานบ้านน้อย และเมืองใหญ่ทั่วทุกชนบท ซึ่งสิงสถิตปรากฏใน
โรงเรียนพระภุมิเจ้าที่ ข้าพเจ้าขออัญเชิญ ให้เร่งรีบเข้ามาในเวลาวันนี้
ให้พร้อมกัน อีกทั้งเทพยเจ้าซึ่งสิงสถิตอยู่ในห้วยหนองคลองบึงบาง
แม่น้ำใหญ่ ไพรพฤษษาทุกหย่อมหญ้าลาดาวลัย ที่เสมอกันก็ดี ที่ไม่เสมอ
กันก็ดี ใช่แต่เท่านั้นเมื่อไร มีอีกทั้งยักษ์ คนธรรพ์ ครุฑ และนาคา
 อีกทั้งเทพยเจ้าซึ่งสิงสถิตอยู่ในสถานใด ๆ ข้าพเจ้าขออัญเชิญเข้ามายัง
สำนักแห่งนักปราชญ์อาจลำแดงธรรม ดูก่อนลัปนุรุษพุทธบริษัททั้งหลาย
เอ๋ย ถึงเวลาฤกษ์งามยามดี ข้าพเจ้าขออัญเชิญให้เข้ามาสดับตรับฟัง
พระลัทธิธรรมพร้อมกัน ดูก่อน ท่านผู้ประเสริฐยอดยิ่งกว่ามนุษย์และ
เทวดา ข้าพเจ้าขออัญเชิญมาประชุมให้พร้อมเพรียงกันในสถานที่นี้เถิด.

นอกจากบทชุมนุมเทวดาที่กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีบทชุมนุมเทวดาอีกบทหนึ่ง (ด้านขวามือ) ที่ท่านคันธสาราภิงค์ (ธรรมมาจริยะ, อภิวังสะ) เป็นผู้ค้นคว้า และได้นำมาเผยแพร่ ซึ่งมีตำนานที่มาน่าสนใจจึงได้นำมารวมเล่มไว้ ณ ที่นี้ด้วย เพื่อให้ได้ศึกษากันไป

ตำนานชุมนุมเทวดา

บทสวดชุมนุมเทวดาเป็นบทที่กล่าวถึง การอัญเชิญเทวดามาประชุม ฟังพระปริตรที่จะสวดแสดงไมตรีจิต หวังให้เทวดามีสุข ปราศจากทุกข์ และขอให้เทวดาคุ้มครองชาวโลกให้พ้นภัย

บทสวดนี้เป็นบทที่โบราณจารย์ประพันธ์ขึ้น คาถาที่ ๑ (ละม้นตา ฯ) ไม่มีปรากฏในคัมภีร์ปริตตฎีกา ที่พระเตโชทิปเถระ รจนาในสมัยอังวะ พ.ศ. ๒๑๕๓ เพราะคัมภีร์นั้นได้อธิบายความตั้งแต่ประโยคที่ ๒

ดังนั้น จึงสันนิษฐานว่า คาถาแรกได้รับการประพันธ์ขึ้นหลัง พ.ศ. ๒๑๕๓ ผู้รู้บางท่านกล่าวว่า คาถาเหล่านี้ประพันธ์ที่ประเทศศรีลังกา โดยพระอรหันต์ ผู้พำนักอยู่ในนิกายมหาวิหาร.

ชุมนุมเทวดา (ฉบับท่านคันทสสารากิวศ์)

- ๑) สะมันตา จักกะวาเหสุ อัตราคัจฉันตุ เทวะตา
สัทธัมมัง มุนิราชัสสะ สุนันตุ สักคะโมกขะทัง.

ขออัญเชิญเทวดาในจักรวาลทั้งหลายโดยรอบ มาสู่สถานที่นี้
ฟังพระสัทธรรมของพระจอมมุนีซึ่งชี้ทางสวรรค์ และนิพพาน

- ๒) อัมมัสสะวะนะกาโล อะยัง ภาทันตา. (กล่าว ๓ ครั้ง)
ท่านผู้เจริญทั้งหลายกาลนี้เป็นกาลฟังธรรม

- ๓) สัพเพสุ จักกะวาเหสุ ยักขา เทวา จะ พุรัหมะโน
ยัง อัมเหติ กะตัง ปุญญัง สัพพะสัมปัตติสาธะกัง.

- ๔) สัพเพ ตัง อะนุโมทิตวา สะมัคคา สาสะเน ระตา
ปะมาทะระหิตา โหนตุ อารักขาสู วิเสสะโต.

(ข้อ ๓ และข้อ ๔ แปลรวมในบทเดียวกัน)

ขออัญเชิญยักษ์ เทวดา พรหมทั่วทุกจักรวาลร่วมอนุโมทนาบุญ
ที่เราได้กระทำ ที่สามารถยังสิ่งทั้งปวงให้สำเร็จได้ ขอท่านเหล่านั้น
จงเป็นผู้สละมานฉันท์ยินดีในพระศาสนา และเป็นผู้ไม่ประมาท ตั้งใจ
ปกป้องรักษา(ชาวโลก)เถิด

- ๕) สาสะนัสสะ จะ โลกัสสะ วุทฒิ ภาวะตุ สัพพะทา
สาสะนัมปิ จะ โลกัญจะ เทวา รักขันตุ สัพพะทา.

ขอความเจริญจงมีแก่พระศาสนา และชาวโลกเสมอ
ขอเทวดาจงรักษาพระศาสนา และชาวโลกเสมอเถิด

๖) สัทธิง โหนตุ สุขี สัพเพ ปะริวาเรหิ อัตตะโน

อะนินฺหา สุขะมา โหนตุ สะหะ สัพเพหิ ญฺาติภิ.

ขอท่านทั้งปวงเหล่านั้น พร้อมด้วยหมู่ญาติทั้งหมด และบริวารของตน
จงเป็นผู้มีความสุขปราศจากทุกข์ และมีใจเบิกบานเถิด

๗) ราชะโต วา โจระโต วา มะนุสสะโต วา

อะมะนุสสะโต วา อັคคิโต วา อุทะกะโต วา

ปิสาจะโต วา ขาณุกะโต วา กัณฐะกะโต วา

นักรัชตะโต วา ชะนะปะทะโรคะโต วา

อะสัทธัมมะโต วา อะสัททิกฺขิตฺโต วา อะสัปปุริสะโต วา

จันทะหัตถิ อัสสะ มิคะ โคนะ กุกุระ อะหิ วิจฉิกะ

มะณิสัปปะ ทีปิ อัจฉะ ตะรัจฉะ สุกะระ มะหิงสะ

ยักชะ รักชะสาทีหิ นานาภะยะโต วา นานาโรคะโต วา

นานาอุปัททะวะโต วา อารักขัง คัณหันตุ.

ขอชาวโลกจงได้รับการคุ้มครอง จากอันตรายที่เกิดจากพระราชา
โจร มนุษย์ อมนุษย์ ไฟ น้ำ ปีศาจ ต่อไม้ หนาม เคราะห์ร้าย
โรคระบาดในถิ่นมนุษย์ ความประพฤติของคนทราม ความเห็นผิด
คนร้าย ช้าง ม้า กวาง วัว สุนัข งู แมงป่อง งูเขี้ยว เลือดดาว
หมี หม่าป่า หมู กระบือ ยักษ์ รากษส^(๑) เป็นต้น ที่ดูร้าย
ภยันตราย โรค อุปัทวะต่างๆ.

^(๑)รากษส [รากสต] น. ยักษ์ร้าย ผีเสื้อน้ำ ชื่อพวกอสูรชั้นต่ำ มีนิสัยดูร้าย
ในคัมภีร์โลกที่ปกสารว่า เป็นบริวารของพญายม ส่วนในคัมภีร์โลกบัญญัติว่า
เป็นบริวารของพระวรุณ, ใช้รากษส ก็มี (ส.; ป. รกษล)

บทสัมพุทธเถ เป็นบทที่แสดงความนอบน้อม
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีต ซึ่งมีอยู่จำนวนนับไม่ถ้วน
เพื่อขจัดอุปัทวันตราย และให้เป็นสิริมงคลในงานพิธี
ซึ่งเป็นความนิยมมาแต่เดิม

พระพุทธรูป

สัมพุทธเถ

(หันทะ มะยัง สัมพุทธเททิกาถาโย ภาณามะ เส)

สัมพุทธเถ อัญฐะวิสัยจะ ทวาหะสัยจะ สะหัสสะเก

ปัญจะสะตะสะหัสसानิ นะมามิ สิริสะสา อะหัง

เตสัง ธัมมัญจะ สังขัญจะ อาหะเรนะ นะมามิหัง.

ข้าพเจ้าขอนอบน้อม พระสัมพุทธเจ้าทั้งหลายจำนวน ๕ แสน ๑ หมื่น ๒ พัน ๒๘ พระองค์ด้วยเศียรเกล้า ข้าพเจ้าขอนอบน้อม พระธรรมด้วย และพระสงฆ์ด้วย ของพระสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นโดยใจเคารพเอื้อเพื่อ

นะมะการานูภาเวนะ หันตวา สัพเพ อุปัททะเว

อะเนกา อันตะรายาปิ วินัสสันตุ อะเสสะโต.

ด้วยอานุภาพแห่งการกระทำความนอบน้อม ขอจงขจัดเสียซึ่งอุปัทวะ ทั้งปวง ถึงแม้อันตรายทั้งหลายเป็นอันมาก จงพินาศไปโดยไม่เหลือเถิด

สัมพุทธเถ ปัญจะปัญญาสัยจะ จะตฺวิสะติสะหัสสะเก

หะสะสะตะสะหัสसानิ นะมามิ สิริสะสา อะหัง

เตสัง ธัมมัญจะ สังขัญจะ อาหะเรนะ นะมามิหัง.

ข้าพเจ้าขอนอบน้อม พระสัมพุทธเจ้าทั้งหลายจำนวน ๑ ล้าน ๒ หมื่น ๔ พัน ๕๕ พระองค์ด้วยเศียรเกล้า ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมด้วย และพระสงฆ์ด้วย ของพระสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นโดยใจเคารพเอื้อเพื่อ

นะมะการานุกาเวนะ

หันตฺวา สัพเพ อุปฺปทฺหเว

อะเนกา อันตฺระรายาปี

วินฺสสันตฺ อเสสสะโต.

ด้วยอานุภาพแห่งการกระทำความนอบน้อม ขอจงขจัดเสียซึ่งอุปัทวะ
ทั้งปวง ถึงแม้อันตรายทั้งหลายเป็นอันมาก จงพินาศไปโดยไม่เหลือเถิด

สัมพุทฺธ นระวุตตะระสะเต

อัญฺฐะจัตตาหิสะสะหฺสสะเก

วีสะติสะตะสะหฺสสานิ

นะมามิ สิระสา อะหัง

เตสัง ธิมฺมัญฺจะ สังขฺญจะ

อาทฺหเรนะ นะมามิหัง.

ข้าพเจ้าขอนอบน้อม พระสัมพุทธเจ้าทั้งหลายจำนวน ๒ ล้าน ๔ หมื่น
๘ พัน ๑๐๙ พระองค์ด้วยเศียรเกล้า ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมด้วย
และพระสงฆ์ด้วย ของพระสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น โดยใจเคารพเอื้อเพื่อ

นะมะการานุกาเวนะ

หันตฺวา สัพเพ อุปฺปทฺหเว

อะเนกา อันตฺระรายาปี

วินฺสสันตฺ อเสสสะโต.

ด้วยอานุภาพแห่งการกระทำความนอบน้อม ขอจงขจัดเสียซึ่งอุปัทวะ
ทั้งปวง ถึงแม้อันตรายทั้งหลายเป็นอันมาก จงพินาศไปโดยไม่เหลือเถิด

นโมการัฐรุกคธา หรือ นะโม ๘ บท

เป็นพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

(รัชกาลที่ ๔) ใช้สวดในการทำน้ำพระพุทธมนต์

(ถ้าไม่ตั้งขันน้ำมนต์ไว้ ก็งดไม่ต้องสวด)

นโมการัญฐกคาถา

(หันทะ มะยัง นโมการัญฐะกะคาถาโย ภาณามะ เส)

พระพุทธรูป

นโม อระระหะโต สัมมา - สัมพุทฺธัสสะ มะเหลสีโน

ขอนอบน้อมแด่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ผู้ทรงแสวงหาซึ่งประโยชน์อันยิ่งใหญ่

นโม อุตตะมะธัมมัสสะ สุวากขาตัสสะเว เตนิธะ

ขอนอบน้อมแด่พระธรรมอันสูงสุดในพระศาสนานี้

ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว

นโม มะหาสังฆัสสาปิ วิสุทฺธะสีละทิกฺขุโน

ขอนอบน้อมแด่พระสงฆ์ใหญ่ ผู้มีศีลและทิกขุอันงดงามหมดจด

นโม โอมาทยารัทธัสสะ ระตะนัตตะยัสสะ สาธุกัง

การนอบน้อมแด่พระรัตนตรัย ที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า อะ อุมะ ดังนี้เป็นการดี

นโม โอมะกาตีตัสสะ ตัสสะ วัตถุตตะยัสสะปิ

ขอนอบน้อมแด่พระรัตนตรัยทั้ง ๓ นั้น อันล่วงพ้นโทษต่ำซ้ำเสียได้

นโมการูปปะภาเวนะ วิคัจฉันตุ อูปัททะวา

ด้วยอำนาจแห่งการกระทำความนอบน้อม

ขออุปัทวะทั้งหลายจงปราศจากไป

นโมการานุกาเวนะ สุวัตถิ โหตุ สัพพะทา

ด้วยอำนาจแห่งการกระทำความนอบน้อม ขอความสวัสดิ

จงบังเกิดมีตลอดกาลทุกเมื่อ

นโมการัสสะ เตเชนะ วิธิมิ โหมิ เตชะวา.

ด้วยเดชแห่งการกระทำความนอบน้อม

ขอเราจงเป็นผู้มีเดชในมงคลพิธีเถิด

เชิญท่านทั้งหลาย นมัสการพระธรรม

อันพระมุนีตรัสสอน

เป็นชั้นบันไดอันหมดจดแห่งสวรรค์

ประดุจสะพานข้ามมหาสมุทร

คือ สงสาร

และเป็นทางเกษมปลอดจาก

ทุกข์คติภัยทั้งมวลทุกเมื่อ

(เตลภกฐาหคาถา ข้อ ๒)

ฉันทน์จกัปปวัตตนสูตร

ตจทรอชบจทพรตจสจ

ตำนาน อัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ในวันเพ็ญเดือน ๘ ก่อนพุทธศักราช ๒๕๐๐ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระสูตรนี้ แก่สำนักบวชปัญจวัคคีย์ ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ให้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผลแล้ว **ท่านอัญญาโกณฑัญญะ** ได้กราบทูลขออุปสมบทต่อพระศาสดา

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประทาน “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” เป็นสงฆ์สาวกองค์แรกในพระพุทธศาสนา แล้วทรงประทับจำพรรษาแรก ณ อิสิปตนมฤคทายวันนั่นเอง (ในการแสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรกนี้มีพรหม ๑๘ โภกวิ กับเทวดาจำนวนมาก ที่ได้บรรลุธรรมด้วยพระสูตรนี้)

พระพุทธองค์ทรงคัดค้าน การปฏิบัติที่ทรมาณตนให้ลำบาก (อัตตกิลมถานุโยค) และการเสพกามสุข (กามสุขัลลิกานุโยค) ทรงชี้แนะทางสายกลางคือ อริยมรรคมีองค์ ๘ และทรงจำแนกอริยสัจ ๔ ไว้โดยละเอียดในพระสูตรนี้ **“อัตตกิลมถานุโยค”** เป็นคำสอนของนิครนถ์นาฏบุตร ผู้ก่อตั้งศาสนาเซนในปัจจุบัน โดยศาสนานั้นเชื่อว่า การบำเพ็ญตบะทรมาณตน เป็นวิธีปลดเปลื้องวิญญาณจากกรรมเก่า คือ เมื่อกรรมเก่าถูกปลดเปลื้องด้วยการบำเพ็ญตบะแล้วก็จะหมดสิ้นไป ไม่ส่งผลให้เวียนว่ายตายเกิดอีก

ส่วน “กามสุขัลลิกานุโยค” เป็นความเห็นของคนที่เชื่อว่านิพพาน คือ กามสุขในปัจจุบัน เมื่อสัตว์ตายแล้วก็ดับสูญ ความเห็นนี้ นับเนื่องในมิจฉาทิฎฐิ ๒๒ ประเภท เรียกว่า **“ทิฎฐุอัมมนิพพาน”** (นิพพานในปัจจุบันชาติ) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ **“ลัทธิจรรวาก”** นั่นเอง ผู้ที่มีความเห็นเช่นนี้ ย่อมจะชอบเสพกามสุขทางประสาทสัมผัสอย่างเดียว ไม่สนใจการอบรมจิตเจริญปัญญา เพื่อความพ้นทุกข์ จากการ

เวียนตาย เวียนเกิด เจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา เพราะประสงค์จะทดลองแนวทางนี้ว่าเป็นทางตรัสรู้หรือไม่ มิใช่ทรงปฏิบัติเพื่อปลดเปลื้องกรรมเก่า ตามคำสอนของนิครนถ์นาฏบุตร และเมื่อพระองค์ทรงพบว่ามีใช่ทางตรัสรู้ จึงระลึกถึงการเจริญอานาปานกรรมฐาน ได้ตั้งหว่านพีธีแรกนาขวัญ ครั้นทรงเจริญกรรมฐานนั้นจนบรรลุฌาน ๔ แล้ว ทรงอาศัยฌานเป็นบาทเจริญวิปัสสนา จึงตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณด้วยมัชฌิมาปฏิปทา คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้

คำว่า **“ธรรมจักร”** มีความหมายว่า **“กงล้อ คือ พระธรรม”** ในพระสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงประกาศศาสนาพุทธว่าเป็น **“อเทวนิยม”** ที่ไม่เชื่อการเนรมิตของพระเจ้า ด้วยการตรัสเหตุแห่งทุกข์ว่า คือ ตัณหา ทั้งปฏิเสธอาตมัน (ตัวตน) หรือวิญญาน ด้วยการตรัสทุกข์ลัจฉว่า คือ อุปาทานชั้น ๕ ทรงแสดงแนวทางแห่งความพ้นทุกข์ คือ มรรคมีองค์ ๘ และตรัสผลของการปฏิบัติ คือ ความดับตัณหา

(วิ.มทา. ๔/๑๓ - ๗/๑๓ - ๖, ส.มทา. ๑๙/๑๐๘๑/๓๖๙ - ๓๗๐, ชุ. ปฏิ. ๓๑/๑๐/๓๕๔ - ๖๑)

ในอรรถกถา อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต หน้า ๒๕๗ กล่าวว่
ปัญจวัคคีย์ได้บรรลุธรรมชั้นโสดาบัน วันละหนึ่งท่านตามลำดับ คือ

- ในวันแรม ๑ ค่ำ ท่านวัปปะ
- ในวันแรม ๒ ค่ำ ท่านภัททิยะ
- ในวันแรม ๓ ค่ำ ท่านมหานามะ
- ในวันแรม ๔ ค่ำ ท่านอัสสชิ

ครั้นวันแรม ๕ ค่ำ พระศาสดาทรงแสดง “อนัตตลักขณสูตร”
พระปัญจวัคคีย์ทั้งหมด ได้บรรลุพระอรหัตตผล

บทחד ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร

อะนุตตะรัง อภิสัมโพธิง	สัมพุขมิตฺวา ตถาคะโต
ปะฐะมัง ยัง อะเทเสสิ	ชัมมะจักกัง อะนุตตะรัง
สัมมะทะวะะ ปะวัตเตนโต	โลเก อัปปะฏิวัตติยัง
ยัตถากขาตา อุโภ อันตา	ปะฏิปัตติ จะ มัชฌิมา
จะตุสุวาริยะสัจเจสุ	วิสุทธีง ญาณะทัสสะนัง
เทสิตัง ชัมมะราเชนะ	สัมมาสัมโพธิกิตตะนัง
นาเมนะ วิสสุตัง สุตตัง	ชัมมะจักกัปปะวัตตะนัง
เวยยากะระณะปาฐุณะ	สังคัตตันตัมภะณามะ เส.

พระตถาคตเจ้าได้ตรัสรู้ พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว เมื่อจะทรงประกาศธรรม ที่ยังไม่มีใครแสดงโดยชอบแล้วในโลก ได้ทรงแสดงพระอนุตรธรรมจักรใดก่อน คือ ในธรรมจักรใด พระองค์ตรัสซึ่งที่สุด ๒ ประการ ได้แก่ ข้อปฏิบัติที่เป็นกลาง และปัญญาอันรู้เห็นอันหมดจดแล้วในอริยสัจทั้ง ๔ เราทั้งหลายจงสดธรรมจักรนั้น ที่พระองค์ผู้ทรงเป็นพระธรรมราชาทรงแสดงแล้วปรากฏโดยชื่อว่า “ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร” เป็นสูตรที่ประกาศพระสัมมาสัมโพธิญาณ อันพระสังคิตกัจจายน์ได้ร้อยกรองไว้โดยความเป็นพระบาลีประเภทร้อยแก้วเทอญ.

บทชัมมจักกัปปวัตตนสูตร

๑) เอวัมเม สุตัง เอกัง สมะยะยัง ภาคะวา

พาราณะสิยัง วิหะระติ อิลิปะตะเน มิคะทาเย

ตัตตระ โย ภาคะวา ปัญจะวัคคิเย ภิกขุ อามันเตสิ ฯ

ข้าพเจ้า (พระอานนท์เถระ) ได้สดับมาแล้วอย่างนี้ว่า :-

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี ในกาลนั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนภิกษุ ปัญจวัคคีย์ว่า :-

[ที่สุด ๒ อย่าง]

๒) เทเวเม^(๑) ภิกขเว อันตา ปัพพะชิตะเน นะ

เสวิตัพพา โย จายัง กาเมสุ กามะสุขัลลิกานุโยโค

หิโน คัมโม โปถุชชะนิโก อะนะริโย อะนัตตะสัณฺหิโต

โย จายัง อัตตะกิละมะถานุโยโค ทุกโข อะนะริโย

อะนัตตะสัณฺหิโต [^(๑)อ่านว่า เทเว-เม]

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ที่สุด ๒ อย่างนี้ อันบรรพชิตไม่ควรเสพ

ที่สุด ๒ อย่างเป็นไฉน คือ (๑) การประกอบตนให้พัวพันด้วยกามสุข

ในกามทั้งหลายนี้เป็นธรรมอันเลว เป็นของชาวบ้าน เป็นข้อปฏิบัติ

ของคนมีกิเลสหนา ไม่ใช่ไปจากข้าศึก ไม่ประเสริฐ ไม่ประกอบด้วย

ประโยชน์ (๒) การประกอบตนด้วยความเหน็ดเหนื่อย การเบียดเบียน

ตนให้ลำบากให้เป็นทุกข์ ไม่ประเสริฐ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

[ทางสายกลาง]

๓) เอเต เต ภิกขเว อุโก อันเต อะนุปะคัมมะ
มัชฌิมา ปะฏิปะทา ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทธา
จักขุกะระณี ญาณะกะระณี อุปะสะมาเย อะภิญญาเย
สัมโพธายะ นิพพานายะ สังวัตตะติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อปฏิบัติอันเป็นกลางที่ไม่เข้าถึง
ส่วนที่ สุด ๒ อย่างนั้น อันพระตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว (ด้วยปัญญาอันยิ่ง)
ก่อให้เกิดดวงตาเห็นธรรม ก่อให้เกิดปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ
ระงับกิเลส เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความรู้แจ้ง และเพื่อความดับทุกข์

๔) กะตะมา จะ สา ภิกขเว มัชฌิมา ปะฏิปะทา
ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทธา จักขุกะระณี ญาณะกะระณี
อุปะสะมาเย อะภิญญาเย สัมโพธายะ นิพพานายะ
สังวัตตะติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ข้อปฏิบัติซึ่งเป็นกลางนั้นเป็นไหน
ที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว (ด้วยปัญญาอันยิ่ง) ก่อให้เกิดดวงตาเห็นธรรม
ก่อให้เกิดปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบระงับกิเลส เพื่อความรู้ยิ่ง
เพื่อความรู้แจ้ง และเพื่อความดับทุกข์ (ทางสายกลางนั้นเพื่อนิพพาน)

๕) อะยะเมวะ อะริโย อัญ्ञัณฺฑิโก มัคโค เสยยะถิทัง

- (๑) สัมมาทิฏฐิ (๒) สัมมาสังกัปป
- (๓) สัมมาวาจา
- (๔) สัมมากัมมันโต (๕) สัมมาอาชีโว (๖) สัมมาวาจาโม
- (๗) สัมมาสะติ (๘) สัมมาสะมาธิ

ทางสายกลาง คือ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ เครื่องไปจาก
เข้าศึกนี้นั่นเอง ได้แก่ (๑) ปัญญาอันเห็นชอบ (๒) ความดำริชอบ
(๓) วาจาชอบ (๔) การกระทำชอบ (๕) การเลี้ยงชีพชอบ
(๖) ความเพียรชอบ (๗) ความระลึกรชอบ (๘) ความตั้งมั่นชอบ

**๖) อะยัง โข สภา ภิกขะเว มัชฌิมา ปะฏิปะทา
ตะถาคะเตนะ อะภิสัมพุทธา จักขุกระระณี ญาณะกระระณี
อุปะสะมาเย อะภิญญาเย สัมโพธายะ นิพพานายะ
สังวัตตะติ**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เป็นข้อปฏิบัติซึ่งเป็นกลาง
ที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว(ด้วยปัญญาอันยิ่ง) ก่อให้เกิดดวงตาเห็นธรรม
ก่อให้เกิดปัญญาอ่อนเป็นไปเพื่อความสงบระงับกิเลส เพื่อความรู้ยิ่ง
เพื่อความรู้แจ้ง และเพื่อความดับทุกข์ (ข้อปฏิบัติเพื่อความสงบให้ถึง
นิพพาน)

[ทุกข]

**๗) อิทัง โข ปะนะ ภิกขะเว ทุกขัง อะริยะสัจจัง
ชาติปิ ทุกขา ชะราปิ ทุกขา มะระณัมปิ ทุกขัง
โสกะปะริเทวะทุกขะโทมะนัสสุปายาสาปิ ทุกขา
อัปปิเยหิ สัมปะโยโค ทุกโข ปิเยหิ วิปะโยโค ทุกโข
ยัมปิจฉัง นะ ละภะติ ตัมปิ ทุกขัง
สังขิตเตนะ ปัญญาทาหนักขันธา ทุกขา**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขของริยสัจนี้แล ได้แก่ ความเกิดก็เป็นทุกข์

ความแก่ก็เป็นทุกข์ ความเจ็บก็เป็นทุกข์ ความตายก็เป็นทุกข์ ความ-
เศร้าโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความ-
คับแค้นใจก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รักทั้งหลายก็เป็นทุกข์
ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักทั้งหลายก็เป็นทุกข์ ปรารถนาสิ่งใด
ไม่ได้สิ่งนั้น ๆ ก็เป็นทุกข์ ว่าโดยย่อแล้ว อุปาทานชั้นนี้ทั้งห้าเป็นตัวยุทธ

[ทุกข์สมุทัย]

๘) อิทััง โข ปะนะ ภิกขะเว ทุกขะสมุททะโย อะริยะสังจัจ
ยายัง ตัณหา โปโนพะกะวิกา นันทิราคะสะหะคะตา
ตัตตระตัตตราภินันทินิ เสยยะถิทัง
กามะตตัณหา ภาวะตตัณหา วิภาวะตตัณหา

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกข์สมุทัยอริยสังจัจนี้แล ได้แก่ ความผูกพันทะยาน-
อยากที่ก่อให้เกิดภพใหม่ เป็นไปกับความกำหนัด ด้วยอำนาจความยินดี
พอใจเพลิดเพลินในภพ และอารมณ์นั้น ๆ กล่าวคือ ความผูกพันทะยาน
อยากในกามคุณอารมณ์ (กามตัณหา) ความทะยานอยากในภพ (ภวตัณหา)
และความทะยานอยากในความไม่มีภพ (วิภวตัณหา)

[ทุกข์นิโรธ]

๙) อิทััง โข ปะนะ ภิกขะเว ทุกขะนิโรธะ อะริยะสังจัจ
โย ตัสสาเยวะ ตัณหายะ อะเสสะวิราคะนิโรธะ
จาโค ปะภินิสสัคโค มุตติ อะนาละโย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกข์นิโรธอริยสังจัจนี้แล ได้แก่ ความดับ ด้วยการ
ล้ารอกโดยสิ้นตัณหานั้นทั้งหมด โดยไม่เหลือแห่งตัณหานั้น ความละ-
ตัณหานั้น ความวางตัณหานั้น ความไม่อาลัย และความไม่พัวพันแห่ง
ตัณหานั้น

[มรรค]

๑๐) อิหัง โข ปะนะ ภิกขะเว

ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา อะริยะสัจจัง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจจน์ี้แล
คือ มรรค อันเป็นหนทางข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

๑๑) อะยะเมวะ อะริโย อัญ्ञัสังคิโก มัคโค เสยยะถิทัง

- (๑) สัมมาทิฏฐิ (๒) สัมมาสังกัปป (๓) สัมมาวาจา
- (๔) สัมมากัมมันโต (๕) สัมมาอาชีโว (๖) สัมมาวาจาโม
- (๗) สัมมาสะติ (๘) สัมมาสะมาธิ

อริยมรรคมีองค์ ๘ เครื่องไปจากข้าศึกนี้แล ได้แก่

- (๑) ปัญญาอันเห็นชอบ (๒) ความดำริชอบ (๓) วาจาชอบ
- (๔) การกระทำชอบ (๕) การเลี้ยงชีพชอบ (๖) ความเพียรชอบ
- (๗) ความระลึกชอบ (๘) ความตั้งมั่นชอบ

[๑. นี้คือ ทุกข์]

๑๒) อิหัง ทุกขัง อะริยะสัจจันติ เม ภิกขะเว

ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ อัมเมสุ

จักขุง อุทะปาติ ญาณัง อุทะปาติ ปัญญา อุทะปาติ

วิชชา อุทะปาติ อาโลโก อุทะปาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้
เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราตถาคต
ในธรรมทั้งหลาย ที่ไม่เคยสดับมาในกาลก่อนว่า อุปาทานขันธทั้งห้า
คือ ทุกขอริยสัจ

[ควรกำหนดรู้ทุกข]

๑๓) ตัง โข ปะนิทัง ทุกขัง อะริยะสัจจัง

ปะริญญะยันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ

จักขุง อุทะปาติ ญาณัง อุทะปาติ ปัญญา อุทะปาติ

วิชชา อุทะปาติ อาโลโก อุทะปาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราตถาคตในธรรมทั้งหลาย ที่ไม่เคยสดับมาในกาลก่อนว่า ทุกขอริยสัจนี้ นั้นแลควรกำหนดรู้

[ทรงกำหนดรู้ทุกขแล้ว]

๑๔) ตัง โข ปะนิทัง ทุกขัง อะริยะสัจจัง

ปะริญญาตันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ

จักขุง อุทะปาติ ญาณัง อุทะปาติ ปัญญา อุทะปาติ

วิชชา อุทะปาติ อาโลโก อุทะปาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราตถาคตในธรรมทั้งหลาย ที่ไม่เคยสดับมาในกาลก่อนว่า ทุกขอริยสัจนี้ นั้นแลอันเราได้กำหนดรู้แล้ว

[๒. นี้คือ ทุกขสมุทัย]

๑๕) อิทัง ทุกขะสะมุททะโย อะริยะสัจจันติ เม ภิกขะเว

ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ ธัมเมสุ

จักขุง อุทะปาติ ญาณัง อุทะปาติ ปัญญา อุทะปาติ

วิชชา อุทะปาติ อาโลโก อุทะปาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราตถาคตในธรรมทั้งหลาย ที่ไม่เคยสดับมาในกาลก่อนว่า นี่คือ ทุกขสมุทัยอริยสังข์ (เหตุแห่งทุกข์)

[ควรละทุกขสมุทัย]

๑๖) ตัง โข ปะนิทัง ทุกขะสะมุทะโย อะริยะสังข์จัง
ปะหาตัพพันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ อัมเมสุ
จักขุง อุทะปาติ ญาณัง อุทะปาติ ปัญญา อุทะปาติ
วิชชา อุทะปาติ อาโลโก อุทะปาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราตถาคตในธรรมทั้งหลาย ที่ไม่เคยสดับมาในกาลก่อนว่า ทุกขสมุทัยอริยสังข์นั้น เป็นธรรมที่ควรละ

[ทรงละทุกขสมุทัยแล้ว]

๑๗) ตัง โข ปะนิทัง ทุกขะสะมุทะโย อะริยะสังข์จัง
ปะหีนันติ เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ อัมเมสุ
จักขุง อุทะปาติ ญาณัง อุทะปาติ ปัญญา อุทะปาติ
วิชชา อุทะปาติ อาโลโก อุทะปาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราตถาคตในธรรมทั้งหลาย ที่ไม่เคยสดับมาในกาลก่อนว่า ทุกขสมุทัยอริยสังข์นี้แล อันเราได้ละแล้ว

ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร

[๓. นี่คือ ทุกขนิโรธ]

๑๘) อิทัมฺหํ ทุกฺขะนิโรโธ อะริยะสัจจันติ เม ภิกขะเว
ปุพฺเพ อะนะนุสสุเตสุ อัมเมสุ
จักขุํ อุทะปาติ ญานัง อุทะปาติ ปัญญา อุทะปาติ
วิชชา อุทะปาติ อาโลโก อุทะปาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้
เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราตถาคตในธรรม
ทั้งหลาย ที่ไม่เคยสดับมาในกาลก่อนว่า นี่ทุกขนิโรธอริยสัจจ์

[ควรรู้แจ้งทุกขนิโรธ]

๑๙) ตัง โข ปะนิทัง ทุกฺขะนิโรโธ อะริยะสัจจัง
สังฆิกาทัพพันติ เม ภิกขะเว ปุพฺเพ อะนะนุสสุเตสุ อัมเมสุ
จักขุํ อุทะปาติ ญานัง อุทะปาติ ปัญญา อุทะปาติ
วิชชา อุทะปาติ อาโลโก อุทะปาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้
เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราตถาคตในธรรม
ทั้งหลาย ที่ไม่เคยสดับมาในกาลก่อนว่า ทุกขนิโรธอริยสัจจน์ั้นควรกระทำให้แจ้ง

[ทรงรู้แจ้งทุกขนิโรธแล้ว]

๒๐) ตัง โข ปะนิทัง ทุกฺขะนิโรโธ อะริยะสัจจัง
สังฆิกะตันติ เม ภิกขะเว ปุพฺเพ อะนะนุสสุเตสุ อัมเมสุ
จักขุํ อุทะปาติ ญานัง อุทะปาติ ปัญญา อุทะปาติ
วิชชา อุทะปาติ อาโลโก อุทะปาติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้
เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราตถาคตในธรรม
ทั้งหลาย ที่ไม่เคยสดับมาในกาลก่อนว่า ทุกขนิโรธอริยสังัจจัน อันเราได้
กระทำให้แจ้งแล้ว

[๔. นี่คือ มรรค]

๒๑) อิหัง ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา อะริยะสังัจจันติ
เม ภิกขะเว ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ อัมเมสุ
จักขุง อุทะปาทิ ญาณัง อุทะปาทิ ปัญญา อุทะปาทิ
วิชชา อุทะปาทิ อาโลโก อุทะปาทิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้
เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราตถาคตในธรรม
ทั้งหลาย ที่ไม่เคยสดับมาในกาลก่อนว่า นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังัจ
ที่เป็นทางดับทุกข์

[ควรเจริญมรรค]

๒๒) ตัง โข ปะนิหัง ทุกขะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา
อะริยะสังัจจัง ภาเวตัพพันติ เม ภิกขะเว
ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ อัมเมสุ
จักขุง อุทะปาทิ ญาณัง อุทะปาทิ ปัญญา อุทะปาทิ
วิชชา อุทะปาทิ อาโลโก อุทะปาทิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้
เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราตถาคตในธรรม
ทั้งหลาย ที่ไม่เคยสดับมาในกาลก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังัจจัน
คือ มรรคเป็นธรรมที่ควรทำให้เจริญ

ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร

[ทรงเจริญมรรคแล้ว]

**๒๓) ตัง โข ปะนิทัง ทุกะชะนิโรธะคามินี ปะฏิปะทา
อะริยะสัจจัง ภาวิตันติ เม ภิกขะเว
ปุพเพ อะนะนุสสุเตสุ อัมเมสุ
จักขุง อุทะปาติ ญาณัง อุทะปาติ ปัญญา อุทะปาติ
วิชชา อุทะปาติ อาโลโก อุทะปาติ**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จักขุได้เกิดขึ้นแล้ว ญาณได้เกิดขึ้นแล้ว ปัญญาได้
เกิดขึ้นแล้ว วิชชาได้เกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราตถาคตในธรรม
ทั้งหลาย ที่ไม่เคยสดับมาในกาลก่อนว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจจันนั้น
คือ มรรคอันเราได้ทำให้เจริญแล้ว

[ไม่ทรงปฏิญาณว่าเป็นพุทธะก่อน]

**๒๔) ยาวะกัวิญจะ เม ภิกขะเว อิมesu จะตุสุ
อะริยะสัจเจสุ เอวันติปะริวัฏฏัง ทวาหะสาการัง
ยะถาภูตัง ญาณะทัสสะนัง นะ สุวิสุทัง อะโหสิ**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ปัญญาอันรู้เห็นตามความเป็นจริงที่มีวนรอบ ๓^(๑)
อย่างนี้ มีอาการ ๑๒^(๒) ในอริยสัจ ๔ เหล่านี้ ยังไม่บริสุทธิ์เพียงใด
(ยังไม่หมดจด) แก่เราตถาคต

**๒๕) เนวะ ตาวาทัง ภิกขะเว สะเทวะเก โลเก
สะมาระเก สะพรัหมะเก สัสสะมะณะพราหุณะณิยา
ปะชายะ สะเทวะมะนุสสายะ อะนุตตะรัง
สัมมาสัมโพธิง อะภิสัมพุทโธ ปัจฉัญญาสิง**

^{(๑) (๒)} รอบ ๓ อาการ ๑๒ ขยายความท้ายบท หน้าที่ ๔๔

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตยังไม่ปฏิญาณว่าเป็นผู้ตรัสรู้ อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลกที่มีเทวดา มาร และพรหมในเหล่าสัตว์ ที่มีสมณพราหมณ์พร้อมด้วยเทวดา และมนุษย์

[ได้ทรงปฏิญาณว่าเป็นพุทธะ]

๒๖) ยะโต จะ โข เม ภิกขเว อิเมสุ จะตุสุ
อะริยะสังเจสุ เอวันติปะริวิภูฏัง ทฺวาทะสาการัง
ยะถาภูตัง ญาณะทัสสะนัง สุวิสุทัง อะโหสิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อใดที่ปัญญาอันรู้เห็นตามความเป็นจริง มีนรอบ ๓ อย่างนี้ มีอาการ ๑๒ ในอริยสัง ๔ เหล่านี้ ได้บรรลุฤทธิ์ (หมดจด) ดีแล้วแก่เราตถาคต

๒๗) อะถาหัง ภิกขเว สะเทวะเก โลเก สะมาระเก
สะพฺรหฺมะเก สัสสะมะณะพฺราหฺมะณียา ปะชาเย
สะเทวะมะนุสสาเย อะนุตตะรัง สัมมาสัมโพธิง
อะภิสัมพุทโธ ปัจจัญญาสิง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อนั้นแลเราตถาคตจึงปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้ อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ อันยอดเยี่ยมในโลกที่มีเทวดา มาร และพรหมในเหล่าสัตว์ ที่มีสมณพราหมณ์พร้อมด้วย เทวดา และมนุษย์

[ปัจจุเวกขณญาณ^(๑)]

๒๘) ญาณัญจะ ปะนะ เม ทัสสะนัง อุทะปาติ อะกุปปา
เม วิมุตติ อะยะมันติมา ชาติ นัตถิทานิ ปุณฺพะวะโต

^{(๑) ปัจจุเวกขณญาณ} ; ญาณหยั่งรู้ด้วยการพิจารณาทบทวนตรวจตรามรรคผล ญาณนี้จะเกิดแก่ผู้บรรลุมรรคผลแล้ว คือ ภายหลังจากผลญาณ

ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ก็ปัญญาอันรู้เห็นได้เกิดแก่เราตถาคตว่า ความหลุดพ้นของเราจะไม่กำเริบ
(เกิดขึ้นมาอีก) ชาตินี้เป็นชาติสุดท้ายบัดนี้ไม่มีภพใหม่อีก

[ท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบัน]

๒๙) อิทะมะไวจะ ภาวะวา อັตตะมะนา ปัญจะวัคคิยา
ภิกขุ ภาวะวะโต ภาสิตัง อะภินันทุง อิมัสสิญจะ ปะนะ
เวยยากะระณัสสิมิง ภัญญะมาเน อายัสสะโต โกณฑัญญัสสะ
วิระชัง วิตะมะลัง อัมมะจักขุง อุทะปาติ ยังกิญจิ
สะมุททะยะอัมมัง สัพพันตัง นิโรธะอัมมันติ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสธรรมจักร (พระพุทธพจน์) นี้แล้ว ภิกษุปัญจวัคคีย์
ปลาบปลื้มชื่นชมภาคีตของพระองค์ดังนี้แล เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัส
พระธรรมเทศนานี้อยู่ ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทิน
ได้บังเกิดขึ้นแก่ท่านโกณฑัญญะว่า “ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็น
ธรรมตา สิ่งทั้งปวงนั้นล้วนมีความดับไปเป็นธรรมตา ”

[ทวยเทพป่าวประกาศ]

๓๐) ปะวัตติเต จะ ภาวะวะตา อัมมะจักเก ภูมมา เทวา
สัททะมะนุสสาเวสุง เอตัมภาวะวะตา พาราณะสิยัง
อิสิปตะเน มิคะทาเย อะนุตตะรัง อัมมะจักกัง
ปะวัตติตัง อัมปะภวิวัตติยัง สะมะเณนะ วา
พุราหุมะเณนะ วา เทเวนะ วา มาเรนะ วา
พรัหุมนา วา เกนะจิ วา โสภัสสิมันติ

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศธรรมจักรแล้ว เหล่าภุมมเทวดา ก็ยังเสียงให้บันลือลั่นว่า นั่นธรรมจักรอันยอดเยี่ยม อันพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงประกาศแล้ว ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันใกล้เมืองพาราณสี เป็นธรรมที่สมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆในโลก ประกาศไม่ได้

[เทวภูมิมิ ๖ ชั้น]

๓๑) **ภุมมานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา**

๑. **จาตุมมะหาราชิกา เทวา สัททมะนุสสาเวสุฯ**

เทวดาชั้นจาตุมหาราช ได้ฟังเสียงของภุมมเทวดาแล้ว ก็ยังเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยมฯ

จาตุมมะหาราชิกานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

๒. **ดาวะติงสา เทวา สัททมะนุสสาเวสุฯ**

เทวดาชั้นดาวดึงส์ ได้ฟังเสียงของเทวดาชั้นจาตุมหาราชแล้ว ก็ยังเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยมฯ

ดาวะติงसानัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

๓. **ยามา เทวา สัททมะนุสสาเวสุฯ**

เทวดาชั้นยามา ได้ฟังเสียงของเทวดาชั้นดาวดึงส์แล้ว ก็ยังเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยมฯ

ยามานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

๔. **ตุลิตา เทวา สัททมะนุสสาเวสุฯ**

เทวดาชั้นตุลิต ได้ฟังเสียงของเทวดาชั้นยามาแล้ว ก็ยังเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยมฯ

ตูลิตานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

๕. นิมมานะระติ เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง ฯ

เทวดาชั้นนิมมานรติ ได้ฟังเสียงของเทวดาชั้นดุสิตแล้ว ก็ยังเสียงให้
บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ฯ

นิมมานะระตินัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

๖. ประระนิมิตะวะสะวัตติ เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง ฯ

เทวดาชั้นปรนิมิตวสวัตติ ได้ฟังเสียงของเทวดาชั้นนิมมานรติแล้ว
ก็ยังเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักร
อันยอดเยี่ยม ฯ

• **ต้องการสวดย่อ** ให้สวดสาธยายจนจบหน้านี้
แล้วข้ามชั้นพรหม ไปสวดสาธยายต่อในข้อ ๓๒ หน้า ๔๕

• **หากต้องการสวดเต็ม** ให้ข้ามคำสวดด้านล่างนี้
ไปสวดชั้นพรหมในหน้าถัดไป

ประระนิมิตะวะสะวัตตินัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

พรัหมะกายิกา เทวา สัททะมะนุสสาเวสูง ฯ

เหล่าพรหมที่เกิดในหมู่พรหม ได้ฟังเสียงของเทวดา
ชั้นปรนิมิตวสวัตติแล้ว ก็ยังเสียงให้บันลือลั่นว่า
พระผู้มีพระภาค ได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ฯ

• การสวดย่อในหนังสือเล่มนี้ มีเนื้อความตรงกันกับฉบับหลวง
ส่วนเนื้อความของการสวดเต็มนั้น (ชั้นพรหม)
อรรถกถาจารย์ได้มาประพันธ์ขึ้นในภายหลัง

[ชั้นพรหม ; รูปพรหม ๑๖]

ประระนิมิตะวะสะวัตตีนัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

ปฐม ๑ พุริหฺมะปาริสัชชา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นปาริสัชชา ได้ฟังเสียงของเทวดาชั้นประระนิมิตะวัตตีแล้ว ก็ยังเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ฯ

พุริหฺมะปาริสัชชานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

ปฐม ๒ พุริหฺมะปะโรหิตา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นปุโรหิต ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นปาริสัชชาแล้ว ก็ยังเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ฯ

พุริหฺมะปะโรहितานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

ปฐม ๓ มะหาพุริหฺมา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นมหาพรหม ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นปุโรหิตาแล้ว ก็ยังเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ฯ

มะหาพุริหฺมานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

ทุติย ๑ ประริตตภา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นประริตตภา ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นมหาพรหมแล้ว ก็ยังเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ฯ

ประริตตภานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

ทุติย ๒ อับปะมาณภา เทวา สัททะมะนุสสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นอับปะมาณภา ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นประริตตภาแล้ว

ก็ยิ่งเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักร
อันยอดเยี่ยม ฯ

อัมปะมาณานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

เหตุย ๓ อากัสนฺสรา เทวา สัททมะนุสฺสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นอากัสนฺสรา ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นอัมปะมาณานาแล้ว
ก็ยิ่งเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักร
อันยอดเยี่ยม ฯ

อากัสนฺสรานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

เหตุย ๑ ประริตตะสุภา เทวา สัททมะนุสฺสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นประริตตะสุภา ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นอากัสนฺสราแล้ว
ก็ยิ่งเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักร
อันยอดเยี่ยม ฯ

ประริตตะสุภานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

เหตุย ๒ อัมปะมาณะสุภา เทวาสัททมะนุสฺสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นอัมปะมาณสุภา ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นประริตตะสุภาแล้ว
ก็ยิ่งเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักร
อันยอดเยี่ยม ฯ

อัมปะมาณะสุภานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

เหตุย ๓ สุภะกิณฺหะกา เทวา สัททมะนุสฺสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นสุภะกิณฺหะกา ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นอัมปะมาณสุภาแล้ว
ก็ยิ่งเสียงให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักร
อันยอดเยี่ยม ฯ

สุภะภิกษุหะกานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

จตุตถฌานภูมิ เวหัพพะลา เทวา สัททมะนุสสาเวสูงฯ
พรหมชั้นเวหัพพะลา ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นสุภะภิกษุหะแล้ว ก็ยังเสียง
ให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยมฯ

• พรหมชั้นจตุตถฌานภูมิ ~ แบ่งออกเป็น ๗ ภูมิ คือ
เวหัพพะลาภูมิ ๑ ภูมิ อสังญาลัตตาภูมิ ๑ ภูมิ และสุทธาวาสภูมิ ๕ ภูมิ

พรหมชั้นอสังญาลัตตา หรือที่เรียกว่า “พรหมลูกฟัก” พรหมในชั้น
นี้ไม่มีคำสวด เพราะท่านมีแต่รูป (รูปชั้น ๑) ไม่มีจิตรับรู้จึงไม่เห็น
ไม่ได้ยิน เป็นพรหมที่ไม่มีนามชั้นทั้ง ๔ อันได้แก่ เวทนา สัญญา
สังขาร และวิญญาณ (โดยปกติ พรหมทุกชั้นจะไม่มีประสาทรับรู้
กลิ่น , รส , สัมผัส อยู่แล้ว)

(ดูภาพวิภูฏสงสาร ๓๑ ภูมิ หน้า ๔๗ ประกอบความเข้าใจ)

• ส่วนใน สุทธาวาสภูมิ ๕ เป็นภูมิที่เกิดและที่อยู่ของพระอนาคามี
ที่ได้ปัญจฌาน และพระอนาคามี ที่เจริญวิปัสสนาต่อจนได้เป็น
พระอรหันต์

ฉะนั้น ในภูมิทั้ง ๕ นี้จึงมีเพียง ๓ บุคคลเท่านั้น คือ
พระอนาคามีผล , พระอรหัตตมรรค และพระอรหัตตผล ส่วนบุคคล
อื่นๆ นอกจากนี้ ถึงแม้ว่าจะได้ปัญจฌานก็ตาม จะขึ้นไปยังเกิดใน
ภูมินี้ไม่ได้.

(ปัญจฌานที่กล่าวนี้ เป็นตามนัยพระอภิธรรม)

เวหีปะผะลานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

สุทธาวาสกฺขมิตฺถิ ๑ อะวิหา เทวา สัททมะนุสสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นอวิหา ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นเวหีปะผะลาแล้ว ก็ยังเสียง
ให้บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ฯ

อะวิหานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

สุทธาวาสกฺขมิตฺถิ ๒ อะตปฺปา เทวา สัททมะนุสสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นอตปฺปา ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นอวิหาแล้ว ก็ยังเสียงให้
บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ฯ

อะตปฺปานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

สุทธาวาสกฺขมิตฺถิ ๓ สุทฺถิสสา เทวา สัททมะนุสสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นสุทฺถิสสา ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นอตปฺปาแล้ว ก็ยังเสียงให้
บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ฯ

สุทฺถิสสานัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

สุทธาวาสกฺขมิตฺถิ ๔ สุทฺถิสฺสี เทวา สัททมะนุสสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นสุทฺถิสฺสี ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นสุทฺถิสสาแล้ว ก็ยังเสียงให้
บันลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ฯ

สุทฺถิสฺสีนัง เทวานัง สัททัง สุตฺวา

สุทธาวาสกฺขมิตฺถิ ๕ อะกะนะภฺวิฐฺฐะกา เทวา สัททมะนุสสาเวสุง ฯ
พรหมชั้นอกนิฐฺฐกา ได้ฟังเสียงของพรหมชั้นสุทฺถิสฺสีแล้ว ก็ยังเสียงให้
บรรลือลั่นว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ฯ

[ถ้อยคำที่เทวดา และเหล่าพรหม ยังเสียงให้บันลือลั่น]

๓๒) เอตัมภะคะวะตา พาราณะสิยัง อิลิปะตะเน
มิกะทาเย อะนุตตะรัง ชัมมะจักกััง ปะวัตติตัง
อัปปะฏิวัตติยัง สะมะเณนะ วา พุระหุมะเณนะ วา
เทเวนะ วา มาเรนะ วา พุริหุมนา วา เกนะจิ วา
โลกัสุมินติ

ว่านั่นธรรมจักรอันยอดเยี่ยม ของพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงแล้ว
ณ ป่าอิลิปตนมฤคทายวันใกล้เมืองพาราณสี เป็นธรรมที่สมณพราหมณ์
เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกนี้ไม่สามารถจะประกาศได้ ดังนี้

[เกิดแผ่นดินไหวและโอภาส]

๓๓) อิติหะ เตนะ ขะเณนะ เตนะ มุหุตเตนะ ยาวะ
พุริหุมะโลกา สัทโท อัพภุคคัจฉิ อะยัญจะ ทะสะสะหัสสี
โลกะธาตุ สังกัมปิ สัมปะกัมปิ สัมปะเวธิ อัปปะมาโณ
จะ โอิหาโร โอิภาโส โลเก ปาตุระโหสิ อะติกกัมเมวะ
เทวานัง เทวานุภาวัง

เสียงป่าวประกาศในโลกนี้ ได้แพร่สะพัดถึงพรหมโลกโดยชั่วขณะนั้น
ด้วยประการฉะนี้ ๆ ก็ทั้งหมดนี้โลกธาตุนี้ได้หวั่นไหวสะเทือนสะท้านไปสิ้น
และเกิดแสงสว่างอันยิ่งหาประมาณมิได้ปรากฏแล้วในโลก ล่วงเทวานุภาพ
ของพวกเทพยดา และพรหมทั้งหลายเสียหมด

ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร

[ทรงเปล่งอุทาน]

๓๔) อะตะโข ภะคะวา อุทานัง อุทานะสิ อัญญาสิ
วะตะ โภ โกณฑัญโญ อัญญาสิ วะตะ โภ โกณฑัญโญติ

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเปล่งอุทานว่า
โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ ผู้เจริญโกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ

๓๕) อิติหิตัง आयัสมะโต โกณฑัญญัสสะ

อัญญาโกณฑัญโญ เตว^(๑)วะนามัง อะโหสีติ.^[๑]อ่านว่า ตเว]

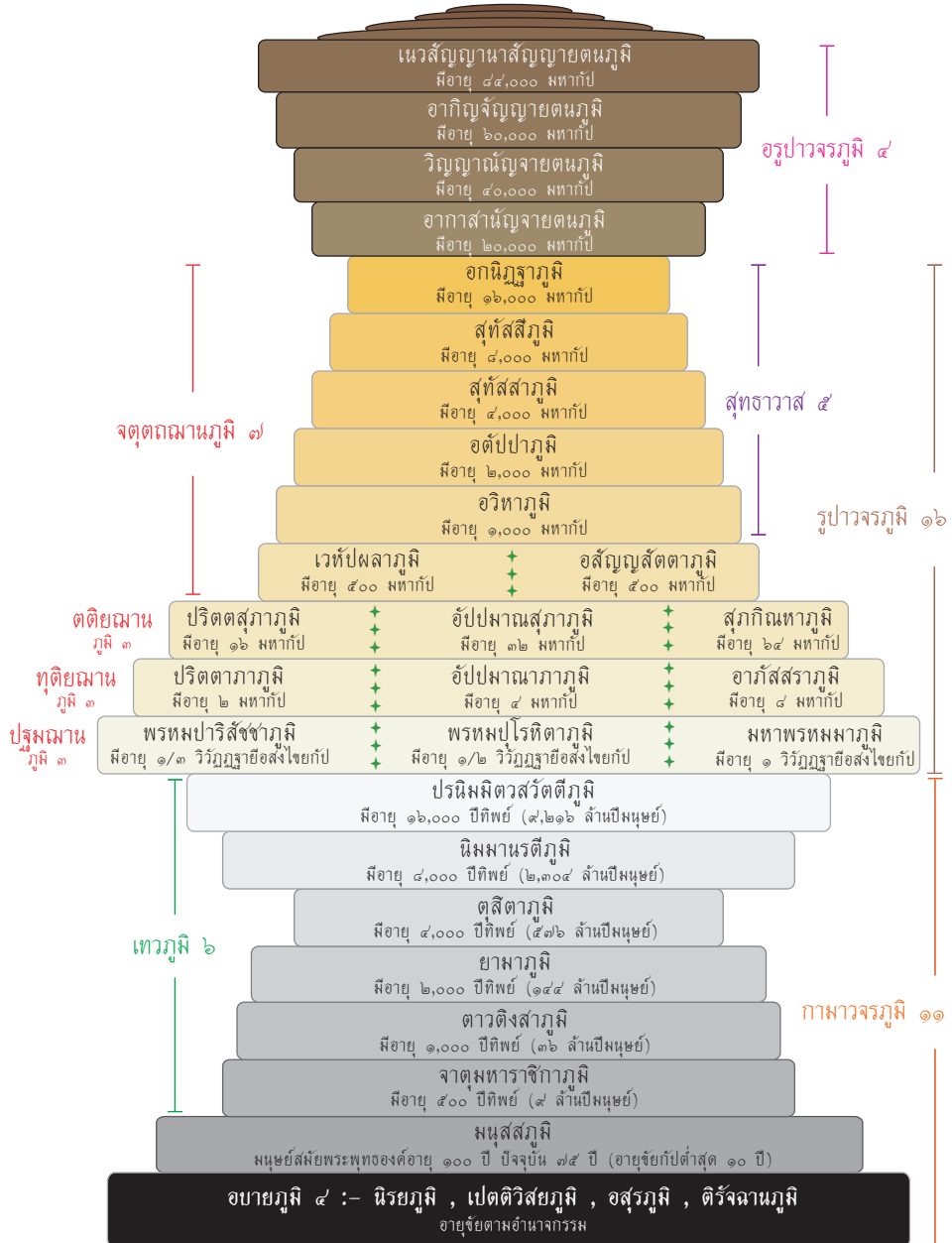
เพราะเหตุนี้ท่านโกณฑัญญะ จึงได้ปรากฏสมญานามว่า

“พระอัญญาโกณฑัญญะ” ด้วยประการฉะนี้ ฯ

❖ กิจฺฉิ พุทฺธานมฺปฺปาโท ❖
ความเกิดขึ้นแห่งท่านผู้รู้ เป็นการยาก
(ขุททกนิกาย ธรรมบทคาถา ๒๕/๓๙)

วิภูษังสาร ๓๑ ภูมิ

คำนำรู้ ; รอบ ๓ อาการ ๑๒

รอบ ๓ อาการ ๑๒ หมายถึง ความสำเร็จในการปฏิบัติทั้งหมด ที่พึงตรวจสอบได้ด้วยหลัก “ญาณ ๓”

ญาณ ๓ หมายถึง “ญาณทัสนะ” (ความหยั่งรู้, ปรึกษาหยั่งรู้) อันได้แก่ :-

๑) สัจจญาณ หยั่งรู้สัจจะ คือ ความหยั่งรู้หรือริยสัจ ๔ แต่ละอย่างตามความเป็นจริงว่า :-

- นี้ ทุกข์ ความทุกข์ • นี้ ทุกขสมุทัย เหตุเกิดแห่งทุกข์
- นี้ ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ • นี้ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ (มรรคมงคล ๘)

๒) กิจจญาณ หยั่งรู้กิจ คือ ความหยั่งรู้กิจอันจะต้องทำในอริยสัจ ๔ แต่ละอย่างว่า :-

- ทุกข์ ควรกำหนดรู้ • ทุกขสมุทัย ควรละเสีย
- ทุกขนิโรธ ควรทำให้แจ้ง • ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ควรเจริญ

๓) กตญาณ หยั่งรู้การอันทำแล้ว คือ ความหยั่งรู้ว่ากิจอันได้ทำแล้วในอริยสัจ ๔ แต่ละอย่างนั้นว่า :-

- ทุกข์ ได้กำหนดรู้แล้ว • ทุกขสมุทัย ได้ละแล้ว
- ทุกขนิโรธ ได้ทำให้แจ้งแล้ว • ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ได้เจริญแล้ว

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีญาณทัสนะตามความเป็นจริงในอริยสัจ ๔ ครบถ้วนทั้ง ๓ จึงเป็น “รอบ ๓ มีอาการ ๑๒” ดังกล่าวนี (ติปวิภูฏทิวาทสาการํ ยถากุตุ ฌาณทสฺสน) อย่างนี้แล้วจึงปฏิญาณพระองค์ได้ว่าทรงบรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว.

• ฝ่ายเกิด •

- ๑) **ทุกข์สังข์** ความจริง คือ ทุกข์
ได้แก่ อุปาทานชั้นร์ เป็นกิจที่**ควรกำหนดรู้** (ปริญาากิจ)
- ๒) **สมุทัยสังข์** ความจริง คือ เหตุแห่งทุกข์
ได้แก่ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เป็นกิจที่**ควรละ** (ปทานกิจ)

• ฝ่ายดับ •

- ๓) **นิโรธสังข์** ความจริง คือ ความดับทุกข์
ได้แก่ นิพพาน เป็นกิจที่**ควรกระทำให้แจ้ง** (สังฆิกิริยาากิจ)
- ๔) **มรรคสังข์** ความจริง คือ ทางแห่งความดับทุกข์
ได้แก่ มรรคมืองค์ ๘ เป็นกิจที่**ควรเจริญให้มาก** (ภาวนากิจ)

ท่านสมเด็จพระวันรัต (ทับ พุทฺธสิริมหาเถระ) เจ้าอาวาสรูปแรกของ
วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพฯ ท่านได้เรียบเรียงไว้ในหนังสือ “มรโณบาย” ว่า:-

ปัญจชั้นร์ แปลว่า ชั้นร์ ๕ คือ รูปชั้นร์ ๑ เวทนาชั้นร์ ๑ สัญญาชั้นร์ ๑
สังขารชั้นร์ ๑ วิญญาณชั้นร์ ๑ รวมเป็นชั้นร์ ๕ ด้วยกัน นี้แหละจัดเป็น
ตัวทุกข์

ชั้นร์ทั้ง ๕ นี้ เป็น “**ปริญาตัพพธรรม**” เป็นธรรมอันควรที่สัตว์
จะต้องกำหนดรู้เสียให้จงได้ฯ **ทุกข์ขอรียสังข์** จบฯ

อวิชชา ความที่ไม่รู้ว่า เบญจชั้นร์เป็นทุกข์ ตัณหาจึงได้หลงรัก หลง
ใคร่ หลงอยากได้ซึ่งภาวะ คือ ความอยากมี อยากเป็นในภพอันจะบัง
เกิดต่อๆ ไป ท่านเรียกว่า “**อุปปัตติภพ**” คือ เบญจชั้นร์นั่นเอง นี้
แหละจัดเป็นตัว **สมุทัย** คือ เป็นเหตุที่จะก่อทุกข์ให้เกิดขึ้น อวิชชา,

ภาวะ, ตัณหา เหตุทั้ง ๓ นี้เป็น “ปหาดัตตพพธรรม” เป็นธรรมอันควรที่
 สัตว์จะต้องสลละ ละวางเสียให้จงได้ ๑ **ทุกขสมุทัยอริยสังข์** จบ ๑

วิชชา ความที่รู้ว่า ชั้นทั้ง ๕ เป็นทุกข์ และรู้ว่า อวิชชา, ภาวะ,
 ตัณหา เป็นสมุทัย รู้แจ้งชัดดังนี้แล้ว ก็วิมุตติ สละ ละเสีย ปล่อยเสีย
 วางเสีย ไมยินดีรักใคร่ ไม่ดิ้นรนอยากได้ด้วยตัณหา ไม่ห้วงหวงแหน
 ว่าเป็นของ ๆ เราด้วยมานะ ไม่ถือว่าตัวว่าตน ด้วยทิฐิฐานันต์ตัวเรา
 นี้แหละจัดเป็น “**นิโรธ**” ความดับทุกข์ วิชชากับวิมุตตินี้เป็น “**สังจิก-
 กาดัตตพพธรรม**” ว่าเป็นธรรมอันควรที่สัตว์จะต้องกระทำให้แจ้งเสียให้
 จงได้ ๑ **ทุกขนิโรธอริยสังข์** จบ ๑

สมณะกับวิปัสสนา เป็นมรรค คือ เป็นอุบายหนทางดับทุกข์ เพราะ
 ว่า “**วิชชา กับ วิมุตติ**” ทั้ง ๒ นี้ จะบังเกิดขึ้นได้ก็อาศัยสมณะกับ
วิปัสสนา ๑ จึงเป็น “**ภาเวตตพพธรรม**” ว่าเป็นธรรมอันควรที่สัตว์จะ
 ต้องให้เกิดขึ้นให้จงได้ ๑ **ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสังข์** จบ ๑

ปรีวัฏฐี ๓

- ๑) **สังจญาณ** หยั่งรู้ความจริงของอริยสังข์ ๔
- ๒) **กัจจญาณ** หยั่งรู้กิจในอริยสังข์ ๔
- ๓) **กตญาณ** หยั่งรู้กิจอันจะต้องทำในอริยสังข์ ๔
 แต่ละอย่างนั้น และได้ทำเสร็จแล้ว

ปริญญา ๓

- ๑) **ญาณปริญญา** รู้แจ้งสภาวะลักษณะ
- ๒) **ตริณปริญญา** รู้แจ้งสามัญญลักษณะ
- ๓) **ปทานปริญญา** รู้แจ้งด้วยการละกิเลส

ปทาน ๓

- ๑) **วิกขัมภนปทาน** ละกิเลสด้วยการข่มไว้
- ๒) **ตทังคปทาน** ละกิเลสได้ชั่วคราว
- ๓) **สมุจเฉทปทาน** ละกิเลสโดยเด็ดขาด

❖ **สัตตมหาสถาน** คือ สถานที่สำคัญ ๗ แห่ง ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประทับก่อนที่จะแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (เรียบเรียงจากพระวินัยปิฎก มหาวรรค และอรรถกถา พระไตรปิฎก ฉบับมหาหมกุฎราชวิทยาลัย เล่มที่ ๖ หน้าที่ ๑ - ๔๔)

นับถอยหลังจากนี้ไป ๔ อสงไขย กับ ๑ แสนมหากัป เมื่อพระผู้มีพระภาค เสดยพระชาติเป็นพระบรมโพธิสัตว์ ทรงพระนามว่า **พระสุเมธดาบส** ทรงตั้งความปรารถนาที่จะเป็นพระพุทธรเจ้า และได้รับการพยากรณ์จาก **พระทีปังกรสัมมาสัมพุทธเจ้า** เป็นต้น มาจนถึงพระชาติที่เป็นพระเวสสันดรนั้น พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญบารมี ๓๐ ทศ^(๑) มีบารมี ๑๐ อุปัชฌายะ ๑๐ ปรมาตถบารมี ๑๐ จนถึง พระกัณโถสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่สุด กระทั่งได้เสวยพระชาติ เป็นเจ้าชายสิทธัตถะในพระชาติสุดท้ายแล้วเสด็จออกผนวช ทรงประทับนั่งบน **อปราชิตบัลลังก์** คือ บัลลังก์อันใคร ๆ ไม่สามารถแย่งชิงได้ ณ ฌวมโฆโพธิพฤกษ์ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในอรุณเวลาประเทศ ทรงทำลายพญามาร ตลอดจนเสนาามารเสียได้.

^(๑)บารมี ๓๐ ทศ คือ บารมีธรรมที่บำเพ็ญ เพื่อความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น อันไม่ทั่วไปต่อบุคคลอื่น เรียกว่า **“พุทธการกธรรม”** (ยุ.พุทธ. ๓๓/๑/๔๑๔, ยุ.จรียา. ๓๓/๓๖/๕๕๖.)

ลำดับการตรัสรู้

ปฐมยาม ทรงบรรลุพเพณิวาसानุสสติญาณ คือ ปัญญาที่เป็นเหตุให้ระลึกชาติ

มัชฌิมยาม ทรงบรรลุจุตูปปาตญาณ หรือ ทิพพจักขุญาณ ทรงเห็นการจุติ(ตาย) และการปฏิสนธิ(เกิด) แห่งสัตว์ทั้งหลายว่า มีความแตกต่างกัน

ปัจฉิมยาม ยามสุดท้ายในราตรีของวันเพ็ญแห่งเดือนวิสาขะ ทรงยังหมีนโลกธาตุให้กึกก้องหวั่นไหวอยู่ ด้วยการบรรลุพระสัมโพธิญาณ

สัปดาห์ที่ ๑ ประทับตันพระศรีมหาโพธิ์ พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทับนั่งด้วยบัลลังก์เตียวเสวยวิมุตติสุข ณ ควงไม้โพธิพฤกษ์ตลอด ๗ วัน ทรงมนสิการปฏิจจสมุปบาทเป็นอนุโลม และปฏิโลม มีเทวดา บางพวกเกิดความคลางแคลงใจขึ้นว่า เหตุใดพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่เสด็จลุกขึ้นจากโพธิบัลลังก์ หรือว่าธรรมที่จะกระทำให้พระองค์เข้าถึงความเป็นพระพุทธรเจ้า แม้อย่างอื่นจะมีอยู่อีกกระนั้นหรือ ?

ในลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าออกจากสมาบัติ ในวันที่ ๘ ทรงทราบความคลางแคลงใจของเหล่าเทวดา เพื่อตัดความคลางแคลงใจ จึงทรงเหาะขึ้นไปในอากาศ แล้วแสดงยมกปาฏิหาริย์

สัปดาห์ที่ ๒ ประทับอนิมิสเจดีย์ พระองค์ทรงเสด็จลงจากรัตนบัลลังก์ แล้วไปประทับยืนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ทรงดำริว่า “เราได้รู้แทงตลอดพระสัมโพธิญาณบนบัลลังก์นี้” ได้ทอตพระเนตรเพ่งดูรัตนบัลลังก์ และโพธิพฤกษ์อันเป็นสถานที่บรรลุผลแห่งพระบารมี ที่ทรงบำเพ็ญมาตลอด ๔ อสงไขย ยิ่งด้วยแสนมหากัป โดยมีได้กระพริบพระเนตรเลยเป็นเวลา ๑ สัปดาห์

ลัปดาห์ที่ ๓ ประทับรัตนจกกรมเจดีย์ ในลัปดาห์นี้ทรงเนรมิตสถานที่จกกรม ระหว่างอนิมิสเจดีย์กับต้นพระศรีมหาโพธิ์ แล้วเสด็จจกกรม ณ ที่นั้น เป็นเวลา ๑ ลัปดาห์

ลัปดาห์ที่ ๔ ประทับรัตนขจรเจดีย์ ในลัปดาห์นี้ได้เสด็จประทับเรือนแก้ว ที่เทวดาเนรมิตถวายเป็นอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ณ ที่นี้ ทรงพิจารณาพระอภิธรรมปิฎก คือ **“สมันต-ปฎิฐาน”** ซึ่งมีนัยไม่สิ้นสุดในพระอภิธรรมนี้โดยพิสดารตลอด ๑ ลัปดาห์

ลัปดาห์ที่ ๕ ประทับตันขอชपालนิโครธ (ตันไทร) ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ขณะนั้นพราหมณ์คนหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้มีความเห็นว่า สิ่งที่เห็นแล้วเป็นมงคลจึงเรียกว่า **“ทิฏฐุมงคลิกะ”** และมักมีอุปนิสัยชอบบวชว่าผู้อื่นว่า ‘หิ หิ’ ได้เข้าไปกราบทูลถามปัญหาพระพุทธเจ้า ถึงบุคคลผู้ที่จะเป็นพราหมณ์ด้วยเหตุใด และธรรมใดที่ทำให้เป็นพราหมณ์ พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบ จนพราหมณ์เข้าใจแจ่มแจ้ง

ในตอนนีตามนัยอรรถกถา พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า :-
พระองค์ทรงขบขันตามารทั้ง ๓ คือ นางตันทา นางราคะ นางอรดี ที่มากระทำการยั่วยวนเพื่อให้พระองค์ตกอยู่ในอำนาจของตน แต่ก็ไม่สามารถทำให้พระพุทธองค์หวั่นไหวได้

ลัปดาห์ที่ ๖ ประทับตันมุจลินท์ (ต้นจิก) ลัปดาห์นี้พระองค์เสด็จประทับนั่งขัดสมาธิภายใต้ต้นมุจลินท์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ ณ ที่นี้ประทับเสวยวิมุตติสุขตลอด ๗ วัน ครั้งนั้นเมฆใหญ่ในสมัยอันมิใช่ฤดูกาลตั้งขึ้นแล้ว ฝนตกพรำเจือด้วยลมหนาว พญามุจลินท์นาคราชซึ่งอาศัยอยู่ที่สระน้ำมุจลินท์ ได้เข้ามาแผ่ขนด^(๑) รอบพระวรกาย ๗ รอบ และได้แผ่พังพานใหญ่เหนือพระเศียรของพระ-

^(๑) ขนด, ขนดหาง ; ตัวงูที่ขด โคนหางงู มักเรียก ขนดหาง

พุทธรองค์ให้พ้นจากลมหนาว เหลือบยุง และสัตว์เลื้อยคลาน เมื่อปราศจากลมฝนแล้ว จึงคลายขนดจากพระวรกายของพระพุทธรองค์ แล้วจำแลงรูปเป็นมาณพเข้ามาถวายนมัสการพระพุทธรองค์แล้วหลีกไป ณ ที่นี้ พระพุทธรองค์ทรงเปล่งพระอุทานว่า “ความสงบเป็นสุขสำหรับบุคคลผู้มีธรรม อันเห็นแล้วยินดีในที่อันสงบ รู้เห็นตามความเป็นจริง ความไม่เบียดเบียน คือ ความล้ารวมในสัตว์ทั้งหลาย และความปราศจากความกำหนด คือ ความล่องกามทั้งหลายเสียได้ ด้วยประการทั้งปวงเป็นสุขในโลก ความทำอัสมิมานะ คือความถือตัวออกให้หมดไปเป็นสุขอย่างยิ่ง”

สัปดาห์ที่ ๗ ประทับตันราชายตนะ (ไม่เกิด) พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เสด็จประทับนั่ง ณ รัมไม้ราชายตนะ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของต้นพระศรีมหาโพธิ์ เสวยวิมุตตีสุขเป็นเวลา ๑ สัปดาห์ วันรุ่งขึ้นมีพ่อค้า ๒ คน คือ ตปฺสสะ และภัลลิกะ สองพี่น้องเดินทางผ่านมาพบพระพุทธรองค์ ได้เกิดความเลื่อมใส น้อมถวายข้าวลัดตุผง^(๑) และลัดตุ๊ก่อน^(๒) พระองค์ทรงรับด้วยบาตรที่ทำวมหาราชทั้ง ๔ ถวายแล้ว ทรงทำภักติกหลังจากเสร็จกิจแล้ว ทรงสนทนารธรรมกับพ่อค้า ๒ พี่น้อง ทั้งสองมีความเลื่อมใสขอปฏิญาณถึง**พระพุทฺธ และพระธรรม**เป็นสรณะ(ที่พึ่ง)ตลอดชีวิต ได้ชื่อว่าเป็น**อุบาสกคู่แรกในโลกที่เข้าถึงรัตนะ ๒** และพระพุทธรองค์ได้ประทานพระเกศา ๘ เส้นแก่พ่อค้าทั้งสอง ยังความปีติโสมนัสราวกับว่าได้อภิเษกด้วยอมตธรรม จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วหลีกไป

เมื่อประทับเสวยวิมุตตีสุข ได้รัมไม้ราชายตนะจนครบ ๗ วันแล้ว ได้เสด็จกลับไปประทับที่ใต้ต้นอชปาลนิโครธอีกครั้ง ในที่นี้ทรงปริวิตกว่า “ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ เป็นธรรมอันลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก

(๑) (๒) **ลัดตุ**: ข้าวคั่วผง, ขนมผง, ขนมแห้งที่ไม่บูด เช่น ขนมที่เรียกว่า จันอับ และขนมบั้ง เป็นต้น. **ลัดตุผง, ลัดตุ๊ก่อน**: ข้าวตู เสบียงอาหารสำหรับเดินทาง

เป็นธรรมอันสงบ เป็นธรรมประณีต ไม่ใช่ธรรมที่จะบรรลุได้ด้วยการนึกคิดเอา แต่เป็นธรรมที่ละเอียด เป็นวิสัยที่บัณฑิตจะพึงรู้แจ้ง ส่วนหมู่มสัตว์นี้หลงใหลชื่นชมยินดีอยู่ด้วยกามคุณอารมณ์ ย่อมเห็นได้ยาก ย่อมรู้ได้ยาก ก็ถ้าหากเราจะพึงแสดงธรรม สัตว์เหล่าอื่นก็จะไม่พึงรู้ทั่วถึงธรรมของเราได้ ข้อนั้นจะพึงเป็นความเหน็ดเหนื่อยเปล่าแก่เรา จะพึงเป็นความลำบากเปล่าแก่เรา” ในลำดับนั้น **“อนัจฉริยคาถา”** คือ ถ้อยคำกล่าวที่ไม่น่าอัศจรรย์ เป็นคำกล่าวที่ไม่เคยได้สดับมาก่อน ก็ได้ปรากฏแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า

อนัจฉริยคาถา

“บัดนี้ เรายังไม่ควรจะประกาศธรรมที่เราได้บรรลุแล้วโดยยาก เพราะธรรมนี้อันสัตว์ผู้มีราคะ และโทสะครอบงำแล้ว ไม่สามารถรู้ได้โดยง่าย สัตว์ผู้ถูกราคะข่มแล้ว ถูกกองอวิชชาหุ้มห่อแล้ว จักไม่เห็นธรรมอันละเอียดลึกซึ้ง ยากที่จะเห็นละเอียดยิ่งนัก อันจะยังสัตว์ให้ถึงธรรมที่ทวนกระแส คือ พระนิพพาน” ...เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพิจารณาเห็นอยู่ดังนี้ พระทัยก็น้อมไปเพื่อความชวนชวายน้อย ไม่น้อมไปเพื่อทรงแสดงธรรม

พรหมทูลอาราธนาธรรม

ครั้งนั้น ท้าวสัทหมบตีพรหมทราบพระปริวิตกแห่งจิตของพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยใจของตนแล้วเกิดความปริวิตกว่า ชาวเราผู้เจริญโลกจักฉิบหายหนอ โลกจักวินาศแล้วหนอ เพราะตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงน้อมพระทัยไปเพื่อความชวนชวายน้อย ไม่ทรงน้อมพระทัยไปเพื่อทรงแสดงธรรม ในลำดับนั้นท้าวสัทหมบตีพรหมได้หายไปจากพรหมโลก แล้วมาปรากฏอยู่ ณ เบื้องพระพักตร์ ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ประณมอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วได้กราบทูลคำนี้ว่า

“พระพุทธเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าได้โปรดทรงแสดงธรรม ขอพระสុคตได้โปรดทรงแสดงธรรม เพราะสัตว์ทั้งหลายจำพวกที่มีธุลีในจักขุน้อยมีอยู่ หากเพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมถึงความเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักพอมืออยู่พระเจ้าข้า”

เกี่ยวกับความปริวิตกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น พระอรธกถาจารย์ได้อธิบายว่า ความปริวิตกแห่งใจของพระผู้มีพระภาคเจ้านี้ มีสาเหตุ ๒ ประการ คือ

๑) เป็นความจริงอยู่ว่า การบำเพ็ญพระบารมีของพระพุทธเจ้าทุกๆพระองค์ก็เพื่อการตรัสรู้ และเพื่อนำเวไนยชนทั้งหลายออกจากสังสารวัฏฏ์ เพราะฉะนั้น เมื่อพระองค์ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณ แม้พรหมจะทูลอาราธนาหรือไม่ พระองค์ก็ย่อมอบรมสั่งสอนเวไนยชนอยู่แล้ว แต่การที่ทรงมีความรำพึงอยู่ในใจอย่างนั้น เพราะทรงพิจารณาถึงความในพระธรรมที่พระองค์บรรลุนั้นเป็นคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นคุณอันเลิศลอย เป็นของอันหนักแน่น

๒) พระพุทธองค์ทรงทราบว่า เมื่อพระองค์ทรงรำพึงอย่างนั้น พรหมจักมาทูลเชิญแสดงธรรม เมื่อเป็นเช่นนี้ สัตว์ทั้งหลายจะเกิดความเคารพบูชาในพระสัมพุทธธรรม เพราะว่าชาวโลกทั้งหลาย มีความเคารพนับถือในพรหม ก็เมื่อพรหมอันเป็นที่เคารพนับถือของมหาชนทั้งหลาย มาทูลวิงวอนให้พระองค์แสดงธรรม ชาวโลกทั้งหลายก็ย่อมให้ความสำคัญต่อพระสัมพุทธธรรมของพุทธองค์ และทรงพิจารณาสัตว์โลกเปรียบด้วยดอกบัว

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงทราบคำทูลอาราธนาของพรหม และทรงอาศัยความกรุณาในหมู่สัตว์ จึงทรงตรวจดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุ คือ **อินทริยโปรปริยัติญาณ^(๑) และอาสยานุสยญาณ^(๒)**

(๑) **อินทริยไปรปริยัตินญาณ** คือ พระปัญญาที่กำหนดรู้ความยิ่ง ความหย่อนแห่งอินทริยของสัตว์ทั้งหลาย.

(๒) **อาสยานุสยญาณ** คือ พระปัญญาที่ทรงรู้อัธยาศัยของสัตว์ ในที่นี้หมายถึง ฐูนุสย คือ กีเลสที่นอนเนื่องในขันธสันดาน และทรงรู้ว่าบุคคลใดเป็นอกัปปบุคคล คือบุคคลผู้ประกอบด้วยเครื่องกัน มี กรรม วิบาก กีเลส เป็นต้น อันเป็นเหตุให้บุคคลผู้นั้นไม่สามารถบรรลุธรรม บรรลุคุณวิเศษได้.

อุปมาบุคคลเหมือนดอกบัว ๔ เหล่า

- ๑) **อุคฆัตถัญญ** บุคคลผู้มีปัญญาดี และมีกิเลสเบาบางสามารถรู้ได้เร็วพลัน เหมือนดอกบัวที่ขึ้นพ้นจากน้ำแล้ว พอดีแสงพระอาทิตย์ก็เบ่งบานในทันที
- ๒) **วิปจิตถัญญ** บุคคลผู้มีปัญญาปานกลาง เมื่อได้ฟังซ้ำอีกครั้งหนึ่งก็สามารถบรรลุธรรมได้ เหมือนดอกบัวที่ขึ้นเสมอน้ำ และจักบานในวันพรุ่งนี้
- ๓) **เนยยะ** บุคคลผู้มีปัญญาน้อย เมื่อได้ฟังบ่อย ๆ พยายามทำความเข้าใจโดยไม่ขาดตอน ก็สามารถบรรลุธรรมได้ เหมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ มีโอกาสจะบานในวันต่อ ๆ ไป
- ๔) **ปทปรมะ** บุคคลผู้ด้อยปัญญา ยากที่จะสั่งสอนได้ แม้ได้ฟังธรรมก็จักเป็นอุปนิสัยปัจจัยในภพต่อไป เหมือนดอกบัวที่เพิ่งออกขึ้นใหม่ อยู่ในตม ย่อมเป็นอาหารของปลา และเต่า ฉะนั้น

ครั้นแล้วได้ตรัสคาถาตอบท้าวสหัมบดีพรหม ดังนี้ว่า :-

“เราเปิดประตูมตะแก่ท่านแล้ว สัตว์เหล่าใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธามาเถิด ...ดูก่อนพรหม เพราะเรามีความลำบากในความลำบาก จึงไม่แสดงธรรมที่เราคล่องแคล่วประณีตในหมู่มนุษย์”

ครั้งท้าวสัททัมบดีพรหมทราบว่ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประทานโอกาส เพื่อจะแสดงธรรมแล้ว จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าทำประทักษิณ(การเวียนขวา) แล้วอันตรธานไปในที่นั้นแล.

เอโกปิ สทุโธ เมธาวิ อสสุทธานํ จ ภาตินํ
ธมฺมภูโจ สิลสมฺปนฺโน โหติ อตฺถาย พนฺธุนํ

ผู้มีศรัทธา มีปัญญา ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล
แม้คนเดียว ย่อมเป็นประโยชน์แก่ญาติ
และพวกพ้อง ผู้ไม่มีศรัทธา

(ขุททกนิกาย เถรีคาถา ๒๖/๓๐๖)

ประวัติพระปิตरธรรม

ประวัติพระปริตรธรรม โดย พระคันธสารากวีวงศ์

พระปริตร แปลว่า เครื่องคุ้มครอง คือคุ้มครองป้องกันอันตรายภายนอก เช่น โจร ยักษ์ สัตว์เดรัจฉาน และป้องกันอันตรายภายใน คือ โรคภัยไข้เจ็บ อาณิสสส์ที่ได้รับจากการสวดพระปริตรนี้ เกิดจากอำนาจของพระรัตนตรัย และความเมตตา เพราะพระปริตรกล่าวถึงคุณของพระรัตนตรัย และการเจริญเมตตาภาวนา

ฉะนั้น ผู้หมั่นสาธยายพระปริตร จึงได้รับผลานิสงส์ต่าง ๆ เช่น ประสบความสวัสดิ์ ความเจริญรุ่งเรือง ได้รับชัยชนะ แคล้วคลาดจากอุปสรรคอันตราย มีสุขภาพอนามัยดี และมีอายุยืน ดังพระพุทธดำรัสว่า :-

“เธอจงเจริญพุทธานุสสติ ภาวนาที่ยอดเยี่ยมในภาวนาธรรม เพราะผู้เจริญภาวนานี้จะสมหวังดังมนोरถ” (ขุ. อป. ๓๒/๓๖/๙๘)

“อมนุษย์ที่ต้องการจะทำร้ายผู้เจริญเมตตา ย่อมประสพภัยพิบัติเอง เปรียบเหมือนคนที่ใช้มือจับหอกคม จะได้รับอันตรายจากการจับหอกนั้น” (ล. นิ. ๑๖/๒๒๗/๒๕๑)

ประโยชน์ในปัจจุบัน

ในคัมภีร์อรรถกถา มีปรากฏเรื่องอำนาจพระปริตรคุ้มครองผู้สวด เช่น เรื่องพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกยูงทอง พระองค์ได้หมั่นสาธยายโมรปริตร ที่กล่าวถึงคุณของพระพุทธเจ้าเป็นประจำ ทำให้แคล้วคลาดจากบ่วงที่นายพรานดักไว้ (ชา. อฏ. ๒/๓๕) และเรื่องในสมัยพุทธกาล มีภิกษุห้าร้อยรูปไปเจริญภาวนาในป่า ได้ถูกเทวดารบกวนจนกระทั่งปฏิบัติธรรมไม่ได้ จึงต้องเดินทางกลับเมืองสาวัตถี

ในขณะนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนเมตตาปริตรที่กล่าวถึงการเจริญเมตตา ครั้นภิกษุเหล่านั้นหมั่นเจริญเมตตาภาวนา เทวดาจึง

มีไมตรีจิตตอบด้วยและช่วยพิทักษ์คุ้มครอง ให้ภิกษุหมุนั้นปฏิบัติธรรม ได้โดยสะดวก (สุตตนิ. อฎ. ๑/๒๒๑, ขุททก. อฎ. ๒๒๕)

นอกจากนี้อานุภาพพระปริตร ยังสามารถคุ้มครองผู้ฟังได้อีก ด้วย ดังที่มีปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาว่า ในสมัยพุทธกาล เมื่อเมือง เวสาลีประสบภัย ๓ อย่างคือ ความอดอยากแร้นแค้น การเบียดเบียน จากอมนุษย์ และการแพร่ของโรคระบาด พระพุทธเจ้าได้รับนิมนต์จึง เสด็จไปโปรด พระองค์รับสั่งให้พระอานนทสวตร้นปริตรที่กล่าวถึง คุณของพระรัตนตรัย ภัยดังกล่าวในเมืองนั้นจึงได้สงบลง (ขุททก. อฎ. ๑๔๑-๔)

ในอรรถกถาอีกคัมภีร์หนึ่ง มีปรากฏว่า ในสมัยพุทธกาลมีเด็ก คนหนึ่งจะถูกยักษ์จับกินภายใน ๗ วัน พระพุทธเจ้าจึงทรงแนะนำ ให้ ภิกษุสวดพระปริตรตลอดเจ็ดคืน และพระองค์ได้เสด็จไปสวดด้วยพระ องค์เองในคืนที่แปด เด็กนั้นก็สามารถรอดพ้นจากภัยพิบัติของอมนุษย์ นั้นได้ และมีอายุยืนถึง ๑๒๐ ปี บิดา มารดาจึงตั้งชื่อเด็กว่า “อายุ- วัฒนกุมาร” แปลว่า เด็กผู้มีอายุยืน เพราะรอดพ้นจากอันตรายดัง กล่าว (ธมม. อฎ. ๔/๑๑๓-๖)

พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่อายุวัฒนกุมาร และอุบาสก ๕๐๐ คนดังนี้ :-

อะภิวาทะนะสีลิสสะ

นิจัจัง วุฑฒาปะจายโน

จัตตาโร อัมมาวัฑฒันติ

อายุ วัฒนโณ สุขัง พะลัง

ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่ผู้กราบไหว้ ผู้อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่เป็นนิตย์ (ขุททกนิกาย ธมมบท ๑๗/๑๐๙/๖๔)

ประโยชน์ในอนาคต

เมื่อพระพุทธเจ้าพระนามว่า “ปทุมุตตระ” เสด็จไปโปรดโกถิลยชฎิล ที่ภูเขานิสกะ ชฎิลตนนั้นได้พบพระองค์แล้ว เกิดโสมนัสปราโมทย์ จึงนำดอกไม้มาประดับเป็นอาสนะที่ประทับ พระพุทธเจ้าได้ประทับนั่งเข้าผลสมาบัติในที่นั้นตลอดเจ็ดวัน โกถิลยชฎิลได้ยื่นประณมมือ ระลึกถึงพระพุทธคุณตลอดเจ็ดวันเช่นกัน กุศลที่เกิดจากการระลึกถึงพระพุทธคุณนี้ ทำให้โกถิลยชฎิล ได้เกิดเป็นเทพบุตรในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ๓ หมื่นกัป เป็นท้าวลักกะจอมเทพ ๘๐ ชาติ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑,๐๐๐ ชาติ เป็นพระราชาธิบดีชาติไม่ถ้วน ในระหว่างนี้เมื่อเกิดเป็นมนุษย์ก็เป็นเศรษฐี มีทรัพย์ และไม่เคยไปเกิดในอบายภูมิ ในภพสุดท้ายได้ออกบวชเป็นพระภิกษุ ท่านปรากฏนามว่า พระสุภูติเถระ ได้รับตำแหน่งเอตทัคคะ ผู้เป็นเลิศในการเจริญมานประกอบด้วยเมตตา และเป็นทักษิณียบุคคล (ขุ. อป. ๓๒/๑-๕๑/๙๔-๙)

อานิสงส์พระปริตร

โบราณจารย์ได้รวบรวมอานิสงส์ของพระปริตรไว้ดังนี้ คือ :-

- ๑) **มงคลปริตร** ทำให้เกิดสิริมงคล และปราศจากอันตราย
- ๒) **รัตนปริตร** ทำให้ได้รับความสวัสดิ และพ้นจากอุปสรรคอันตราย
- ๓) **เมตตปริตร** ทำให้หลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข ไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของมนุษย์และอมมนุษย์ทั้งหลาย เทพพิทักษ์รักษา ไม่มีภัยอันตราย จิตเกิดสมาธิง่าย ไบหน้าผองใส มีสิริมงคล ไม่หลงสติในเวลาเสียชีวิต และเกิดเป็นพรหม เมื่อบรรลุมะตตามาน
- ๔) **ขันธปริตร** ป้องกันภัยจากอสรพิษ และสัตว์ร้ายอื่นๆ
- ๕) **โมรปริตร** ป้องกันภัยจากผู้คิดร้าย

- ๖) **วิภูฏกปริตร** ทำให้พ้นจากอัคคีภัย
- ๗) **ธชัคคปริตร** ทำให้พ้นจากอุปสรรคอันตราย และการตกจากที่สูง
- ๘) **อาฏานาฏิยปริตร** ป้องกันภัยจากอมนุษย์ ทำให้มีสุขภาพดี มีสุข
- ๙) **อังกุลิมาลปริตร** ทำให้ปลอดภัยง่าย และป้องกันอุปสรรคอันตราย
- ๑๐) **โพชฌังคปริตร** ทำให้มีสุขภาพดี มีอายุยืน และพ้นจากอุปสรรค
- ๑๑) **อภยปริตร** ทำให้พ้นจากภัยพิบัติ และไม่ฝันร้าย
- ๑๒) **ชัยปริตร** ทำให้ประสบชัยชนะ และมีความสุขสวัสดิ์

ทรงแนะนำให้สวดพระปริตร

พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พุทธบริษัทสวดพระปริตร เพื่อคุ้มครองตน เช่น ในอาฏานาฏิยสูตร (ที. ปา. ๑๑/๒๙๕/๑๘๗) ได้ตรัสว่า :-

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเรียนมนต์คุ้มครอง คือ อาฏานาฏิยปริตร

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงศึกษามนต์คุ้มครอง คือ อาฏานาฏิยปริตร

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงทรงจำมนต์คุ้มครอง คือ อาฏานาฏิยปริตร

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มนต์คุ้มครอง คือ อาฏานาฏิยปริตร ประกอบด้วยประโยชน์ ย่อมเป็นไปเพื่อคุ้มครอง เพื่อรักษา เพื่อความไม่เบียดเบียน เพื่อความอยู่เป็นสุข ของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ”

อนึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้อีกว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตอนุญาตการแผ่เมตตา แก่พญางูทั้งสี่ตระกูล เพื่อคุ้มครองตน เพื่อรักษาตน เพื่อกระทำการป้องกันตน ” (วิ. จุฬ. ๗/๒๕๑/๘, อง. จตุกก. ๒๑/๖๗/๘๒-๓)

องค์ของผู้สวด และผู้ฟัง

พระปริตรจะมีอานุภาพมาก เมื่อผู้สวดพระปริตรเพียบพร้อมด้วยองค์ ๓ คือ มีเมตตาจิตมุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟัง สวดถูกอักขรไม่มีบทพยัญชนะที่ผิดพลาด และรู้ความหมายของบทสวด (ที. อฎ. ๓/๑๖๐) แม้ผู้ฟังพระปริตรก็ต้องมีองค์ ๓ คือไม่เคยกระทำ “อนันตริยกรรม ๕” (ฆ่าบิดา ฆ่ามารดา ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้าถึงห้อพระโลหิต และทำสงฆ์ให้แตกกัน) ไม่มีมีจฉาปฏิภูมิจิตที่เห็นผิดว่า กรรมและผลของกรรมไม่มี และเชื่อมั่นอานุภาพพระปริตร ว่ามีจริงสามารถคุ้มครองผู้ฟังได้ (มิลินท. ๑๑๖)

พระปริตรในปัจจุบัน

พระปริตรที่มีปรากฏในบทสวดมนต์ไทยฉบับปัจจุบัน มี ๑๒ ปริตร เป็นบทสวดที่โบราณจารย์เพิ่ม มงคลปริตร วัฏฏกปริตร อภยปริตร และชัยปริตร รวม ๔ บท ทั้งไม่จัดอิลิคิลิปริตรไว้ในบทสวดมนต์ เพราะเป็นพระปริตรที่กล่าวถึง ชื่อพระปัจเจกพุทธเจ้าเท่านั้น ไม่เหมือนพระปริตรอื่นที่แสดงคุณของพระรัตนตรัย หรือเมตตาภาวนา

ส่วน ในบทสวดมนต์ฉบับพม่ามีพระปริตร ๑๑ ปริตร เพราะโบราณจารย์ชาวพม่า รวมอภยปริตร และชัยปริตรไว้เป็นปริตรเดียว โดยใช้ชื่อว่า “บุพพัณหสูตร” (สูตรที่ควรสาธยายในเวลาเช้า) ในสูตรนั้น มีการเพิ่มเทวดาอุยโยชนคาถา ลัพพมงคลคาถา และสามคาถาสุดท้ายของรัตนสูตร เข้ามาอีกด้วย

อนึ่ง มงคลปริตร และวัฏฏกปริตร มีตรัสไว้ในพระสูตรโดยตรง ส่วนอภยปริตร และชัยปริตร เป็นคาถาที่โบราณจารย์ประพันธ์ขึ้นในภายหลัง

พระปริตรที่ควรสวดเสมอ

ผู้ที่มีเวลาน้อยควรสวดพระปริตรที่สั้นและสำคัญ ฉะนั้น จึงควรสวดพระปริตร ๔ บท คือ เมตตปริตร ชันธปริตร โมรปริตร และ อากาณาทปริตร บทเมตตปริตร และชันธปริตร เน้นการเจริญเมตตาภาวนา บทโมรปริตร และอากาณาทปริตร เน้นการเจริญพระพุทธคุณ

ผู้ที่มีสุขภาพไม่สมบูรณ์ ควรสวดโพชฌังคปริตรด้วย พระเถระชาวพม่าผู้ทรงพระไตรปิฎก คือท่านอาจารย์ลีรินทาภิงค์ เจ้าอาวาสวัดวิสุทธิอาราม จังหวัดย่างกุ้ง ประเทศสหภาพพม่า ก็มีความเห็นว่าควรสวดพระปริตรดังกล่าวเสมอ ก่อนจะสวดพระปริตรทุกครั้ง ผู้สวดควรสวดบทมหานมัสการ หรือ นะโม ฯลฯ แล้วสมาทานศีลห้า จากนั้นควรสวดพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ แล้วจึงสวดพระปริตรหรือคาถาอื่นๆ อื่นๆ บทมหานมัสการแสดงความนอบน้อมพระพุทธเจ้า จึงเป็นบทที่ควรสวดเป็นอันดับแรก

การสมาทานศีลทุกวัน เป็นการรักษาศีลให้บริสุทธิ์อยู่เสมอ

การสวดพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ก็เป็นการเจริญกรรมฐาน คือ พุทธานุสสติ ธรรมานุสสติ และสังฆานุสสติ ผู้ที่หมั่นระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย จะเพิ่มพูนศรัทธาในพระพุทธานุสสนามากขึ้น นอกจากนั้นควรสวดบทธรรมจักรฯ ทุกวันพระ จะป้องกันภยันตราย ทำให้ผู้สวดประสบความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เพราะธรรมจักรฯ เป็นพระธรรมเทศนาถ้อยคำแรกที่กล่าวถึงอริยสัจสี่ เป็นบทที่เทวดาเคารพบูชาเป็นอย่างยิ่ง โบราณจารย์กล่าวกันต่อๆ มาว่า บุคคลที่สวดธรรมจักรฯ นี้ทุกวันพระ แล้วอธิษฐานให้ครอบครัว หรือญาติพี่น้องมีความสวัสดิ์ ปราศจากภยันตราย จะมีผลานิสงส์ทำให้ผู้สวด และผู้ที่ตนแผ่ไปถึงจะมีความสวัสดิ์แล้วแคล้วคลาดจากอุบัติเหตุได้

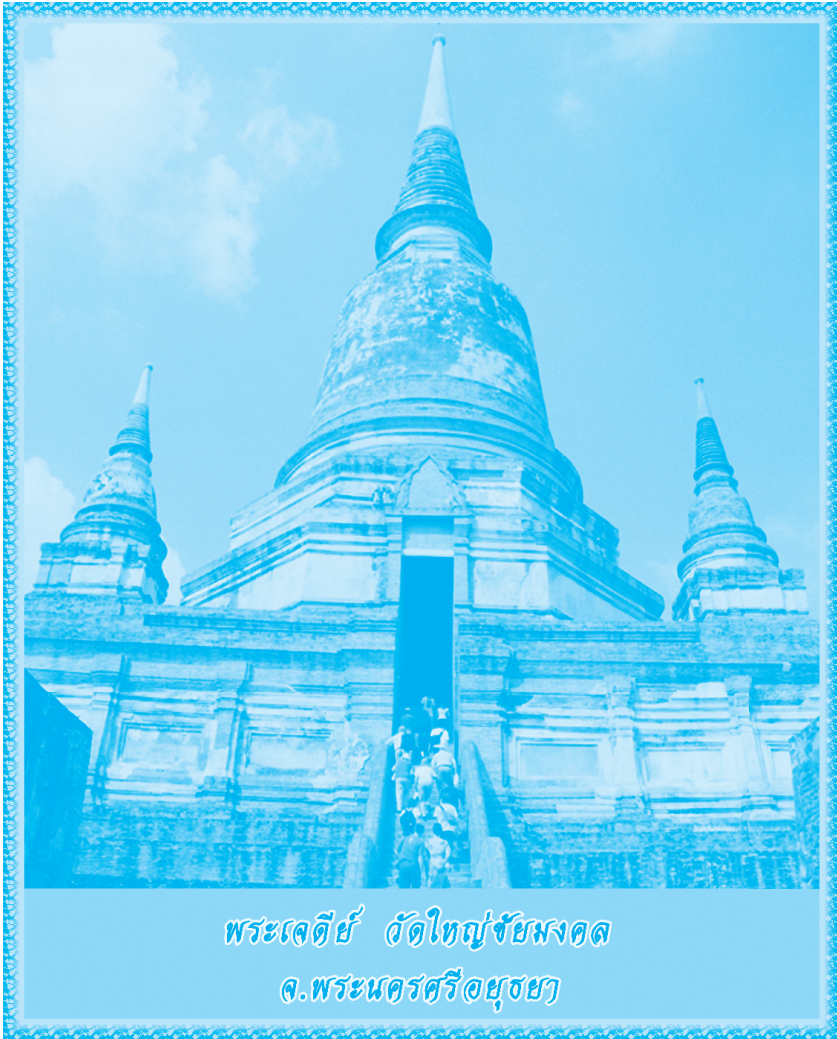
ไม่ควรลงท้ายด้วย “อติ” ศัพท์

ในพระปริตรฉบับนี้มีบางปาฐะต่างจากบทสวดมนต์อื่น เช่น ในบทสวดพระพุทธคุณ ได้ลงท้ายด้วยคำว่า “กะคะวา” ในบทสวดพระธรรมคุณได้ลงท้ายด้วยคำว่า “วิญญูหิ” และในบทสวดพระสังฆคุณได้ลงท้ายด้วยคำว่า “โลกัสสะ” ไม่เหมือนบทสวดมนต์ฉบับอื่นที่ลงท้ายด้วย “อติ” ศัพท์ว่า “กะคะวาติ, วิญญูหิติ, โลกัสสาติ” แต่ที่จริงบทเหล่านั้นสำเร็จรูปมาจาก ภควา+อติ, วิญญูหิ+อติ, โลกัสส+อติ ศัพท์ว่า “อติ” ในที่นี้เป็นคำลงท้ายประโยค นิยมใช้เพื่อแสดงการลงท้ายข้อความ เหมือน “มหัพภาค”(.) ในภาษาไทย เพื่อแสดงการสิ้นสุดของประโยคนั้น จึงไม่นับเนื่องเข้าในบทสวด ดังเช่น “อติ” ศัพท์ในกรรมวาจาบทพระว่า “เอวเมตฺ ธารยามิติ” (วิ. มหา. ๔/๑๒๓/๑๓๙) พระภิกษุผู้สวดกรรมวาจา ต้องสวดว่า “เอวเมตฺ ธารยามิ” โดยไม่ต้องสวด “อติ” ศัพท์ (วิมติ. ๒/๑๓๘) ส่วนปาฐะว่า “กะคะวาติ, เพราะ “อติ” ศัพท์ในปาฐะเหล่านั้นมิใช่แสดงการลงท้ายข้อความ ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่มีความหมายคือ “ว่า” ในภาษาไทย

อานุภาพของพระปริตรที่สวดด้วยจิตที่มีสมาธิแน่วแน่ จะแผ่ไปถึงแสนโกฏิจักรวาล ทำให้ผู้สวดได้รับผลานิสงส์มหาศาล หาประมาณมิได้ คนที่ไม่สวดพระปริตร จะไม่สามารถรับรู้อานิสงส์ได้เลย เปรียบเหมือนคนที่ไม่ได้รับประทานอาหาร จะไม่รับรู้รสอาหาร และผลของการรับประทานได้ ฉะนั้น พุทธบริษัทจึงควรเชื่อมั่นอานุภาพพระปริตรหมั่นสวดพระปริตรอยู่เนืองนิตย์ จะได้รับประโยชน์สุขโดยทั่วหน้ากัน.

ตำนาน พระปิตุจฉา

๑. ตำนาน มงคลปริตร

มงคลปริตร คือ ปริตรที่กล่าวถึงมงคล ๓๘ มีประวัติว่าในกาลก่อนที่พระพุทธเจ้าจะตรัสมงคลนี้ ได้เกิดปัญหาถกเถียงกันในมนุษย-โลกว่า อะไรเป็นมงคล บางคนกล่าวว่ารूपที่เห็นดี เป็นมงคล (ทิวภูมิมงคล) บางคนกล่าวว่าเสียงที่ได้ยินดี เป็นมงคล (สุตมงคล) บางคนคิดว่ากลิ่น รส สัมผัสที่ดี เป็นมงคล (มุตมงคล) จนคนแตกแยกกันเป็น ๓ พวก ต่างฝ่ายก็ยืนยันความเห็นของตน แต่ไม่สามารถอธิบายให้ฝ่ายอื่นยอมรับได้ ปัญหานี้ได้แพร่ไปถึงเทวโลกและพรหมโลก ต่างก็นำเรื่องมงคลมาถกเถียงกันกลายเป็น “มงคลโกลาหล” จนเทวดาและพรหมได้แบ่งแยกเป็น ๓ ฝ่ายเหมือนมนุษย์ และปัญหานั้นหาข้อยุติไม่ได้ เป็นเวลาถึง ๑๒ ปี

ต่อมาในปีที่ ๑๒ เหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ ได้ทูลถามปัญหานี้กับพระอินทร์ ท้าวเธอจึงทรงมอบหมายให้เทพบุตรคนหนึ่งทูลถามปัญหานี้กับพระพุทธเจ้า แล้วเสด็จมาเฝ้าพร้อมกับเหล่าเทวดาเพื่อสดับมงคล ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสพระปริตรนี้ตามคำอาราธนาขอของเทพบุตรนั้นในพรรษาที่ ๑๓ (ขุททก. อฎ. ๑๐๒-๖)

๒. ตำนาน รัตนปริตร

รัตนปริตร คือ ปริตรที่กล่าวถึงคุณของพระรัตนตรัย แล้วอ้างคุณนั้นมาพิทักษ์คุ้มครองให้มีความสุขสวัสดิ มีประวัติเล่าว่า ในสมัยหนึ่งเมืองเวสาลี แคว้นวัชชีซึ่งเป็นเมืองมั่งคั่งสมบูรณ์ ชาวเมืองอยู่เย็นเป็นสุข ต่อมาเกิดฝนแล้งขาดแคลนอาหาร มีคนอดอยากล้มตายมากมาย ชากศพุกุโยนทิ้งนอกเมือง พวกอมนุษย์ได้กลิ่นศพก็พากันเข้ามาในเมือง ทำอันตรายคนให้ตายมากขึ้น ทั้งยังเกิดอหิวาตกโรคระบาดอีก

และยังเป็นเหตุทำให้เมืองเวสาลีประสบภัย ๓ อย่าง ได้แก่

(๑) **ทृพภิกขภัย** คือ ข้าวยาก หมาแพง

(๒) **อมนุสสภัย** คือ พวกอมนุษย์หลอกหลอนประชาชน
ให้ประหวั่นกลัวไม่เป็นปกติสุข

(๓) **พยาธิภัย** คือ โรคระบาดร้ายแรง ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก

ในขณะนั้นชาวเมืองต่างตระหนกตกใจขวัญเสียกันทั่ว จึงดำริกันว่า เมืองนี้ไม่เคยเกิดภัยพิบัติเช่นนี้ถึง ๗ รัชสมัย จึงกราบทูลเจ้าผู้ครองนครว่า ภัยนี้อาจเกิดจากการที่พระองค์ไม่ทรงธรรม เจ้าผู้ครองนครจึงมีรับสั่งให้ชาวเมือง ประชุมกันพิจารณาหาโทษของพระองค์ แต่ชาวเมืองไม่สามารถพิจารณาหาโทษได้ ทั้งหมดจึงปรึกษากันว่า ควรจะนิมนต์คาสตางค์หนึ่งมาดับทุกข์ภัยนี้ บางคนกล่าวว่า ควรนิมนต์เตียรถีย์ บางคนกล่าวว่า ควรนิมนต์พระพุทธเจ้า ในที่สุดทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกันว่า ควรนิมนต์พระพุทธเจ้าให้เสด็จมาโปรด ดังนั้นจึงได้ส่งเจ้าลิจณวิสองพระองค์มาทูลนิมนต์ เพื่อระงับภัยพิบัตินั้น

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จถึงเมืองเวสาลี ขณะเสด็จเหยียบแผ่นดินวัชชี ฝนโบกขรพรรษ^(๑) ก็ตกลงทั่วแคว้นชำระแผ่นดินวัชชีให้สะอาดหมดจด พระอินทร์พร้อมด้วยเทพบริวารเป็นอันมากได้มาเฝ้าในสถานที่นั้น ทำให้พวกอมนุษย์ต้องหลบหนีออกจากเมือง จากนั้นพระพุทธองค์ทรงสอนพระปริตรนี้แก่พระอานนท์ และรับสั่งให้ท่านสาธยายรอบเมืองที่มีกำแพงสามชั้นตลอดสามยาม เมื่อพระอานนท์กล่าว “ยังกัญจิฯ”

(๑) **ฝนโบกขรพรรษ** มีลักษณะดังนี้ คือ ผู้ใดปรารถนาให้เปียกก็เปียก ผู้ไม่ปรารถนาแม้ละอองก็ไม่สัมผัสผิวกาย ไม่ละอะเทอะซึ่งนองก่อให้เกิดโคลนตมอันปฏิกุล พอฝนหายแผ่นดินก็สะอาด สีของน้ำฝนแดงเรื่อ เหมือนแก้วทับทิม.

พวกอมนุษย์ที่ยังเหลืออยู่ ได้หลบหนีออกจากพระนครไปหมดเพราะกลัวอำนาจพระปริตร ครั้นอมนุษย์หนีไปอุปัทวภัยทุกอย่างก็สงบลงมหาชนก็ได้มาประชุมกันที่ศาลากลางเมือง เพื่อบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยของหอม และดอกไม้เป็นต้น และได้นิมนต์พระพุทธรองค์เสด็จมายังเมืองนี้อีก ในเวลานั้นพระพุทธรองค์ได้ตรัสรัตนปริตรนี้แก่พุทธบริษัท ที่มาประชุมกันในที่นั้น เหตุการณ์นี้เกิดในพรรษาที่ ๒ (ขุททก. อฎ. ๑๔๑-๔)

อนึ่ง สามคาถาสุดท้าย คือคาถา ๑๖, ๑๗, ๑๘ เป็นคาถาที่พระอินทร์ตรัสขึ้นเองโดยดำริว่า “พระพุทธรเจ้าทรงกระทำให้ชาวเมืองประสพสุข โดยอ้างสัจวาจาที่กล่าวถึงคุณของพระรัตนตรัย เราก็ควรจะกระทำให้ชาวเมืองประสพสุข โดยอ้างคุณของพระรัตนตรัยเช่นกัน” ฉะนั้น พระอินทร์จึงได้ตรัสสามคาถาเหล่านั้น (ขุททก. อฎ. ๑๗๒)

หมายเหตุ: เรื่องรัตนปริตรนี้ก็กลายเป็นธรรมเนียมว่า เวลาพระสวดมนต์ ถ้ามีบาตรน้ำมนต์ตั้งไว้แล้วพอพระสวดถึงบทนี้ คำขึ้นต้นบทว่า “ยานีระ ภูตานี”... หรือว่า “ยังกัญจิ วิตตัง อิระ วา หุรัง วา ฯ” เจ้าภาพก็จุดเทียนถวายบาตรน้ำมนต์พระ เพื่อให้พระทำน้ำมนต์ต่อไป จึงกลายเป็นพระสูตรทำน้ำมนต์ แต่ในปัจจุบันนี้ การทำน้ำมนต์ในงานพิธีที่มีการสวดพระปริตร จะเริ่มจุดเทียนทำน้ำมนต์ในตอนที่จะสวด “อะเสวะนา จะ พาลานัง” (ในบทมงคลปริตร) และถือเป็นประเพณีที่สืบต่อกันมายาวนาน เพราะยึดถือว่าคำตรัสสอนของพระพุทธรองค์นั้นเป็นมงคลอันสูงสุด

๓. ตำนาน เมตตปริตร

เมตตปริตร คือ ปริตรที่กล่าวถึงการเจริญเมตตา มีประวัติว่าสมัยหนึ่งเมื่อพระพุทธรเจ้าประทับอยู่ที่วัดพระเชตะวัน กรุงสавัตถิ มีภิกษุ

๕๐๐ รูป เรียนกรรมฐานจากพระพุทธองค์ แล้วเดินทางไปแสวงหาสถานที่ปฏิบัติธรรม พวกท่านได้มาถึงไพรสณฑ์แห่งหนึ่ง ปรัชชากันว่าสถานที่นี้เหมาะสมแก่การเจริญสมณธรรม จึงตกลงใจอยู่จำพรรษาในที่นั้น ชาวบ้านก็มีจิตศรัทธา สร้างกุฏิถวายให้พำนักรูปละหลัง และอุปัฏฐากด้วยปัจจัยสี่มิให้ขาดแคลน

เมื่อฝนตกพวกท่านจะเจริญกรรมฐานที่กุฏิ ครั้นฝนไม่ตกก็จะมาปฏิบัติที่โคนไม้ รุกขเทวดาที่สิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้ ไม่สามารถอยู่ในวิมานได้ เพราะผู้ทรงศีลมาอยู่ใต้วิมานของตน จึงต้องพาบบุตรธิดาลงมาอยู่บนพื้น เบื้องแรกคิดว่า พวกภิกษุคงจะอยู่ชั่วคราวก็ทนรออยู่ระยะหนึ่ง แต่ภายหลังเมื่อทราบว่าท่านจะจำพรรษาตลอดสามเดือน จึงเกิดความไม่พอใจ คิดจะขับไล่ให้กลับไปในระหว่างพรรษา ฉะนั้น จึงพยายามหลอกหลอนด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ลำแดงรูปร่างที่น่ากลัว ร้องเสียงโหยหวน และทำให้ได้รับกลิ่นเหม็นต่าง ๆ

พวกภิกษุหวาดหวั่นตกใจต่ออารมณ์ที่น่ากลัวเหล่านั้น ไม่สามารถจะปฏิบัติธรรมได้โดยสะดวก เพราะไม่อาจทำจิตให้สงบเป็นสมาธิได้ เกิดความหวั่นไหวมีวรรณะเศร้าหมอง เกิดเวทนาในศิระแสงกล้า มีอาการหลงลืมสติ จึงปรึกษากันว่า ไม่ควรจะอยู่ในสถานที่นี้ต่อไป ควรจะกลับไปจำพรรษาหลัง ณ สถานที่อื่น จากนั้นจึงรีบเดินทางกลับไปโดยไม่บอกลาชาวบ้าน เมื่อมาถึงวัดพระเชตุวัน ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วกราบทูลให้ทรงทราบเรื่องนี้ แต่พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นว่า สถานที่เดิม นั้น จะพึงถึงความสิ้นไปแห่งอาสวะของภิกษุเหล่านี้ได้ จึงทรงแนะนำให้พวกภิกษุกลับไปยังสถานที่นั้น พร้อมกับตรัสสอนเมตตปริตร คือ เจริญเมตตาแก่รุกขเทวดา อันจักเป็นเครื่องป้องกันและเป็นกรรมฐานด้วย

เมื่อพวกภิกษุได้เรียนเมตตปริตรจากพระพุทธเจ้าแล้ว จึงเดินทางกลับไปยังสถานที่เดิม ก่อนจะเข้าสู่ราวป่าพวกท่านได้เจริญเมตตาโดยสาธยายพระปริตรนี้ อานุภาพแห่งเมตตาทำให้รุกขเทวดาทั้งหลายเกิดปีติโสมนัสมีจิตอ่อนโยนมีไมตรี จึงไม่เบียดเบียนเหมือนก่อน ทั้งยังช่วยปรนนิบัติและคุ้มครองภัยอื่น ๆ อีกด้วย ภิกษุเหล่านั้นได้พากันเพียรเจริญเมตตาภาวนาแล้วเจริญวิปัสสนาภาวนาต่อมา โดยใช้เมตตาเป็นบาทแห่งวิปัสสนา ทุกรูปได้บรรลุอรหัตตผลภายในพรรษานั้น กิจนี้ปรากฏในพรรษาที่ ๑๓ (สุดตนิ. อฎ. ๑/๒๒๑ ขุททก. อฎ. ๒๒๕) ในเอกาทศกนิบาต เมตตาสูตรข้อที่ ๒๒๒ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอานิสงส์ของเมตตาไว้ ๑๑ ประการ (อ่านได้จากเรื่องอานิสงส์เมตตปริตร หน้า ๖๒)

เมตตปริตรในหนังสือนี้ ต่างจากบทสวดมนต์ฉบับไทยกับฉบับลังกาในบางจุด ซึ่งพระคันทสราภิกษุเลือกใช้ฉบับพม่าที่เรียกว่า “ฉบับฉัฐฐลังคีติ” (ฉบับสังคายนาครั้งที่ ๖) ซึ่งเป็นฉบับที่พระภิกษุในนิกายเถรวาท ๕ ประเทศ คือ ไทย ลังกา พม่า ลาว และเขมรได้ร่วมกันสังคายนาที่ประเทศสหภาพพม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ และมีมติเป็นสมานฉันท์ร่วมกันว่า **เมตตปริตรนี้เป็นคิตติคาถาที่จัดอยู่ในหมวดมาตราพฤติฉบับพม่าเป็นฉบับที่ถูกต้องตามกฎนั้น แต่ฉบับไทยกับฉบับลังกาไม่ตรงตามฉันทลักษณ์ และหลักไวยากรณ์บาลี**

อนึ่ง; ท่านอาจารย์ธัมมานันทมหาเถระอัครมหาบัณฑิต เจ้าอาวาสวัดท่ามะโอ จังหวัดลำปางได้เล่าว่า แม้พระเถระชาวลังกาผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลี คือ ท่านพระพุทธทัตตเถระอัครมหาบัณฑิต วัดอัครคาราม จังหวัดบالیงโกดา ประเทศศรีลังกาก็เคยปรารภเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ กับท่านอาจารย์ว่า เมตตปริตรฉบับพม่าถูกต้องกว่าฉบับอื่นๆ

๔. ตำนาน ชั้นอธิตร

ชั้นอธิตร หรืออหิราชสูตร คือ พระปริตรที่กล่าวถึง การเจริญเมตตาแก่พญางูทั้ง ๔ ตระกูล และเจริญเมตตาแก่สรรพสัตว์ มีประวัติว่า เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดพระเชตุวัน กรุงสาวัตถี มีภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัด เหล่าภิกษุได้กราบทูลความนี้แด่พระพุทธองค์ พระพุทธองค์ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย งูไม่น่าจะขบกัดภิกษุเลย เพราะโดยปกติภิกษุย่อมอยู่ด้วยเมตตา ชะรอยภิกษุนั้นไม่ได้แผ่เมตตาาก่อนเป็นปุเรจาริก (ผู้เที่ยวไปก่อน) จึงถูกงูขบกัดถึงมรณะได้ หากภิกษุแผ่เมตตาจิตในพญางูทั้ง ๔ ตระกูลแล้ว จะไม่ถูกงูกัด” แล้วตรัสสอนให้แผ่เมตตาแก่พญางูทั้ง ๔ ตระกูล คือ งูตระกูลวิรูปักษ์ งูตระกูลเอราบถ งูตระกูลฉัพยาบุตร และงูตระกูลกันหาโคตม (อง. จตฺก. ๒๑/๖๗/๘๓, วิ. จุฬ. ๗/๒๕๑/๘, พุ. ชา. ๒๗/๑๐๕/๕๖)

ในอรรถกถาชาดก (ชา. อฏ. ๓/๑๔๔) มีประวัติดังนี้ เมื่อภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัด พระพุทธเจ้าตรัสว่า “เราตถาคตเคยสอนชั้นอธิตร ในขณะที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่” กล่าวคือ เมื่อพระพุทธองค์เสวยพระชาติเป็นฤาษีที่ป่าหิมพานต์ ได้พำนักอยู่ร่วมกับฤาษีเป็นอันมาก ขณะนั้นมีฤาษีตนหนึ่งถูกงูกัดเสียชีวิต จึงได้สอนชั้นอธิตรแก่พวกฤาษีเพื่อป้องกันภัยจากอสรพิษ

๕. ตำนาน โมรปริตร

โมรปริตร คือปริตรของนกยูงทอง เป็นพระปริตรที่กล่าวถึงคุณของพระพุทธเจ้าแล้วน้อมพระพุทธคุณมาพิทักษ์คุ้มครอง ให้มีความสวัสดิ มีประวัติว่าสมัยหนึ่ง ครั้งพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกยูงทองอาศัยอยู่บนเขาทัณฑกหิรัญบรรพตในป่าหิมพานต์ พระโพธิสัตว์จะเพ่ง

ดูพระอาทิตย์ในเวลาพระอาทิตย์อุทัย แล้วร่ายมนต์สาธยายกล่าวนมัสการ พระอาทิตย์สองคาถาแรกว่า **“อุเทตะยง”** เป็นต้น แล้วจึงออกแสวงหา อาหาร ครั้นกลับจากการแสวงหาอาหารในเวลาพระอาทิตย์อัสดง ก็เพ่งดูพระอาทิตย์พร้อมกับร่ายมนต์สาธยายสองคาถาหลังว่า ;

“อะเปตะยง” เป็นต้น ด้วยอำนาจภาพพระปริตร ที่กล่าวนมัสการอยู่ทุก เข้าเย็นเช่นนี้ นกยูงทองจึงอยู่เป็นสุข และปลอดภัยแคล้วคลาดจาก อันตรายทุกอย่างด้วยมนต์บทนี้

วันหนึ่งพรานป่าจากหมู่บ้านใกล้เมืองพาราณสี ได้พบนกยูงทอง โดยบังเอิญ จึงบอกความนั้นแก่บุตรของตน ขณะนั้นพระนางเขมาเทวี มเหสีพระเจ้าพาราณสี ทรงพระสุบินว่า พระนางเห็นนกยูงทอง แสดง ธรรมอยู่ จึงกราบทูลพระสวามีว่า ทรงประสงค์จะฟังธรรมของนกยูงทอง ทำวเธอจึงรับสั่งให้พรานป่าสืบหา พรานป่าที่เคยได้ยินคำบอกเล่าของ บิดา ได้มากราบทูลว่า นกยูงทองมีอยู่จริงที่เขาทัศนทกทริฎฐบรรพต ทำวเธอจึงทรงมอบหมายให้เขาจับนกยูงทองมาถวาย พรานป่าคนนั้นได้เดิน ทางไปป่าทิมพานต์ แล้ววางบ่วงดักนกยูงทองไว้ทุกแห่งในที่แสวงหาอาหาร

เวลาผ่านไปถึง ๗ ปี เขาก็ยังจับไม่ได้ เพราะนกยูงทองแคล้วคลาด บ้าง บ่วงไม่แล่นบ้าง จนในที่สุดต้องเสียชีวิตอยู่ในป่านั้น ฝ่ายพระนาง เขมาเทวีก็ทรงประชวรสิ้นพระชนม์ เพราะเสียพระทัยไม่สมพระประสงค์ พระเจ้าพาราณสีจึงทรงพิโรธ ได้รับสั่งให้จาริกอักษรลงในพื้นที่ของว่า ผู้กินเนื้อนกยูงทองที่เขาทัศนทกทริฎฐบรรพตจะไม่แก่ไม่ตาย หลังจากนั้น ไม่นานพระองค์ก็สิ้นพระชนม์ พระราชาองค์อื่นที่ครองราชย์สืบต่อมาได้ พบข้อความนั้น จึงส่งพรานป่าไปจับนกยูงทอง แต่ก็ไม่มีใครสามารถจับได้ กาลเวลาได้ล่วงเลยไปจนเปลี่ยนพระราชชาติถึง ๖ พระองค์

ครั้นถึงสมัยพระราชองค์ที่ ๗ พระองค์ก็รับสั่งให้พรานป่าไป

จับนกยูงทองนั้นอีก พรานคนนี้อลาดหลักแหลม สังเกตการณ์อยู่หลายวันก็รู้ว่านกยูงทองไม่ติดบ่วงเพราะมีมนต์ขลัง คือก่อนออกไปหาอาหารจะทำพิธีรำยมนต์ จึงไม่มีใครสามารถจับได้ เขาคิดว่า จะต้องจับนกยูงทองก่อนที่จะรำยมนต์ จึงได้นำนางนกยูงตัวหนึ่งมาเลี้ยงให้เชื่อง ฝึกหัดให้พอร่ามร่าบร้อบชานาญดี แล้วก็นำไปปล่อยไว้ที่เชิงเขา โดยดักบ่วงอยู่ใกล้ๆ จากนั้นได้ทำสัญญาให้นางนกยูงรำแพนส่งเสียงร้อง พระโพธิสัตว์เมื่อได้ยินเสียงนางนกยูงก็มีใจเร้าร้อนด้วยกิเลส จึงลืมนิสาธยายมนต์คุ้มครองตน เผลอตัวบินไปหานางนกยูงโดยเร็ว เป็นเหตุให้ติดบ่วงที่ดักไว้ ครั้นแล้วพรานปากก็นำพระโพธิสัตว์ไปถวายพระเจ้าพาราณสี

เมื่อพระโพธิสัตว์เข้าเฝ้าพระเจ้าพาราณสีแล้ว ได้ทูลถามว่า
“เพราะเหตุไร พระองค์จึงจับหม่อมฉันมา”

ท้าวเธอตรัสว่า “เพราะมีจารึกว่าผู้กินเนื้อมนุษย์จะไม่แก่
ไม่ตาย”

พระโพธิสัตว์ทูลว่า “ผู้กินเนื้อหม่อมฉันจะไม่ตาย แต่หม่อมฉันจะต้อง
ตายมิใช่หรือ”

ท้าวเธอตรัสว่า “ถูกแล้วเจ้าจะต้องตาย”

พระโพธิสัตว์ทูลว่า “เมื่อหม่อมฉันจะต้องตายแล้วผู้กินเนื้อหม่อมฉันจะ
ไม่ตายได้อย่างไร”

ท้าวเธอตรัสว่า “เพราะเจ้ามีขนสีทอง จึงทำให้ผู้กินเนื้อเจ้าไม่ตาย”

พระโพธิสัตว์ทูลว่า “หม่อมฉันมีขนสีทองก็เพราะภพก่อน เคยเกิดเป็น
พระเจ้าจักรพรรดิในพระนครพาราณสีนี้ได้รับการ
เบญจศีลเป็นนิത്യ และชักชวนให้ราษฎรรักษาศีล
ด้วย”

ท้าวเธอตรัสว่า “ที่ท่านพูดว่าเคยเป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีใครเป็น

พยาน” **พระโพธิสัตว์** จึงได้ทูลเรื่องที่พระองค์เคยฝังราชรถที่ประทับของพระเจ้าจักรพรรดิไว้ที่สระมณฑลโปกขรณี พระเจ้าพาราณสีจึงรับสั่งให้ไขน้ำออกจากสระ แล้วกั้วราชรถนั้นขึ้นมา

ครั้นพระราชชาติทอดพระเนตรเห็น ก็ทรงเชื่อคำพระโพธิสัตว์ หลังจากนั้น **พระโพธิสัตว์** จึงแสดงธรรมถวายแก่พระราชชาว่า “ดูก่อนมหาราช นอกจากอมตะมทานิพพานแล้ว สิ่งทั้งหลายนอกนั้นล้วนเป็นสิ่งผสมปรุงแต่งขึ้นเป็นของไม่ยั่งยืนถาวร เพราะมีขึ้นแล้วก็หาไม่ เป็นของสิ้นไปเสื่อมไปโดยธรรมชาติ” พระเจ้าพาราณสี ทรงทำสักการะพระโพธิสัตว์ด้วยความเลื่อมใส ทรงยกราชสมบัติมอบให้แก่พระโพธิสัตว์ แล้วกล่าวเชิญชวนให้อยู่ในพระราชวังด้วยกัน **พระโพธิสัตว์** ถวายคืนราชสมบัตินั้น และพักอยู่สองสามราตรี เมื่อจะกลับสู่ป่าหิมพานต์พระโพธิสัตว์ได้ถวายโอวาทกำชับพระราชชาติให้ดำรงอยู่ในความไม่ประมาท (ชา. อฎ. ๒/๓๕)

๖. ตำนาน วัฏฏกปริตร

วัฏฏกปริตร คือ ปริตรของนกคุ้ม เป็นพระปริตรที่กล่าวถึงลัจวาจาของพระพุทธเจ้า ที่เคยกระทำเมื่อเสวยพระชาติเป็นนกคุ้ม แล้วอ้างลัจวาจานั้นมาพิทักษ์คุ้มครอง ให้พ้นจากอัคคีภัย มีประวัติปรากฏ ๒ แห่ง คือชาตก และจรียาปิฎก ในคัมภีร์ชาตก (ขุ. ชา. ๒๗/๓๕/๙) มีปรากฏเพียงคาถาเดียว คือ คาถาที่สาม ส่วนในคัมภีร์จรียาปิฎก (ขุ. จรียา. ๓๓/๓๒-๔๒/๖๒๐-๑) มีปรากฏ ๑๑ คาถา พระปริตรที่นิยมสวดอยู่ในปัจจุบันมีทั้งหมด ๔ คาถา เพราะโบราณจารย์ได้คัดมาสวดเฉพาะสี่คาถาหลังโดยเว้นเจ็ดคาถาแรก เนื่องจากสี่คาถาเหล่านั้นแสดงลัจวาจาของพระโพธิสัตว์ ส่วนเจ็ดคาถาแรกแสดงประวัติความเป็นมา

ในคัมภีร์จริยาปิฎกแสดงว่า พระพุทธเจ้าได้ตรัสพระปริตรนี้แก่พระสารีบุตรเพื่อแสดงบารมีที่พระองค์เคยสั่งสมในภพก่อน ๆ ส่วนในคัมภีร์อรรถกถาชาดก (ชา. อฎ. ๑/๒๙๑) มีประวัติว่าสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าร่วมกับภิกษุสงฆ์เสด็จจาริกอยู่ในแคว้นมคธ ทรงพบไฟป่าโดยบังเอิญ เมื่อไฟป่าลุกลามล้อมมาถึงสถานที่ ๑๖ กิริสะ^(๑) นับเป็นพื้นที่หว่านเมล็ดพืชได้ ๗๐๔ ทะนาน ไฟป่านั้นได้ดับลงทันทีเหมือนถูกน้ำดับไป

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ไฟป่านี้มิใช่ดับลงด้วยอำนาจของตถาคตในภพนี้ แต่ดับลงด้วยอำนาจของสังฆาจาที่ตถาคตเคยกระทำในชาติที่เกิดเป็นนกคุ่ม สถานที่นี้จะเป็นสถานที่ ที่ไม่มีไฟไหม้ตลอดกาล แล้วตรัสพระปริตรนี้แก่ภิกษุเหล่านั้น (มนต์บทนี้ถือว่าป้องกันไฟได้ นิยมกันมาก เรียกว่า “คาถานกคุ่ม”)

^(๑) กิริส, กฤษ - คูณ, อุจจาระ สำหรับมาตราวัดมีความยาว ๑ เส้น ๑๑ วา ๑ ศอก หรือ ๑๒๕ ศอก สำหรับปริมาตรจะมีความจุเท่ากับ อัมพะณะ คือ ประมาณ ๔๔ ทะนาน)

๗. ตำนาน ธัชคคปริตร

ธัชคคปริตร คือ ปริตรยอดตรง เป็นพระปริตรที่กล่าวถึงเรื่องที่เกิดดาวขึ้นดาวดิ่งสลับ แหงนดุยยอดตรงของพระอินทร์ ฯลฯ ในสงครามระหว่างเทวดากับอสูร และแนะนำให้ภิกษุระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ในเวลาเกิดความสะดุ้งกลัว เมื่ออยู่ในป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง (ส. ส. ๑๕/๒๔๙/๒๖๓) พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวว่า พระปริตรนี้สามารคคุ้มครองผู้ที่ตกจากที่สูงได้ และเล่าเรื่องที่เกิดในประเทศ

ครีลังกาว่า เมื่อพระภิกษุช่วยกันโอบกปูนพระเจดีย์ที่ชื่อ “ทีฆวาปี” มีพระรูปหนึ่ง พลัดตกลงจากพระเจดีย์ พระที่ยืนอยู่ข้างล่างได้รับบอกว่า “ท่านจงระลึกถึงธัชคคปริตรเถิด” พระที่พลัดตกได้กล่าวว่า “ขอธัชคคปริตรจงคุ้มครองข้าพเจ้า” ในขณะนั้นอิฐสองก้อนดำนในพระเจดีย์ได้ยื่นออกมารองรับเท้าของท่าน เมื่อพระรูปอื่นพากันนำบันไดมารับพระรูปนั้นลงไปแล้ว อิฐสองก้อนนั้นก็เคลื่อนกลับไปสถานที่เดิม (ส. อฎ. ๑/๓๒๔-๕)

๘. ตำนาน อาฏานาฎิยปริตร

อาฏานาฎิยปริตร คือ ปริตรของท้าวภูเวรผู้ครองนครอาฏานาฎา เพราะเป็นพระปริตรที่ท้าวภูเวร ได้นำมากราบทูลพระพุทธเจ้า พระปริตรนี้กล่าวถึง พระนามของพระพุทธเจ้า ๗ พระองค์ และคุณของพระพุทธเจ้าเหล่านั้น รวมทั้งอ้างอานุภาพพระพุทธเจ้า และเทวานุภาพมาพิทักษ์ให้มีความสวัสดิ มีประวัติว่า ในพรรษาที่ ๓ เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาศิขณภูฏ แขวงกรุงราชคฤห์ ท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔^(๑) คือ ท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ และท้าวภูเวร (หรือท้าวเวสสวัตถ) ได้มาเฝ้าพระพุทธเจ้าในมัชฌิมยามแห่งราตรี

ขณะนั้นท้าวภูเวร ได้กราบทูลว่า อมนุษย์บางพวกเลื่อมใสพระองค์จึงมีศีลมีธรรม ทำตัวไม่ให้เป็นเวรเป็นภัยแก่ใครๆมีอยู่ แต่บางพวกไม่เลื่อมใส ที่ส่วนใหญ่ไม่เลื่อมใส เพราะพระองค์ตรัสสอนให้ละเว้นจาก

^(๑) **ท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔** เป็นผู้รักษามนุษยโลกด้วย ฉะนั้นจึงเรียกว่า “ท้าวจตุโลกบาล” ส่วนบุคคลที่เข้าใจในโลกียปรภรณ์นั้น มักจะเรียก “เทวดาโลกบาล” ทั้ง ๔ องค์นี้ว่า อินทะ ยมะ วรุณะ ภูเวระ

อกุศลกรรมมีปาณาติบาตเป็นต้น แต่พวกเขาไม่สามารถจะเว้นได้ จึงไม่พอใจคำสอนที่ขัดแย้งกับความประพฤติของตน เมื่อภิกษุไปปฏิบัติธรรมในป่าเปลี่ยวซึ่งเป็นที่สงัดวิเวก อมนุษย์เหล่านั้นก็จะมีโอกาสรบกวนเบียดเบียนได้

ท้าวมหาราชทั้ง ๔ จึงถวายมณฑลขอให้พระองค์ทรงรับเอาเครื่องคุ้มครอง คือ อภินิหารปริตรไว้ แล้วประทานแก่พุทธบริษัทเพื่อสาธยายคุ้มครองตน เพราะเมื่ออมนุษย์ได้ฟังมนต์บทนี้แล้วก็จะหนีห่างไกลไม่มาเบียดเบียนเพราะเกรงเทพอาญา และเพื่อให้อมนุษย์เกิดความเลื่อมใสพระศาสนา จากนั้นท้าวภูเวงได้กราบทูลคาถาเป็นต้นว่า **วิปัสสิสสะ จะ นะมัตถุ** เมื่อท้าวมหาราชเหล่านั้นเสด็จกลับแล้ว พระพุทธเจ้าจึงนำมาตรัสแก่พุทธบริษัทในภายหลัง

อภินิหารปริตรที่มีปรากฏในทีฆนิกายปาฎีกวรรค (ที.ปา. ๑๑/๒๗๕-๘๔/๑๖๙-๗๘) มีทั้งหมด ๕๑ คาถา แต่พระปริตรที่จะแสดงต่อไปนี้ เป็นบทสวดที่โบราณจารย์ปรับปรุงในภายหลัง โดยนำคาถาจากพระบาลี ๖ คาถาแรก แล้วเพิ่มคาถาอื่นที่อ้างพระพุทธานุภาพ และเทวานุภาพ เพื่อเป็นลัจฉาจาพิทักษ์คุ้มครองผู้สวด ผู้รู้บางท่านกล่าวว่า พระเถระชาวลังกาเป็นผู้ปรับปรุงพระปริตรนี้

๙. ตำนาน อังकुลิมาลปริตร

อังकुลิมาลปริตร คือ ปริตรของพระองค์อังकुลิมาล มีประวัติว่าเมื่อองค์อังकुลิมาลยังไม่ได้บวชมีชื่อว่า **อหิงสกะ** เป็นบุตรปุโรหิตในสำนักพระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นผู้มีความเฉลียวฉลาด มีความประพฤติเรียบร้อย แต่ถูกริชยาจากศิษย์อาจารย์ที่ศากยาโมกข์ รวมทั้งอาจารย์เกิดความหวาดระแวง จึงออกอุบายทำลายอหิงสกะ จนต้องกลายมาเป็นโจรของอังकुลิมาลผู้มีนิ้วมือเป็นพวงมลัย

พระพุทธองค์ทรงเล็งเห็นอุปนิสัยอหิงสกะที่ตัดผลขององค์อังकुลิมาล ทรงทราบด้วยพระพุทธญาณว่า “ผู้นี้เป็นปัจฉิมภวิกลัตว์ คือ การแสวงหาบุคคลสุดท้ายที่จะฆ่า แล้วตัดนิ้วมือให้ครบหนึ่งพัน หากเราไปโปรดความสวัสดีจะบังเกิดแก่องคูลิมาล เขาก็ยืนฟังคำสั่งสอนของเราในปานั้นแล้วจักกลับใจรู้สึกตัวขอบวช และเมื่อบวชไปไม่นานก็จะแจ้งซึ่งอภิญญา ๖ ทางตลอดบรรลุถึงพระอรหันต์ได้ในภายหน้า แต่ถ้าเราไม่ไปองค์อังकुลิมาลจักประทุษร้ายทำอนันตริยกรรมต่อมารดา เราจึงต้องทำการสังเคราะห์องค์อังकुลิมาล” พระองค์จึงเสด็จโปรดองค์อังकुลิมาลในวันนั้นเอง

มีประวัติว่า ในพรรษาที่ ๑๙ (ของพระพุทธองค์) วันหนึ่งเมื่อพระองค์อังकुลิมาลออกบิณฑบาตอยู่ ท่านได้พบหญิงมีครรภ์กำลังรอถวายอาหารบิณฑบาต เมื่อนางเห็นองค์อังकुลิมาลก็ตกใจวิ่งหนี ไปติดริ้วบ้านด้วยเหตุท้องแก่จึงเป็นทุกข์ เพราะคลอดบุตรไม่ได้ พระองค์อังकुลิมาลเกิดความสงสาร จึงได้กลับมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วกราบทูลเรื่องนี้ พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนพระปริตรนี้แก่พระองค์อังकुลิมาล และท่านได้กลับไปสาธยายให้หญิงนั้น เมื่อนางได้ฟังพระปริตรนี้ก็คลอดบุตรได้โดยสะดวก ทั้งมารดาและบุตรก็ได้รับความสวัสดี

อนึ่ง ตั้งที่พระองค์ลิวมาลนั่งสวดพระปริตรนี้ ได้กลายเป็นตั้งอันคักดีลิวทิว ถ้าไม่สามารถนำหญิงที่คลอดบุตรยากมานั่งที่ตั้งนี้ได้ ก็ให้นำน้ำล้างตั้งโปรดศิระจะทาให้คลอดบุตรง่าย เปรียบตั้งน้ำไหลออกจากกระบอกกรองน้ำ แม้กระทั่งสัตว์ที่ตกถูกยาก เมื่อนำมานั่งที่ตั้งนี้ก็จะตกถูกง่าย นอกจากการคลอดบุตรแล้ว ตั้งนี้ยังสามารถรักษาโรคอื่น ๆ ได้อีกด้วย (ม. อฎ. ๒/๒๔๕)

๑๐. ตำนาน โขฆฆคปริตร

โขฆฆคปริตร คือ ปริตรที่กล่าวถึงโขฆฆคซึ่งเป็นองค์แห่งการรู้แจ้ง แล้วอ้างลัจจาจนันมาพิทักษ์คุ้มครองให้มีความสวัสดิ เรื่องนี้มีปรากฏในพรรษาที่ ๑๖ ว่า พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ วัดเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ พระมหากัสสปเถระได้อาพาหนักที่ถ้ำปีผลิกูหา พระพุทธเจ้าได้เสด็จเยี่ยมและแสดงโขฆฆคเจ็ด เมื่อพระเถระสดับโขฆฆคเหล่านี้ ได้เกิดความปีติว่า โขฆฆคเจ็ดเคยปรากฏแก่เราในขณะที่รู้แจ้งลัจจธรรมหลังออกบวชแล้วเจ็ดวัน คำสอนของพระพุทธองค์เป็นทางพ้นทุกข์โดยแท้ ครั้นดาร์เช่นนี้ พระเถระได้เกิดปีติอิมเอิบใจ ทำให้เลือดในกายและรูปธรรมอื่นฝ่องใส โรคของพระเถระจึงอันตรธานไปเหมือนหยาดน้ำกลิ้งลงจากใบบัว นอกจากนั้นพระพุทธเจ้ายังตรัสโขฆฆคเจ็ด แก่พระมหาโมคคัลลานเถระ ผู้อาพาทที่ภูเขาคิชฌกูฏอีกด้วย ครั้นพระเถระสดับโขฆฆคนี้แล้ว ก็หายจากอาพาทนั้นทันที

อนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดเวฬุวันนั้น ทรงพระประชวรหนัก จึงรับสั่งให้พระจุนทเถระสาธยายโขฆฆคเจ็ด ครั้นสดับแล้วพระองค์ทรงหายจากพระประชวรนั้น

โพชฌังคปริตรที่พระพุทธองค์ตรัสไว้เป็นร้อยแก้ว มีปรากฏในมหาวรรคสังยุตปิฎกนิทานสูตร, ทุติยนิทานสูตร และตติยนิทานสูตร (ส. มหา. ๑๙/๑๙๕/-๗/๗๑-๔) ส่วนโพชฌังคปริตรในปัจจุบันเป็นร้อยกรองที่พระเถระชาวลังกาณาจารย์ ได้นำข้อความจากพระสูตรมาประพันธ์เป็นร้อยกรอง โพชฌังคเจ็ดมีดังต่อไปนี้ คือ

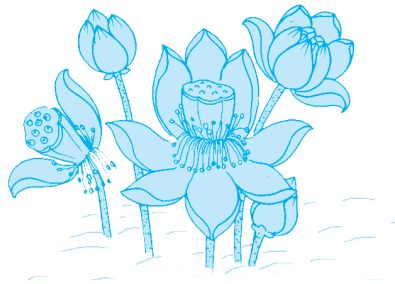
- ๑) สติสัมโพชฌังค องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ สติ
- ๒) วัมมวิจยสัมโพชฌังค องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ การเลือกเฟ้นธรรม
- ๓) วิริยสัมโพชฌังค องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ ความเพียร
- ๔) ปีติสัมโพชฌังค องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ ความอิมใจ
- ๕) ปัสสัทธิสัมโพชฌังค องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ ความสงบใจ
- ๖) สมานิสัมโพชฌังค องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ ความตั้งมั่น
- ๗) อุเบกขาสัมโพชฌังค องค์แห่งการรู้แจ้ง คือ ความวางเฉย

๑๑. ตำนาน อภยปริตร

อภยปริตร คือ ปริตรที่ไม่มีภัย เป็นพระปริตรที่โบราณจารย์ประพันธ์ขึ้น โดยอ้างอิงคุณพระรัตนตรัยมาพิทักษ์คุ้มครองให้มีความสวัสดิ พระปริตรนี้มีปรากฏในบทสวดเจ็ดตำนาน และบทสวดสิบสองตำนานของไทย ได้แพร่หลายไปถึงประเทศสหภาพมา และศรีลังกาอีกด้วย ท่านอาจารย์ธัมมานันทมหาเถระอัครมหาบัณฑิตสันนิษฐานว่า พระปริตรนี้คงรจนาโดยพระเถระชาวเชียงใหม่ ในสมัยรจนาพระคาถาชินปัญชร ท่านสังเกตจากการอธิษฐาน ให้เคราะห์ร้ายพินาศไป เพราะชาวเมืองเชียงใหม่ในสมัยนั้นนิยมบูชาดาวนพเคราะห์ จึงได้มีนักปราชญ์ประพันธ์คาถานี้เพื่อให้สวดแทนการบูชาดาวนพเคราะห์ คาถานี้ยังมีปรากฏในคัมภีร์ปริตตฎีกาที่รจนาใน พ.ศ. ๒๑๕๓

๑๒. ตำนาน ชัยปริตร

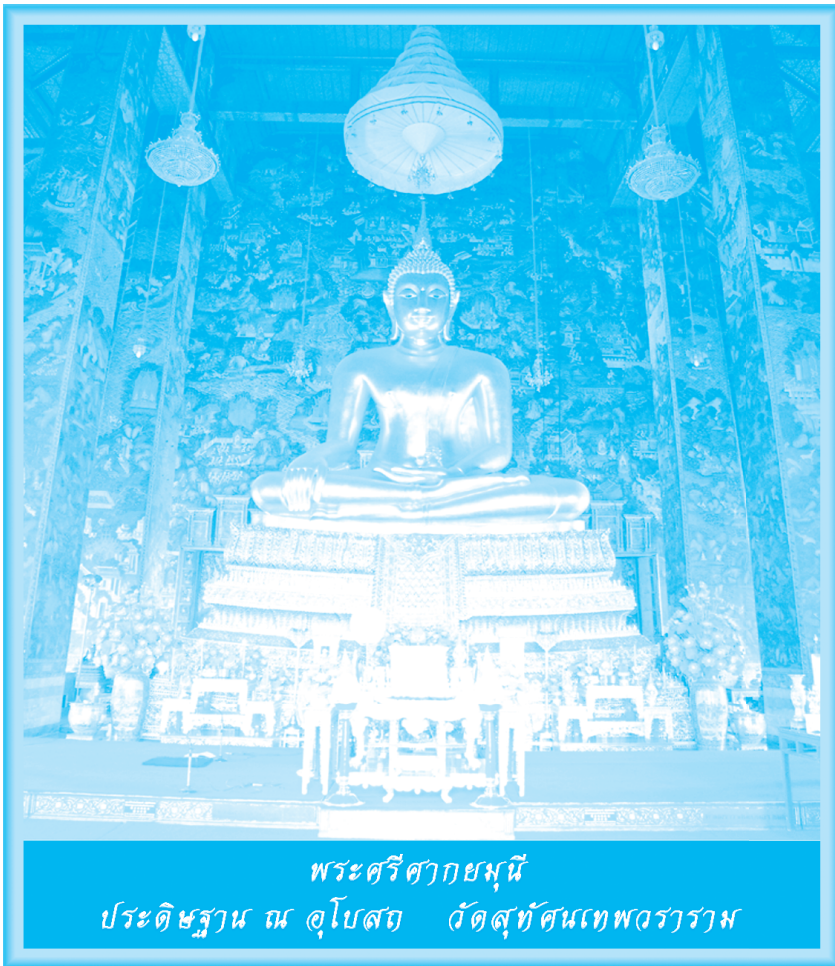
ชัยปริตร คือ ปริตรที่กล่าวถึงชัยชนะของพระพุทธเจ้า ทรงกำจัดมารและเสนามารด้วยขันติบารมี พระเมตตาบารมี และอธิษฐานบารมี ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเพื่อประโยชน์แก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย แล้วอ้างลัจจวาทันนั้นมาพิทักษ์คุ้มครองให้มีความสวัสดิ์ คาถา ๑-๓ แสดงชัยชนะของพระพุทธเจ้า เป็นคาถาที่โบราณจารย์ประพันธ์ขึ้นภายหลัง ส่วนคาถา ๔-๕-๖ เป็นพระพุทธพจน์ที่นำมาจากอังคุตตรนิกาย ปุพฺพธสุตฺต (อง. ติก. ๒๐/๑๕๖/๒๘๗) บทสวดมนต์บางฉบับมีคาถาเพิ่มว่า **โส อตฺถะลัทธิ... สา อตฺถะ ลัทธิ...** พระคัมภีร์สาราถิวงศ์ท่านเห็นว่าไม่มีในพระสูตรนั้น จึงแปลเฉพาะคาถาที่มีในพระสูตร

ท่านผู้เจริญทั้งหลาย
ชนผู้ถูกความหลงครอบงำแล้ว
เพลิดเพลिनในความยินดีในภพ
แม้เห็นความงามแห่งรูปกาย
ในวัยหนุ่มสาวที่ตัดทรงต่างหูอย่างงดงาม
และการร่วมกับคนที่รักเสมอกับตน
ซึ่งไม่ยั่งยืนเหมือนสายฟ้าแลบ
ก็ยังมีตนประมาทอยู่

(เตลกฎหาคาธา ข้อ ๓๖)

บทสวดมนต์ พระปริตรธรรม

คำอาราธนาพระปริตร

วิบัติติปะฎิพาหายะ	สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะ <u>ทุ</u> ก <u>ษะ</u> วินาสายะ	ปะริตตัง พุรุถะ มังคะลัง.
วิบัติติปะฎิพาหายะ	สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะ <u>ภะ</u> ย <u>ะ</u> วินาสายะ	ปะริตตัง พุรุถะ มังคะลัง.
วิบัติติปะฎิพาหายะ	สัพพะสัมปัตติสิทธิยา
สัพพะ <u>โร</u> ค <u>ะ</u> วินาสายะ	ปะริตตัง พุรุถะ มังคะลัง.

ขอพระผู้เป็นเจ้าของทั้งหลาย โปรดกล่าวพระปริตรอันเป็นมงคล เพื่อป้องกัน เพื่อยับยั้งความวิบัติ เพื่อความสำเร็จสมบัติทุกประการ เพื่อเป็นปัจจัยให้ความทุกข์ความกลัวภัย โรคอาพาธพยาธิทั้งปวงพินาศไป

พยัญชนะในบาลีตัวใดมีจุด “พิณฑุ” (อยู่ใต้ล่าง) เช่น ตุ ทุ หรือ ส นั้น ให้ออกเสียงกึ่งมาตรา คือ ออกเสียง ตะ ทะ หรือ สะ ไม่เต็มที่ ให้ออกเสียงเพียงครึ่งหนึ่ง (เสียงสั้นและเบา)

ความหมายของบทขัดพระปริตร

บทขัดพระปริตร หมายถึง บทที่เข้ามาคั่นก่อนการสวดพระปริตร เหมือนเป็นการเตือนให้ทราบว่า จะเริ่มต้นสวด คือ เมื่อประสงค์จะสาธยายพระปริตรใด ก็ควรสวดบทขัดพระปริตรนั้น ก่อนที่จะสาธยายพระปริตรที่ต้องการ ที่ประเทศศรีลังกา พระเถระผู้นำสวดมนต์จะสาธยายบทขัดพระปริตรก่อน หลังจากนั้นผู้ร่วมสวดจึงสาธยายพระปริตรพร้อมกัน ประเพณีนี้ได้สืบทอดมายังประเทศไทยจวบจนปัจจุบัน หากผู้ที่มีเวลาในการสวดมนต์ไม่มากนัก ก็ไม่จำเป็นต้องสวดบทขัดพระปริตร

โบราณจารย์ได้เรียกบทขัดนี้ อีกชื่อหนึ่งว่า “บทขัดตำนาน” คำว่า “ตำนาน” มาจากศัพท์บาลีว่า “ตถาณา” ที่แปลว่า เครื่องป้องกันหรือพระปริตรนั่นเอง บทขัดบางบท เช่น บทขัดมงคลสูตร บทขัดธรรมจักร แตกต่างกันในฉบับพม่าและฉบับไทย ในพระปริตรฉบับนี้ ท่านคันทสาราภิวังศ์ ได้ใช้ฉบับไทยเป็นหลัก ส่วนประวัติของผู้ประพันธ์บทขัดพระปริตรไม่มีหลักฐานแน่ชัด ท่านอาจารย์ธัมมานันทมหาเถระอัครมหาบัณฑิต สันนิษฐานว่าคงเป็นโบราณจารย์ชาวลังกาประพันธ์ขึ้นหลัง พ.ศ. ๙๐๐ เพราะเป็นการนำข้อความจากคัมภีร์อรรถกถา ที่รจนาโดยพระพุทโธษาจารย์มาแต่งเป็นบทขัด และประพันธ์ขึ้นก่อน พ.ศ. ๒๑๕๓ เพราะมีปรากฏในปริตตฎีกาที่รจนาในสมัยนั้น

บทขัณฑ์ มงคลปริตร

- ๑) ยัญจะ ทวาทะสะ วัสสานิ จินตะยิงสุ สะเทวะกา
จิรัสสัง จินตะยันตาปิ เนวะ ชานิงสุ มังคะลัง.
- ๒) จักกะวาพะสะหัสเสสุ ทะสะสุ เยนะ ตัตตะกััง
กาลัง โกลาหะลัง ชาตัง ยาวะ พุรัหมะนิเวสะนา.
- ๓) ยัง โลกะนาโถ เทเสสิ สัพพะปาปะวินาสะนัง
ยัง สุตฺวา สัพพะทุกเขหิ มุจจันตาสังขิยา นะรา
เอวะมาทิกุณฺเฎตัง มังคะลัง ตัง ภาณามะ เห.

มนุษย์และเทวดาทั้งหลาย คิดหาสิ่งที่เป็นมงคลอยู่นานถึง ๑๒ ปี
แม้จะคิดผ่านไปเป็นเวลานานก็ยังไม่รู้เลยว่า ความโกลาหลเรื่องมงคล
ได้เกิดขึ้นถึงพรหมโลกตลอดหมื่นจักรวาล เป็นเวลา ๑๒ ปี พระโลกนาถ
ทรงแสดงสิ่งที่เป็นมงคล อันสามารถขจัดบาปทั้งปวงได้ เมื่อนรชนนับ
ประมาณมิได้ สดับแล้วย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง ขอเราทั้งหลาย
จงร่วมกันสวดมงคลปริตรนั้น ซึ่งประกอบด้วยคุณอย่างนี้เป็นต้นเถิด

๑. บท มงคลปริตร

เอวัง เม สุตัง^(๑) ข้าพเจ้า(พระอานนท์เถระ)ได้สดับมาแล้วดังนี้;
เอกััง สะมะยัง ภาคะวา สาวัตถิยัง วิหะระติ
เชตะวะเน อะนาถะปิณฑิกัสสะ อารามะ.

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่าน
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี

อะถะ โข อัญญะตะธา เทวะตา อะภิกันตายะ
รัตติยา อะภิกันตะวัณณา เกวะละกัปปัง เขตวะระนัง
โอภาเสตฺวา เยนะ ภาคะวา, เตนุปะสังกะมิ.

ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามแห่งราตรีล่วงแล้ว เทวดาคนหนึ่ง ทรงรำมี
งามยิ่ง ทำพระเชตวันโดยรอบทั้งหมดให้สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระผู้
มีพระภาค

อุปะสังกะมิตฺวา ภาคะวันตัง อะภิวาเทตฺวา เอกะมันตัง
อัญญาสิ.

เมื่อถึงที่ประทับได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง

เอกะมันตัง ฐิตา โข สา เทวะตา ภาคะวันตัง คาถายะ
อัชณะภาสิ.

ครั้นแล้วเทวดาได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคด้วยคาถาว่า;

พะหุ เทวา มะนุสสา จะ มังคะลานิ อะจินตะยุง
อากังขะมานา โสตถานัง พุรุหิ มังคะละมุตตะมัง.

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมากมุ่งคิดหามงคล เพื่อความ
สวัสดีอยู่ ขอพระองค์จงตรัสสิ่งที่เป็นมงคลอันประเสริฐเถิด

^(๑) บางฉบับมีปาฐะเป็นรูปสนธิว่า “เอวมเม สุต” เหมือนฉบับลังกา แม้คำว่า
“เอต มงคลมุตตม” ในบางฉบับมีรูปว่า “เอตมมงคลมุตตม” แต่ภาษาบาลี
ไม่นิยมใช้รูปสนธิเหมือนภาษาสันสกฤต เพราะจะทำให้เข้าใจความหมายได้
ยาก ในที่นี้จึงใช้ตามฉบับฉฏฐสังคีติ

[พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า]

๑) อะเสวะนา จะ พาลานัง ปันชิตานัญจะ เสวะนา
ปูชา จะ ปูชะนีนยานัง เอตัง มังคะละมุตตะมัง.

การไม่คบคนพาล การคบแต่บัณฑิต และการบูชาผู้ที่ควรบูชา
(๓ ข้อนี้) เป็นมงคลอันสูงสุด

๒) ปะติรุปะเทสะวาโส จะ ปุพเพ จะ กะตะปุญญะตา
อัตตะสัมมาปะณิธิ จะ เอตัง มังคะละมุตตะมัง.

การอยู่ในสถานที่เหมาะสม การได้บำเพ็ญบุญมาในกาลก่อน และ
การตั้งตนไว้โดยชอบ(๓ ข้อ)นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

๓) พาหุสัจจะญจะ สิปปัญจะ วินะโย จะ สุลิกขิตโต
สุภาสิตา จะ ยา วาจา เอตัง มังคะละมุตตะมัง.

การเป็นผู้เรียนรู้อีก การมีศิลปวิทยา การเป็นผู้มีระเบียบวินัยดี
และการพูดถ้อยคำไพเราะ(๔ ข้อ)นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

๔) มาตาปิตุอุปัฏฐานัง ปุตตะทารัสสะ สังคะโห
อะนาकुลา จะ กัมมันตา เอตัง มังคะละมุตตะมัง.

การเลี้ยงดูมารดาบิดา การสงเคราะห์บุตร การสงเคราะห์ภรรยา
และการเป็นผู้ทำงานไม่คั่งค้าง(๔ ข้อ)นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

๕) ทานัญจะ อัมมะจะริยา จะ ญาตะกานัญจะ สังคะโห
อะนะวัชชานิ กัมมานิ เอตัง มังคะละมุตตะมัง.

การให้ทาน การประพฤติธรรม การสงเคราะห์ญาติ และการทำงาน
ที่ปราศจากโทษ(๔ ข้อนี้)เป็นมงคลอันสูงสุด

๖) อาระตี วิระตี ปาปา มัชชะปาณา จะ สัญญะโม
อัปปะมาโท จะ ธัมเมสุ เอตัง มังคะละมุตตะมัง.

การงดเว้นจากความชั่ว การระวางตนห่างจากการดื่มน้ำเมา และ
การประพฤติตนไม่ประมาท (๓ ข้อ)นี้ เป็นมงคลอันสูงสุด

๗) คาระโว จะ นิวาโต จะ สันตุฏฐิ จะ กะตัญญูตา
กาเลนะ ธัมมัสสะวะนัง เอตัง มังคะละมุตตะมัง.

การมีสัมมาคารวะ การไม่ทะนงตน มีความสันโดษ มีความกตัญญู
รู้บุญคุณ และการฟังธรรมในเวลาที่เหมาะสม(๕ ข้อ)นี้เป็นมงคล
อันสูงสุด

๘) ขันตี จะ โสวะจัสสะตา สะมะณานัญจะ ทัสสะนัง
กาเลนะ ธัมมะสาักจฉา เอตัง มังคะละมุตตะมัง.

ความอดทน ความเป็นคนว่าง่าย การได้พบเห็นสมณะ (ผู้สงบระงับ)
และการสนทนาธรรมในเวลาอันสมควร(๔ ข้อ)นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

๙) ตะโป จะ พุรัหุมะจะริยัญจะ อะริยะสัจจานะทัสสะนัง
นิพพานะสัจฉิกิริยา จะ เอตัง มังคะละมุตตะมัง.

การมีความเพียรเครื่องเผากิเลส การประพฤติพรหมจรรย์ การเห็น
แจ้งอริยสัจ และการทำพระนิพพานให้แจ้ง(๔ ข้อ)นี้เป็นมงคลอัน
สูงสุด

๑๐) พุฏฐัสสะ โลกะธัมเมหิ จิตตัง ยัสสะ นะ กัมปะติ
อะโสกัง วิระชัง เขมมัง เอตัง มังคะละมุตตะมัง.

จิตของบุคคลผู้ถูกโลกธรรม ๘^(๑) มากกระทบแล้วจิตไม่หวั่นไหว ไม่
เศร้าโศก จิตปราศจากธุลี(กิเลส) จิตถึงความเกษม คือ ปลอดจาก
โยคะกิเลส^(๒) ทั้งปวง (๔ ข้อ) นี้เป็นมงคลอันสูงสุด

๑๑) เอตาทิสานิ กัตวานะ สัพพัตถะ มะปะราชิตา

สัพพัตถะ โสติดิง คัจฉันติ ตัง เตสัง มังคะละมุตตะมัง.

ผู้ปฏิบัติมงคลเช่นนี้ได้แล้ว จะเป็นผู้ไม่ปราศัยในข้าศึกทุกหมู่เหล่า
ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ นี้เป็นมงคลอันสูงสุด
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

(๑) โลกธรรม ๘

ธรรมที่ประจำอยู่กับโลก เรื่องอันเป็นธรรมดาของโลก ธรรมที่ครอบงำสัตว์
โลก ความเป็นไปตามคติธรรมดา ซึ่งหมุนเวียนมาหาสัตว์โลก และสัตว์โลก
ก็หมุนเวียนตามมันไป มี ๘ ประการ ได้แก่

- ได้ลาภ, เสื่อมลาภ, • ได้ยศ, เสื่อมยศ,
- ได้คำสรรเสริญ, ถูกติเตียน, • ได้รับความสุข, ได้รับความทุกข์

(๒) โยคะกิเลส

(๑) กิเลสเครื่องประกอบ คือ ประกอบสัตว์ไว้ในภพ หรือผูกสัตว์ดุจเทียม
ไว้กับแอก มี ๔ คือ ๑. กาม ๒. ภพ ๓. ทิฏฐิ ๔. อวิชชา

(๒) ความเพียร

บทขัด รัตนปริตร

ปะณิธานะโต ปัญญาเย ตะถาคะตัสสะ ทะสะ ปาระมิโย,
 ทะสะ อุปะปาระมิโย, ทะสะ ประระมัตตะปาระมิโย,
 ปัญจะ มะหาปะริจจาเค, โลกัถตะจะริยา ญาตัตตะจะริยา
 พุทถัตตะจะริยาติ ติสโส จะริยาโย, ปัจฉิมะกะเว
 คัพพะไวกกันติง, ชาติง, อะภินิกขะมะนัง, ปะธานะจะริยัง,
 โพธิปัลลังเก มาระวิชะยัง, สัพพัญญุตัญญาณัปปะฏิเวธัง,
 อัมมะจักกัปปะวัตตะนัง, นะวะะ โลกุตตะระระอัมเมติ
 สัพเพปิเม พุทตะคุณเ อาวัชเชตวา เวสาลิยา ติสสุ
 ปาการันตะเรสุ ตियามะรัตติง ประริตตัง กะโรนโต อายัสมา
 อานันท์ตเถโร วิยะ การุญญะจิตตัง อุပ္ปัญฐะเปตวา

- ๑) โภภิสะตะสะหัสเสสุ จักกะวาเหสุ เทวะตา
 ยัสสาณัง ปะภิกคัณ्हันติ ยัญจะ เวสาลิยา ปุเร.
- ๒) โรคามะนุสสะทุพภิกขะ- สัมภุตัง ติวิธัง ะยัง
 ขิปปะมันตะระธาเปสิ ประริตตัง ตัง ะณามะ เท.

เหล่าเทวดาในแดนโกฏจักรวาล ยอมรับอำนาจของพระปริตรที่
 สามารถขจัดภัย ๓ ประการ คือ ความเจ็บป่วย อมนุษย์ และ
 ข้าวยากหมากแพงให้หมดไปโดยพลัน ขอเราทั้งหลายจงตั้งอยู่
 ในการอุทิศจิตร่วมกันสวดพระปริตร เหมือนท่านพระอานนท์เถระ

พระปริตรธรรม

เจริญพระพุทธคุณ ที่พระตถาคตทรงบำเพ็ญพุทธการกกรรม^(๑) นับแต่ทรงตั้งปณิธานทั้งปวงเหล่านี้ คือ บารมี ๑๐ อุปบารมี ๑๐ พรหมัตถบารมี ๑๐ การบริจาคใหญ่ทั้ง ๕ จริยาวัตร ๓ อันจำแนกเป็นการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อโลก ญาติ และความเป็นพระพุทธเจ้า การเสด็จลงสู่พระครุโรทร^(๒) ในภพสุดท้าย การประสูติ การเสด็จออกมหาภิเนษกรรม การบำเพ็ญเพียร การเอาชนะพญามารเหนือพระโพธิบัลลังก์ การตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ การหมั่นกงล้อธรรม และพระโลกุตตรธรรม ๙ (มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑) เมื่อพระอานนท์ เจริญพระพุทธคุณดังนี้แล้ว ได้สาธยายพระปริตรภายในกำแพงทั้ง ๓ ชั้นของเมืองเวสาลี ตลอดยามทั้ง ๓ แห่งราตรี

๒. บท รัตนปริตร

๑) ยานีระ ภูตานิ สะมาคะตานิ

ภุมมานิ วา ยานิ วะ อันตะลิกเข
 สัพพะวะ ภูตา สุขะนา ภาวันตุ
 อะโถปิ สักกัจจะ สุขันนตุ ภาสิตัง.

ขอเทวดาบนพื้นดิน และในอากาศทั้งหลาย ผู้มาประชุมกันอยู่ในที่นี้ทั้งหมด จงเป็นผู้เบิกบานใจ รับฟังถ้อยคำด้วยความเคารพเถิด

^(๑) พุทธการกกรรม คือ บารมี ๓๐ ทศ (ย้อนดูความหมายหน้า ๕๑)

^(๒) พระครุโรทร ท้อง, ท้องมีลูก

๒) ตัสสุมา หิ ภูตา นิสามะเถ สัพพะ

เมตตัง กะโรถะ มานุสฺสียา ปะชาเย

ทิวา จะ รตโต จะ หะรันติ เย พะลิง

ตัสสุมา หิ เน รักขะถะ อัมปะมัตตา.

ดังนั้น ขอเทวดาทั้งหลายจงฟังข้าพเจ้า ขอท่านจงมีเมตตาจิตใน
หมู่มนุษย์ เพราะเขาเช่นพลีกรรมทั้งกลางวันและกลางคืน ขอท่าน
ทั้งหลาย จงเป็นผู้ไม่ประมาท ช่วยคุ้มครองพวกเขาด้วยเถิด

๓) ยังกิญจิ วิตตัง อิธะ วา หุรัง วา

สัคเคสุ วา ยัง ระตะนัง ปะณิตัง

นะ โน สะมัง อตฺถิ ตะถาคะเตนะ

อิทัมปิ พุทธะ ระตะนัง ปะณิตัง

เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ.

ทรัพย์ในโลกนี้หรือในโลกอื่น หรือรัตนอันประณีตในสวรรค์ มีสิ่ง
ใดที่จะเสมอกับพระตถาคตนั้นไม่มีเลย ข้อนี้เป็นพระรัตนคุณอัน
ประเสริฐของพระพุทธเจ้า ด้วยสัจวาจานี้ ขอความสวัสดีจงบังเกิดมี
เถิด

๔) ขะยัง วิราคัง อะมะตัง ปะณิตัง

ยะทชณะคา สักยะมุณี สะมาหิตะ

นะ เตนะ อัมเมนะ สะมัตถิ กิญจิ

อิทัมปิ อัมเม ระตะนัง ปะณิตัง

เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ.

พระศากยมุนีผู้มีพระทัยตั้งมั่น ทรงบรรลุนิพพานอันสิ้นกิเลสปราศจากราคะเป็นอมตะอย่างแท้จริง และประณีต สิ่งใดๆ ที่จะเสมอด้วยพระธรรมนั้นไม่มีเลย ข้อนี้เป็นพระรัตนคุณอันประเสริฐของพระธรรม ด้วยลัจฉวาจานี้ ขอความสวัสดีจงบังเกิดมีเถิด

๕) ยัง พุทธะเสฏฐิ ปะริวัณณะยิ สัจจิง

สมาธิมานันตะริกัญญะมาหุ

สมาธินา เตนะ สะโม นะ วิชชะติ

อิทัมปิ อัมเม ระตะนัง ปะณีตัง

เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ.

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ทรงสรรเสริญสมาธิอันผ่องแผ้ว นักปราชญ์ทั้งหลาย สรรเสริญสมาธิอันประเสริฐที่ให้ผลทันที มีสิ่งใดที่จะเสมอด้วยสมาธินั้นไม่มีเลย ข้อนี้เป็นพระรัตนคุณอันประเสริฐของพระธรรม ด้วยลัจฉวาจานี้ ขอความสวัสดีจงบังเกิดมีเถิด

๖) เป ปุคคะลา อัญญะ สะตัง ปะสัตถา

จัตตาริ เอตานิ ยุกานิ โหนติ

เต ทักขิณียา สุคะตัสสะ สาวะกา

เอเตสุ ทินนานิ มะหัพพะลานิ

อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง

เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ.

พระสาวกของพระสุคตเจ้า ผู้เป็นพระอริยบุคคล ๘ จำพวก อันแบ่งเป็น ๔ คู่ ที่สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญ ท่านเหล่านั้นเป็นผู้

ควรแก้ทักษิณาทาน ทานที่ถวายแก่พระอริยบุคคลเหล่านั้นมีผลมาก
ข้อนี้เป็นพระรัตนคุณอันประเสริฐของพระสงฆ์ ด้วยลัจจวาจานี้ ขอ
ความสวัสดีจงบังเกิดมีเถิด

๓) **เย สุปะยุดตา มะนะสา ทัพเพนะ**

นิกกามิโน โคตะมะสาสะนัมหิ

เต ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคัยหะ

ลัทธา มุธา นิพพุติง ภูญชะมานา

อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง

เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ.

พระอรหันต์ผู้บำเพ็ญเพียร ด้วยจิตอันเข้มแข็งในพระศาสนาของ
พระโคตมเป็นผู้ปราศจากกิเลส ผู้เข้าถึงอมตธรรม ผู้บรรลुพระ-
นิพพาน และผู้สละยสันตสิขเอง ข้อนี้เป็นพระรัตนคุณอันประเสริฐ
ของพระสงฆ์ ด้วยลัจจวาจานี้ ขอความสวัสดีจงบังเกิดมีเถิด

๔) **ยะถินทะซีโล ปะฐะวิสสิโต สिया**

จะตุพภิ วาเตภิ อะสัมปะกัมปิโย

ตะถูปะมัง สัปปุริสัง วะทามิ

โย อะริยะสังจანი อะเวจจะ ปัสสะติ

อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง

เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ.

พระตถาคตตรัส เปรียบลัตบุรุษผู้เห็นแจ้ง เข้าถึงพระอริยสังคีลว่า
เหมือนกับเสาใหญ่ปักลงดินอย่างมั่นคงแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว เพราะ

แรงลมทั้งสี่ทิศ (หมายถึง พระอริยบุคคล ถึงแม้ท่านจะถูกกระทบ กระทั่งด้วยกิเลสอย่างไร ก็จะไม่คืนกลับเป็นปุถุชนอีก) ข้อนี้เป็น พระรัตนคุณอันประเสริฐของพระสงฆ์ ด้วยสัจวาจานี้ ขอความ สวัสดิ์จึงบังเกิดมีเถิด

๙) **เย อะริยะะสัจจานิ วิภาวะยันติ**

**คัมภีระปัญญะนะ สุเทสิตานิ
 กิญาปิ เต โหนติ ภูสัง ปะมัตตา
 นะ เต ภาวัง อัญญะมะมาทียันติ
 อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณิตัง
 เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ.**

บุคคลเหล่าใดเจริญอริยสัจสี่ที่พระพุทธเจ้า ผู้ทรงพระปัญญาอัน ลึกซึ้งตรัสไว้ดีแล้ว แม้ว่าท่านเหล่านั้น (**พระโสดาบัน**) ยังเป็นผู้หลง เพลินอย่างมากอยู่ แต่ท่านก็จะไม่เกิดในชาติที่แปดอีก (**ท่านจะเกิด อย่างมากอีก ๗ ชาติเท่านั้น**) ข้อนี้เป็นพระรัตนคุณอันประเสริฐ ของพระสงฆ์ ด้วยสัจวาจานี้ ขอความสวัสดิ์จึงบังเกิดมีเถิด

๑๐) **สะหาวัสสะ ทัสสะนะสัมปะทาเย**

**ตะยัสสุ อัมมา ชะหิตา ภาวันติ
 สักกายะทิฏฐิ วิจิกิจฉัตถุจะ
 สีสัพพะตัง วาปิ ยะทัตถิ กิญาจิ.**

ท่านเหล่านั้น คือ พระโสดาบันผู้ละสังโยชน ๓ ประการ ได้แก่ ลักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส ละกิเลสอื่น ๆ ได้ใน ขณะให้เห็นธรรม [**สังโยชน ๓ คือ เครื่องผูกมัดไว้ในภพ (ศัพท์หน้า๑๘๐)**]

๑๑) จะตุหะปาเยหิ จะ วิปปะมุตโต

ฉัจจาภิฐานานิ อะภัพพะ กาตุง

อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง

เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ.

ท่านเหล่านั้นเป็นผู้พ้นแล้วจากอบายทั้ง ๔ ไม่กระทำความอื่นไม่สมควร ๖ ประการ คือ **อนันตริยกรรม ๕** (ดูศัพท์หน้า ๖๔) และ**การนับถือศาสนาอื่น** ข้อนี้เป็นพระรัตนคุณอันประเสริฐของพระสงฆ์ ด้วยลัจจวาจานี้ขอความสวัสดิ์จึงบังเกิดมีเถิด

๑๒) กิญจาปิ โส กัมมะ กะโรติ ปาปะกัง

กาเยนะ วาจา อุททะ เจตตะสา วา

อะภัพพะ โส ตัสสะ ปะฏิจจะทาเย

อะภัพพะตา ทิฏฐะปะทัสสะ วุตตา

อิทัมปิ สังฆะ ระตะนัง ปะณีตัง

เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ.

แม้ท่านเหล่านั้นยังทำความผิดด้วยกาย วาจา หรือใจอยู่บ้างก็ตาม แต่ท่านก็ไม่ปกปิดความผิดนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้เห็นพระนิพพานแล้วเป็นผู้ไม่ปกปิดความผิด ข้อนี้เป็นพระรัตนคุณอันประเสริฐของพระสงฆ์ ด้วยลัจจวาจานี้ ขอความสวัสดิ์จึงบังเกิดมีเถิด

๑๓) วัณเฑาะปะคัมพะ ยะถะ ผุสสิตักเค

คิมหะนมะเส ปะฐะมัสมิง คิมเห

ตะถูปะมัง ธัมมะวะรัง อะเทสสะยิ

นิพพานะคามิง ประระมัง หิตายะ
อิทัมปิ พุทฺธเจ รตะนัง ปะณีตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โทตุ.

พุ่มไม้ในป่าที่แตกยอดอ่อนในเดือนต้นแห่งคิมหันตฤดู มีความงาม
ฉันใด พระพุทธเจ้า ทรงแสดงพระธรรมให้ถึงพระนิพพาน เพื่อ
ประโยชน์สูงสุดมีความงามฉันนั้น ข้อนี้เป็นพระรัตนคุณอันประเสริฐ
ของพระธรรม ด้วยลัจวาจานี้ ขอความสวัสดีจงบังเกิดมีเถิด

๑๔) ะโร ะรัญญู ะระโท ะระหะโร

อะนุตตะโร อัมมะวะรัง อะเทสะยิ
อิทัมปิ พุทฺธเจ รตะนัง ปะณีตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โทตุ.

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ทรงรู้แจ้งพระนิพพานอันเลิศ ทรงประทาน
ธรรมอันยอดเยี่ยม ทรงแนะนำข้อปฏิบัติที่ดี พระองค์ผู้ไม่มีใครยิ่ง
กว่า ทรงแสดงธรรมอันสูงสุดแล้ว ข้อนี้เป็นพระรัตนคุณอันประเสริฐ
ของพระพุทธเจ้า ด้วยลัจวาจานี้ ขอความสวัสดีจงบังเกิดมีเถิด

๑๕) ขีณัง ปุราณัง นะวะ นัตถิ สัมภะวัง

วิรัตตะจิตตายะติเก ภาวะสุมิง
เต ขีณะพีชา อะวิรุฬหิฉันทา
นิพพันติ อีธา ยะถายัง ปะทีโป
อิทัมปิ สัจเฆ รตะนัง ปะณีตัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โทตุ.

พระอรหันต์ผู้สิ้นเชื้อแล้ว ไม่ยินดีภพอีก มีจิตหน่ายภพเบื้องหน้า
สิ้นกรรมเก่า ปราศจากกรรมใหม่ ที่จะส่งไปเกิดอีก ท่านเหล่านั้น
เป็นปราชญ์ดับสิ้นไปเหมือนประทีปดวงนี้ ชื่อนี้เป็นพระรัตนคุณอัน
ประเสริฐของพระสงฆ์ ด้วยลัจจวาจานี้ ขอความสวัสดีจงบังเกิดมีเถิด

๑๖) ยานีธะ ภูตานิ สะมาคะตานิ

ภุมมานิ วา ยานิ วะ อันตะลิกเข
ตะถาคะตัง เทวะมะนุสสะปุชิตัง
พุทฺธัง นะมัสสามะ สุวตฺติ โหตุ.

ขอเทวดาบนพื้นดิน และในอากาศทั้งหลาย ผู้มาประชุมกันอยู่ในที่นี้
จงร่วมกันน้อมสักการพระพุทธเจ้า ผู้เสด็จไปอย่างงามอันเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลายบูชาแล้ว ขอความสวัสดีจงบังเกิดมีเถิด

๑๗) ยานีธะ ภูตานิ สะมาคะตานิ

ภุมมานิ วา ยานิ วะ อันตะลิกเข
ตะถาคะตัง เทวะมะนุสสะปุชิตัง
ธัมมัง นะมัสสามะ สุวตฺติ โหตุ.

ขอเทวดาบนพื้นดิน และในอากาศทั้งหลาย ผู้มาประชุมกันอยู่ในที่นี้
จงร่วมกันน้อมสักการพระธรรม ที่เป็นไปอย่างงามอันเทวดา และมนุษย์
ทั้งหลายบูชาแล้ว ขอความสวัสดีจงบังเกิดมีเถิด

๑๘) ยานีธะ ภูตานิ สะมาคะตานิ

ภุมมานิ วา ยานิ วะ อันตะลิกเข
ตะถาคะตัง เทวะมะนุสสะปุชิตัง
สังฆัง นะมัสสามะ สุวตฺติ โหตุ.

ขอเทวดาบนพื้นดิน และในอากาศทั้งหลาย ผู้มาประชุมกันอยู่ในที่นี้
จงร่วมกันนมัสการพระสงฆ์ ผู้ดำเนินไปอย่างงาม อันเทวดาและ
มนุษย์ทั้งหลายบูชาแล้ว ขอความสวัสดีจงบังเกิดมีเถิด.

บทถัดไปนี้เป็นบทเมตตปริตร ซึ่งมีอยู่ ๒ ฉบับ

- **ฉบับที่ ๑ ฉန္ฐสังคีติ** (ฉบับ สังกายนาครั้งที่ ๖) เป็นฉบับที่ถูกตรงตามฉันทลักษณ์ และหลักไวยากรณ์บาลี
- **ส่วน ฉบับที่ ๒ คือ กรณียเมตตสูตร** เป็นฉบับไทยกับลังกา ซึ่งถือว่าเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมาก และนำมาใช้สวดกันจนช้านาน

(ดังนั้น ผู้รวบรวมจึงได้นำมาจัดพิมพ์ไว้ ทั้ง ๒ ฉบับ)

บทขับ เมตตปริตร

- ๑) ยัสสานุภาวะโต ยักขา เนะวะ ทัสเสนติ ภิงสะนัง
ยัมหิ เจวานุญญันโต รัตตินทิวะมะตันทิโต.
- ๒) สุขัง สุปะติ สุตโต จะ ปาปัง กิญจิ นะ ปัสสะติ
เอวะมาทิกุญเปตัง ประริตตัง ตัง ภาณามะ เห.^{๑)}

เหล่าเทวดาย่อมไม่แสดงสิ่งที่น่ากลัว เพราะอนุภาพของพระปริตร
ใด หนึ่ง บุคคลผู้ไม่เกียจคร้านเจริญพระปริตรใด ทั้งกลางวันและ
กลางคืนย่อมหลับสบาย เมื่อหลับย่อมไม่ฝันร้าย ขอเราทั้งหลาย
จงสวดพระปริตรนั้น อันประกอบด้วยความชอบอย่างนี้เป็นต้นเถิด.

๓. บท เมตตปริตร (ฉบับฉัฐฐสังคีติ)

- ๑) ภาวะณียะมัตถะกุสะเลนะ
ยันตะ สันตัง ปะทัง อะภิสะเมจจะ
สักโก อุชฺฐุ จะ สุหุชฺฐุ จะ
สุวะโจ จัสสะ มุฑุ อะนะติมานี.

^{๑)} บางฉบับมีรูปสนธิว่า “ปริตตุนตมภณาม เห” เหมือนคำว่า
เอวมเม สุตฺ, เอตมมงคฺลมุตตมฺ เป็นต้น ความจริงรูปศัพท์
ในภาษาบาลี ไม่นิยมสนธิเหมือนภาษาสันสกฤต เช่นคำว่า
สมมาอาชีวะ ที่ไม่เป็น สมมาชีวะ แม้กัจจายนไวยยากรณ์ (สูตร
๒๓/๔) ก็ปฏิเสธการเชื่อมสนธิเพราะสระ หรือพยัญชนะแต่
กฎไวยยากรณ์นี้ ไม่มีในภาษาสันสกฤตที่นิยมเชื่อมคำ.

ภิกษุผู้ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ประสงค์จะบรรลุแดนสงบ พึง
อบรมสิกขาสาม ภิกษุนั้นพึงเป็นผู้อาจหาญเป็นคนตรง แน่วแน่
ว่าง่าย อ่อนโยน ไม่ถือตัว

**๒) สันตฺสสะโก จะ สุภาโร จะ
อัปปะกิจโจ จะ สัลละหุกะวุตติ
สันตินทฺริโย จะ นิปะโก จะ
อัปปะคัพโภา กุเลสฺวะนะนุคิทธิโส.**

พึงเป็นผู้สันโดษเลี้ยงง่าย มีกิจธุระน้อย ดำเนินชีวิตเรียบง่าย มี
อินทรีย์สงบ มีปัญญารักษาดน มีการล้ารวมกายวาจาใจ ไม่พัวพัน
กับสกุลทั้งหลาย(ชาวบ้าน)

**๓) นะ จะ ขุททะมาจะเร กิณฺณจิ
เยนะ วิณฺณญฺ ปะเร อุปะวะเทยยุง
สุขิโน ะ เขมิโน โหนตุ
สัพพะสัตตะ ภาวันตุ สุขิตัตตะ.**

ไม่พึงประพடுத்தสิ่งเล็กน้อยอะไร ๆ ที่จะเป็นเหตุให้ผู้รู้ตำหนิ (พึงแผ่
เมตตาว่า) ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นผู้มีความสุขกาย สุขใจ ปลอดภัย
ภัยทั้งปวงเถิด

**๔) เย เกจิ ปาณะภุตฺตถิ
ตะสา วา ถาวะรา ะนะวะเสสะ
ทีฆา วา เย ะ มะหันตา
มัชฌิมา รัสสะกา อะณฺเฏกะณฺณลา.**

สัตว์ทั้งหลายที่มีความหวาดกลัวก็ตี ที่มั่นคงก็ตีทั้งหมด ทั้งที่มีกาย
ยาว ใหญ่ ปานกลาง ล้วน ละเอียด หรือหยาบ

๕) ทิฏฐา วา เย วะ อะทิฏฐา

เย วะ ทูเร วะสันติ อะวิทูเร

ภูตา วะ สัมภะเวสี วะ

สัพพะสัตตา ภาวันตุ สุขิตตตา.

ทั้งที่เคยเห็นหรือไม่เคยเห็น อยู่ไกลหรือใกล้ ที่เกิดแล้ว หรือที่กำลัง
แสวงหาที่เกิด^(๑) สัตว์ทั้งปวงเหล่านั้น จงมีความสุขกาย สุขใจเถิด

๖) นะ ปะไร ปะรัง นิกุพเพถะ

นาติมัญญเณถะ กัตถะจิ นะ กัญจิ

พยาโรสะนา ปะฎิฆะสัญญะ -

นาญญะมัญญัสสะ ทุกขะมิจเฉยยะ.

บุคคลไม่พึงหลอกลวงกัน ไม่พึงดูหมิ่นใครในที่ไหน ไม่พึงปรารถนา
ทุกข์แก่กันและกัน ด้วยการเบียดเบียน หรือด้วยใจมุ่งร้าย

๗) มาตา ยะธา นิยัง ปุตตะ -

มายสา เอกะปุตตะมะนุรักเข

เอวัมปิ สัพพะภูเตสุ

มานะสัง ภาวะเย อะปะริมาณัง.

^(๑) สัตว์ที่กำลังแสวงหาที่เกิด(สัมภเวสี) คือ ปุถุชน กับ เสขบุคคล ผู้เวียนตาย
เวียนเกิดอยู่ ส่วนสัตว์ที่เกิดแล้ว หรือเกิดเสร็จไปแล้ว คือ พระอรหันต์ผู้จะ
ไม่เกิดอีก. (อ่านขยายความเพิ่มเติมหน้า ๑๐๗)

มารดาถนอมบุตรคนเดียวของตนด้วยชีวิต ฉันทใด บุคคลพึงเจริญ
เมตตาจิตไม่มีประมาณในสัตว์ทั้งปวง ฉันทนั้น

๘) เมตตัญจะ สัพพะโลกัสมิ

มานะสัง ภาวะเย อะปะริมาณัง

อุทัง อะโธ จะ ติริยัญจะ

อะสัมพารัง อะเวระมะสะปัตตัง.

บุคคลพึงเจริญเมตตาจิตอันไม่มีประมาณ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร
ไม่มีศัตรู ในสัตว์โลกทั้งหมด ทั้งในอรูปภูมิเบื้องบน รูปภูมิเบื้อง
กลาง และกามาวจรภูมิเบื้องต่ำ

๙) ติฏฐัง จะรัง นิสินโน วะ

สะยาโน ยาวะตาสสะ วิตะมิทโธ

เอตัง สะติง อะธิฏฐะเยยะ

พรัหฺมะเมตัง วิหาระมิธะ มาหุ.

ท่านจะอยู่ในอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง หรือนอนก็ตาม พึงเป็นผู้
ปราศจากความง่วง และความท้อแท้ ตั้งสติอย่างนี้ไว้ พระพุทธเจ้า
ทั้งหลายตรัสการปฏิบัติเช่นนี้ ว่าเป็นความประพฤติดันประเสริฐ
ในพระศาสนา

๑๐) ติฏฐิญจะ อะนุปะคัมมะ

สีละวา ทัสสะเนนะ สัมปันโน

กาเมสุ วิเนยยะ เคธัง

นะ หิ ชาตุคคัพะกะเสยยะ ปุณะเรติ.

บุคคลผู้นั้นจะไม่กล้ากราบความเห็นผิด เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยความเห็นชอบ เมื่อขจัดความยินดีในกามได้แล้ว ย่อมไม่เข้าถึงการเกิดในครรรค์อีกอย่างแน่นอน

● ขยายความเพิ่มเติมจาก ^(๑)หน้าที ๑๐๕ คำว่า “ภูต กับ ลัมภเวสี”

ภูต, ภูตตะ หมายถึง

๑. สัตว์ผู้เกิดแล้ว หรือเกิดเสร็จไปแล้ว **นัยหนึ่ง** หมายถึง พระอรหันต์ เพราะไม่แสวงหาภพเป็นที่เกิดอีก **อีกนัยหนึ่ง** หมายถึง สัตว์ที่เกิดเต็มตัวแล้ว เช่น คนคลอดจากครรภ์แล้ว ไก่ออกจากไข่แล้ว เป็นต้น ต่างกับ **ลัมภเวสี** เพราะลัมภเวสี หมายถึง สัตว์ผู้ยังแสวงหาที่เกิด ซึ่งได้แก่ ปุถุชน (ผู้มีกิเลสหนาแน่น) และพระเสขะบุคคล (ผู้มีกิเลสบางเบา) ผู้ที่จะต้องมีการเกิดในภพ (ชาติ) ต่อๆ ไปอีก หรือสัตว์ในครรภ์ และในไขที่ยังอยู่ ระหว่างจะเกิด

• **นัยหนึ่ง** คือ สัตว์ที่เกิดใน ๓๑ ภพภูมิ จัดเป็นลัมภเวสีทั้งหมด (ยกเว้นพระอรหันต์)

๒. ผี, อมนุษย์

๓. ภูตรูป คือ ธาตุ ๔ มักเรียก “มหาภูต”

๓. กรณียเมตตสูตร (เมตตাপริตรฉบับไทยลังกา)

กะระณียะมัตตะกุสะเลนะ
ยันตัง สันตัง ปะทัง อะภิสะเมจจะ
สั๊กโก อุกุ จะ สุกุ จะ
สุวะใจ จัสสะ มุทุ อะนะติมานี
สันตฺสสะโก จะ สุภะโร จะ
อัปปะกิจใจ จะ สัลละหุกะวุตติ
สันตินทฺริโย จะ นิปะโก จะ
อัปปะคัฟโก กุเลสุ อะนะนุคิทธิ
นะ จะ ขุททัง สะมาจะเร กิณฺณจิ
เยนะ วิณฺณญฺ ปะเร อุกุปะวะเทยยุง
สุขิโน วา เขมิโน โหนตุ
สัฟเพ สัตตา ภาวันตุ สุขิตตฺตา
เย เกจิ ปาณะภูตฺตติ
ตะสา วา ภาวระรา วา อะนะวะเสสา
ทิวา วา เย มะหันตา วา
มัชฌิมา รัสสะกา อะนุกะถุลา
ทิวฺฐา วา เย จะ อะทิวฺฐา
เย จะ ทูเร วัสะนฺติ อะวิทูเร
ภูตา วา สัมภะเวสี วา
สัฟเพ สัตตา ภาวันตุ สุขิตตฺตา

นะ ปะโร ปะรัง นิกุพเพถะ
นาติมัญญเณถะ กัตถะจิ นัง กิณฺณจิ
พยาโรสะนา ปะฐิฆะสัณฺญา
นาณฺเณมะญฺญัสสะ ทุกขะมิจเฉยยะ
มาตา ยะธา นิชัง ปุตตัง
อายุสา เอกะปุตตะมะนุรักเข
เอวัมปิ สัพพะภูเตสุ
มานะสัมภาวะเย อะปะริมาณัง
เมตตัญฺจะ สัพพะโลกัสมิง
มานะสัมภาวะเย อะปะริมาณัง
อุทธัง อะโธ จะ ติริยัญฺจะ
อะสัมพารัง อะเวรัง อะสะปัตตัง
ติฏฺฐัญฺจะรัง นิสินโน วา
สะยาโน วา ยาวะตัสสะ วิคะตะมิตโธ
เอตัง สะติง อะธิฏฺฐเวยยะ
พฺรหฺมะเมตัง วิหารัง อิตฺถะมาหุ
ทิฏฺฐิณฺจะ อะนุปะคัมมะ
สีละวา ทัสสะเนนะ สัมปันโน
กาเมสุ วิเนยยะ เคธัง
นะ หิ ชาตุ คัพพะเสยยัง ปุณะเรตฺติติ.

บทขัด ชั้นอธิตร

- ๑) สัพพาสีวิสะชาตินัง ทิพพะมันตาคะทัง วิยะ
 ยัง นาเสติ วิสัง ไชรัง เสสัญจาปิ ประสิสสะยัง.
- ๒) อาณาเขตตัมหิ สัพพัตถะ สัพพะทา สัพพะปาณินัง
 สัพพะโสปี นิวาเรติ ประริตตัง ตัง ภาณามะ เห.

พระปริตรย่อมป้องกันพิษ และอันตรายอื่น ๆ ของสัตว์ทั้งปวงได้ตลอดเขต
 แห่งอำนาจทุกแห่งเสมอ เหมือนทิพยมนต์ และโอสถทิพย์ที่ขจัดพิษร้าย
 ของอสรพิษทั้งปวง ขอเราทั้งหลายจงร่วมกันสวดพระปริตรนั้นเถิด.

๔. บท ชั้นอธิตร

- ๑) วิรูปักเขหิ เม เมตตัง เมตตัง เอราปะเถหิ เม
 ฉัพยาปุตเตหิ เม เมตตัง เมตตัง กัณหาโคตะมะเกหิ จะ
 ข้าพเจ้าขอแม่เมตตาคิดในงูตระกูลวิรูปักษ์ ข้าพเจ้าขอแม่เมตตาคิด
 ในงูตระกูลเอราบถ ข้าพเจ้าขอแม่เมตตาคิดในงูตระกูลฉัพยาบุตร
 ข้าพเจ้าขอแม่เมตตาคิดในงูตระกูลกัณหาโคตม
- ๒) อะปาทะเกหิ เม เมตตัง เมตตัง ทูวิปาทะเกหิ^(๑)เม
 จะตุปะปะเทหิ เม เมตตัง เมตตัง พะหุปะปะเทหิ เม.
 ข้าพเจ้าขอแม่เมตตาคิดในสัตว์ไม่มีเท้า ข้าพเจ้าขอแม่เมตตาคิดใน
 สัตว์สองเท้า ข้าพเจ้าขอแม่เมตตาคิดในสัตว์สี่เท้า ข้าพเจ้าขอแม่
 เมตตาคิดในสัตว์ที่มีเท้ามาก

^(๑) บางฉบับมีรูปว่า ทิปาเทหิ แต่ไม่มีสารกที่ให้แปลง ทูวิ เป็น ทิ ท้าย ปาท ศัพท์

๓) มา มัง อะปาทะโก หิงสิ มา มัง หิงสิ ทฺวิปาทะโก
มา มัง จะตุปะปะโท หิงสิ มา มัง หิงสิ พะหุปะปะโท.

สัตว์ที่ไม่มีเท้า อย่าได้เบียดเบียนข้าพเจ้า สัตว์ที่มีสองเท้า อย่าได้เบียดเบียนข้าพเจ้า สัตว์ที่มีสี่เท้า อย่าได้เบียดเบียนข้าพเจ้า และสัตว์ที่มีเท้ามาก อย่าได้เบียดเบียนข้าพเจ้า

๔) สัพเพ สัตตา สัพเพ ปาณา สัพเพ ภูตา จะ เกวะลา
สัพเพ ภัทรานิ ปัสสันตุ มา กัญจิ^(๑) ปาปะมาคะมา.

ขอสัตว์ทั้งปวง ปราณชาติทั้งปวง สัตว์ที่เกิดแล้วทั้งปวงทั้งหมด จงประสบความเจริญทุกผู้ ขอความทุกข์อย่าได้เข้าถึงใคร ๆ เลย

๕) อัมปะมาโณ พุทฺโธ, อัมปะมาโณ อัมโม,
อัมปะมาโณ สังฆो, ปะมาณะวันตานิ สะริสะปานิ,
อะหิ วิจฉิกะ สะตะปะที- อุณณะนาภิ สะระพู มุสิกา.

พระพุทธเจ้าทรงพระคุณหาประมาณมิได้ พระธรรมทรงพระคุณหาประมาณมิได้ พระสงฆ์ทรงพระคุณหาประมาณมิได้ แต่สัตว์เลื้อยคลาน คือ งู แมงป่อง ตะขาบ แมงมุม ตั๊กแก และหนู เป็นสัตว์ที่ประมาณได้

๖) กะตา เม รักษา. กะตัง เม ปะริตตัง.
ปะฎีกะมันตุ ภูตานิ. โสหัง นะโม ภาคะวะโต,
นะโม สัตตันนัง สัมมาสัมพุทธานัง.

^(๑) บางฉบับมีรูปว่า กัญจิ ที่เป็น นบุลงคลิงค์ คำว่า "กัญจิ" แปลว่า "ใคร ๆ" จึงควรมีรูปเป็น บุงลิงค์ ว่า "กณฺจิ" จึงจะตรงตามไวยากรณ์ เหมือนในเมตตปริตร (คาถา ๖) ที่ว่า นาทิมณฺเณถ กตถจि น กณฺจิ (ไม่พึงดูหมิ่นใครในที่ไหน)

ข้าพเจ้าได้คุ้มครองตนแล้ว ข้าพเจ้าได้ป้องกันตนแล้ว เหล่าสัตว์
จงหลีกไป ข้าพเจ้าขออนอบน้อมพระผู้มีพระภาค ขออนอบน้อมพระ
สัมพุทธเจ้าทั้ง ๗ พระองค์^(๑)

^(๑) พระพุทธเจ้า ๗ พระองค์ ที่ใกล้กาลปัจจุบันที่สุด และคัมภีร์กล่าวถึงบ่อย ๆ คือ

- ๑. พระวิปัสสี ๒. พระลิขี ๓. พระเวสสฏ
- ๔. พระกกุสันธะ ๕. พระโกนาคมน์ ๖. พระกัสสป
- ๗. พระโคตม - พระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์ปัจจุบัน

(พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ แห่งภัทรกัปปัจจุบัน คือ

- ๑. พระกกุสันธะ ๒. พระโกนาคมน์ ๓. พระกัสสป
- ๔. พระโคตม - พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน
- ๕. พระเมตเตยยะ เรียกรักรัสามัญว่า พระศรีอาริยมตไตรย)

- **ข้อควรทราบ**บางประการเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ตามที่ตรัสในคัมภีร์ พุทธวงศ์ คือ พระองค์เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโคตม (โคตมพุทธ) เจริญในศกยสกุล พระนครอันเป็นถิ่นกำเนิดชื่อ กบิลพัสดุ์ พระบิดาคือ พระเจ้าสุทโธทนะ พระมารดามีพระนามว่า มายาเทวี ทรงครองมรवासอยู่ ๒๙ ปี มีปราสาท ๓ หลัง ชื่อ สุจันทะ โภกนุฑ และโภถุจะ มเหสีพระนามว่า ยโสธรา ไอรสนามว่า ราหุล ทอดพระเนตรเห็นนิมิต ๔ ประการแล้ว เสด็จออกผนวชด้วยม้าเป็นราชยาน บำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่ ๖ ปี ประกาศธรรมจักรที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี พระอัครสาวกทั้งสอง คือ พระอุปลิสสะ (พระสารีบุตร) และพระโกสิตตะ (พระมหาโมคคัลลานะ) พุทธอุปัฏฐากชื่อว่า พระอนนท พระอัครสาวิกทั้งสองคือ พระเขมา และพระอุบลวรรณา อุบาสกสองผู้เป็นอัครอุปัฏฐาก คือ จิตตคฤหบดี และหัตถกอุบาสก ชาวเมืองอาฬวี อุบาสิกาสองผู้อัครอุปัฏฐายิกา คือ นันทมารดาและอุตตราอุบาสิกา บรรลุสัมโพธิญาณที่ควงไม้อัสสัตถพฤกษ์ (ต้นโพธิ์) มีสาวกล้นดิบาต (การประชุมพระสาวก) ครั้งใหญ่ ครั้งเดียว ภิกษุผู้เข้าร่วมประชุม ๑,๒๕๐ รูป คำสั่งสอนของพระองค์ผู้เป็นศากยมุณี เจริญแพร่หลายกว้างขวางอภังคเป็นยอดดี บริสุทธิผ่องแผ้วเป็นประโยชน์แก่ประชาชนจำนวนมาก.

บทช้ด โมรปริตร

- ๑) ปุเรนดง โปธิสัฎฆาเร นัพพตตง โมระโยนยง
เยนะ สงวิหิตารักขง มะหาสัตตง วะเนจระรา.
๒) จิรสสัง วายะมันตาปี เนวะ สักขิงสุ คัณหิตุง
พรัหมะมันตันติ อักขาตง ประิตตง ตง ภาณามะ เห.

นายพรานทั้งหลายเพียรพยายามอยู่นาน ก็ไม่สามารถจับพระมหา
โพลีสัตว์ผู้เกิดเป็นนกยูงทอง ผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อจะบรรลुพระสัฟ-
พัญญตญาณ ผู้คุมครองตนอย่างดีแล้วด้วยพระปริตรใด ขอเราทั้ง
หลายจงร่วมกันสวดพระปริตรที่ถือว่าเป็นมนต์อันประเสริฐนั้นเถิด.

๕. บท โมรปริตร

- ๑) อุเทตะยง จักขุมา เอกะราชา
หะริสสะวัณโณ ปะถะวิปปะภาโส ตง ตง
นะมัสสามิ หะริสสะวัณณง ปะถะวิปปะภาสัง
ตะยาขชะ คุตตา วิหะเรมุ ทิวะสัง.

พระอาทิตย์ผู้เป็นดวงตาของโลก ผู้ยิ่งใหญ่แห่งแสงสว่าง เสด็จอุทัย
ขึ้นทรงพระรัศมีสีทองสอดส่องปฐพี ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าขอนมัสการ
พระอาทิตย์ ผู้ทรงรัศมีสีทองสอดส่องปฐพีพระองค์นั้น พระองค์ได้
คุมครองข้าพระองค์ในวันนี้แล้ว ขอให้ข้าพระองค์มีชีวิตยั่งยืนอยู่
ตลอดวัน

๒) **เย พุราหุมะณา เวทะคุ สัพพะธัมเม**

เต เม นะโม เต จะ มัง ปาละยันตุ

นะมัตถุ พุทธานัง นะมัตถุ โภธिया

นะโม วิมุตตานัง นะโม วิมุตตिया

อิมัง โส ประติตัง กัตวา โมโร จะระติ เอสะนา.

พระพุทธเจ้าเหล่าใดทรงรู้แจ้งธรรมทั้งปวง ข้าพเจ้าขอนอบน้อม
พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ขอพระพุทธเจ้าเหล่านั้น จงคุ้มครองข้าพเจ้า
ขอนอบน้อมแต่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอนอบน้อมแต่พระโพธิญาณ
ขอนอบน้อมแต่พระพุทธเจ้า ผู้หลุดพ้นแล้ว ขอนอบน้อมแต่วิมุตติ
ธรรม เมื่อนกยูงนั้นสาธยายพระปริตรอย่างนี้แล้ว จึงออกแสวงหา
อาหาร

๓) **อะเปตะยัง จักขุมา เอกะราชา**

หะริสสะวัณโณ ปะณะวิปะภาโส ตัง ตัง

นะมัสสามิ หะริสสะวัณณัง ปะณะวิปะภาสัง

ตะยาชชะ คุดตา วิหะเรมุ รัตติง.

พระอาทิตย์ผู้เป็นดวงตาของโลก ผู้ยิ่งใหญ่แห่งแสงสว่าง เสด็จ
อัสดงคต ทรงพระรัศมีสีทองสอดส่องปฐพี ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าขอ
นมัสการพระอาทิตย์ ผู้ทรงรัศมีทองสอดส่องปฐพี พระองค์นั้น
พระองค์ได้คุ้มครองข้าพระองค์ในวันนี้แล้ว ขอให้ข้าพระองค์มีชีวิต
ยั่งยืนอยู่ตลอดราตรี

๔) เย พุราหฺมะณา เวทะคุ สัพพะธัมเม

เต เม นะโม เต จะ มัง ปาละยันตุ

นะมัตถุ พุทธานัง นะมัตถุ โพธิยา

นะโม วิมุตตานัง นะโม วิมุตตยา

อิมัง โส ประริตตัง กัตวา โมโร วาสะมะกัปปะยิ.

พระพุทธเจ้าเหล่าใด ทรงรู้แจ้งธรรมทั้งปวง ข้าพเจ้าขอนอบน้อม
พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ขอพระพุทธเจ้าเหล่านั้น จงคุ้มครองข้าพเจ้า
ขอนอบน้อมแต่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอนอบน้อมแต่พระโพธิญาณ^(๑)
ขอนอบน้อมแต่พระพุทธเจ้าผู้หลุดพ้นแล้ว ขอนอบน้อมแต่วิมุตติธรรม^(๒)
เมื่อนกยูงนั้นสาธยายพระปริตรอย่างนี้แล้วจึงนอน.

^(๑) โพธิญาณ คือ มรรคญาณ และผลญาณของพระพุทธเจ้า

^(๒) วิมุตติ คือ ความหลุดพ้นจากกิเลสมี ๕ อย่าง คือ

๑. ตังควิมุตติ - พ้นด้วยธรรมคู่ปรับหรือพ้นชั่วคราว

๒. วิกัมภณวิมุตติ - พ้นด้วยการข่ม หรือสะกดไว้

๓. สมุจเฉทวิมุตติ - พ้นด้วยตัดขาด

๔. ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ - พ้นด้วยความสงบ

๕. นิสสรณวิมุตติ - พ้นด้วยออกไป

● ๒ ข้อแรก เป็นโลกียวิมุตติ ส่วน ๓ ข้อหลัง เป็นโลกุตตรวิมุตติ

บทช้ด วัฏฏกปริตร

- ๑) ปุเรนตัง โปธิสัฎฐาเร นีพพัตตัง วัฏฏะชาตียัง
ยัสสะ เตเชนะ ทาวักคิ มะหาสัตตัง วิวัชชะยิ.
- ๒) เถรัสสะ สาริปุตตัสสะ โลกะนาถะนะ ภาสิตัง
กัปปัฎฐายิง มะหาเตชัง ประริตตัง ตัง ภาณมะ เท.

โพปาหสิกกัให้พระโพธิสัตว์ผู้ถือกำเนิดเป็นนกกั้ม บำเพ็ญบารมีเพือ
จะบรรลุพระสััพัญญุตญาณ ด้วยเดชของพระปริตรใด ขอเรา
ทั้งหลายจงร่วมกันสวดพระปริตร อันมีเดชใหญ่คงอยู่ตลอดกัปนั้น
ที่พระโลกนาถรัสแก่พระสาริปุตรเถระเถิด

๖. บท วัฏฏกปริตร

- ๑) อัตถิ โลเก สึละคุเณ สัจจัง โสเจยยะนุททะยา
เตนะ สัจเจนะ กาทามิ สัจจะกิริยะมะนุตตะรัง.

ศีลความประพฤดิอันประเสริฐ ความสัตย์ ความหมตจต และความ
เอืออาทรปรากฏอยู่จริงในโลก ด้วยคำสัตย์นี้ เราจักทำสัจจวาจาอันยั้ง

- ๒) อ่าวัชเชตวา อัมมะพะลัง สะริตฺวา ปุพพะเก ชินะ
สัจจะพะละมะวัสสาเย สัจจะกิริยะมะกาสะหัง.

เราผู้น้อมนิกถึงอานุภาพแห่งพระธรรม ระลึกถึงพระชินเจ้าทั้งหลาย
ในปางก่อน อาคัย์อานุภาพแห่งสัจจะนี้ เราจักทำสัจจวาจาอันยั้ง

๓) สันติ ปักขา อะปะตะนา สันติ ปาทา อะวัญจะนา
 มาตา ปิตา จะ นิกขันตา ขาตะเวหะ ปะฎีกกะมะ.

ปักทั้งสองของเรามีอยู่แต่บินไม่ได้ เท้าทั้งสองของเรามีอยู่แต่เดิน
ไม่ได้ มารดาบิดาก็หนีภัยออกไปแล้ว ดูก่อนไฟขอท่านจงหลีกเลี่ยง

๔) สะหะ สัจเจ กะเต มัยหัง มะหาปัชชะลิโต สิขี
 วัชเชสิ โสพะสะ กะรีسانی อุทะกัง ปัตวา ยะธา สิขี
 สัจเจะนะ เม สะโม นัตถิ เอสา เม สัจจะปาระมี.

เมื่อเราทำสัจวาจาเช่นนี้แล้ว ไฟที่ลุกโชติช่วงอยู่ก็ดับไปเป็นพื้นที่
ถึง ๑๖ กรีส^(๑)ในทันที ดั่งไฟถูกน้ำดับไปฉะนั้น สิ่งที่เสมอกับความ
สัตย์ของเราไม่มี นี่เป็นสัจบารมีของเรา.

^(๑) กรีส,กริช - คุณ,อุจจาระ สำหรับมาตราวัด มีความยาว ๑ เส้น ๑๑ วา ๑ ศอก หรือ ๑๒๕ ศอก สำหรับปริมาตรจะมีความจุเท่ากับ อัมพะณะ คือ ประมาณ ๔๔ ทะนาน

บทชัต์ ธชัคคปริตร

- ๑) ยัสสานุสสระระณนาปิ อันตะลิกเขปิ ปาณินโน
 ปะติฏฐะมะธัคัจฉันติ ภูมียัง วียะ สัพพะทา.
๒) สัพพูปัททะวะชาลัมहा ยักขะโจราทิสัมภะวา

คะณะนา นะ จะ มุตตานัง ปะริตตัง ตัง ภาณามะ เห.
เหล่าสัตว์ย่อมได้ที่พึ่งในอากาศเหมือนบนพื้นดินเสมอ เพราะระลึก
ถึงพระปริตรใด ผู้พ้นจากวงข่ายแห่งอุปัทวันตรายทั้งมวลอันเกิด
จากยักษ์ และโจรเป็นต้น นับจำนวนมิได้ ขอเราทั้งหลาย จงร่วม
กันสวดพระปริตรนั้นเถิด.

๗. บท ธชัคคปริตร

เอวัง เม สุตัง.

ข้าพเจ้า (พระอานนท์เถระ) ได้สดับมาแล้วดังนี้ ;

เอกัง สะมะยัง ภาคะวา สาวัตถียัง วิหะระติ

เชตะวะเน อะนาถะปิณฑิกัสสะ อารามะ.

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี

ตัตตาระ โข ภาคะวา ภิกขุ อามันเตสิ ภิกขะโวติ.

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย

ภะทันเตติ เต ภิกขุ ภาคะวะโต ปัจจัสสโสสง.

เหล่าภิกษุรับพระวาทะของพระผู้มีพระภาคว่า “พระพุทธานุญาตเจ้าข้า”

ภะคะวา เอตะทะโวจะ.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสความดังนี้ว่า ;

ภูตะบุพพัง ภิกขะเว เทวาสุระสังคาโม สะมุப்புญฺหุโห
อะโหสิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นานมาแล้วเกิดสงครามระหว่างเทวดากับ
อสูรขึ้น

อะถะ โข ภิกขะเว สักโก เทวานะมินโท เทเว ตาวะติงเส
อามันเตสิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้น ท้าวสักกะจอมเทพรับสั่งกับเทวดาชั้น
ดาวดึงส์ว่า ;

สะเจ มาริสสา เทวานัง สังคามะคะตานัง อุปปัชเชยยะ
ภะยัง วา ฉัมภิตตัตตัง วา โลมะหังโส วา.

ดูก่อนท่านผู้ปราศจากทุกข์ ถ้าท่านเข้าสู่สงครามแล้วมีความกลัว
ความหวาดหวั่น หรือความขนลุกขนพอง

มะเมวะ ตัสฺมิง สะมะเย ะชัคคัง อุลโลเกยยาถะ.

ขอให้ท่านแหงนดูยอดธงของเรา(ท้าวสักกจอมเทพ)ในขณะนั้นเกิด

มะมัง หิ โว ะชัคคัง อุลโลเกยะตัง ยัง ภะวิสสะติ

ภะยัง วา ฉัมภิตตัตตัง วา โลมะหังโส วา,

โส ปะหิยิสสะติ.

เพราะเมื่อท่านเห็นยอดธงของเราแล้ว ท่านจะละความกลัว
ความหวาดหวั่น หรือความขนลุกขนพองเสียได้

โน เจ เม ณะชัคคัง อุโลเกยยาถะ.

ถ้าท่านไม่เห็นยอดธงของเรา

**อะถะ ปะชาปะติสสะ เทวะราชัสสะ ณะชัคคัง
อุโลเกยยาถะ.**

ก็ขอให้ท่านแหงนดูยอดธงของพระปชาบดีจอมเทพเกิด

**ปะชาปะติสสะ ทิ โว เทวะราชัสสะ ณะชัคคัง
อุโลเกยะตัง ยัง ภาวิสสะติ ภายัง วา ฉัมภิตตัตถัง วา
โลมะหังโส วา, โส ปะหิยิสสะติ.**

เพราะเมื่อท่านเห็นยอดธงของพระปชาบดีจอมเทพแล้ว ท่านจะละ
ความกลัว ความหวาดหวั่น หรือความขนลุกขนพองเสียได้

**โน เจ ปะชาปะติสสะ เทวะราชัสสะ ณะชัคคัง
อุโลเกยยาถะ.**

ถ้าท่านไม่เห็นยอดธงของพระปชาบดีจอมเทพ

อะถะ วรรุณัสสะ เทวะราชัสสะ ณะชัคคัง อุโลเกยยาถะ.

ก็ขอให้ท่านแหงนดูยอดธงของพระวรรุณจอมเทพเกิด

**วรรุณัสสะ ทิ โว เทวะราชัสสะ ณะชัคคัง
อุโลเกยะตัง ยัง ภาวิสสะติ ภายัง วา
ฉัมภิตตัตถัง วา โลมะหังโส วา, โส ปะหิยิสสะติ.**

เพราะเมื่อท่านเห็นยอดธงของพระวรรุณจอมเทพแล้ว ท่านจะละ
ความกลัว ความหวาดหวั่น หรือความขนลุกขนพองเสียได้

โน เจ วะรุณัสสะ เทวะราชัสสะ ธะชัคคัง อุโลเกยยาถะ.

ถ้าท่านไม่เห็นยอดธงของพระวรุณจอมเทพ

อะถะ อีสานัสสะ เทวะราชัสสะ ธะชัคคัง อุโลเกยยาถะ.

ก็ขอให้ท่านแหงนดูยอดธงของพระอิสานจอมเทพเถิด

อิสานัสสะ หิ โว เทวะราชัสสะ ธะชัคคัง อุโลเกยะยะตัง
ยัง ภาวิสสะติ ภายัง วา ฉัมภิตตตัง วา โลมะหังโส วา,
โส ปะหิยิสสะติ.

เพราะเมื่อท่านเห็นยอดธงของพระอิสานจอมเทพแล้ว ท่านจะละ
ความกลัว ความหวาดหวั่น หรือความขนลุกขนพองเสียได้

ตัง โข ปะนะ ภิกขะเว สักกัสสะ วา เทวานะมินทัสสะ
ธะชัคคัง อุโลเกยะยะตัง,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเทวดาเห็นยอดธงของท้าวสักกะจอมเทพนั้น
อยู่ก็ดี

ปะชาปะติสสะ วา เทวะราชัสสะ ธะชัคคัง อุโลเกยะยะตัง,

เห็นยอดธงของพระปชาบดีจอมเทพอยู่ก็ดี

วะรุณัสสะ วา เทวะราชัสสะ ธะชัคคัง อุโลเกยะยะตัง,

เห็นยอดธงของพระวรุณจอมเทพอยู่ก็ดี

อิสานัสสะ วา เทวะราชัสสะ ธะชัคคัง อุโลเกยะยะตัง,

เห็นยอดธงของพระอิสานจอมเทพอยู่ก็ดี

ยัง ภาวิสสะติ ภายัง วา ฉัมภิตตตัง วา โลมะหังโส วา,
โส ปะหิเยถาปิ โนปิ ปะหิเยถะ.

เทวดาเหล่านั้นย่อมละความกลัว ความหวาดหวั่น หรือความขนลุก
ขนพองได้บ้าง ไม่ได้บ้าง

ตั้ง กิเลส เหตุ. ข้อนั้นเพราะอะไร

สักโก หิ ภิกขเว เทวานะมินโท อะวีตะราโค

อะวีตะโทโส อะวีตะโมโห ภีรु ฉัมภิ อุตฺราสี ปะลายีติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะทำวสักกะจอมเทพยังไม่เป็นผู้ปราศจาก
ราคะ โทสะ โมหะ ยังเป็นผู้มีความกลัว ความหวาดหวั่น ความ
สะดุ้ง ยังคิดหลบหนี

อะหัญจะ โข ภิกขเว เอวัง ะทามิ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ส่วนเราตถาคตจะขอกล่าวอย่างนี้ว่า

สะเจ ตุมหากัง ภิกขเว อะรัญญะคะตานัง वा

รูกขะมุละคะตานัง वा สุนฺญาคาระคะตานัง वा

อุปปีชเชยยะ, ะยัง वा ฉัมภิตตตัง वा โลมะหังโส वा.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าเธอเข้าไปอยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ใน
เรือนว่างก็ดี แล้วมีความกลัว ความหวาดหวั่น หรือความขนลุก
ขนพอง

มะเมวะ ตัสฺมิง สะมะเย อะนุสสะเรยยาถะ.

ขอให้เธอพิจารณาถึงเราตถาคตในขณะนั้นเถิดว่า

อิติปิ โส ะคะวา

แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น

อะระหัง, เป็นผู้ไกลจากกิเลส

สัมมาสัมพุทธโธ, ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง

วิชชาจะระณะสัมปันโน,

ถึงพร้อมด้วยความรู้และความประพฤติ

สุคะโต, เป็นผู้เสด็จไปได้แล้ว

โลกะวิทู, ทรงรู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง

อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ,

ทรงเป็นสารถิฝีกบุคคลที่ควรฝีก ไม่มีใครยิ่งกว่า

สัตถา เทวะมะนุสสานัง,

ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

พุทธโธ, ทรงเป็นผู้รู้แจ้ง

ภะคะวาติ ทรงเป็นผู้อธิบายธรรม

มะมัง หิ โว ภิกขะเว อะนุสสะระตัง ยัง ภะวิสสะติ

ภะยัง วา ฉัมภิตตัตถัง วา โลมะหังโส วา, โส ปะหิยิสสะติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเมื่อเธอพร่ำระลึกถึงเราตถาคต แล้วเธอจะละความกลัว ความหวาดหวั่น หรือความขนลุกขนพองเสียได้

โน เจ มัง อะนุสสะเรยยาถะ.

ถ้าเธอไม่พร่ำระลึกถึงตถาคต

อะถะ ธัมมัง อะนุสสะเรยยาถะ.

ก็พึงพร่ำระลึกถึงพระธรรมว่า

สุวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม.

พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว

สันทิฏฐิโก, เป็นธรรมที่เห็นได้ด้วยตนเอง

อะกาลิโก, ไม่ขึ้นกับกาล

เอหิปัสสิโก, เป็นธรรมที่ควรมาดู

โอปะนะยิโก, ควรน้อมมาปฏิบัติ

ปัจจัดตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ,

เป็นธรรมที่วิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตน

ธัมมัง หิ โว ภิกขเว อะนุสสะระตัง ยัง ภาวิสสะติ

ภะยัง วา ฉัมภิตตตัง วา โลมะหังโส วา, โส ปะหียิสสะติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเมื่อเธอพร่ำระลึกถึงพระธรรม แล้วเธอ
จะละความกลัว ความหวาดหวั่น หรือความขนลุกขนพองเสียได้

โน เจ ธัมมัง อะนุสสะเรยยาถะ.

ถ้าเธอไม่พร่ำระลึกถึงพระธรรม

อะถะ สังฆัง อะนุสสะเรยยาถะ.

ก็พึงพร่ำระลึกถึงพระสงฆ์ว่า

สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ.

พระอริยสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดี

อุชุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ.

พระอริยสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติตรง

ญายะปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ.

พระอริยสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อพระนิพพาน

สามิจิปะภูปัณโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ.

พระอริยสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติที่ควรนับถือ
ยะทิหัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา,
ท่านเหล่านั้น คือ บุรุษ ๔ คู่ กล่าวคือพระอริยบุคคล ๘ จำพวก
เอสะ ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ.

นี้แหละพระอริยสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค

อาหุเนยโย, ผู้ควรรับสักการะ
ปาหุเนยโย, ผู้ควรแก่ของต้อนรับ
ทักขิเนยโย, ผู้ควรรับทักษิณาทาน
อัญชะลิกะระณิโย,^(๑) ผู้ควรอัญชลีกรรม
อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ.

เป็นนาบุญอันประเสริฐของโลก

สังฆัง หิ โว ภิกขเว อะนุสสะระตัง ยัง ภาวิสสะติ
ภะยัง วา ฉัมภิตตตัง วา โลมะหังโส วา, โส ปะหิยสสะติ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเมื่อเธอพร้าระลึกถึงพระสงฆ์แล้ว เธอ
จะละความกลัว ความหวาดหวั่น หรือความขณลุกขนพองสยองได้

ตั้ง กิสสะ เหตุ, ซ่อนั้นเพราะอะไร

^(๑) คำว่า อัญชลี เป็น อิการันต์ ที่มาจาก อัญช ธาตุ+อลี ปัจจัย จึงไม่ควรมีรูปว่า อัญชลี
แม้คำว่า เวรมณีสึกขาปท์ ก็ไม่ควร มีรูปว่า เวรมณิ เพราะทำรัสสะกลางสมาส
(รูป. ๓๕๑)

**ตะถาคะโต ทิ ภิกขะเว อระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิตะราโค
วิตะโทโส วิตะโมโห อะภิริ อะฉัมภิ อะนุตฺราสี อะปะลายิติ.**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะตถาคตเป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบ
ด้วยพระองค์เอง เป็นผู้ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ ไม่มีความกลัว
ความหวาดหวั่น ความสะอึด ไม่คิดหลบหนี

**อิทะมะโวจะ ภะคะวา. อิถัง วัตฺวานะ สุคะโต,
อะถาปะรัง เอตะทะโวจะ สัตถา.**

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเรื่องนี้แล้ว พระสุคตทรงกล่าวอย่างนี้แล้ว
พระศาสดาได้ตรัสคาถานี้ต่อไปว่า

**๑) อะรัญญะ รุกขะมุเล वा सुญญาคาเรวะ ภิกขะโว
อะนุสสะเรถะ สัมพุทฺธัง ภะยังฺ ตุมหากะ โน สียา.**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอเข้าไปอยู่ในป่าก็ดี อยู่ในโคนไม้ก็ดี อยู่ใน
เรือนว่างก็ดี เธอพึงหมั่นระลึกถึงพระสัมพุทธเจ้า แล้วเธอจะไม่มี
ความกลัว

**๒) โน เจ พุทฺธัง สะเรยยาถะ โลกะเขฎฺฐัง นะราสะกัง
อะถะ อัมมัง สะเรยยาถะ นิชยานิกัง สุเทสิตัง.**

หากเธอไม่หมั่นระลึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้ยิ่งใหญ่ของชาวโลก เป็น
นรชนผู้ประเสริฐ เธอก็พึงหมั่นระลึกถึงพระธรรมที่เรา แสดงดีแล้ว
เป็นทางหลุดพ้นจากสังสารวัฏ

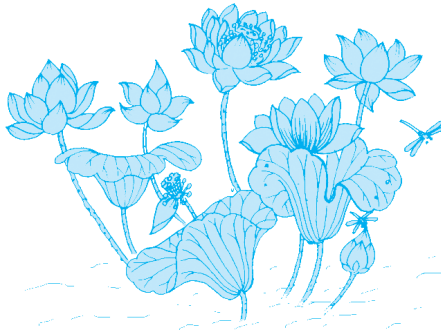
**๓) โน เจ อัมมัง สะเรยยาถะ นิชยานิกัง สุเทสิตัง.
อะถะ สังฆัง สะเรยยาถะ ปุญฺญักเขตตัง อะนุตตะรัง.**

หากเธอไม่หมั่นระลึกถึงพระธรรมที่เราแสดงไว้ดีแล้ว อันเป็นทางหลุดพ้นจากสังสารวัฏ เธอก็พึงหมั่นระลึกถึงพระสงฆ์ผู้เป็นนาบุญอันประเสริฐไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า

๔) **เอวัง พุทธัง สรรันตานัง ธัมมัง สังฆัญจะ ภิกขะโว
ภะยัง วา จัมภิตตตัง วา โลมะหังโส นะ เหสสะติ.**

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอหมั่นระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์อย่างนี้แล้ว ความกลัวก็ดี ความหวาดหวั่นก็ดี หรือความขนลุกขนพองก็ดี จะไม่ปรากฏเลย.

บทขัต อาฏานาฎิยปริตร

- ๑) อัปปะสันเนหิ นาถัสสะ สาสะเน สาธุสัมมะเต
 อะมะนุสเสหิ จันเทหิ สะทา กิพพิสะการิภิ.
- ๒) ประริสานัง จะตัสสันนัง อะหิงสาเย จะ คุตติยา
 ยัง เทเสสิ มะหาวิโร ประริตตัง ตัง ภาณามะ เห.

พระมหาวิโรเจ้าทรงแสดงพระปริตรใด เพื่อคุ้มครองพุทธบริษัทสี่ มิให้ถูกเบียดเบียนจากเหล่าอมนุษย์ผู้ดุร้าย หยาบกระด้างอยู่เสมอ ไม่เสื่อมใสคำสอนของพระโลกนาถ อันบัณฑิตยกย่องว่าเป็นคำสอนที่ดี ขอเราทั้งหลายจงร่วมกันสวดพระปริตรนั้นเถิด.

๘. บท อาฏานาฎิยปริตร

- ๑) วิปัสสิสสะ จะ^(๑) นะมัตถุ จักขุมันตัสสะ สิริมะไต
 สิขิสสะปิ จะ^(๑) นะมัตถุ สัพพะภูตานุกัมปิโน.
- ๒) เวสสะภุสสะ จะ^(๑) นะมัตถุ นุหาตะกัสสะ ตะปัสสิโน
 นะมัตถุ กะกุสันธัสสะ มาระเสนาปะมัททิโน.

ขอนอบน้อมพระวิปัสสิพุทธเจ้า ผู้ทรงมีพระปัญญาจักขุทรงพระสิริ
 ขอนอบน้อมแต่พระสิขีพุทธเจ้า ผู้ทรงอนุเคราะห์สัตว์ทั้งปวง

ขอนอบน้อมพระเวสสภุพุทธเจ้า ผู้ชำระกิเลสได้แล้วมีตบะ ขอนอบ
 น้อมพระกกุสันธพุทธเจ้า ผู้ทรงเอาชนะมาร และกองทัพได้

^(๑)บางฉบับไม่มี “จ” ศัพท์ ทำให้ไม่ครบ ๘ พยางค์ ถือว่าไม่ตรงตามฉันทลักษณ์ในที่นี้

๓) โภณาอะมะนัสสะ นะมัตถุ พุราหุมะณัสสะ วุสิมะโต
กัสสะปัสสะ จะ^(๑) นะมัตถุ วิปะมุตตัสสะ สัพพะธิ.

ขอนอบน้อมพระโภณาคมนพุทธเจ้า ผู้ลอยบาปแล้ว อยู่จบพรหม-
จรรย์แล้ว ขอนอบน้อมพระกัสสปพุทธเจ้า ผู้หลุดพ้นแล้วจากกิเลส
ทั้งปวง

๔) อังคีระสัสสะ นะมัตถุ สักยะปุตตัสสะ สิริมะโต
โย อิมัง ธัมมัง เทเสสิ สัพพะทุกขะปะนุทะนัง.

ขอนอบน้อมพระศากยบุตรพุทธเจ้า ผู้ทรงพระฉัพพัตถรังสี ทรงสิริ
ผู้ทรงแสดงธรรมขจัดทุกข์ทั้งปวง

๕) เย จาปี นิพพุตา โลเก ยะถาภูตัง วิปัสสิสุง
เต ชะนา อะปิสุณาถะ มะหันตา วิตะสาระทา.

อนึ่ง พระอรหันต์เหล่าใดในโลกดับกิเลสได้แล้ว รู้แจ้งตามความ
เป็นจริง พระอรหันต์เหล่านั้นปราศจากวามุ่งร้าย เป็นผู้ยิ่งใหญ่
ไม่สะทกสะท้าน

๖) หิตัง เทวะมะนุสสานัง ยัง นะมัสสันติ โคตะมัง
วิชชาจะระณะสัมปันนัง มะหันตัง วิตะสาระทัง.

ท่านเหล่านั้นย่อมนมัสการพระโคตมะ ผู้ทรงเกื้อกูลเทวดา และ
มนุษย์ทั้งหลาย ผู้ถึงพร้อมด้วยความรู้และความประพฤติ ผู้ยิ่งใหญ่
ผู้ไม่สะทกสะท้าน

๗) เอเต จัญญู จะ สัมพุทธา อะเนกะสะตะโกฏิโย
สัพเพ พุทธาสะมะสะมา สัพเพ พุทธา มะหิทิกา.

พระสัมพุทธเจ้าเจ็ดพระองค์เหล่านั้น และพระสัมพุทธเจ้าหลายร้อย
โกฏิเหล่าอื่นทุกพระองค์เสมอด้วยพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีใครเปรียบทุก
พระองค์ล้วนทรงฤทธิ์ยิ่งใหญ่

๘) สัพเพ ทະสะพะลุเปตา เวสาร์ชเชหุปาคะตา
สัพเพ เต ปะฏิขานันติ อาสะกัง ฐานะมุตตะมัง.

พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ทรงพระศพลญาณ และพระเวสาร์ชชญาณ
ทรงยืนยันความตรัสรู้อันประเสริฐแก่ล้าวกล้าของพระองค์

๙) สีหะนาทัง นะทันเตเต ปะริสาสุ วิสาระทา
พรัหฺมะจักกัง ปะวัตเตนติ โลเก อัปปะฏิวัตติยัง.

พระพุทธเจ้าเหล่านี้ ทรงปราศจากความครั่นคร้าม บั่นลือสีหนาท
ในท่ามกลางพุทธบริษัท ประกาศธรรมจักรอันประเสริฐในโลก ไม่มี
ผู้ใดจะคัดค้านได้

๑๐) อุเปตา พุทธะธัมเมหิ อัญญาระสะหิ นายะกา
พาทติงสะลักขะญุเปตา สีตานุพฺยัญชนะนาระธา.

พระองค์ทรงเป็นผู้นำ ทรงคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า ๑๔ ประการ^(๑)
ทรงประกอบด้วยพระพุทธลักษณะ ๓๒^(๒) และพระอนุลักษณะ ๘๐^(๓)

๑๑) พุยามัปปะกายะ สัปปะภา สัพเพ เต มุนิคุญชะธา
พุทธา สัพพัญญุโน เอเต สัพเพ ชีณาสะวา ชินา.

พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงพระฉัพพัตถนรังสีโดยรอบหนึ่งว่า ทรง
เป็นมุนีผู้ประเสริฐ รู้แจ้งธรรมทั้งปวง ลั่นอาสวะ และเป็นผู้ชนะ

(๑) (๒) (๓) ดูเนื้อความเพิ่มเติม หน้าที่ ๑๔๔ - ๑๕๐

๑๒) มะห้ปปะภา มหาเตชา มหาปัญญา มะห้พะลา
มหาการุณิกา อีธา สัพพะสานัง สุขาวะหา.

พระองค์ทรงมีพระรัศมีสว่างไสว มีเดชมาก มีปัญญามาก มีกำลังมาก
มีความกรุณาใหญ่หลวง มั่นคง ประทานความสุข แก่ชนทั้งปวง

๑๓) ทิปา นาถา ปะติฏฐา จะ ตาณา เลณา จะ ปาณินัง
คะตี พันธู มะห้สสาสา สะระณา จะ หิตะสิโน.

พระองค์ทรงเป็นที่พัก ที่พึ่ง ที่พำนักคุ้มครองหลบภัยของเหล่าสัตว์
ทรงเป็นที่ไป เป็นญาติ เป็นผู้อุปถัมภ์ เป็นผู้ขจัดทุกข์ และกระทำ
ประโยชน์

๑๔) สะทะวะกัสะสะ โลกัสะสะ สัพพะ เอเต ปะรายะณา
เตสาหัง สิระสา ปาเท วันทา มิ ปุริสุตตะเม.

พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ทรงเป็นที่พึ่งของชาวโลกและเทวดา
ข้าพระองค์ ขอน้อมไหว้พระบาทยุคลของพระพุทธเจ้าเหล่านั้น
ด้วยเศียรเกล้า ขอน้อมไหว้พระพุทธเจ้าผู้เป็นบุรุษประเสริฐ

๑๕) วะจะสา มะนะสา เจวะ วันทาเมเต ตะถาคะเต
สะยะเน อาสะเน ฐาเน คะมะเน จาปี สัพพะทา.

ข้าพระองค์ ขอน้อมไหว้พระตถาคตเจ้าเหล่านั้น ในเวลาเย็น เติมนั่ง นอน ด้วยวาจา ด้วยใจเสมอ

๑๖) สะทา สุขะนะะ รักขันตุ พุทธา สันติกะรา ตูวัง
เตหิ ตูวัง รักขิตโต สันโต มุตโต สัพพะภะเยหิ จะ.

ขอพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้ประทานพระนิพพาน จงคุ้มครองท่านให้

มีความสุขเสมอ เมื่อพระองค์คุ้มครองท่านแล้ว ขอให้ท่านปลอดภัย
จากภัยทั้งปวงเถิด

๑๗) สัพพะโรคา วินิมุตโต สัพพะสันตปาปะวัชชิตโต
สัพพะเวระมะติกกันโต นิพพุโต จะ ตูวัง ภาวะะ.
ขอท่านจงปลอดภัยจากโรคทั้งปวง ปราศจากความเดือดร้อนทุกอย่าง
ไม่มีใครๆ ปรองร้าย เป็นผู้สงบ

๑๘) เตสัง สัจจนะ สีเลนะ ชั้นติเมตตาทพะเลนะ จะ
เตปิ อัมเหนุรักขันตุ อะโรเคนะ สุเขนะ จะ.
ขอพระพุทธเจ้าเหล่านั้น จงคุ้มครองข้าพเจ้าให้เป็นผู้ไม่มีโรค , มี
ความสุข ด้วยพละนาภาพแห่งความสัตย์ ศีล ชั้นติ และเมตตาทธรรม

๑๙) ปุรัตถิมัสุมิง ทิสภาเค สันติ ภูตา มะหิทธิกา
เตปิ อัมเหนุรักขันตุ อะโรเคนะ สุเขนะ จะ.
เหล่าคนธรรพ์ผู้มีฤทธิ์มากในทิศบูรพา จงคุ้มครองข้าพเจ้าให้เป็นผู้
ไม่มีโรค , มีความสุข

๒๐) ทักขินัสุมิง ทิสภาเค สันติ เทวา มะหิทธิกา
เตปิ อัมเหนุรักขันตุ อะโรเคนะ สุเขนะ จะ.
เหล่ากุมภภัณฑผู้มีฤทธิ์มากในทิศทักษิณ จงคุ้มครองข้าพเจ้าให้เป็นผู้
ไม่มีโรค , มีความสุข

๒๑) ปัจฉิมัสุมิง ทิสภาเค สันติ นาคา มะหิทธิกา
เตปิ อัมเหนุรักขันตุ อะโรเคนะ สุเขนะ จะ.

เหล่านาคผู้มีฤทธิ์มากในทิศประจิม จงคุ้มครองข้าพเจ้าให้เป็นผู้
ไม่มีโรค , มีความสุข

๒๒) **อุตตะรัสุมิง ทิสภาเค** **สันติ ยักขา มะหิททิกา**
เตปิ อัมเหนุรักขันตุ **อะโรเคนะ สุเขนะ จะ.**

เหล่ายักษ์ผู้มีฤทธิ์มากในทิศอุดร จงคุ้มครองข้าพเจ้าให้เป็นผู้
ไม่มีโรค , มีความสุข

๒๓) **ปุรัตติเมนะ ธะตะรัฎฐโฐ** **ทักขิณนะ วิรุหะโก**
ปัจฉิเมนะ วิรูปักโข **กุเวโร อุตตะรัง ทิสัง.**

ท้าวธตรฐเป็นผู้รักษาโลกทิศบูรพา ท้าววิรุฬหกรักษาโลกทิศทักษิณ
ท้าววิรูปักษ์รักษาโลกทิศประจิม ท้าวกุเวร หรือท้าวเวสสวัณรักษา
โลกทิศอุดร (ท้าวจตุโลกบาลทั้ง ๔)

๒๔) **จัตตาริ เต มะหาราชา** **โลกะपालา ยะสัสสิโน**
เตปิ อัมเหนุรักขันตุ **อะโรเคนะ สุเขนะ จะ.**

ขอมหาราชผู้รักษาโลกทั้งสี่พระองค์ ผู้มีบริวารมากดังกล่าว
จงคุ้มครองข้าพเจ้าให้เป็นผู้ไม่มีโรค , มีความสุข

๒๕) **อาภาสัฎฐา จะ ภูมัฎฐา** **เทวา นาคา มะหิททิกา**
เตปิ อัมเหนุรักขันตุ **อะโรเคนะ สุเขนะ จะ.**

ขอเหล่าเทวดาและนาคผู้มีฤทธิ์มาก สถิตอยู่ในอากาศ และบนพื้นดิน
จงคุ้มครองข้าพเจ้าให้เป็นผู้ไม่มีโรค , มีความสุข

๒๖) **อิทธิมันโต จะ เย เทวา** **วะสันตา อิธะ สาสะเน**
เตปิ อัมเหนุรักขันตุ **อะโรเคนะ สุเขนะ จะ.**

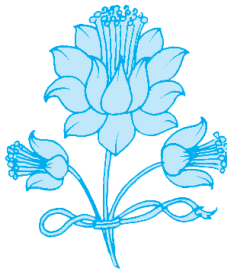
ขอเทวดาผู้มีฤทธิ์มากอาศัยอยู่ในพระศาสนานี้ จงคุ้มครองข้าพเจ้า
ให้เป็นผู้ไม่มีโรค , มีความสุข

๒๗) สัพพัตติโย วิวัชชันตุ สัพพะโรโค วินัสสะตุ
มา เต ภาวะัตวันตะราโย สุขี ทีฆายุโก ภาวะะ.

ขอสิ่งร้ายทั้งปวงจงบาราศไป ขอโรคทั้งปวงจงพินาศไป ขอท่าน
อย่ามีอันตราย เป็นผู้มีความสุข มีอายุยืนยาว

๒๘) อะภิวาทะนะสีลิสสะ นิจัจัง วุฑฒาปะจายโน
จัตตาโร ธัมมา วัฑฒันติ อายุ วัณโณ สุขัง พะลัง.

ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่บุคคล
ผู้บิโหว่ และอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่เป็นนิตย์.

บทช้ด อังคฺลิมาลปริตร

- ๑) ประริตตัง ยัง ภาณันตัสสะ นิสินนัฎฐานะโหวะนัง
 อุทะกัมปิ วินาเสติ สัพพะเมวะ ประริสสะยัง.
 น้ำล้างที่นั้งของพระองค์ลุมาลผู้สวดพระปริตรใด สามารถช้ด
 อันตรายท้งปวงให้หมดไปได้
- ๒) โสตถินา คัพพะวฎฐานัง ยัญจะ สาเทติ ตังขะณ
 เถรัสสังคฺลิมาลัสสะ โลกะนาเถนะ ภาสิตัง
 กัปปฎฐายิง มะหาเตชัง ประริตตัง ตัง ภาณามะ เห.
 พระปริตรใดที่พระโลกนาถ ทรงภาษิตไว้แก่พระองค์ลุมาลเถระ
 สามารถยังการคลอดบุตรให้เป็นไปได้โดยสวัสดิ์ในทันที ขอเราท้งหลาย
 จงร่วมกันสวดพระปริตรซึ่งมีเดชใหญ่ คงอยู่ตลอดกัปนั้นเถิด.

พระปริตรธรรม

๙. บท อังคฺลิมาลปริตร

ยะโตหัง ภาคินิ อะริยายะ ชาติยา ชาโต,
 นาภิขานามิ สัญจิจจะ ปาณัง ชีวิตา โวโรเปตา,
 เตนะ สัจจนะ โสตถิ เต โหตุ, โสตถิ คัพภัสสะ.

ดูก่อนน้องหญิง นับแต่เราเกิดโดยอริยชาตินี้แล้ว เราไม่เคยคิด
 ปลงชีวิตสัตว์เลย ด้วยลัจจวาจานี้ ขอความสวัสดิ์จงมีแก่เธอ ขอ
 ความสวัสดิ์จงมีแก่ครรภ์ของเธอ.

บทช้ด โปษฌังคปริตร

- ๑) สั้งสาเร สั้งสระรันตานัง สัพพะทุกขะวินาสะเน
 สัตตะ อัมเม จะ โปษฌังเค มาระเสนาปะมัททะเน.
- ๒) พุขฉิตฺวา เย จิเม สัตตา ติภะวา มุตตะกุตตะมา
 อะชาติมะชะราพฺยาธิง อะมะตัง นิพพะยัง คะตา.
- ๓) เอวะมาทิกุณฺเฎตัง อะเนกะคุณะสังคะหัง
 โไอสะธัญจะ^๑ อิมัง มันตัง โโปษฌังคัง ตัง ภาณามะเห.

บุคคลผู้ประเสริฐ พ้นแล้วจากภพทั้งสาม บรรลุพระนิพพานอันไม่เกิด
 ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตาย ไม่มีอันตรายใดๆ เพราะรู้แจ้งโพชฌงค์เจ็ด
 เครื่องขจัดทุกข์ทั้งปวงของเหล่าสัตว์ ผู้ท่องเที่ยวไปในวัฏสงสารซึ่ง
 ย่ำยีมารและกองทัพได้, ขอเราทั้งหลายจงร่วมกันสวดโปชฌังคปริตร
 ซึ่งมีคุณอย่างนี้เป็นต้น อันเป็นที่รวมแห่งคุณเป็นอนเนก เป็นไอสถ
 และเป็นมนต์.

^๑ บางฉบับมีรูปว่า ไอสถณจ ก็ถูกต้องเช่นกัน เพราะคำว่า ไอสถ, โไอสธ มีใช้
 ทั้งสองรูป

๑๐. บท โขมมังคปริตร

- ๑) โขมมังคโค สะตีสังขาโต อัมมานัง วิจะโย ตะธา
วีริยัง ปิติ ปัสสัทธา โขมมังคา จะ ตะธาปะเร.
- ๒) สะมาธูปะกา โขมมังคา สัตเตเต สัพพะทัสสินา
มุณินา สัมมะทักขาตา ภาวิตา พะหุลิกะตา.
- ๓) สังวัตตันติ อะภิญญาเย นิพพานายะ จะ โพธิยา
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โสตถิ เม โหตุ สัพพะทา.

โขมมังค์เจ็ด คือ สติสัมโขมมังค์ อัมมวิจยสัมโขมมังค์
วีริยสัมโขมมังค์ ปิตีสัมโขมมังค์ ปัสสัทธีสัมโขมมังค์
สมาธีสัมโขมมังค์ และอุเบกขาสัมโขมมังค์ ๗ ประการนี้ เป็นธรรม
อันพระมุนีผู้รู้แจ้งสภาวะธรรมทั้งปวงตรัสไว้ชอบแล้ว ผู้บำเพ็ญและ
กระทำโขมมังค์ให้มาก ย่อมรู้แจ้งบรรลุถึงพระนิพพาน และความ
ตรัสรู้ ด้วยลัจวาจานี้ขอข้าพเจ้า จงมีความสวัสดิ์ทุกเมื่อเทอญ

- ๔) เอกัสมิง สะมะเย นาโถ โมคคัลลานัญจะ กัสสะปัง
คิลานะ ทุกขิตะ ทิสฺวา โขมมังคะ สัตตะ เทสะยิ.
สมัยหนึ่ง พระโลกนาถเจ้าทอดพระเนตรเห็นพระโมคคัลลานะ และ
พระมหากัสสปะ อาพาธได้รับความทุกข์จึงทรงแสดงโขมมังค์เจ็ด
ประการ ให้ท่านทั้งสอง
- ๕) เต จะ ตัง อะภินันทิตฺวา ไรคา มุจจิงสุ ตังชะเณ
เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ โสตถิ เม โหตุ สัพพะทา.

พระเถระทั้งสองชื่นชมยินดีซึ่งโพชฌงค์นั้น ก็หายจากโรคทันที ด้วยลัจจวาจา^{๑)}นี้ ขอข้าพเจ้าจงมีความสวัสดีทุกเมื่อเทอญ

๖) เอกะทา อัมมะราชาปี เคลัญญะนาภิปิโธ
จุนทัตถะเรนนะ ตังเยวะ ภาณะเปตุวานะ สาทะรัง.
ครั้งหนึ่งสมเด็จพระธรรมราชา (พระพุทธเจ้า) ทรงพระประชวรหนัก รับสั่งให้พระจุนทเถระสาธยายโพชฌงค์ถวายโดยเคารพ

๗) สัมโมทิตวานะ อาพาธา ตัมหา วุฏฐาสี ฐานะโส
เอเตนะ ลัจจะวัชเชนะ โสตถิ เม โหตุ สัพพะทา.
พระองค์ทรงแค้นขึ้นพระหฤทัย หายจากพระประชวรนั้นโดยพลัน ด้วยลัจจวาจา^{๑)}นี้ ขอข้าพเจ้าจงมีความสวัสดีทุกเมื่อเทอญ

๘) ปะหีนา เต จะ อาพาธา ติณณันนัมปิ มะเหลสินัง
มัคคะหะตา กิเลสาวะ^(๑) ปัตตานูปัตตติอัมมะตัง
เอเตนะ ลัจจะวัชเชนะ โสตถิ เม โหตุ สัพพะทา.
พระพุทธเจ้า และพระเถระผู้แสวงหาคุณอันประเสริฐทั้งสาม ได้หายจากอาพาธแล้ว ดุจกิเลสที่ถูกอริยมรรคประหารไม่กำเริบอีก ด้วยลัจจวาจา^{๑)}นี้ ขอข้าพเจ้าจงมีความสวัสดีทุกเมื่อเทอญ.

^(๑)บางฉบับมีรูปว่า มคคาหตทกิเลสาว จัดว่าถูกต้องตามไวยากรณ์ และฉันทลักษณ์ เช่นกัน

บทช้ด อภัยปริตร

บุญญะลาภัง มหาเตชัง วัณณะกิตติมะหายะสัง
สัพพะสัตตะหิตัง ชาตัง ตัง สุนันตุ อะเสสะโต,
สาธุชนทั้งหลาย จงฟังพระปริตรอันจะให้ได้ซึ่งบุญ มีเดชมหิมา
มีคุณมีเกียรติยศอันใหญ่ เป็นประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงโดยสิ้นเชิง
อตัตปะระหิตัง ชาตัง ประริตตัง ตัง ภาณามะ เห.
เราทั้งหลาย จงสวดพระปริตรนั้นอันเป็นประโยชน์แก่ตน และผู้อื่น
เทอญ.

๑๑. บท อภัยปริตร

๑) ยััง ทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ
โย จามะนาโป สะกุนัสสะ สัทโท
ปาปคคะโห ทุสสุปินัง อะกันตัง
พุทธานุภาเวนะ วินาสะเมนตุ.

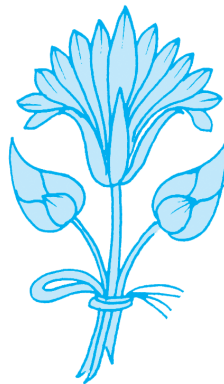
ขอลางร้าย สิ่งที่เป็นอัปมงคล เสี่ยงนกว่าหวั่นเกรง เคะระห์ร้าย
และฝันร้ายอันไม่นำปรารถนา จงพินาศไปด้วยพุทธานุภาพ

๒) ยััง ทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ
โย จามะนาโป สะกุนัสสะ สัทโท
ปาปคคะโห ทุสสุปินัง อะกันตัง
อัมมานุภาเวนะ วินาสะเมนตุ.

ขอลางร้าย สิ่งที่เป็นอัปมงคล เสียงนกที่น่าหวั่นเกรง เคราะห์ร้าย
และฝันร้ายอันไม่น่าปรารถนา จงพิเนาศไปด้วยธรรมานุภาพ.

๓) **ยัง ทุนนิมิตตัง อะวะมังคะลัญจะ
โย จามะนาโป สะกุนัสสะ สัทโท
ปาปคคะโห ทุสสุปิ้ง อะกันตัง
สังฆานุภาเวนะ วินาสะเมนตุ.**

ขอลางร้าย สิ่งที่เป็นอัปมงคล เสียงนกที่น่าหวั่นเกรง เคราะห์ร้าย
และฝันร้ายอันไม่น่าปรารถนา จงพิเนาศไปด้วยสังฆานุภาพ.

บทช้ด ชัยปริตร

ชะย้ง เทวะมะนุสสาน้ง **ชะโย โหตุ ปะราชิโต**

ขอชัยชนะ จงมีแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย ผู้ที่แพ้แล้วจงกลับ
เป็นผู้ชนะ

มาระเสนา อะภิกันตา **สะมันตา ทวาทะสะโยชะนา**

ขันติเมตตาอะธิฏฐานา **วิทังเสตวานะ จักขุมา**

กะวากะเว สังสะรันโต **ทิพะจักขุง วิโสระยิ**

พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มีจักขุเมื่อยังท่องเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่ ทรง
กำจัดมาร และเสนามารให้ลวงพันไป ๑๒ โยชน์โดยรอบด้วยขันติ
บารมี และอธิษฐานบารมี แล้วทรงชำระทิพยจักขุ

ปะริยาปันนาทิสถถาน้ง **หิตายะ จะ สุขายะ จะ**

พุททะกิจจ้ง วิโสเธตวา **ปะริตต้ง ต้ง ภาณามะ เท.**

ทรงบำเพ็ญพุททธิกิจเพื่อประโยชน์และความสุขแก่สัตว์ทั้งหลาย ผู้สมควร
ที่จะถึงความสวัสดิเป็นต้น เราทั้งหลายจงสวดพระปริตรนั้นเทอญ.

พระปริตรธรรม

๑๒. บท ชัยปริตร

๑) มะหาการุณโก นาโถ **หิตายะ สัพพะปาณน้ง**

ปุเรตวา ปาระมี สัพพา **ปัตโต สัมโพธิมุตตะมัง**

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ **โสตถิ เม โหตุ สัพพะทา.**

พระโลกนาถผู้ทรงพระมหากรุณาธิคุณ ทรงบำเพ็ญบารมีครบถ้วน

เพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ทรงบรรลुพระสัมโพธิญาณอัน
ยอดเยี่ยม ด้วยสัจวาจา นี้ ขอข้าพเจ้าจงมีความสุขสวัสดิ์ทุกเมื่อเทอญ

**๒) ชะยันโต โพธิยา มูเล สักยานัง นันทิวัทธมโน
เอวะเมวะ ชะโย โหตุ ชะยามิ ชะยะมังคะเล.**

ขอข้าพเจ้าจงมีชัยชนะ เหมือนพระพุทธเจ้าผู้เป็นที่เคารพรักของ
เจ้าคาถายะทรงชนะมาร ณ ควงไม้โพธิพฤกษ์ ขอข้าพเจ้าจงมีชัยชนะ
ได้รับชัยมงคลเถิด

๓) อะปะราชิตะปัลลังเก สีเส ปุฎวิปุกขะเล^(๑)

อะภิเสเก สัพพะพุทธานัง อัคคัปปัตโต ปะโมหะติ.

(ขอให้ข้าพเจ้าบรรลุถึงความเป็นเลิศเบิกบานใจ) เหมือนพระพุทธเจ้า
บรรลุธรรมอันประเสริฐ เบิกบานพระทัย เหนือบัลลังก์แห่งชัยชนะ
ณ พางพื้นปฐพีอันประเสริฐเลิศแผ่นดิน เป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า
ทุกพระองค์

**๔) สุนักขัตตัง สุมังคะลัง สุปะภาตัง สุขุฏฐิตัง
สุขะโณ สุขุหุตโต จะ สุขิฏฐัง พรัหมะจาริสู.**

วันที่ทำความดีทางกาย วาจา ใจ (เวลาที่ประพฤติชอบ) ชื่อว่า
ฤกษ์ดี มงคลดี ยามรุ่งดี ยามตื่นดี ขณะดี ครู่ดี ทานที่ถวายแก่ผู้
ประพฤติพรหมจรรย์ (ในวันนั้นเวลานั้น) เป็นทานดี

^(๑) คำว่า “ปุกขล” แปลว่า ประเสริฐ งาม คำว่า “ปุฎวิปุกขล” จึงแปลว่า
ปฐพีอันประเสริฐ บางฉบับมีรูปว่า ปฐวิโปกขเร คำว่า โปกขร มักแปลว่า
น้ำ ดอกบัว รูปนี้จึงไม่ถูกต้อง

๕) **ปะทักขินัง กายะกัมมัง วาจากัมมัง ปะทักขินัง**
ปะทักขินัง มะโนกัมมัง ปะณิธิ เต ปะทักขินา
ปะทักขินานิ กัตวานะ ละกันตเต ปะทักขิเณ.

กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม และความตั้งใจ (ที่ทำในวันนั้น , เวลานั้น) เป็นสิ่งที่ดี เมื่อทำความดีแล้วย่อมได้รับผลดี

๖) **เต อัตถะลัทธา สุขิตา วิรุฬฺหหา พุทฺธะสาสะเน**
อะโรคา สุขิตา โหถะ สะหะ สัพเพหิ ญาตภิ.

ขอให้ท่านทั้งหลายพร้อมทั้งญาติมิตรทั้งปวง ได้รับประโยชน์มีความสุข รุ่งเรืองในพระศาสนาของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ปราศจากโรค มีความ สุขเทอญ.

โย อิจฺเฌ ทิพฺพโกคณฺจ ทิพฺพมาຍํ ยสํ สุขํ
ปาปานิ ปริวชฺเชตฺวา ติวริธํ ธมฺมมาจเร.

ผู้ใด บรรณานาโคททรัพย์ อายุ ยศ สุข อันเป็นทิพย์
ผู้นั้น พึงงดเว้นบาปทั้งหลาย แล้วประพฤติสุจริตธรรม ๓ อย่าง

(ราชธิดา) ขุททกนิกาย ชาตก มหานิปาต ๒๔/๓๐๖.

- **สุจริต ๓** ความประพฤติดี, ประพฤติชอบ
- ๑. **กายสุจริต** ความประพฤติชอบด้วยกายมี ๓ คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิจฉาจาร
- ๒. **วจีสุจริต** ความประพฤติชอบด้วยวาจา มี ๔ คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ มุสาวาท ปิสฺณาวาจา ผรุสฺวาจา และสัมผัปปลาปะ
- ๓. **มโนสุจริต** ความประพฤติชอบด้วยใจ มี ๓ คือ อนภิชณา อพยาบาท และสัมมาทิฏฐิ.

คุณสมบัติของพระพุทธเจ้า ๑๘ ประการ

(รายละเอียดเพิ่มเติม บทแปลพระปริตรที่ ๘ อาฏานาฎิยปริตร ในบาทที่ ๑๐ หน้า ๑๓๐)

พุทธธรรม ๑) ธรรมของพระพุทธเจ้า, พระคุณสมบัติของพระพุทธเจ้า คัมภีร์มหานิทเทส ระบุจำนวนไว้ว่ามี ๖ ประการ แต่ไม่ได้จำแนกข้อไว้ อรรถกถาโยงความให้ว่าได้แก่ :-

๑) กายกรรมทุกอย่างของพระพุทธเจ้าเป็นไปตามพระญาณ (จะทำอะไรก็ทำด้วยปัญญา ด้วยความรู้เข้าใจ) ๒) วชิกรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ ๓) มโนกรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ ๔) ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในอดีต ๕) ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในอนาคต ๖) ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในปัจจุบัน;

อรรถกถาแห่งทีฆนิกาย จำแนกพระธรรมว่ามี ๑๘ ประการ คือ

๑) พระตถาคตไม่ทรงมีกายทุจริต ๒) ไม่ทรงมีวจีทุจริต ๓) ไม่ทรงมีมโนทุจริต ๔) ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในอดีต ๕) ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในอนาคต ๖) ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในปัจจุบัน ๗) ทรงมีกายกรรมทุกอย่างตามพระญาณ ๘) ทรงมีวจีกรรมทุกอย่างตามพระญาณ ๙) ทรงมีมโนกรรมทุกอย่างตามพระญาณ ๑๐) ไม่มีความเสื่อมฉันทะ (ความมุ่งมั่นปรารถนาไม่ลดถอย) ๑๑) ไม่มีความเสื่อมวิริยะ (ความเพียรไม่ลดถอย) ๑๒) ไม่มีความเสื่อมสติ ๑๓) ไม่มีการเล่น ๑๔) ไม่มีการพูดพลาด ๑๕) ไม่มีการทำพลาด ๑๖) ไม่มีความผลุนผลัน ๑๗) ไม่มีพระทัยที่ไม่ชวนชวาย ๑๘) ไม่มีอกุศลจิต

พุทธธรรม ๒) ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ได้แก่ พุทธการกธรรม คือ บารมี ๑๐ ความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง ได้แก่ ๑.ทาน ๒.ศีล ๓.เนกขัมมะ ๔.ปัญญา ๕.วิริยะ ๖.ขันติ ๗.สัจจะ ๘.อธิษฐาน ๙.เมตตา ๑๐.อุเบกขา

พุทธธรรม ๓) ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ๗ลา
มรรคมีองค์ ๘ ชั้นธัมม ๕ ปัจจัย ๒๔ เป็นอาทิ (ปัจจัย ๒๔ ดูได้จาก
คัมภีร์ที่ ๗ ในพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์)

พระพุทธลักษณะ ๓๒ ประการ หรือมหาบุรุษลักษณะ

ลักษณะมหาบุรุษมี ๓๒ ประการ มาในมหาปทานสูตรแห่งทีฆนิกาย
มหาวรรค และลักษณสูตรแห่งทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระสุตตันตปิฎก
โดยย่อ คือ

- ๑) สุปติฏฐิตปาโท มีฝ่าพระบาทราบเสมอกัน
- ๒) เทภูจาปาตแลสุ จุกกานิ ชาตานิ มีลายพื้นพระบาทเป็นจักร
- ๓) อายตปณฺหิ มีสันพระบาทยาว [ถ้าแบ่ง ๔, พระชงฆ์(แข้ง)ตั้งอยู่ใน
ส่วนที่ ๓]
- ๔) ทิฆงฺคฺลฺลิมินิวาวเรียว (หมายถึง นิ้วพระหัตถ์ และพระบาทด้วย)
- ๕) มุฑฺตลนทตฺถปาโท ฝ่าพระหัตถ์ และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม
- ๖) ซาลทตฺถปาโท ฝ่าพระหัตถ์ และฝ่าพระบาทมีลายดุจตาข่าย
- ๗) อุตฺตฺถปาโท มีพระบาทเหมือนสังข์คว่ำ อัฐิข้อพระบาทตั้งลอยอยู่
หลังพระบาท กลับกลอกได้คล่อง เมื่อทรงดำเนินผิดกว่าสามัญชน
- ๘) เณฺยชงฺโฆ พระชงฆ์เรียวดุจแข้งเนื้อทราย
- ๙) จิตฺโก ว อโนนมนฺ โต อุกฺโกทฺธิ ปาณฺตเลทฺธิ ชนฺณุกานิ ปรามสฺติ
เมื่อยืนตรง พระหัตถ์ทั้งสองลูบจับถึงพระขานู(เข่า)
- ๑๐) โกโสทิตฺตฺตฺถคฺคฺยฺโห มีพระคฺยหะเร้น(อวัยวะที่ลับ)อยู่ในฝัก
- ๑๑) สฺวณฺณวณฺณโณ มีพระฉวีวรรณดุจสีทอง

- ๑๒) **สุขุมจฉวิ** พระฉวีละเอียด ฉวีละเอียงไม่ติดพระกาย
- ๑๓) **เอเกกโลโม** มีเส้นพระโลมา (เส้นขน) เฉพาะขุมละเส้น
- ๑๔) **อุทรคคโลโม** เส้นพระโลมาดำสนิท เวียนเป็นทักษิณาวีฏ มีปลายงอนขึ้นข้างบน
- ๑๕) **พุทมุชคุดโต** พระกายตั้งตรงดุจท้าวมหาพรหม
- ๑๖) **สตุตุสสุโท** มีพระมังสะ (เนื้อ) อุ่มเต็มในที่ ๗ แห่ง [คือ หลังพระหัตถ์ ทั้ง ๒ หลังพระบาททั้ง ๒ พระอังสา (ป่า, ไหล่) ทั้ง ๒ และลำพระศอก]
- ๑๗) **สีหปุพพุทฒกาโย** มีส่วนพระสรีรกายบริบูรณ์ (ลำพี) ดุจกิ่งท่อนหน้าแห่งพญาราชสีห์
- ๑๘) **ปิตนตรีโส** พระปฤษฎางค์ [ปริดสะดาง](อวัยวะเบื้องหลัง, ส่วนหลัง) ราบเต็มเสมอกัน
- ๑๙) **นิโครธปริมณฑโล** ส่วนพระกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลแห่งต้นไทร (พระกายสูงเท่ากำบวาของพระองค์)
- ๒๐) **สมวฏฏุกขนุโร** มีลำพระศอก กลมงามเสมอตลอด
- ๒๑) **รสคคสคคิ** มีเส้นประสาทสำหรับรับรสพระกระยาหารอันดี
- ๒๒) **สีหหนุ** มีพระหนุดุจคางแห่งราชสีห์ (โค้งเหมือนวงพระจันทร์)
- ๒๓) **จตุตตาศีสทนต์โต** มีพระทนต์ ๔๐ ซี่ ข้างละ ๒๐ ซี่
- ๒๔) **สมทนต์โต** พระทนต์เรียบเสมอกัน
- ๒๕) **อวิวรทนต์โต** พระทนต์เรียบสนิทมิได้ห่าง
- ๒๖) **สุสุกุกทาจ** เขี้ยวพระทนต์ทั้ง ๔ ขาวงามบริสุทธิ์
- ๒๗) **ปหุตชีวโห** พระชีวหาอ่อนและยาว อาจแผ่ปกพระนลาฏ (หน้าผาก)
- ๒๘) **พุทมุสโร กรวิกภาณิ** พระสุรเสียงดุจท้าวมหาพรหม ตรัสมีสำเนียงดุจนกการเวก
- ๒๙) **อภินิลเนตโต** พระเนตรดำสนิท

- ๓๐) โคปขุโม ดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตากลูโคที่เพิ่งคลอด
- ๓๑) อุณณา ภมุกนุตเร ซาตา มีอุณาโลม (เส้นขนระหว่างคิ้ว หรือ เครื่องหมาย ☸) อยู่ระหว่างพระโขนง เวียนขวาเป็นทักษิณาวฏู
- ๓๒) อุณหิสสิโส มีพระเศียรงามบริบูรณ์ดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์ (ดู; อนุพยัชชนะ)

พระอนุลักษณ์ ๘๐ หรือพระอนุพยัชชนะ ๘๐

พระลักษณะข้อปลีกย่อยของมหาบุรุษลักษณะ (นอกเหนือจากมหาบุรุษลักษณะ ๓๒) อีก ๘๐ ประการ คือ

[๑] มีนิ้วพระหัตถ์ และนิ้วพระบาทอันเหลือองาม [๒] นิ้วพระหัตถ์ และนิ้วพระบาทเรียวยาวไปโดยลำดับแต่ต้นจนปลาย [๓] นิ้วพระหัตถ์ และนิ้วพระบาทกลมดูจนชายข้างกลึงเป็นอันดี [๔] พระนขา(เล็บ)ทั้ง ๒๐ มีสีอันแดง [๕] พระนขาทั้ง ๒๐ นั้น งอนงามซ้อนขึ้นเบื้องบน มิได้ค้อมลง เบื้องต่ำดูเล็บแห่งสามัญชนทั้งปวง [๖] พระนขานั้นมีพรรณอันเกลี้ยงกลมสนิทกันมิได้เป็นริ้วรอย [๗] ข้อพระหัตถ์ และข้อพระบาทซ่อนอยู่ในพระมังสะ(เนื้อ)มิได้สูงชันปรากฏออกมาภายนอก [๘] พระบาททั้งสองเสมอกันมิได้ย่อมใหญ่กว่ากัน มาตราว่าเท่าเมล็ดงา [๙] พระดำเนินงามดูจាកารเดินแห่งกฤษราชชาติ [๑๐] พระดำเนินงามดูจลึหาราช

[๑๑] พระดำเนินงามดูจาดำเนินแห่งหงส์ [๑๒] พระดำเนินงามดูจอุสภ (วัวตัวผู้, เป็นเครื่องหมายแสดงความสามารถของบุรุษผู้ปกครอง)ราชดำเนิน [๑๓] ขณะเมื่อยืนจะย่างดำเนินนั้น ยกพระบาทเบื้องขวาออกไปก่อน

พระกายเยื้องไปเบื้องขวา ก่อน [๑๔] พระชานุมณฑล (สะบ้าเช่า) เกลี้ยง
 กลมงามบริบูรณ์ บมิได้เห็นอัญชลิสะบ้าปรากฏออกมาภายนอก [๑๕] มีบุรุษ
 พญฺชนะบริบูรณ์ คือมิได้มีกริยามารยาทคล้ายสตรี [๑๖] พระนาภี(สะดือ)
 มิได้บกพร่องกลมงามมิได้วิกลในทีใดที่หนึ่ง [๑๗] พระอุทรมีสันฐานอันลึก
 [๑๘] ภายในพระอุทรมีรอยเวียนเป็นทักษิณาวฏ [๑๙] ลำพระเพลา(ตัก
 ช่วงขาตั้งแต่เข่าถึงโคนขา)ทั้งสองกลมงามดูล้ำสุวรรณหกททล(กล้วย)
 [๒๐] ลำพระกรทั้งสองงามดูลงวงแห่งเอราวัณเทพยหัตถิ

[๒๑] พระอังคาพยพ (ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย) ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง
 จำแนกเป็นอันดี คืองามพร้อมทุกสิ่งหาที่ตำหนิบมิได้ [๒๒] พระมังสะ
 (เนื้อ)ที่ควรจะหนา ก็หนา ที่ควรจะบางก็บาง ตามที่ควรทั่วทั้งพระสรีรกาย
 [๒๓] พระมังสะมิได้หดหู่ในทีใดที่หนึ่ง [๒๔] พระสรีรกายทั้งปวงปราศจาก
 ต่อมน และไฝปานมูลแมลงวัน มิได้มีในทีใดที่หนึ่ง [๒๕] พระกายงาม
 บริสุทธิพร้อมสมกันโดยตามลำดับทั้งเบื้องบนแลเบื้องล่าง [๒๖] พระ
 กายงามบริสุทธิพร้อมสิ้นปราศจากมลทินทั้งปวง [๒๗] ทรงพระกำลัง
 มากเสมอด้วยกำลังแห่งกฤษณะชาติประมาณถึงพันโกฏิช้าง ถ้าจะประ
 มาณด้วยกำลังบุรุษก็ได้ถึงแสนโกฏิบุรุษ [๒๘] มีพระนาสิก(จมูก)อันสูง
 [๒๙] สันฐานพระนาสิกงามแฉล้ม [๓๐] มีพระโอษฐ์เบื้องบนเบื้องต่ำ
 มิได้เข้าออกกว่ากัน เสมอเป็นอันดีมีพรรณแดงงามดูลิลลิตำลึงสุก

[๓๑] พระทนต์บริสุทธิปราศจากมูลมลทิน [๓๒] พระทนต์ขาวดุจดั่ง
 สีสังข์ [๓๓] พระทนต์เกลี้ยงสนิทมิได้เป็นริ้วรอย [๓๔] พระอินทริย์ทั้ง ๕
 มีจักขุนทริย์เป็นอาทิ งามบริสุทธิทั้งสิ้น [๓๕] พระเขี้ยวทั้ง ๔ กลมบริบูรณ์
 [๓๖] ดวงพระพักตร์มีสันฐานยาวสวย [๓๗] พระปรางค์(แก้ม)ทั้งสองดู
 เปล่งงามเสมอกัน [๓๘] ลายพระหัตถ์มีรอยอันลึก [๓๙] ลายพระหัตถ์
 มีรอยอันยาว [๔๐] ลายพระหัตถ์มีรอยอันตรงบมิได้ค้อมคด

[๔๑] ลายพระหัตถ์มีรอยแดงรุ่งเรือง [๔๒] รัศมีพระกายโอภาสเป็น ปริณทลโดยรอบ [๔๓] กระพุ่มพระปรากฏทั้งสองเครื่องครัดบริบูรณ์ [๔๔] กระบอกพระเนตรกว้างแลยาวงามพอสวมกัน [๔๕] ดวงพระเนตรประกอบ ด้วยประสาททั้ง ๕ มีขาวเป็นอาทิ ผ่องใสบริสุทธิ์ทั้งสิ้น [๔๖] ปลายเส้น พระโลมา(เส้นขน)ทั้งหลายมิได้งอมิได้คด [๔๗] พระชีวหามีสีฐานอัน งาม [๔๘] พระชีวหาอ่อนปมิได้กระด้าง มีพรรณอันแดงเข้ม [๔๙] พระ กรรณทั้งสองมีสีฐานอันยาวดุจกลีบปทุมชาติ [๕๐] ช่องพระกรรณมี สีฐานอันกลมงาม

[๕๑] ระเบียบพระเส้นทั้งปวงนั้นสละสลวย ปมิได้หตุในที่อันใดอัน หนึ่ง [๕๒] แถวพระเส้นทั้งหลายซ่อนอยู่ในพระมังสะทั้งสิ้น ปมิได้เป็น คลื่นฟูขึ้นอย่างสามัญชนทั้งปวง [๕๓] พระเศียรมีสีฐานงามเหมือน ฉัตรแก้ว [๕๔] ปริณทลพระนลาฏ (หน้าผาก) โดยกว้างยาวพอสวมกัน [๕๕] พระนลาฏมีสีฐานอันงาม [๕๖] พระโขนงมีสีฐานอันงามดุจคัน ธนูอันกำไว้ [๕๗] พระโลมา(เส้นขน)ที่พระโขนง (คิ้ว) มีเส้นอันละเอียด [๕๘] เส้นพระโลมาที่พระโขนงงอกขึ้นแล้วล้มราบไปโดยลำดับ [๕๙] พระ โขนงนั้นใหญ่ [๖๐] พระโขนงนั้นยาวสุดทางพระเนตร

[๖๑] ผิวพระมังสะละเอียดทั่วทั้งพระกาย [๖๒] พระสรีรกายรุ่งเรือง ไปด้วยสิริ [๖๓] พระสรีรกายมิได้มัวหมองผ่องใสอยู่เป็นนิตย์ [๖๔] พระ สรีรกายสดชื่นดุจดวงดอกปทุมชาติ [๖๕] พระสรีรสัมผัสอ่อนนุ่มสนิทปมิ ได้กระด้างทั่วทั้งพระกาย [๖๖] กลิ่นพระกายหอมฟุ้งดุจกลิ่นสุคนธฤษณา [๖๗] พระโลมามีเส้นเสมอกันทั้งสิ้น [๖๘] พระโลมามีเส้นละเอียดทั่วทั้ง พระกาย [๖๙] ลมอัสสาสะ(ลมหายใจเข้า) ปัสสาสะ(ลมหายใจออก) ก็เดินละเอียด [๗๐] พระโอษฐ์มีสีฐานอันงามดุจแยม

[๗๑] กลิ่นพระโอษฐ์หอมดุจกลิ่นอุบล [๗๒] พระเกศาดำเป็นแสง

[๗๓] กลิ่นพระเกสาหอมฟุ้งจรดลพ [๗๔] พระเกสาหอมดุจกลิ่นโกมล
บุปผชาติ [๗๕] พระเกสามีลัญฐานเส้นกลมสลวยทุกเส้น [๗๖] พระเกสา
ดำสนิททั้งเส้น [๗๗] พระเกสาประกอบด้วยเส้นอันละเอียด [๗๘] พระ
เกสามิได้ยุ่งเหยิง [๗๙] เส้นพระเกสาเวียนเป็นทักษิณาวัฏทุก ๆ เส้น
[๘๐] วิจิตรไปด้วยระเบียบพระเกตุมาลา กล่าวคือ ถ้องแฉวงแห่งพระ
รัศมีอันโชตินาการขึ้น ณ เบื้องบนพระอุตมังกสิโรดม ๆ นิยมเรียกว่า
อสีตยานุพยัญชนะ.

ขยายความศัพท์หน้า ๒๓๑ “ขจิตด้วยลักษณะ วิจิตรด้วยอนุพยัญชนะ”

ขจิตด้วยลักษณะ เป็นอดีตเหตุซึ่งพระพุทธรองค์ทรงเพียรสร้างมาถึง
๒๐ อสงไขยแสนมหากัป

วิจิตรด้วยอนุพยัญชนะ จึงเป็นผล เช่น พระพุทธรองค์ไม่ถลึงตาดู ไม่-
ชายตาดู ไม่ชำเลื่องดู เป็นผู้มองตรง มอง
เต็มตา แลดูชนหมู่มากด้วยดวงพระเนตรที่เต็ม
เปี่ยมด้วยความรักอันเป็นเหตุ จึงปรากฏผลให้
มีพระเนตรโตดำสนิท และดวงพระเนตรส่องใส
ดุจนัยน์ตาลูกโค, หรือเหตุที่มีฝ่าพระบาทราบ
เสมอกัน เพราะพระองค์เป็นผู้สมาทานอย่าง
มั่นคง ในกุศลกรรมบท ๑๐ สมาทานเป็นนิจไม่
ท้อถอยในกายสุจจริต วิจิสุจจริต มโนสุจจริต และ
ในกุศลอันเป็นปัจจัยให้สำเร็จพระสัมพัญัตถญาณ
นี่เป็นเหตุให้ปรากฏผลคือ มีฝ่าพระบาทราบ
เสมอกัน ขณะเหยียดลงพื้นฝ่าพระบาทราบ
เสมอกัน ขณะยกก็ราบเสมอกัน ขณะจรดพื้น
ฝ่าพระบาททุกส่วนก็แตะพื้นพร้อมกัน.

ตำนาน พระอภิศรรม ๗ คัมภีร์

ตำนานพระอภิธรรม

พระอภิธรรมปิฎกเป็นปิฎกที่ว่าด้วยเรื่องจิต เจตสิก รูป นิพพาน และบัญญัติ ถ้าว่าโดยปรมัตถ์ก็ได้แก่ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน ซึ่งเป็นธรรมอันยิ่ง ธรรมอันพิเศษ ธรรมอันละเอียดลาดลุ่ม ลึกซึ้ง และประเสริฐยิ่งกว่าธรรมทั้งปวง ที่จะยังสัตว์ให้ไปสู่สวรรค์ และนิพพานเหมือนฉัตรทั้งหลาย เพราะมิได้กล่าวถึงสัตว์ บุคคล สถานที่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้ามาประกอบแต่อย่างใดทั้งสิ้น นับเป็นเรื่องของวิชาการทางพระพุทธศาสนาล้วน ๆ โดยแบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์ คือ

- ๑) ัมมสังคณี
- ๒) วิภังค์
- ๓) ธาตุกถา
- ๔) บุคคลบัญญัติ
- ๕) กถาวัตถุ
- ๖) ยมก และ
- ๗) ปฎิฐาน และสามารถจัดเป็นหมวดธรรมได้ ๔๒,๐๐๐ พระธรรมชั้น

ในช่วง ๖ พรรษาแรกของการประกาศศาสนา พระพุทธองค์ยังมิได้ทรงตรัสสอนพระอภิธรรมนี้แก่ผู้ใด เพราะพระอภิธรรมเป็นธรรมที่เกี่ยวข้องกับปรมัตถธรรมล้วน ๆ ยากแก่การที่จะอธิบายให้เข้าใจได้โดยง่าย บุคคลที่จะรับอรรถรสของพระอภิธรรมได้นั้น ต้องเป็นบุคคลที่ประกอบด้วยศรัทธาอันมั่นคง และได้เคยสั่งสมบารมีอันเกี่ยวกับปัญญาในเรื่องนี้มาบ้างแล้วแต่กาลก่อน แต่ในช่วงต้นของการประกาศศาสนานี้ คนส่วนใหญ่ยังมีศรัทธา และมีความเชื่อในพระพุทธศาสนาน้อย ยังไม่พร้อมที่จะรับคำสอนเกี่ยวกับปรมัตถธรรม ซึ่งเป็นธรรมะอันละเอียดลาดลุ่ม ลึกซึ้งได้ พระองค์จึงยังไม่ทรงแสดงให้ทราบเพราะถ้าทรงแสดงไปแล้วเกิดความสงสัยไม่เข้าใจ ความไม่เชื่อย่อมจะเกิดแก่ชนเหล่านั้น และเมื่อมีความสงสัยไม่เข้าใจ หรือไม่เชื่อแล้ว ก็จะเป็นเหตุให้เกิดการดูหมิ่นดูแคลนต่อพระอภิธรรมได้ ซึ่งจะเป็นผลร้ายมากกว่าผลดี

ครั้นล่วงมาถึงพรรษาที่ ๗ พระพุทธองค์จึงได้ทรงแสดงพระอภิธรรมเป็นครั้งแรก โดยมีกล่าวไว้ในคัมภีร์อรรถกถา วัฏฐุสาลีนี้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ทรมานเดียรฉัตรนิครนถ์ ณ ภายใต้วังไม้คันทามพฤษ์ แล้วทรงดำริว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีตทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์แล้วเสด็จจำพรรษา ณ ที่ใด

เมื่อทรงทราบด้วยพระญาณว่าพระพุทธเจ้าทั้งหลายอยู่จำพรรษา ณ ภพดาวดึงส์ เพื่อโปรดพระพุทธมารดา (ซึ่งได้สิ้นพระชนม์ไปตั้งแต่ประสูติพระองค์ได้ ๗ วัน และได้อุบัติเป็นเทพบุตรอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิต มีพระนามว่า สันดุสิตเทพบุตร) พระพุทธองค์ประสงค์จะทดแทนคุณด้วยการแสดงพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ตลอดไตรมาสซึ่งเป็นพุทธประเพณีของพระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีต เมื่อทรงทราบเช่นนี้จึงดำริว่า “พระชนนีของตถาคตนี้มีคุณูปการรักใคร่ในตถาคตมาก พระมารดาเคยทรงตั้งความปรารถนาไว้แต่ครั้งพระวิปัสสิสัมมาสัมพุทธเจ้า ประมาณแสนกับล่วงมาแล้วว่า ขอให้ได้เป็นพระมารดาของตถาคต บัดนี้ควรที่ตถาคตจะเสด็จไปภพดาวดึงส์ เพื่อแสดงพระอภิธรรมสนองพระคุณ”

จากนั้นจึงเสด็จลงจากพุทธอาสน์ เหล่าเทพยดาและมนุษย์ทั้งหลายได้ถวายอภิวาทโดยเคารพ แล้วพระองค์ทรงยกพระบาทเบื้องขวาเหยียบเหนือยอดไม้คันทามพฤษ์ พระบาทค้ำบสองเหยียบเหนือยอดภูเขาคุณธรร และพระบาทค้ำบสามก้าวถึงภพดาวดึงส์ อันเป็นที่สถิตของท้าวอมรินทราราช แล้วได้ประทับเหนือบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ณ ภายใต้วังไม้ปาริฉัตรตกพฤษ์ ท้าวอมรินทราราชถวายอภิวาทแล้วได้มีเทวราชโองการป่าวประกาศแก่ทวยเทพนิกรทั้งปวง ขอให้ออกจากวิมานไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เทพบุตรเทพธิดาต่างก็ออกจากทิพยวิมานถือผอบทองซึ่งเต็มไปด้วยบุปผชาติของหอมอันเป็นทิพย์ มายังที่ประทับของท้าว-

อมรินทราธิราช แล้วพากันเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากระทำสักการบูชาแล้วนั่ง ณ ที่สมควร แม้เทพยดาทั้งหลายอื่นในหมื่นจักรวาล ต่างก็ถือเครื่องสักการบูชาไปยังมณฑลจักรวาล อันเป็นที่เทพยดาสมาคมประชุมกัน เพื่อสักการบูชาพระพุทธเจ้า ถวายนมัสการแล้วนั่งอยู่ ณ ที่สมควร ต่างเนรมิตกายเท่าอัญและปรมาัญ แม้พื้นที่เท่าปลายขนทรายจามรีก็อยู่ ได้ลิบองค์บ้างถึงแสนองค์ก็มี เมื่อเทพยดาประชุมกันอย่างนี้แล้ว พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรดู ก็ได้ทรงเห็นพระมารดาเสด็จมา จึงตรัสถามท้าวอมรินทราธิราชว่า “มหาบพิตรพระสิริมหามายา มารดาของตถาคตมิได้เสด็จมาด้วยหรือ” เมื่อท้าวอมรินทราธิราชได้สดับพระพุทธดำรัส ก็ทราบบว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาครั้งนี้ ทรงมีพระประสงค์จะตรัสพระธรรมเทศนาโปรดพระมารดา จึงรีบเสด็จไปยังภพดุสิตอันเป็นที่สถิตของสันดุสิตเทพบุตร (พระสิริมหามายา)

ครั้นเสด็จถึงก็ถวายอภิวัตโดยเคารพ แล้วทูลว่า “ข้าแต่พระสิริมหามายา บัดนี้พระพุทธเจ้าเสด็จมายังภพของข้าพระองค์ ประทับ ณ บัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ ภายใต้คองไม้ปาริฉัตตกพฤกษ์ ทรงคอยทำเพื่อตรัสพระธรรมเทศนา ขอเชิญพระพุทธมารดาเสด็จไปเฝ้าโดยเร็วเถิด”

พระสิริมหามายาทรงสดับดังนั้นก็ทรงโสมนัส เสด็จจากภพดุสิตไปยังภพดาวดึงส์ พร้อมด้วยเทพอัปสรบริวาร ขณะนั้นพระพุทธเจ้าทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวา ตรัสเชิญพระสิริมหามายาพุทธมารดาเข้าไปใกล้เพื่อให้เป็นประธานในเทพยดาทั้งหลาย แล้วจึงโปรดประทานพระธรรมเทศนาอภิธรรม ๗ คัมภีร์ แก่เหล่าเทวดาและพรหมด้วย **วิถถารนัย** คือเป็นการแสดงโดยละเอียดพิสดารทั้งกลางวัน และกลางคืน โดยมีได้มีระหว่างเวณลักเวลาเลยเป็นเวลาถึง ๓ เดือนเต็ม (เป็นเวลาของมนุษย์โลก)

สำหรับในโลกมนุษย์นั้น พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงแก่พระสารีบุตรเป็นองค์แรก คือในระหว่างที่ทรงแสดงพระอภิธรรมนี้เมื่อถึงเวลาวิณฑบาต พระพุทธองค์ก็ทรงเนรมิตพระรูปพุทธนิรมิตขึ้น เพื่อแสดงธรรมแทนพระองค์โดยทรงอธิบายว่า “พระพุทธนิรมิตจงแสดงธรรมชื่อนี้ ๆ จนกว่าเราจะกลับมา” แล้วเสด็จไปยังป่าหิมพานต์ทรงเคี้ยวไม้สีฟันชื่อ “นาคลดา” บ้วนพระโอษฐ์ที่สระอโนดาต และนำวิณฑบาตมาจากอุตตรกุรุทวีปประทับนั่งกระทำภักติกิจ โดยมีพระสารีบุตรเถระกระทำวัตรปฏิบัติแก่พระศาสดาในที่นั้นทุกวัน

ครั้นเสร็จภักติกิจแล้วก็ทรงสรุปเนื้อหาว่า วันนี้พระองค์ได้ทรงภาษิตธรรมคัมภีร์นี้แก่พระพุทธมารดา ให้พระสารีบุตรฟังวันต่อวันโดยแสดงอย่างย่อเรียกว่า **สังเขปนัย** เสร็จแล้วพระองค์จึงเสด็จกลับขึ้นสู่ดาวดึงส์เทวโลกเพื่อแสดงธรรมต่อไป ทรงกระทำเช่นนี้ทุกวันตลอดไตรมาส เมื่อการแสดงพระอภิธรรมบนเทวโลกจบสมบูรณ์แล้ว การแสดงพระอภิธรรมแก่พระสารีบุตรก็จบสมบูรณ์ด้วยเช่นกัน เมื่อจบพระอภิธรรมเทศนา เหล่าเทวดาและพรหมจำนวน ๘๐๐,๐๐๐ โภกิได้บรรลุธรรม และพระพุทธมารดาก็ได้ตั้งอยู่แล้วในโสตาปัตติผล ส่วนพระสารีบุตรได้ฟังพระอภิธรรมจากพระบรมศาสดาแล้ว ก็นำมาสอนให้แก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านโดยสอนตามพระพุทธองค์วันต่อวัน และจบบริบูรณ์ในเวลา ๓ เดือนเช่นกัน

การสอนพระอภิธรรมของพระสารีบุตร ที่สอนแก่ภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้เป็นการสอนชนิดที่ไม่ย่อเกินไป และไม่พิสดารเกินไป เรียกว่า **“นาติ-วิตถารนาติสังเขปนัย”** ภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปนี้เคยมีอุปนิสัยมาแล้วในอดีตชาติ คือในครั้งศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า ภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปนี้เกิดเป็นค่างควาอาศัยอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่ง ขณะนั้นมีภิกษุผู้ทรงพระอภิธรรม

๒ รูปกำลังสวดสาธยายพระอภิธรรมอยู่ เมื่อค้ำควา ๕๐๐ ตัวได้ยินเสียงพระสวดสาธยายพระอภิธรรม ค้ำควาเหล่านั้นไม่อาจรู้ได้ว่าเสียงเหล่านี้ชื่อว่า ชันธฺ เหล่านี้ชื่อว่า आयตนะ ธาตุๆ ก็รู้อยู่แต่เพียงว่าเป็นเสียงเท่านั้น หาได้รู้ในเนื้อความหมายใดๆ ไม่ เพียงแต่ถือเอานิมิตในเสียงนั้นเป็นลําคัญ เมื่อภิกษุทั้ง ๒ สาธยายจบ ค้ำควาทั้ง ๕๐๐ ก็จูดิจากอัฐภาพเดรัจฉานนั้น ไปปฏิสนธิอยู่ในเทวโลกเสวยทิพยสมบัติสิ้นพุทธานดรหนึ่ง ภายหลังก็จูดิจากเทวโลกนั้น มาบังเกิดในเรือนตระกูลของชาวกรุงสาวัตถี ได้เห็นพระพุทธรูปองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์แล้ว เกิดความเลื่อมใสขอบวชในสำนักของพระสารีบุตร จึงได้เรียนพระอภิธรรมจากพระสารีบุตร จนเป็นผู้ชำนาญในปกรณ์ทั้ง ๗ ดังนี้

นับแต่นั้นมาการสาธยายท่องจำ และการถ่ายทอดความรู้เรื่องพระอภิธรรมก็ได้แพร่ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ครั้นถึงวันมหาปวารณาวินออกพรรษาขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ได้ถือเป็นประเพณีทำบุญวันเทโวโรหณะ หรือเรียกตามภาษาชาวบ้านว่า “ตักบาตรเทโว” บางแห่งก็เลื่อนเป็นแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ก็มี ซึ่งหมายถึงว่า เป็นวันที่พระพุทธรูปองค์เสด็จลงจากดาวดึงส์ ณ ประตุมืองสังกัสสะซึ่งอยู่ห่างจากกรุงสาวัตถี ๓๐ โยชน์ สถานที่เหยียบพระบาท ณ ประตุมืองสังกัสสะ ชื่อว่า **อจลเจติยสถาน**

วันที่พระพุทธรูปองค์เสด็จลงจากเทวโลก ท้าวอมรินทราราช (ท้าว ลักกเทวราช) รับสั่งให้วิสุกรรมเทพบุตรเนรมิตบันไดแก้วมณี ไว้ตรงกลางสำหรับพระศาสดา เนรมิตบันไดทองอยู่ด้านขวาสำหรับเหล่าเทวดา เนรมิตบันไดเงินอยู่ด้านซ้ายสำหรับเหล่ามหาพรหม เมื่อพระพุทธรูปองค์เสด็จลงท้าวมหาพรหมกั้นฉัตร ท้าวลักกเทวราชทรงรับบาตร ท้าวสุยามเทวราชพัดด้วยวาลวิชนีอันเป็นทิพย์ ปัญจลขเทพบุตรบรรเลงพิณ

มาตลีเทพบุตรถือของหอม และดอกไม้ทิพย์นมัสการอยู่ ห้อมล้อมด้วย หมูเทวดาและพรหม

พระอภิธรรมนี้ ชาวพุทธถือว่าออกจากพระโอรุขของพระพุทธเจ้า ตั้งที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ในอัฐสาลินี อัฐสกา หน้า ๔๖๖ ว่าเป็นธรรมที่พระพุทธองค์ทรงเทศนาโปรดเทพยดา โดยมีพระพุทธรูปมารดา เป็นประธาน เป็นการแสดงความกตัญญูตเวทีต่อพระพุทธรูปมารดา นับว่าเป็นบุญของพุทธศาสนิกชนที่ได้มีโอกาสซาบซึ้งในธรรมรส ของพระพุทธองค์จากคัมภีร์พระอภิธรรมนี้.

“ สี่คนหาม สามคนแห่ หนึ่งคนนั่งแคร่ สองคนพาไป ”

- **สี่คนหาม** เมื่อมีชีวิตอยู่ประกอบด้วยธาตุ ๔ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ
- **สามคนแห่** เมื่อมีชีวิตอยู่เราได้ถูกกิเลส ๓ ตัว คือ โลภะ โทสะ โมหะ ชักจูงไป
- **หนึ่งคนนั่งแคร่** คือ จิต หรือ วิญญาณ
- **สองคนพาไป** คือ บุญ กับ บาป เมื่อตายลงก็เหลือแต่บุญกับบาปเท่านั้น ที่จะพาเราไปยังปรโลก

อาร์มภกตา

แสดงเหตุแห่งการปรากฏขึ้นของพระอภิธรรม

๑) ปาริจตตกมุขมฺหิ	ปณฺฑกมุขมฺพล นามเก
สิลาสนเน สนฺนินฺสินุโน	อาทิจฺโจว ยุกฺนุชเร.
๒) จกฺกวาฬสฺสเสหิ	ทสฺหากมฺม สพฺพโส
สนฺนินฺสินุเนน เทวานํ	คณฺน ปริวาริโต.
๓) มาตริํ ปมฺบุ กตฺวา	ตสฺสา ปญฺญาเย เตชสา
อภิธมฺมกถามคฺคํ	เทวานํ สมฺปวตฺตยิ.

- ๑) พระพุทธเจ้าประทับนั่งบนศิลาอาสน์ ซึ่งลำเรียงด้วยแก้วมณี ชื่อ “บัณฑุกัมพล” ที่ประดิษฐานอยู่ใต้ร่มไม้ทองกลางทรงพระศรีโลภาคย์ ประดุจหนึ่งว่าพระอาทิตย์บนยอดเขาอัครคันธร
 - ๒) เทวดาทั้งหลายที่มาจากหมื่นจักรวาล ได้พากันมาประชุมเฝ้าล้อมล้อมพระพุทธองค์อยู่โดยรอบ
 - ๓) พระพุทธองค์ทรงกระทำสันตฺสูติตเทวบุตร ซึ่งเคยเป็นพุทธมารดา ให้เป็นประมุขในบรรดาเทวดา และพรหมทั้งหลายเหล่านั้น แล้วทรงแสดงพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ แก่เทพยดาและพรหมเหล่านั้น ติดต่อกันตลอดพรรษากาล ด้วยเดชแห่งพระสัพพัญญุตญาณ
- (อัมมสังคณฺสิรฺปตฺถนินฺสสยะ หลักสูตรชั้น จุฬอภิธรรมมิกะเอก)
- พระอภิธรรมที่ปรากฏในมนุษยโลกจนถึงบัดนี้ เป็นนัยที่เรียกว่า “นาตวิตถารนาตสังเขป” ซึ่งพระสารีบุตรแสดงไว้นั่นเอง ตามประวัติที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าพระอภิธรรมนี้เป็นนิยามที่ไม่ใช่จะปรากฏขึ้น แต่เฉพาะในสมัยนี้ เพราะไม่ว่าสมัยใด ๆ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติ

ขึ้นในโลก สมัยนั้นก็จะมีพระอภิธรรมปรากฏขึ้นและนอกจากพระลัมมา ลัมพุทธเจ้า ซึ่งมีลัทพ์พญุตญาณแล้ว ไม่มีผู้ใดจะสามารถแสดงให้ ปรากฏได้ ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นฤาษี ซีไพร เทวดา พรหมทั้งหลายก็ดี หรือ แม้แต่พระสาวกทั้งหลายของพระลัมมาลัมพุทธเจ้าก็ดี ถ้าไม่เคยได้ฟัง พระธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์มาก่อนแล้ว ก็ไม่สามารถจะแสดงได้

พระอภิธรรมนั้นเป็นธรรมที่เฉพาะแต่พระลัมมาลัมพุทธเจ้าทรง แสดงเท่านั้น ฉะนั้น ท่านพุทธมามกะทั้งหลาย เมื่อได้ทราบประวัติ การปรากฏขึ้นแห่งพระอภิธรรมดังกล่าวนี้แล้ว ขอได้พยายามศึกษาโดย ความเลื่อมใสศรัทธา ให้มีความรู้แตกฉานเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ พระพุทธศาสนาต่อไปโดยทั่วกัน เทอญ.

ข้อควรรู้เกี่ยวกับพระอภิธรรม

คัมภีร์ล้ำค่าในพระพุทธศาสนาเรียกว่า “พระไตรปิฎก” มีอยู่ ๓ ปิฎก คือ พระวินัยปิฎก, พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก พระอภิธรรมนี้ ถือเป็นพื้นฐานในอันที่จะสร้างสรรคให้สติว่องไว มั่นคง และมีปัญญา หลักแหลมในการแยกแยะสภาวะธรรมที่ปรากฏ พระอภิธรรมจึงเป็น คัมภีร์ล้ำค่าที่สุด มีความลึกซึ้งที่สุด เข้าใจยากที่สุด และมีเนื้อหามากที่สุด โดยนับเป็นหัวข้อได้ถึง ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ในขณะที่พระวินัยปิฎก และพระสุตตันตปิฎก มีปิฎกละ ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์เท่านั้น

สรุปแล้ว พระอภิธรรมก็คือ ธรรมะหมวดที่ ๓ ในพระไตรปิฎกที่ สอนให้รู้จักธรรมชาติอันแท้จริงที่มีอยู่ในตัวเรา และสัตว์ทั้งหลายอัน ได้แก่จิต เจตสิก รูป และรู้จักพระนิพพาน ซึ่งเป็นจุดหมายอันสูงสุดในพระพุทธศาสนา

การสวดพระอภิธรรมในงานศพ

เมื่อท่านได้รับเชิญไปร่วมงานบำเพ็ญกุศลแต่ผู้วายชนม์ ท่านจะต้องได้พบคำว่า “**สวดพระอภิธรรม**” หรือตั้งศพสวดพระอภิธรรม เมื่ออ่านมาถึงตรงนี้ มักจะคิดกันว่าพระอภิธรรมเป็นบทสวดในงานอวมงคลอันเกี่ยวเนื่องกับการตายทำให้ใจคอห่อเหี่ยว แต่ถ้าผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนพระอภิธรรม หรือรู้คำแปลก็จะทราบได้ว่าพระอภิธรรม เป็นเรื่องราวของธรรมะอันบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นลัจจะความจริง มีความละเอียดลึกซึ้งน่าเคารพศรัทธา หาได้เป็นความอัปมงคลแต่อย่างใด

ผู้รวบรวมข้อมูลได้ทราบจากครูบาอาจารย์ท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นภิกษุสงฆ์ผู้สอนพระอภิธรรม ท่านเชื่อกณะศิษย์และญาติธรรมพุทธศาสนิกชนทั้งหลายไปร่วมกุศล เนื่องในวันครบรอบวันเกิดอายุ ๓๖ ปี โดยกล่าวว่า ท่านได้นิมนต์พระสงฆ์ มาสวดบทพระอภิธรรมในงานวันเกิดของท่าน เมื่อพระสงฆ์ผู้รับนิมนต์ได้ยินเช่นนั้น ก็ทำทารากับได้ยินผิดไปจนต้องเอ่ยถามซ้ำ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่น่าแปลกใจเลย ที่บุคคลทั่วไปจะมีความเห็นว่า การสวดพระอภิธรรมเป็นบทสวดเฉพาะในงานอวมงคลเท่านั้น เพราะมีความเข้าใจเช่นนี้มานานแล้ว และถือเป็นประเพณีด้วย

การสวดพระอภิธรรมเพื่ออุทิศส่วนกุศลในงานศพนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรัก และความกตัญญูต่อผู้วายชนม์ซึ่งจากไปอย่างไร้วันกลับ ตามหลักฐานมีการนำเอาบทสวดพระอภิธรรม มาสวดในพิธีงานศพตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยข้อสันนิษฐานประการต่าง ๆ ดังนี้:-

ประการแรก เป็นเพราะพระอภิธรรม ไม่กล่าวถึงสัตว์ ไม่กล่าวถึงบุคคล ไม่มีตัวตน เรา เขา แต่พระพุทธร่องค์ทรงจำแนกธรรมออกเป็นกุศล อกุศล และอัพยากฤต (ธรรมที่ไม่ใช่กุศล และไม่ใช่อกุศล) ทรงกระจายสรีระกายซึ่งเป็นกลุ่มก้อนออกเป็น ชั้นธ ๕ บ้าง आयตนะ ๑๒ บ้าง ธาตุ ๑๘ บ้าง อินทรีย์ ๒๒ บ้าง อันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ซึ่งต้องมีการเสื่อมสลายไปตามสภาวะ ไม่สามารถตั้งอยู่ได้ตลอดไป

การได้ฟังพระอภิธรรม จะทำให้ผู้ฟังน้อมนำมาเปรียบเทียบกับ การจากไปของผู้วายชนม์ **ทำให้เห็นสังขารที่แท้จริงของชีวิต** ท่านโบราณบัณฑิต คงจะเห็นว่าในงานเช่นนี้เป็นโอกาสอันดี ที่ท่านผู้ฟัง และท่านผู้ร่วมบำเพ็ญกุศลในงานศพ จะสามารถพิจารณาเห็นความจริงของชีวิตได้โดยง่าย จึงได้นำเอาพระอภิธรรมมาแสดงให้ฟัง

ประการที่สอง เพราะเห็นว่าในการตอบแทนพระคุณพุทธมารดา ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ท่านได้เสด็จขึ้นไปทรงแสดงพระอภิธรรม เทศนาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อโปรดพุทธมารดาซึ่งสิ้นพระชนม์ไปแล้ว ดังนั้น เมื่อบุพการีอันได้แก่ มารดา บิดาถึงแก่กรรมลง ท่านผู้เป็นบัณฑิตจึงได้นำเอาพระอภิธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องในการบำเพ็ญกุศล ให้แก่ผู้วายชนม์ โดยถือว่าเป็นการสนองพระคุณมารดา บิดา **ตามแบบอย่างพระจริยวัตรของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ต่อมาแม้ว่าท่านผู้วายชนม์ จะมีใช้มารดา บิดาก็ตาม แต่การนำเอาพระอภิธรรมมาแสดงในงานศพ ก็ถือเป็นประเพณีไปแล้ว

ประการสุดท้าย เพราะเชื่อว่าพระอภิธรรมเป็นคำสอนชั้นสูง ที่มีเนื้อหาละเอียดลุ่มลึกซึ่ง เกี่ยวกับปรมัตถธรรม ๔ ประการ หากนำมาแสดงในงานบำเพ็ญกุศลให้แก่ผู้วายชนม์แล้ว ผู้วายชนม์จะได้

บุญมาก และยังเป็น การอนุรักษ์พระอภิธรรมให้มีปรากฏยาวนานสืบต่อไป เพราะตราบใดที่ยังมีคนตาย พระอภิธรรมก็จะยังคงมีอยู่ต่อไปเช่นกัน

ประเพณีการสวดพระอภิธรรม

เนื่องด้วยในสมัยโบราณยังไม่มี การใช้หนังสือบันทึกคำสอน หรือพระพุทธรูปพระธรรม แต่ใช้วิธีท่องจำต่อ ๆ กันมาเรียกว่า “มุขปาฐะ” คำสอนของพระพุทธองค์นั้นเป็นสาระสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือจะเรียกว่าเป็นแก่นพระพุทธศาสนาก็ว่าได้ จึงเกิดความจำเป็นขึ้นว่า เมื่อจะรักษาพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่ นอกจากจะท่องจำคำสอนเป็นกิจวัตร และทำความเข้าใจในเนื้อหานั้น ๆ แล้ว ก็ยังจำเป็นต้องมีการสวดสาธยายธรรมกันเป็นประจำด้วย และการสาธยายธรรมนั้นก็มิใช่อ่านสวดแต่อย่างใด :-

๑) เกี่ยวกับพระวินัยปิฎกนั้น ได้มีพระพุทธบัญญัติให้ท่องจำและทบทวนกันทุกกึ่งเดือน ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็คือ การลงอุโบสถฟังสวดพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์นั่นเอง (ต้องทำทุกวันขึ้น ๑๔,๑๕ ค่ำ และแรม ๑๕ ค่ำ)

๒) ส่วนพระสุตตันตปิฎกนั้น ก็เกิดประเพณีที่จะอนุรักษ์ไว้ ๒ วิธีคือ

๒.๑) การสวดพระธรรมเพื่อรักษาพระพุทธศาสนา โดยถือว่าการสวดเป็นปริยัติศาสนา (การศึกษาเล่าเรียน) อย่างหนึ่งเรียกว่าสาธยายธรรม ได้แก่ ประเพณีสวดมนต์ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น ทุกวันมิให้ขาด จึงเกิดมีหอสวดมนต์ประจำวัดสืบมาจวบจนปัจจุบัน

๒.๒) การสวดพระปริตร เพื่อคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายทั้งหลาย ซึ่งถือเป็นประเพณีในการทำบุญหรือบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เช่น งานฉลอง

หรืองานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ได้นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์และ
ประพรมน้ำพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล **บทสวดพระปริตรในงาน**
ดังกล่าวนี้ ก็นำข้อความสำคัญมาจากพระสูตรต้นตปิฎกนั่นเอง
มาเป็นแม่บทในการสวดสาธยาย

๓) สำหรับพระอภิธรรมปิฎกนั้น ได้ถือเป็นเรื่องที่จะนำมาสวด
เฉพาะในงานบำเพ็ญกุศลเนื่องในงานศพ (ซึ่งมีเหตุผลตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว)
เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้วายชนม์ **แต่เนื้อหาที่แท้จริงล้วนเป็นคำสอน**
ที่มุ่งสอนคนเป็นมากกว่า ไม่ใช่สวดให้คนตายฟัง และการสวด
พระอภิธรรมนี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

๓.๑) ในวันตั้งศพวันแรก และวันทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน
และในเวลาก่อนประชุมเพลิง นิยมที่จะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระ-
อภิธรรม เรียกว่า **“สวดมาติกาบังสุกุล”** ถ้าเป็นงานพระศพบุคคล
สำคัญในราชวงศ์เรียกว่า **“พิธีสดับปกรณ์”** ซึ่งหตุเสียงเพี้ยนมา
จากคำว่า **‘สัตตปกรณ์’** อันหมายถึงพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์นั่นเอง
(**สัตต = เจ็ด , ปกรณ์ = คัมภีร์ ตำรา**)

๓.๒) ในตอนกลางคืนมีประเพณีสวดสังคหะเป็นทำนองสรภัญญะ
(คือ การสวดโดยใช้เสียงบริสุทธฺิ เป็นจังหวะสั้น - ยาว) โดยนำบท
สวดเป็นภาษาบาลี หรือภาษามคธมาจากคัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะ
ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่พระอนุรุทธเถระแต่งขึ้น โดยวิธีเก็บสาระสำคัญจาก
พระอภิธรรมปิฎกทั้งหมด มาจัดหมวดหมู่ใหม่เป็น ๙ ปริจเฉท หรือ
๙ บท และสาระสำคัญใน ๙ ปริจเฉทนั้น ก็เป็นเรื่องของการอธิบาย
ปรมาตถธรรม หรือพุทธอภิปรัชญา ว่าโดยสรุปแล้วก็มีเนื้อหาซึ่ง
เป็นหลักสำคัญเพียง ๔ หัวข้อ คือ จิต เจตสิก รูป และนิพพาน
ซึ่งท่านย่อให้จำง่าย ๆ ว่า **จิ. เจ. รุ. นิ.** ส่วนพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์

ก็มีอักษรย่อ คือ ล. วิ. ธา. ปุ. ก. ย. ป. อักษรย่อทั้ง ๗ ตัวนี้ เรียกว่า “หัวใจพระอภิธรรม” นักปราชญ์แต่โบราณท่านถือว่าเป็นคาถาที่ศักดิ์สิทธิ์มาก ถ้าผู้ใดอยากให้ลูกหลานเรียนหนังสือดี ต้องให้ท่องคาถานี้ หรือเสกน้ำล้างหน้าในเวลาหลังตื่นนอนทุก ๆ วัน จะเรียนหนังสือได้ดีแน่แท้ แะ

เนื่องจากคำแปลในบทพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์นี้ เป็นไปในทำนองอรรถาธิบาย ขยายความโดยสังเขป เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้บ้าง ถ้าหากจะแปลเต็มเท่า พยัญชนะศัพท์ภาษาบาลี จักเข้าใจได้ยาก บางตอนอาจไม่เข้าใจเลยก็ได้

ดังนั้น ผู้จัดทำจึงรวบรวมแยกพิมพ์ทสวดไว้เบื้องต้น และบทแปลต่อท้าย เพื่อให้สะดวกต่อการสวดสาธยาย เพราะคำแปลแต่ละประโยคจะมีความยาว ทำให้การสวดสาธยายนั้นไม่ต่อเนื่อง.

บทสวดมนต์

พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์

คัมภีร์ที่ ๑ สังคณี

กุสะลา อัมมา อะกุสะลา อัมมา อัพฺยาเกตา อัมมา
 กะตะเม อัมมา กุสะลา ยัสฺมิง สะมะเย กามาวะจะรัง
 กุสะลัง จิตตัง อุปฺปนฺนัง โหติ โสมะนัสสะสะหะคะตัง
 ญาณะสัมปะยุตตัง รูปรำมมะณัง วา
 สัทธำรัมมะณัง วา คันธำรัมมะณัง วา
 ระสำรัมมะณัง วา โภฏฐัพพำรัมมะณัง วา
 อัมมารำมมะณัง วา ยัง ยัง วา ปะนาร์พกะ
 ตัสฺมิง สะมะเย ฝัสโส โหติ อะวิกเขโป โหติ เย วา ปะนะ
 ตัสฺมิง สะมะเย อัญญะปิ อตฺถิ ปะฏิจจะสะมุปปันนา
 อะรูปิโน อัมมา อิเม อัมมา กุสะลา.

คัมภีร์ที่ ๒ วิภังค์

ปัญจกัณฑ์ธา รุปักขันโธ เวทะนากขันโธ สัณญากขันโธ
สังขารักขันโธ วิญญาณักขันโธ ตัตถะ กะตะโม รุปักขันโธ
ยังกัญญะจิ รุปัง อะตีตานาคะตะปัจจุปปันนัง อชฉัตตัง วา
พะหิตธา วา โธพาริกัง วา สุขุมัง วา หีนัง วา
ปะณีตัง วา ยัง ทูเร วา สันติเก วา ตะเทกัชฉมัง
อะภิสัณญูหิตฺวา อะภิสังขิปิตฺวา อะยัง วุจจะติ รุปักขันโธ.

คัมภีร์ที่ ๓ ธาตุกถา

สังคะโห อะสังคะโห สังคะหิตะนะ อะสังคะหิตัง
อะสังคะหิตะนะ สังคะหิตัง สังคะหิตะนะ สังคะหิตัง
อะสังคะหิตะนะ อะสังคะหิตัง สัมปะโยโค วิปปะโยโค
สัมปะยุตเตนะ วิปปะยุตตัง วิปปะยุตเตนะ สัมปะยุตตัง
อะสังคะหิตัง.

คัมภีร์ที่ ๔ ปุคคปัญญัตติ

ฉะ ปัญญัตติโย ชันธะปัญญัตติ อายะตะนะปะัญญัตติ
 ธาตุปะัญญัตติ สัจจะปะัญญัตติ อินทริยะปะัญญัตติ
 ปุคคะละปะัญญัตติ กิตตาวะตา ปุคคะลาณัง
 ปุคคะละปะัญญัตติ สมะยะยะวิมุตโต อะสะมะยะยะวิมุตโต
 กุปปะธัมโม อะกุปปะธัมโม ปะริหานะธัมโม
 อะปะริหานะธัมโม เจตะนาภัพโพ อะนุรักขะนาภัพโพ
 ปุถุชชะโน โคตฺตระภู ภาะยุปะระระโต อะภาะยุปะระระโต
 ภัทฺทาคะมะโน อะภัทฺทาคะมะโน นิยะโต อะนิยะโต
 ปะฏิปันนะโก ณะเลฏฐิตโต อะระระหา อะระระหัตตายะ
 ปะฏิปันโน.

คัมภีร์ที่ ๕ กถาวัตถุ

ปุคคะโล อุกุปะลัพะกะติ สัจฉิกัตถะปะระมะตเถนาติ
 อามันตา โย สัจฉิกัตถโถ ปะระมะตโถ ตะโต โส ปุคคะโล
 อุกุปะลัพะกะติ สัจฉิกัตถะปะระมะตเถนาติ นะ เหวัง
 วัตตัพเพ อาขานาติ นิคคะหัง ทัณฺณจิ ปุคคะโล อุกุปะลัพะกะติ
 สัจฉิกัตถะปะระมะตเถนะ เตะนะ ะตะ เระ วัตตัพเพ โย
 สัจฉิกัตถโถ ปะระมะตโถ ตะโต โส ปุคคะโล อุกุปะลัพะกะติ
 สัจฉิกัตถะปะระมะตเถนาติ มิจฉา.

พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์

คัมภีร์ที่ ๖ ยมก

เย เกจิ กุสะลา อัมมา สัพเพ เต กุสะละมูลา
เย วา ปะนะ กุสะละมูลา สัพเพ เต อัมมา กุสะลา
เย เกจิ กุสะลา อัมมา สัพเพ เต กุสะละมูเลนะ
เอกะมูลา เย วา ปะนะ กุสะละมูเลนะ เอกะมูลา
สัพเพ เต อัมมา กุสะลา.

คัมภีร์ที่ ๗ มหาปัจฐฐาน

เหตุปัจจะโย อารัมมะณะปัจจะโย อะธิปะติปัจจะโย
อะนันตะระปัจจะโย สะมะนันตะระปัจจะโย
สะหะชาตะปัจจะโย อัญญะมัญญะปัจจะโย
นิสสะยะปัจจะโย อุปะนิสสะยะปัจจะโย
ปุเรชาตะปัจจะโย ปัจฉาชาตะปัจจะโย
อาเสวะนะปัจจะโย กัมมะปัจจะโย วิปากะปัจจะโย
อาหาระปัจจะโย อินทริยะปัจจะโย ฌานะปัจจะโย
มัคคะปัจจะโย สัมปะยุตตะปัจจะโย
วิปะยุตตะปัจจะโย อัตถิปัจจะโย นัตถิปัจจะโย
วิคะตะปัจจะโย อะวิคะตะปัจจะโย.

บทสวดมนต์ (แปล)

พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์

(ขบยายความโดยสังเขป)

คัมภีร์ที่ ๑ สังคณี

กุสะลา อัมมา

ธรรมทั้งหลายที่เป็น “กุศล” ให้ผลเป็นความสุข มีการให้ทาน
รักษาศีล เจริญภาวนา เป็นต้น

อะกุสะลา อัมมา

ธรรมทั้งหลายที่เป็น “อกุศล” ให้ผลเป็นความทุกข์ มีความโลภ
ความโกรธ ความหลง เป็นต้น

อัพยากะตา อัมมา

ธรรมทั้งหลายที่เป็นอัพยากฤต ซึ่งพระพุทธรองค์ไม่ได้ทรงแสดง
หรือชี้ชัดลงไปโดยความเป็น กุศล หรือ อกุศล แต่ได้ทรงแสดงโดย
ความเป็นธรรมที่มี วิบากจิต กิริยาจิต รูป และนิพพาน

กะตะเม อัมมา กุสะลา

ธรรมทั้งหลายที่เป็น กุศล นั้นเป็นไฉน ?

ยัสฺมิง สะมะเย กามาวะจะรัง กุสะลัง จิตตัง อุปปันนัง โหติ

ในสมัยใดจิตเป็นกุศล ที่ยังเกี่ยวข้องกับกามคุณอารมณ์

(ย่อมนำลัทธิให้ไปเกิดในกามสุคติภูมิทั้ง ๗ คือ มนุษย์ ๑ สวรรค์ ๖)

โสมนัสสะสะหะคะตัง ญาณะสัมปะยุตตัง

เป็นไปด้วยความสุขใจ ประกอบพร้อมด้วยญาณเครื่องรู้ คือ ปัญญา

รูปารัมมะณัง วา

ปรารภอารมณ์ในรูป มีรูปพระพุทธเจ้าเป็นต้น เป็นอารมณ์บ้าง

(ถือว่าเป็นรูปที่ประเสริฐสุด)

สัททารัมมะณัง วา

ปรารภอารมณ์ในเสียง มีเสียงแสดงพระสัทธรรม เป็นต้น

เป็นอารมณ์บ้าง

คันธารัมมะณัง วา

ปรารภอารมณ์ในกลิ่นหอม แล้วนึกถึงการกุศลมีพุทธบูชา เป็นต้น

เป็นอารมณ์บ้าง

ระสารัมมะณัง วา

ปรารภอารมณ์ในรสเครื่องบริโภค แล้วยินดีใคร่จะถวายเครื่องบริโภค

เป็นต้น เป็นอารมณ์บ้าง

โผฏฐัพพารัมมะณัง วา

ปรารภอารมณ์ในสิ่งที่กายถูกต้องกระทบสัมผัส แล้วคิดให้ทาน

เป็นต้น เป็นอารมณ์บ้าง

อัมมารัมมะณัง วา

ปรารภอารมณ์ในธรรม เช่น การที่จะเจริญกัมมัฏฐาน มีพุทธานุสสติ เป็นต้น เป็นอารมณ์บ้าง

ยัง ยัง วา ปะนาร์พกะ

การปรารถนาอารมณ์ใดๆ ในจิต ก็ย่อมบังเกิดขึ้นในอารมณ์นั้น

ตัสมิง สะมะเย ผัสโส โหติ

ความกระทบผัสสะแห่งจิต จิตที่เป็นกุศล ก็ย่อมบังเกิดขึ้นในสมัยนั้น (เมื่อกระทบอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง ในอารมณ์ ๖ ที่กล่าวมาแล้ว กุศลจิตก็ย่อมเกิดขึ้นในขณะนั้น)

อะวิกเขโป โหติ

เมื่อจิตมีความตั้งมั่น ความไม่ฟุ้งซ่านก็ย่อมบังเกิดขึ้น

เย วา ปะนะ ตัสมิง สะมะเย อัญญะปิ อัตถิ

ปะฏิจจะสะมุปปันนา อะรูปโน อัมมา

อีกอย่างหนึ่ง ธรรมทั้งหลายอันเป็นแต่นามธรรมไม่มีรูปอาศัย ซึ่งจิตทั้งหลายเกิดขึ้นอาศัยกันและกันเกิดขึ้น ก็ย่อมมีอยู่ในสมัยนั้น (กุศลเป็น นามธรรม)

อิเม อัมมา กุสะลา.

ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ชื่อว่าเป็น ‘กุศล’ ให้ผลเป็นความสุขแก่สัตว์ทั้งหลาย.

• คัมภีร์ สังคณี จากพระไตรปิฎก เล่มที่ ๓๔ พระอภิธรรมปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหนังสือเรียนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์ โดย พระสัทธัมมโชติกะ อัมมจริยะ

คัมภีร์ที่ ๒ วิภังค์

ปัญจกัณฑ์ธา

ชั้นร คือกองทั้ง ๕

รูปกัณฑ์โธ

รูปชั้นร (รูป ๒๘ มีมหาภูตรูป ๔ เป็นต้น) เป็นกองอันหนึ่ง

เวทนากัณฑ์โธ

เวทนาชั้นร (ความเสวยอารมณ์ สุข ทุกข์ โสมนัส โทมนัส และ อุเบกขา) เป็นกองอันหนึ่ง

สัญญากัณฑ์โธ

สัญญาชั้นร (ความจำได้หมายรู้ใน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ัมมมารมณ อัมบังเกิดในจิต) เป็นกองอันหนึ่ง

สังขารกัณฑ์โธ

สังขารชั้นร (เจตสิก ๕๐ เป็นเครื่องปรุงแต่งจิตให้คิดไปต่าง ๆ ทั้ง ที่คิดเป็นบุญ หรือที่คิดเป็นบาป ที่เป็นเหตุให้สัตว์ต้องบังเกิดเป็นต้น) เป็นกองอันหนึ่ง

วิญญาณกัณฑ์โธ

วิญญาณชั้นร (จิต ๘๘ ดวงโดยสังเขป เป็นเครื่องรู้แจ้งอารมณ์ มีจักขุวิญญาณ ซึ่งรู้แจ้งในรูปารมณเป็นต้น) เป็นกองอันหนึ่ง

ตัดละ กะตะโม รูปกัณฑ์โธ

ในชั้นรทั้ง ๕ นั้น รูปชั้นรเป็นไฉน ?

ยังกัญจิ รูปัง อะตีตानาคะตะปัจจุปปันนัง

รูปอันใดอันหนึ่งที่เป็นอดีตอันล่วงไปแล้ว รูปที่เป็นอนาคตที่ยังมาไม่ถึง

และรูปที่ยังเป็นปัจจุบันที่กำลังปรากฏอยู่เฉพาะหน้า

อชฌัตตัง วา พะหิทธา วา

เป็นรูปภายใน หรือว่าเป็นรูปภายนอก

โธพาริกัง วา สุขุมัง วา

เป็นรูปอันหยาบ หรือว่าเป็นรูปอันละเอียด

หีนัง วา ปะณีตัง วา

เป็นรูปอันเลวทราม หรือว่าเป็นรูปอันประณีต

ยัง ทูเร วา สันติเก วา

เป็นรูปในที่ไกล หรือว่าเป็นรูปในที่ใกล้

ตะเทกัชฌัง อะภิสัญญหิตฺวา อะภิสังขิปิตฺวา

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประมวลย่นย่อรูปนั้นเข้าเป็นอันเดียวกัน

อะยัง วุจจะติ รูปักขันโธ.

กองแห่งรูปธรรมดังที่กล่าวมานี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกว่า
“รูปขันธ”

- คัมภีร์วิภังค์มี ๑๘ บท เริ่มจาก “ขันธวิภังค์” จนถึง “ธรรมหทัยวิภังค์” ในแต่ละวิภังค์ มีการอธิบายโดยแยกแยะรายละเอียดชัดเจน ดำเนินไปอย่างมีระเบียบจบเป็นเรื่อง ๆ วิภังค์ทั้ง ๑๘ อยู่ในพระไตรปิฎกเล่มเดียวกัน คือ เล่มที่ ๓๕

คัมภีร์ที่ ๓ ธาตุกถา

สังคะโห

การสงเคราะห์ คือธรรมที่รวมเข้าเป็นหมวดหมู่เดียวกันได้ เช่น สงเคราะห์รูปชั้นร์เข้าด้วย ชั้นร์ आयตนะ ธาตุ อันเป็นรูปธรรมด้วยกัน

อะสังคะโห

การไม่สงเคราะห์ คือธรรมที่ไม่รวมเข้าเป็นหมวดหมู่เดียวกัน เช่น ไม่สงเคราะห์รูปชั้นร์เข้าด้วย ชั้นร์ आयตนะ ธาตุ อันเป็นนามธรรม

สังคะหิตেনะ อะสังคะหิตัง

หมวดธรรมที่สงเคราะห์เข้ากันได้เพราะเป็นฝ่ายเดียวกัน แต่สงเคราะห์เข้ากันไม่ได้กับหมวดธรรมฝ่ายอื่น เช่น आयตนะ ธาตุ ฝ่ายรูปที่สงเคราะห์เข้ากับรูปชั้นร์ได้ แต่สงเคราะห์เข้ากับนามชั้นร์ไม่ได้

อะสังคะหิตেনะ สังคะหิตัง

หมวดธรรมที่สงเคราะห์เข้ากันไม่ได้เพราะต่างฝ่ายกัน แต่สงเคราะห์เข้ากันได้กับหมวดธรรมฝ่ายเดียวกัน เช่น นามชั้นร์ ไม่สงเคราะห์เข้ากับ आयตนะ ธาตุ ฝ่ายรูป แต่สงเคราะห์เข้ากับ आयตนะ ธาตุ ฝ่ายนามด้วยกันได้

สังคะหิตেনะ สังคะหิตัง

หมวดธรรมที่สงเคราะห์เข้ากันได้เพราะเป็นฝ่ายเดียวกัน ก็สงเคราะห์เข้ากันได้กับหมวดธรรมฝ่ายเดียวกันทั้งหมด เช่น ชั้นร์ आयตนะ ธาตุ ฝ่ายรูปหรือนาม ก็สงเคราะห์เข้ากันได้ตามประเภทของตน

อะสังคะหิตেনะ อะสังคะหิตัง

หมวดธรรมที่สังเคราะห์กันไม่ได้ เพราะต่างฝ่ายกัน ก็สังเคราะห์เข้ากันไม่ได้กับหมวดธรรมต่างฝ่ายกันทั้งหมด เช่น รูปชั้นสูงเคราะห์เข้ากันไม่ได้กับนามชั้น และก็สังเคราะห์เข้ากันไม่ได้กับอายตนะธาตุ ฝ่ายนามทั้งหมด

สัมปะโยโค

ความ(สัมปะโยคะ)ประกอบร่วมกัน คือความมีเกิด มีดับ มีวัตถุที่ตั้ง และอารมณ์เป็นสภาวะ (เสมอกันเท่ากัน) คือ มีส่วนร่วมเป็นอันเดียวกัน^(๑) เช่น เวทนาชั้น ๓ สัญญาชั้น ๓ สังขารชั้น ๓ (ทั้ง ๓ นี้คือเจตสิก) มีสัมปะโยคะประกอบร่วมกันในนามชั้นทั้ง ๓ นี้ และวิญญาณชั้น (คือ จิต) ก็มีสัมปะโยคะประกอบร่วมกันกับนามชั้น ๓ เหล่านี้ได้ ส่วนรูปชั้นนั้นไม่มี(สัมปะโยคะ)ประกอบกันกับอะไรอื่น

วิปะโยโค

ความ(วิปะโยคะ)ไม่ประกอบร่วมกัน คือพรากกัน เพราะเป็นวิสภาวะ (ไม่เท่ากัน, ผิดส่วนกัน) จึงต่างเกิดต่างดับ เป็นต้น เช่น รูปชั้น ๓ มี(วิปะโยคะ)ไม่ประกอบร่วมกันกับนามชั้น ๔ และนามชั้นทั้ง ๔ ก็มี(วิปะโยคะ)ไม่ประกอบร่วมกันกับรูปชั้น

สัมปะยุตเตนะ วิปะยุตตัง

หมวดธรรมที่(สัม)ประกอบร่วมกันได้ ก็(วิปะ)ไม่ประกอบร่วมกันกับหมวดธรรมประเภทอื่น เช่น ชั้น อายตนะ ธาตุ ที่(สัม)ประกอบร่วมกันกับนามชั้น ๔ ได้ ก็(วิปะ)ไม่ประกอบร่วมกันกับรูปชั้น

^(๑) หมายถึง จิตและเจตสิก เป็นนามธรรมที่จะต้องเกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน รับอารมณ์อย่างเดียวกัน และมีที่อาศัยเกิดอย่างเดียวกัน นามธรรมทั้งสองนี้ จะแยกจากกันไม่ได้.

วิปปะยุตเตนะ สัมปะยุตตัง

หมวดธรรมที่(วิป)ไม่ประกอบร่วมกันแล้ว ก็(สัม)ประกอบร่วมกัน กับอีกหมวดธรรมเช่นนี้ย่อมไม่มี เพราะนามชั้น ๔ (วิป)ไม่ประกอบ ร่วมกันกับรูปชั้น แล้วก็ไม่(สัม)ประกอบร่วมกันกับธรรมอื่นที่นอก จากพวกของตน รูป และนิพพาน เป็นหมวดธรรมที่(วิป)ไม่ประกอบ ร่วมกันกับนามชั้นทั้ง ๔ แล้ว ก็ไม่(สัม)ประกอบร่วมกันกับธรรมอื่น

อะสังคะหิตัง.

หมวดธรรมที่ไม่สังเคราะห์เข้ากัน คือ เมื่อกล่าวถึงบททั้งหลายที่ ละเว้นไว้ ย่อมประมวลความโดยย่อว่า หมวดธรรมที่(สัมปะยุต)ประ กอบกันก็ดี หมวดธรรมที่(วิปปะยุต)ไม่ประกอบกันก็ดี ย่อมสังเคราะห์ เข้ากันได้บ้าง สังเคราะห์เข้ากันไม่ได้บ้าง เช่น หมวดธรรมที่(วิปปะยุต) ไม่ประกอบกับรูปชั้น คือ พวกนามชั้น ๔ ก็สังเคราะห์เข้ากันกับ นามชั้นทั้ง ๔ แต่ไม่สังเคราะห์เข้ากันกับรูปชั้น.

- คัมภีร์ ธาตุกถา เป็นการแถลงเรื่องชั้น ๓ आयตนะ และธาตุ ว่าข้อไหนจัดเข้ากันได้ ข้อไหนเข้ากันไม่ได้ อยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๓๖

คัมภีร์ที่ ๔ บุคคลบัญญัติ

ฉะ ปัญญาตติโย

ธรรมชาติทั้งหลาย ๖ ประเภท อันบัณฑิตพึงประกาศแต่งตั้งบัญญัติไว้

๑) ชั้นระปัญญาตติ

กองแห่งรูป และนาม เป็นธรรมชาติอันบัณฑิตพึงแต่งตั้งบัญญัติ

๒) อายะตะนะปัญญาตติ

เครื่องเชื่อมต่อกันให้เกิดบุญ หรือบาป ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นต้น เป็นธรรมชาติอันบัณฑิตพึงแต่งตั้งบัญญัติ

๓) ธาตุปัญญาตติ

ธรรมชาติที่ทรงไว้ซึ่งลักษณะของตน ๆ อันบัณฑิตพึงแต่งตั้งบัญญัติ

๔) สัจจะปัญญาตติ

ความจริงอย่างประเสริฐ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นธรรมชาติอันบัณฑิตพึงแต่งตั้งบัญญัติ

๕) อินทริยะปัญญาตติ

ความเป็นใหญ่ในหน้าที่ของตน ๆ เป็นธรรมชาติอันบัณฑิตพึงแต่งตั้งบัญญัติ

๖) บุคคละปัญญาตติ

บุคคลทั้งหลายอันบัณฑิตพึงแต่งตั้งบัญญัติ

กิตตาวะตา บุคคละลานัง บุคคละปัญญาตติ

บุคคลทั้งหลายอันบัณฑิตพึงแต่งตั้งบัญญัติไว้ มีกำหนดประมาณเท่าไรหนอ?

สละมะยะวิมุตโต

บุคคลผู้มีจิตพ้นวิเศษแล้วโดยสมัย คือบุคคลผู้ได้วิโมกข์^(๑) (ความหลุดพ้น) หรือสมาบัติ ๘ ตามกาลตามสมัย และมีอาสวะบางเหล่า ลื่นแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา ได้แก่ พระอริยบุคคลเบื้องต้น ๓ จำพวก ผู้ได้สมาบัติ ๘

อะสละมะยะวิมุตโต

บุคคลผู้มีจิตพ้นวิเศษโดยไม่มีกาลสมัย คือ บุคคลผู้มิได้วิโมกข์ ๘ ตามกาลตามสมัย แต่มีอาสวะทั้งหลายลื่นแล้ว เพราะเห็นด้วยปัญญา ได้แก่ พระอรหันตสุกขวิปัสสกะ (พระผู้เจริญวิปัสสนาเพียงอย่างเดียวจนสำเร็จพระอรหันต์ โดยมีได้มีคุณวิเศษ ฉานสมาบัติ^(๒) อภิญญา^(๓)) อีกอย่างหนึ่ง พระอริยบุคคลทั้งปวงก็ชื่อว่า “อสมยวิมุตติ” เพราะได้อริยวิโมกข์ตามลำดับขั้น อริยวิโมกข์ไม่มีสมัยกำเริบอีกได้

^(๑)วิโมกข์ หมายถึง ภาวะที่จิตปลอดพ้นจากสิ่งรบกวน และน้อมดึงเข้าไปในอารมณ์นั้นๆ อย่างเต็มที่ มี ๘ ได้แก่ รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔

^(๒)ฉาน คือ การเพ่งอารมณ์จนใจแน่วแน่เป็นอัปนาสมาธิ ภาวะจิตสงบ ประณีตมีสมาธิ เป็นองค์ธรรมหลัก (ฉาน มีการเจริญสมถกรรมฐานเป็นเหตุ)

^(๓)อภิญญา คือ ความรู้ยิ่ง ความรู้ชั้นสูง มี ๖ ๑)อิทธิวิธี แสดงฤทธิ์ต่างๆได้ ๒)ทิพโอสถ หูทิพย์ ๓)เจโตปริยญาณ ญาณที่ทำให้ทายใจคนอื่นได้ ๔)ปุพเพนิวาสานุสสติ ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้ ๕)ทิพพจักขุ ตาทิพย์ ๖)อาสวักขยญาณ ญาณทำให้อาสวะสิ้นไป (๕ อย่างแรกเป็นโลกียอภิญญา ข้อสุดท้ายเป็นโลกุตตรอภิญญา)

ญาณ คือ ความรู้ ปัญญาหยิ่งรู้ญาณ ๓ **หมวดหนึ่ง**; ๑)อดีตังสญาณ ญาณในส่วนอดีต ๒)อนาคตังสญาณ ญาณในส่วนอนาคต ๓)ปัจจุปันนังสญาณ ญาณในส่วนปัจจุบัน

อีกหมวดหนึ่งได้แก่; ๑)สังจญาณ หยิ่งรู้อริยสังข์แต่ละอย่าง ๒)กิจจญาณ หยิ่งรู้กิจในอริยสังข์ ๓)ภตญาณ หยิ่งรู้จักอันได้ทำแล้วในอริยสังข์ **และอีกหมวดหนึ่งได้แก่**;

วิชา ๓ ๑)ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ความรู้ที่ระลึกชาติได้ ๒)จตุปปตญาณ ความรู้จุดและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ๓)อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำอาสวะให้สิ้น (ญาณ มีการเจริญวิปัสสนากรรมฐานเป็นเหตุ)

กุปปะธัมโม

บุคคลผู้มีธรรม(ฌาน)ยังกำเริบ ได้แก่บุคคลที่ได้ฌานอันเป็นโลกียะ แต่ยังไม่คล่องแคล่วชำนาญ แล้วมีความประมาทฌานไม่เสื่อม เช่น พระเวททัตเป็นตัวอย่าง และได้แก่ ปุถุชนทั้งปวง

อะกุปปะธัมโม

บุคคลผู้มีธรรม(ฌาน)อันไม่กำเริบได้ คือ บุคคลผู้ได้รูปฌาน หรือ อรูปฌานมีความคล่องแคล่วชำนาญ และไม่ประมาทฌานไม่เสื่อม และยังหมายรวมถึง พระอนาคามี พระอรหันต์ ที่ได้ฌานสมาบัติ ด้วย อีกอย่างหนึ่งพระอริยบุคคลทั้งหลาย ชื่อว่า “อกุปปะธัมมะ” เพราะอริยวิโมกข์ของท่านเป็นธรรมที่ไม่กำเริบอีกได้

ปะริหานะธัมโม

บุคคลผู้มีธรรม(ฌาน)ยังเสื่อมได้ คือบุคคลผู้มีธรรมยังกำเริบได้นั้นแล ได้แก่ บุคคลผู้ได้รูปฌาน และอรูปฌาน แล้วประมาทฌานเสื่อม

อะปะริหานะธัมโม

บุคคลผู้มีธรรม(ฌาน)อันไม่เสื่อมได้ คือบุคคลผู้มีธรรมอันไม่กำเริบ ได้นั้นแล ได้แก่ รูปฌาน อรูปฌาน แล้วไม่ประมาทฌานไม่เสื่อม อันได้แก่ พระอริยบุคคลแม้ทั้งปวง

เจตนะภัพพะ

บุคคลผู้ถึงความไม่เสื่อม เพราะเจตนาเอาใจใส่ คือบุคคลผู้ได้ รูปสมาบัติหรืออรูปสมาบัติ แต่ยังไม่คล่องแคล่วชำนาญ เมื่อเอาใจใส่ อยู่ย่อมไม่เสื่อมจากสมาบัตินั้น

อะนุรักขนะภัพพะ

บุคคลผู้ถึงความไม่เสื่อมด้วยคอยรักษาไว้ คือ บุคคลผู้ได้รูปสมาบัติ

หรืออรุณสมาบัติ แต่ยังไม่คล่องแคล่วชำนาญ เมื่อคอยรักษาอยู่
ย่อมไม่เสื่อมจากสมาบัตินั้น

ปฤชชะโน

บุคคลผู้เป็นปฤชชนมีกิเลสเกิดหนาแน่น คือ บุคคลผู้ยังละสังโยชน์
๓^(๑) เบื้องต้น ไม่ได้ และไม่ปฏิบัติเพื่อละสังโยชน์เหล่านั้น

โคตรระภู

บุคคลผู้ถึงญาณครอบโคตร คือบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ก่อนที่
จะก้าวเข้าสู่อริยธรรม (ผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐานถึงญาณที่ ๑๓
เท่านั้น คือโคตรภูญาณ) โดยไม่มีธรรมอื่นมาคั่นในระหว่าง ได้แก่
ผู้ล่วงโคตร คือปฤชชนจะย่างขึ้นสู่โคตรอริยชน กำลังอยู่ในภาวะที่
มิใช่ปฤชชน และมีใช่อริยชน

ภะยุปะระโต

บุคคลผู้งดเว้นเพราะความกลัว ได้แก่ พระเสขบุคคล ๗^(๒) และปฤชชน
ผู้มีศีล ความกลัวภัยมี ๔ คือ ๑) ทุคคติภัย ภัยคือ ทุคติ ๒) วิภูฏภัย
ภัยคือ วนกิเลส กรรม วิบาก ๓) กิเลสภัย ภัยคือ กิเลส
๔) อุปวาทภัย ภัยคือ ความติเตียน จึงงดเว้นบาป ถึงแม้พระเสขบุคคล
ผู้ตั้งอยู่ในอริยมรรค อริยผล ก็ยังกลัวภัย ๓ อยู่ (ยกเว้นทุคติภัย
เพราะท่านจะไม่ใช่เกิดในทุคติอย่างแน่นอน)

สังโยชน์ คือ กิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์ ธรรมที่มีดลสัตว์ไว้กับทุกขมี ๑๐ (ดูเพิ่มหน้า ๑๘๒)

^(๑) **สังโยชน์ ๓** ผู้ละได้คือ พระโสดาบัน อันได้แก่

- สักกายทิฏฐิ ความเห็นว่าเป็นตัวตน
- วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัยในคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
- สีลัพตปรามาส ความถือมั่นศีลพรต อย่างมง่าย

^(๒) **พระเสขบุคคล** คือ ผู้ที่ยังต้องศึกษาอยู่ มี ๗ ได้แก่ พระอริยบุคคล ๗
(พระอริยบุคคล มี ๔ คู่ ๘ บุรุษ ยกเว้นพระอรหันตผล ๑)

อะภะยูปะระโต

บุคคลผู้งดเว้นเพราะความไม่กลัว ได้แก่พระอรหันต์ชิวณาสพ
(ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว) ผู้ตัดภัยได้โดยเด็ดขาด

ภัพพาคะมะโน

บุคคลผู้ควรเพื่อมาแน่แท้ในกุศลธรรมทั้งหลาย คือ เป็นผู้มีศรัทธา
มีฉันทะ มีปัญญา ไม่บ้ำไบ้บอดหนวกมาแต่กำเนิด เป็นภัพพบุคคล
สมควรบรรลุมรรคผลได้แน่นอน

- เป็นผู้ไม่ประกอบด้วยกัมมาวรณฺ์ เครื่องกัน คือ กรรม ได้แก่
อนันตริยกรรม ๕ (ดูศัพท์หน้า ๖๔)
- เป็นผู้ไม่ประกอบด้วยกิเลสาวรณฺ์ เครื่องกัน คือ กิเลส ได้แก่
นิยตมิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิดที่เที่ยงแท้แน่นอน)
- เป็นผู้ไม่ประกอบด้วยวิปากาวรณฺ์ เครื่องกัน คือ วิปาก ได้แก่
อเหตุกปฏิสนธิ^(๑) และทวิเหตุกปฏิสนธิ^(๒)

อะภัพพาคะมะโน

บุคคลผู้ไม่ควรเพื่อมาแน่แท้ในกุศลธรรมทั้งหลาย คือ ไม่ควรแก่
การบรรลุมรรค ผล นิพพาน ได้แก่ บุคคลผู้ประกอบด้วยเครื่องกัน
๓ อย่างคือ กัมมาวรณฺ์ กิเลสาวรณฺ์ วิปากาวรณฺ์ และเป็นผู้ปราศจาก
ศรัทธา ไม่มีฉันทะ มีปัญญาทราม โง่เขลา เป็นผู้ไม่ควรหยั่งลงสู่
นิยามอันถูกในกุศลธรรมทั้งหลาย

พระอภิธรรม ๓ คัมภีร์

^(๑) **อเหตุกปฏิสนธิ** หมายถึง บุคคลผู้ปฏิสนธิ(เกิด)ด้วยจิตที่ไม่ประกอบด้วยเหตุ คือขณะ
สร้างเหตุ'กุศล'มีเจตนาไม่มุ่งมั่น จึงทำให้กุศลนั้นไม่มีกำลังเพียงพอ ได้แก่ มนุษย์ที่
พิจารณาแต่กำเนิด และเทวดาชั้นต่ำ

^(๒) **ทวิเหตุกปฏิสนธิ** หมายถึง บุคคลผู้ปฏิสนธิด้วยจิตที่มีเหตุ ๒ คือ อโลภะ อโทสะ (จิตที่
ไม่โลภ จิตที่ไม่โกรธ)

นิยะโต

- บุคคลผู้เที่ยงแน่แท้ใน**อกุศล** คือ บุคคลผู้ทำอนันตริยกรรม ๕ และบุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฎฐิ ๒ จำพวก เที่ยงแน่แท้ที่ต้องไปสู่นรก
- บุคคลผู้เที่ยงแน่แท้ใน**กุศล** คือ พระอริยบุคคล ๘ จำพวก เที่ยงแน่แท้ต่อมรรคผลสูง ๆ ขึ้นไป และเที่ยงแน่แท้ต่อ อนุปาติเสสนิพพาน (ดับสิ้นทั้งกิเลส และขันธ ๕)

อะนิยะโต

บุคคลผู้ไม่เที่ยงแน่แท้ คือ บุคคลที่นอกจากนิยตบุคคลเหล่านั้น เพราะมีคติยังไม่แน่นอน ได้แก่บุคคลผู้ไม่ได้ทำอนันตริยกรรม ๕ บุคคลผู้ไม่เป็นนิยตมิจฉาทิฎฐิ และบุคคลผู้มิได้เป็นพระอริยบุคคล

ปะฏิปันนะโก

บุคคลผู้ปฏิบัติแล้ว คือ บุคคลผู้พร้อมเพรียงด้วยมรรค ๔ ได้แก่ผู้ตั้งอยู่แล้วในมรรค ๔ มี โสตาปัตติมรรค เป็นต้น

พะเลฏฐิติโต

บุคคลผู้ตั้งอยู่แล้วในพระอริยผล คือ บุคคลผู้มีความพร้อมเพรียงด้วยผล ๔ มี โสตาปัตติผล เป็นต้น

อะระหา

บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ คือท่านผู้ละสังโยชน์ได้ทั้ง ๑๐^(๑) ด้วยการละโดยไม่มีส่วนเหลือ

^(๑)สังโยชน์ ๑๐ กิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์ ธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์มี ๑๐
 ๑) ลักกายทิฎฐิ ๒) วิจิกิจฉา ๓) สีลัพพตปรามาส (๑-๓ ความหมายสังโยชน์ ๓ หน้า ๑๘๐)
 ๔) กามราคะ ความติดใจในกาม ๕) ปฏิฆะ ความกระทบกระทั่งในใจ ๖) รูปราคะ ความติดใจในรูปธรรมอันประณีต ๗) อรูปราคะ ความติดใจในรูปธรรม ๘) มานะ ความถือว่าตัวเป็นนั่นเป็นนี่ ๙) อุทัจจะ ความฟุ้งซ่าน ๑๐) อวิชชา ความไม่รู้จริง
 พระโสดาบัน ละสังโยชน์ ๓ ข้อแรกได้ พระสกทาคามี ทำสังโยชน์ข้อ ๔-๕ ให้เบาบางลง พระอนาคามี ละสังโยชน์ ๕ ข้อแรกได้ พระอรหันต์ ละสังโยชน์ ๑๐ ข้อได้ทั้งหมด

อะระหัตตายะ ปะฏิปันโน.

บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ คือ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อละ
สังโยชน์เบื้องปลายทั้ง ๓ มี ภวราคะ เป็นต้น.

คัมภีร์ อาตุกถา และคัมภีร์ บุคคลบัญญัติ เป็นคัมภีร์สั้น ๆ รวม ๒ คัมภีร์ อยู่ในพระไตร-
ปิฎกเล่มเดียวกัน คือ เล่มที่ ๓๖

ขยายความเพิ่มเติม

บัญญัติ หมายถึง การแสดง การประกาศ การแต่งตั้ง การวาง
ไว้ดีแล้ว เป็นต้น ดังนั้นในคัมภีร์นี้ก็หมายถึง การที่พระพุทธเจ้าทรง
บัญญัติธรรม ทรงประกาศธรรม หรือทรงตั้งธรรมไว้เป็นหมวดหมู่ เป็น
ส่วน ๆ โดยทรงแสดงหัวข้อไว้ ๖ ประเภท แม้จะมีหัวข้อ ๖ ประเภท แต่
มีรายละเอียดมากที่สุดในบัญญัติสุดท้าย คือ บัญญัติเกี่ยวกับบุคคลที่
พระพุทธองค์ทรงแสดงคือ ตั้งชื่อ หรือ เรียกชื่อบุคคลตามคุณธรรม
ของบุคคลนั้น ๆ ว่าหมายถึงบุคคลเช่นไร? มีคุณธรรมเช่นไร? หรือมี
อกุศลกรรมเช่นไร? จึงได้ชื่อว่าเป็นคนเช่นนั้น การศึกษาคัมภีร์นี้ก็จะ
ช่วยให้เราได้ความรู้ความเข้าใจอันถูกต้อง หากเราต้องการที่จะศึกษา
ว่าคนดีเป็นอย่างไร? คนชั่วมีลักษณะอย่างไร? และพระอริยเจ้าทั้งหลาย
มีลักษณะอย่างไร? ถึงแม้คัมภีร์นี้จะไม่ยาวนานแต่ก็ลึกซึ้งมาก ศึกษาแล้ว
จะทำให้ทราบได้ว่า เราเป็นบุคคลผู้ถือรูปเป็นประมาณ หรือถือธรรม
เป็นประมาณ **เราเป็นบุคคลผู้กระทำตนให้เดือดร้อน ขวนขวาย
ประกอบสิ่งที่ทำตนให้เดือดร้อนหรือไม่? หรือเป็นบุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อ
ประโยชน์ตน เพื่อประโยชน์ผู้อื่น เป็นต้น ไม่ใช่เป็นดังที่เราเข้าใจ
เอาเอง แต่ต้องเป็นดังที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้.**

พระอภิธรรม ๓ คัมภีร์

คัมภีร์ที่ ๕ กถาวัตถุ

ปุคคะโล อุปะลัพะกะติ สัจฉิกัตตะปะระมะตเถนาติ

สกวาทิถามว่า; สัตว์ บุคคล ชาย หญิง ย่อมมีได้โดยอรรถ แจ่มแจ้ง เป็นจริง โดยอรรถอย่างยิ่งสูงสุด คือ ปรมัตถ์หรือ ?

อามันตา

ปรวาทิตอบว่า; ย่อมมีได้เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถึง สัตว์ บุคคล ชาย หญิง ไว้ในพระสูตรโดยสมมุติสัจจะ คือ ความจริงโดยสมมุติ

โย สัจฉิกัตถิโก ปะระมะตเถโก ตะโต โส ปุคคะโล อุปะลัพะกะติ สัจฉิกัตตะปะระมะตเถนาติ

สกวาทิถามว่า; อรรถแจ่มแจ้งเป็นจริง อรรถอย่างยิ่งสูงสุด คือ ปรมัตถ์ใด สัตว์ บุคคล ชาย หญิงนั้น ย่อมมีได้โดยอรรถ แจ่มแจ้ง เป็นจริงโดยอรรถอย่างยิ่งสูงสุด คือ ปรมัตถ์นั้นหรือ ?

นะเหวัง วัตตัพเพ

ปรวาทิตอบว่า; ไม่พึงกล่าวอย่างนั้นเลย เพราะสัตว์ บุคคล ชาย หญิงนั้น ไม่มีได้โดยปรมัตถสัจจะ คือ ความจริงโดยปรมัตถ์

อาชานาหิ นิคคะหัง

สกวาทิกล่าวว่า; ท่านจงยอมรับนิคคะหะโทษควรข่มขี่ เพราะคำตั้งกล่าวรับรองแล้ว แต่คำหลังกลับกล่าวปฏิเสธ

หัญจิจิ ปุคคะโล อุปะลัพะกะติ สัจฉิกัตตะปะระมะตเถนะ

ถ้าสัตว์ บุคคล ชาย หญิง ย่อมมีได้โดยอรรถ แจ่มแจ้งเป็นจริง โดยอรรถอย่างยิ่งสูงสุด คือ ปรมัตถ์ไซ้

เตนะ วะตะ เร วัตตัพเพ โย สัจฉิกัตโถ ประระมัตโถ ตะโต โส บุคคะโล อูปะลัพะกะติ สัจฉิกัตตะปะระมัตเตนาติ

ท่านผู้เจริญ เพราะเหตุนี้แล พึงกล่าวว่าอรรถแจ่มแจ้งเป็นจริง
อรรถอย่างยิ่งสูงสุด คือ ปรมัตถ์ใด ลัตว์ บุคคล ชาย หญิงนั้น
ย่อมมีได้โดยอรรถ แจ่มแจ้งเป็นจริง โดยอรรถอย่างยิ่ง คือ ปรมัตถ์
นั้น

มิจฉา.

ลัตว์ บุคคล ชาย หญิง ซึ่งท่านปรวาทีกว่าแล้วในข้อนั้น ท่านกล่าว
รับรองในปัญหาต้นว่า ลัตว์ บุคคล ชาย หญิง ย่อมมีได้โดยอรรถ
แจ่มแจ้งเป็นจริง โดยอรรถอย่างยิ่งสูงสุด คือ ปรมัตถ์ แต่ท่าน
กลับไม่กล่าวรับรองในปัญหาหลังว่า อรรถแจ่มแจ้งเป็นจริง อรรถ
อย่างยิ่ง คือ ปรมัตถ์ใด ลัตว์ บุคคล ชาย หญิงนั้น ย่อมมีได้โดย
อรรถ แจ่มแจ้งเป็นจริง โดยอรรถอย่างยิ่ง คือ ปรมัตถ์นั้น คำของ
ท่านนี้จึงผิดเพราะขัดแย้งกันเอง ถ้าจะไม่พึงกล่าวรับรองในปัญหา
หลัง ก็ไม่พึงกล่าวรับรองในปัญหาต้นเสียก่อน ฉะนั้น ลัตว์ บุคคล
ชาย หญิง ซึ่งท่านกล่าวแล้ว อันท่านกล่าวรับรองในปัญหาต้น แต่
ไม่กล่าวรับรองในปัญหาหลังจึงผิดพลาดขัดแย้งกันเอง.

คัมภีร์นี้มีข้อสำคัญควรทราบ จึงขอขยายความเพิ่มเติมในหน้าถัดไปนี้ เพื่อการศึกษา
ยิ่ง ๆ ขึ้นไป.

ขยายความ

ปกรณ์ที่ ๕ คือ **กถาวัตถุปกรณ์** มีความพิเศษ คือ มีความเป็นมาที่ต่างจากปกรณ์อื่น ๆ เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงปกรณ์แห่งอภิธรรมมาโดยลำดับ เมื่อถึงกถาวัตถุก็ทรงตั้งมาติกา (แม่บท) ของปกรณ์นี้ไว้เท่านั้น คือ ทรงเริ่มต้นไว้ให้ ไม่ได้แสดงเต็มหรือครบถ้วนแบบคัมภีร์อื่น ๆ แต่ทรงให้หัวข้อ ให้รูปแบบไว้เท่านั้น รูปแบบหรือวิธีการของปกรณ์นี้ ก็มีลักษณะเป็นการถาม-ตอบ ของผู้เข้าใจธรรมอย่างถูกต้องกับผู้ที่เข้าใจไม่ถูกต้อง และการที่มีได้ทรงแสดงเต็มนั้น เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงพยากรณ์ไว้ว่า เมื่อพระองค์ทรงปรินิพพานล่วงไปแล้ว ๒๑๔ ปี จะมีพระเถระชื่อ “พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ” จะแสดงกถาวัตถุต่อจนสมบูรณ์ และจะแสดงท่ามกลางภิกษุหนึ่งพันรูป โดยจะประมวลสูตร ๑,๐๐๐ สูตร คือ ๕๐๐ สูตร ในฝ่ายสกวาที (ฝ่ายที่เข้าใจธรรมะถูกต้อง) และอีก ๕๐๐ สูตร ในฝ่ายปรวาที (ฝ่ายที่เข้าใจธรรมะผิดที่ยึดลัทธิอื่น)

แม้การที่พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ จะเป็นผู้ทรงแสดงปกรณ์นี้ ก็ไม่ได้แสดงด้วยญาณของตน แต่แสดงตามแม่บท หรือมาติกาของกถาวัตถุปกรณ์ ที่พระพุทธเจ้าทรงประทานตั้งไว้แล้ว ดังนั้น กถาวัตถุปกรณ์นี้ทั้งสิ้น (รวมทั้งส่วนที่พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระแสดง) จึงชื่อว่า “พุทธภาษิต” โดยแท้เหมือนกัน

การที่**กถาวัตถุ** ได้แสดงโดยละเอียดในสมัยหลังพุทธกาลนั้น น่าจะเป็นเพราะในสมัยพระผู้มีพระภาคเจ้า ความเห็นผิด คือ มิจฉาทิฎฐิประเภทต่าง ๆ ยังไม่เกิดแพร่หลายในหมู่สงฆ์มากนัก เพราะในสมัยนั้นมีพระอริยสงฆ์มาก และแม้พระปุกุชนกียึดมั่นเคารพในพระธรรมคำสอน

อย่างเคร่งครัด แต่เมื่อเวลาล่วงไปพระปฤชชนบางพวกที่มีความเห็นผิด ก็เริ่มบัญญัติความเห็นของตนที่ผิดเพี้ยนไปจากพระธรรมวินัย จนพระยสกาภิณฑกเถระร่วมกับพระอรหันต์ ๘ รูป คัดเลือกพระอรหันต์ที่ทรงปฏิสัมภิทาญาณ ๗๐๐ รูป กระทำสังคายนาครั้งที่ ๒ (ตติยสังคายนา)

ครั้นพระพุทธศาสนาล่วงไป ๒๑๔ ปี ในสมัยพระโมคคัลลิสบุตรติสสเถระ (ยุคของพระเจ้าอโศกมหาราช) ก็ยังมีภิกษุสงฆ์ที่มีความเห็นผิด และมีเดิยรเถียรปลอมบวชปะปนเข้ามา จนพระเจ้าอโศกผู้ทรงศึกษาพระธรรมมาดีแล้ว ต้องรับสั่งให้เข้าเฝ้าที่ละพวกแล้วตรัสถามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา เดิยรเถียรทั้งปวงบอกหลักคำสอนไม่ตรงกับที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ จึงทราบว่าเป็นพระจริง พวกใดมีความเห็นผิดเป็นอัญญเดิยรเถียร พระองค์ได้ประทานผ้าขาวสักเดิยรเถียรไปจำนวน ๖๐,๐๐๐ รูป

เมื่อพระศาสนาบริสุทธ์แล้ว พระสงฆ์ได้พร้อมเพรียงกันประชุมทำอุโบสถมากถึง ๖,๐๐๐,๐๐๐ รูป และต่อมาพระโมคคัลลิสบุตรติสสเถระได้จำแนกคัมภีร์กถาวัตถุจากมาติกา (ที่พระพุทธองค์ทรงตั้งไว้) จนจบบริบูรณ์ และได้คัดเลือกพระชีนาสพผู้ทรงปริยัติแตกฉานในปฏิสัมภิทาญาณ ๑,๐๐๐ รูป ร่วมกันทำสังคายนา ครั้งที่ ๓ (ตติยสังคีติ)

เมื่อศึกษาเรื่องของคัมภีร์กถาวัตถุแล้ว ก็ทำให้เห็นว่าคนเรานั้นมีความเห็นผิดกันอยู่มาก การศึกษาคัมภีร์นี้จึงต้องอาศัยปัญญา และสติสมาธิของผู้ศึกษาพอควรทีเดียว เพราะเป็นปัญหาเรื่องธรรมะซึ่งบางที่เป็นเรื่องธรรมะอันละเอียดอ่อน การพิจารณาธรรมอันลึกซึ้งเหล่านี้อาจดูเป็นเรื่องยาก หรือไม่น่าสนใจสำหรับคนบางกลุ่ม แต่ผู้ที่เข้าใจและมีความเห็นที่ถูกต้อง (มีปัญญาและเป็นสัมมาทิฐิ) ย่อมทราบดีว่าการพิจารณา

ทำความเข้าใจข้อธรรมะต่าง ๆ นั้น เป็นบุญกุศลที่ประกอบด้วยปัญญา ยิ่งกระทำมากก็จะยิ่งเกิดความแตกฉานในธรรมะซึ่งมีแต่เกิดประโยชน์

ในปัจจุบันนี้ เชื่อว่าในศาสนาเรายังมีบุคคลที่มีความเห็นผิดกันอยู่อีกมาก ซึ่งพุทธศาสนิกชนควรพิจารณาดูให้ดี เพื่อที่จะไม่ต้องหลงเป็นศิษย์เดียรฉายโดยไม่รู้ตัว การศึกษาพระไตรปิฎก โดยเฉพาะพระอภิธรรมจนเกิดความกระจ่างแจ้งนั้น จะช่วยทำให้ท่านสามารถแยกได้ว่า ใครแสดงธรรมตามพระคาสดาอย่างถูกต้อง ใครแสดงเอาเอง หรือแสดงด้วยความเข้าใจผิด

ดังนั้น เราท่านทั้งหลายผู้ประกาศตนเป็นชาวพุทธ ควรพิจารณาดูว่าท่านได้เข้าใกล้พระคาสดาหรือยัง? หากยังกลัวพระไตรปิฎกอยู่นั้น คงไม่สมควร ขอท่านได้เข้าใจ ได้อ่าน ได้ฟังธรรมะ และพระวินัยอันพระผู้มีพระภาคแสดงไว้ด้วยเถิด หากท่านได้ศึกษาธรรมวินัย ท่านก็จะทราบได้ว่า ท่านเดินทางถูกหรือยัง และได้เคารพครูอาจารย์ที่ประพฤติปฏิบัติดี ที่สอนธรรมะตรงตามพระธรรมคำสอนหรือไม่

เกี่ยวกับบทแปล กลาวัตถุ ยังมีความรู้ที่นำเสนอใจควรแก่การศึกษาเพิ่มเติมดังนี้ :-

คำว่า **“กลาวัตถุ”** แปลว่าเรื่องของถ้อยคำ เรื่องของคำพูดตามจำนวนพระสูตร เช่น ในทสกนิบาต อังคุตตรนิกาย เล่ม ๒๔ หน้าที ๑๓๘ แปลว่า ถ้อยคำที่ควรพูด ในถ้อยคำที่ควรพูดนั้นพระพุทธองค์ทรงแสดงไว้มีอยู่ ๑๐ ประการคือ

แต่คำว่า **“กลาวัตถุ”** ในที่นี้เป็นจำนวนพระอภิธรรม หมายเอา คำถาม-คำตอบ ในระหว่าง สกวาที กับ พรวาที

๑. **อัปปิจฉกถา** ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความปรารถนาน้อย
๒. **สันตฎฐิกถา** ถ้อยคำที่ชักนำให้สันโดษ ยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้
๓. **ปวิเวกถา** ถ้อยคำที่ชักนำให้สังตกายสังตใจและสังตกิเลส
๔. **อลังสัคคกถา** ถ้อยคำที่ชักนำไม่ให้ระคนด้วยคนชั่ว ความชั่วใจชั่ว
๕. **วิริยารัมภกถา** ถ้อยคำที่ชักนำให้ปรารถนาคความเพียร
๖. **สีลกถา** ถ้อยคำที่ชักนำให้ตั้งอยู่ในศีล
๗. **สมาธิกถา** ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำให้สงบ
๘. **ปัญญากถา** ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดปัญญา
๙. **วิมุตตีกถา** ถ้อยคำที่ชักนำให้ทำให้พ้นจากกิเลส
๑๐. **วิมุตติญาณทัสสนกถา** ถ้อยคำที่ชักนำให้เกิดความรู้ ความเห็นในความที่ใจพ้นจากกิเลส

ในบาลีบทแรกของกถาวัตถุ

“บุคคลโล อุลลพหติ สจฉิกตถุปรมตเถนาติ.” มีความหมายดังนี้ :-

- ๑) คำว่า **“บุคคลโล”** แปลทับศัพท์ว่า บุคคล มีความหมาย ๔ ประการ
 - ๑.๑) ผู้กินอาหารอันจะพึงบูดพึงเนา คือ อาหารทุกอย่างที่เราบริโภคเข้าไป จะต้องเป็นของบูดเนา แม้ที่เราไม่ได้รับประทานเข้าไปในท้อง ทิ้งไว้นานก็ต้องกลายเป็นของบูด เช่นกัน
 - ๑.๒) ผู้ไปสุนทรก คือ ผู้ที่ทำความช่วยอมไปสุนทรก หมายถึงเฉพาะบุคคลผู้ทำบาปเท่านั้น
 - ๑.๓) ผู้ถือเอา คือ ผู้บริโภคอาหารสำหรับหล่อเลี้ยง ยังอายุให้เต็มบริบูรณ์เป็นไปอยู่
 - ๑.๔) ผู้ท่องเที่ยวไปในสงสาร เพราะไม่เป็นไปล่วงสภาพ คือไม่ทำ

เหตุออกจากวิภูฏะสงสาร อีกประการหนึ่ง คำว่า “บุคคล” ท่านแปลว่า “คน” คนแปลว่า “ยุง” คือยุงทั้งนอก ยุงทั้งใน เพราะกิเลสเป็นเหตุพาให้ยุง ผู้ที่จะสาบยุงได้ **ต้องสาบกิเลส ละกิเลส ด้วยอำนาจแห่งศีล สมาธิ ปัญญา ในองค์มรรค เท่านั้น**

๒) คำว่า **“อุปลพหุติ”** แปลว่า หยั่งเห็น ค้นหา ซึ่งเป็นชื่อแห่งปัญญา คือ การเข้าไปหยั่งเห็น หรือเข้าไปค้นหาด้วยปัญญาย่อมรู้ได้ด้วยปัญญา และเหตุให้เกิดปัญญามี ๒ คือ

๒.๑) **โยนิโสมนสิการो** ทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย คือพิจารณา ให้ถึงความจริง โดยสืบค้นหาเหตุผลไปตามลำดับ จนถึงต้นเหตุของปัญหา โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหาอุปาทาน ของตนเข้าไปตัดสิน

๒.๒) **พหุลิกาโร** พยายามฝึกฝนอบรมบ่อยๆ คือ ทำให้มาก ๆ เรียน ให้มาก และปฏิบัติให้มาก

๓) คำว่า **“สัจฉิกตถ”** แปลว่า ความหมายที่แท้จริง ซึ่งไม่ควรถือเอา โดยอาการอันไม่แท้จริงดูจมายา และพยัปแดต^(๑)

๔) คำว่า **“ปรมตโถ”** แปลว่า ความหมายอันสูงสุด ซึ่งไม่ควรถือเอา ด้วยอำนาจฟังตามกันมา

คำว่า **“สัจฉิกตถ”** และ **“ปรมตโถ”** ทั้ง ๒ คำนี้ เมื่อว่าโดยองค์ธรรม แล้วท่านแสดงไว้ ๕๗ ประเภท คือ ชั้นที่ ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒

(๑) **พยัปแดต** เงามแดด แสงแดดที่ปรากฏในระยะไกล เป็นแสงระยะยาระบบดวงตาทำให้เห็นเป็นน้ำ เป็นต้น

ทั้ง ๔ ข้อนี้เป็นความหมายที่ สกวาที และปรวาที ยกมาสอบ
ถามปัญหากัน ตอนนี้ไปจะได้ตั้งเป็นสกวาที และปรวาที ตามเค้า
โครงแห่งกลาวัตถุสืบต่อไป (ขยายความในบทแปล)

สกวาที; (ฝ่ายถูก) สรรพสัตว์ย่อมล้าคัญในรูปกายว่า สัตว์ บุคคล ชาย
หญิง ถ้าจะว่าโดยปรมัตถ์นั้น มีสัตว์ มีบุคคล มีชาย มีหญิง
จริงหรือไม่ ?

ปรวาที; (ฝ่ายเห็นผิด) ว่าโดยปรมัตถ์ มีจริง

สกวาที; คำที่ท่านว่า สัตว์ บุคคล ชาย หญิง มีจริงในปรมัตถ์นั้น เรา
ยังมีความสงสัย จึงขอย้อนถามว่า ก็สิ่งอันใดเป็นสัตว์ บุคคล
ชาย หญิง ชั้นทั้ง ๕ หรืออายตนะ ๑๒ หรือ ธาตุ ๑๘ หรือ
อินทรีย์ ๒๒ ที่ชื่อว่า สัตว์ บุคคล ชาย หญิง

ปรวาที; อย่าฟังว่าอย่างนี้ ชั้น ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒
จะได้ชื่อว่า สัตว์ บุคคล ชาย หญิง อย่างคำท่านว่าหามิได้

สกวาที; คำเดิมนั้น เราถามท่านว่าโดยปรมัตถ์นั้น สัตว์ บุคคล ชาย
หญิง มีจริงหรือไม่? ท่านได้ตอบว่ามีจริง ครั้นเราถามว่า ชั้น
อายตนะ ธาตุ หรืออินทรีย์ ชื่อว่าสัตว์ บุคคล ชาย หญิง?
ท่านก็ตอบปฏิเสธว่าหาใช่ไม่ ก็อันธรรมดาก็คงเกิดมาเป็นรูป
เป็นกายแล้ว ก็เป็นที่ประชุมแห่งชั้น ๕ อายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘
อินทรีย์ ๒๒ เมื่อท่านปฏิเสธว่าไม่ใช่สัตว์ บุคคล ชาย หญิง
แล้ว ก็สิ่งใดเล่าที่เรียกว่า สัตว์ บุคคล ชาย หญิง

ปรวาที; คำที่เราว่า สัตว์ บุคคล ชาย หญิง มีจริงนั้น เหตุที่เราเห็น
พระสุตตันตปิฎก กล่าวสาธกไว้ว่า “กุสล กโรนโต” ชนอยู่ใน
บ้านนั้น ชื่อนั้น กระทำกุศลสิ่งนั้น ครั้นตายแล้วได้ไปบังเกิด
ในสวรรค์ชั้นนั้น เสวยทิพยสมบัติบริบูรณ์อย่างนั้น มีบริวาร

ประมาณเท่านั้น หญิงชื่อนั้น ชายชื่อนั้นได้รักษาศีล ๕ ๘ ๑๐ และ ๒๒๗ เมื่อยังท่องเที่ยวอยู่ในวัฏฏสงสารได้เสวยสุขในมนุษย์และสวรรค์ ครั้นชาติสุดท้ายก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ อีกประการหนึ่ง บุคคล ชาย หญิง ชื่อนั้น อยู่ในบ้านนั้น กระทำ **อกุศลธรรม** คือ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉจาร มุสาวาท เสพสุราเมรัย ครั้นตายไปก็ไปตกนรก เศษบาปที่ยังเหลืออยู่ก็ให้ไปเกิดเป็นเปรต อสุรกาย สัตว์เดียรัจฉานอย่างนั้น เราเห็นความในสุดตันตปิฎก มีอยู่อย่างนี้ ๆ จึงรับรองว่ามีสัตว์ มีบุคคล มีชาย มีหญิง

สกวาที: ถ้าท่านเห็นว่า สัตว์ บุคคล ชาย หญิง มีจริงอย่างนั้น ท่านจงแสดงให้เห็นชัดให้หายสงสัยว่า ชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรี ๒๒ ชื่อว่า สัตว์ บุคคล ชาย หญิง ?

ปรวาทิ: ที่เราว่า สัตว์ บุคคล ชาย หญิง มีนั้น ว่าตามที่ได้พบได้เห็นในพระสูตร ถ้าว่าโดยปรมัตถ์แล้ว ไม่มีสัตว์ บุคคล ชาย หญิง มีแต่ชั้น ๑๒ ธาตุ อายุตนะ อินทรี เท่านั้น

สกวาที: เหตุใดท่านจึงว่าอย่างนี้ เดิมทีเราถามท่านว่า “ถ้าว่าโดยปรมัตถ์แล้ว มีสัตว์ บุคคล ชาย หญิง หรือไม่?” ท่านก็รับว่า “มี” เราถามท่านอีกว่า “ชั้น หรือธาตุ หรืออายุตนะ หรืออินทรี?” ท่านก็กลับว่า สัตว์ บุคคล ชาย หญิง ไม่มี มีแต่ชั้น ธาตุ อายุตนะ อินทรี กลับพูดว่ามีสัตว์ บุคคล ชาย หญิง นั้น ว่าโดยพระสูตรมิได้ว่าโดยปรมัตถ์ เราถามปรมัตถ์ ท่านตอบพระสูตร คำก่อนกับคำหลังมิได้สมกันเลย **อาชานาติ นิคคห** ท่านจงรู้โทษที่ควรจะพึงข่มขี่ เพราะเหตุที่ท่านว่า สัตว์บุคคลมีแล้วภายหลังกลับว่าไม่มี

ปรวาทิ: เราขอขออนถามว่า ธรรมดาบุคคฺลทังหลาย ย่อมล้ำคํัญในรูป
กายว่าเป็น สัตว์ บุคคฺล ชาย หญิง ถ้าว่าโดยปรมัตถ์ จัด
เป็นชั้นธ ชาติ อายุตนะ อินทริย อยางนี้จริงหรือไม

สกวาทิ: จริงอยางทํานว่า ถ้าจะว่าโดยปรมัตถ์แล้ว รูปกายทังปวงนี้
จัดเป็นชั้นธ เป็นชาติ เป็นอายุตนะ เป็นอินทริย ถ้าจะว่าให้
ละเอียดลงไปก็มีแต่กอง(ชั้นธ)๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร
และวิญญาณ

- รูปกายนี้ เป็นที่ประดิษฐานแห่งอายุตนะ ๑๒ คือ ตา หู
จมูก ลิ้น กาย ใจ
- รูปกายนี้ เป็นที่ประชุมแห่งธาตุ ๑๘ มีจักขุธาตุ รูปธาตุ
จักขุวิญญาณธาตุ เป็นต้น
- รูปกายนี้ เป็นที่ประชุมแห่งอินทริย ๒๒ มีจักขุนทริย
โสตินทริย เป็นต้น ไม่มีสัตว์ บุคคฺล ชาย หญิง ทํานพิงเข้าใจ
อยางนี้

ปรวาทิ: คํในพระสูตรว่า หญิงชื่อนั้น ชายชื่อนั้น กระทำทุจริต ด้วย
กาย วาจา ใจ ครั้นตายแล้วได้ไปเกิดในทุกคติ คือ อบายภูมि
ครั้นมาเกิดเป็นมนุษย์ก็เป็นผู้น่าเกลียด น่าชัง เป็นต้น และ
ชายชื่อนี้ หญิงชื่อนี้ กระทำสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ครั้น
สิ้นชีวิตได้ไปบังเกิดในสุคติ คือ สวรรค์ คํในพระสูตรที่ว่านี้
ผิดไปหรือ ?

สกวาทิ: คํในพระสูตรกับปรมัตถ์นั้น จะได้ผิดกันหามิได้ เป็นที่อยู่
อาศัยอ้างอิงพิงกันและกันโดยแท้ เป็นคํจริงด้วยกันทัง
พระสูตรและปรมัตถ์ คํในพระสูตรว่า สัตว์ บุคคฺล ชาย หญิงนี้
เรียกโดยสมมุติลัจ ส่วนคํว่า ชั้นธ ชาติ อายุตนะ อินทริยนี้

เรียกโดยปรมาตต์ อันสมมุติลัจกับปรมาตลัจนั้นต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ปรมาตลัจมีแล้วในกาลใด สมมุติลัจก็มีกาลนั้น เปรียบเหมือนเสียงอันก้องอยู่ในกลางป่า จะบังเกิดมีได้ก็เพราะอาศัยบุคคลผู้อยู่ริมป่ากู่ร้องเข้าไป ข้อนี้มีอุปมาฉันใด สมมุติลัจและปรมาตลัจ ก็มีอุปมาฉันนั้น ลัตว์ บุคคล ชาย หญิง จะมีนั้น ก็เพราะความบังเกิดขึ้นแห่ง ชันธ ชาติ อายุตนะ อินทรีย์ นั่นเอง พึงเข้าใจอย่างนี้

ต่อจากนี้ไปก็เป็นการซักถามกัน ในเรื่องบุคคลเป็นคฤหัสถ์ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์นั้นมีอยู่หรือไม่? คือใครบ้าง? **สกวาทิ;** ก็ตอบว่า มีคือ ลันตติมหาอำมาตย์ พาหิยะทารุจิริยะ และพระเจ้าสุทโธทนมหาราช พร้อมทั้งเล่าประวัติของท่านทั้ง ๓ นั้นประกอบด้วย.

เรื่องหรือหัวข้อที่นำมาถกหรือแถลงแก่นั้นเรียกว่า “กถา” มีทั้งหมด ๒๑๙ กถา เรียบเรียงเป็นบทสนทนา ปุจฉา - วิสัชนากัน

ในบรรดา ๒๑๙ เรื่องนั้น มีตัวอย่างเรื่องที่น่าสนใจ เช่น

- ๑ กุศลมูล สืบต่อ อกุศลมูล ได้หรือไม่? ๒ พระอรหันต์เสื่อมจากอภินิหารได้หรือไม่?
- ๓ พระเสขะรู้จักตัวของพระอเสขะได้หรือไม่? ๔ เทวดามีการประพุดิพรหมจรรย์หรือไม่?
- ๕ บุคคลส่งความสุขให้แก่กันได้หรือไม่ ฯลฯ

(กถาวัตถุ์อยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๓๗)

คัมภีร์ที่ ๖ ยมก

เย เกจิ กุสะลา ธัมมา

ธรรมทั้งหลายเป็นกุศลเหล่าใดเหล่าหนึ่ง องค์ธรรมได้แก่ กุศลจิต ๒๑
เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓)

สัพเพ เต กุสะละมูลา

ธรรมทั้งหลายนั้นเป็นกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ทั้งสิ้น

เย วา ปะนะ กุสะละมูลา

ก็หรือว่าธรรมทั้งหลายเหล่าใด ชื่อว่า กุศลมูลมีอยู่ องค์ธรรมได้แก่
กุศลมูล ๓

สัพเพ เต ธัมมา กุสะลา

ธรรมทั้งหลายเหล่านั้นเป็นกุศลทั้งสิ้น องค์ธรรมได้แก่ กุศลมูล ๓
เหมือนกัน

เย เกจิ กุสะลา ธัมมา

ธรรมทั้งหลายเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมูลมีอยู่

สัพเพ เต กุสะละมุเลนะ เอกะมูลา

ธรรมทั้งหลายเหล่านั้นทั้งสิ้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล

เย วา ปะนะ กุสะละมุเลนะ เอกะมูลา

ก็หรือว่าธรรมทั้งหลายเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่
องค์ธรรมได้แก่ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ และกุศลจิตตชรูป ๑๗

สัพเพ เต ธัมมา กุสะลา.

ธรรมทั้งหลายเหล่านั้นเป็นกุศลทั้งสิ้น

ขยายความ

คำว่า “ยมก” มีคำแปล ๒ นัย

- นัยที่ ๑ แปลว่า คู่ เช่น อนุโลม-ปฏิโลม , ปุจฉา-วิสัชนา เป็นต้น
- นัยที่ ๒ แปลว่า เป็นเหตุก้ำวล่วงวิสัยของพระยายม

ถ้าว่าตามอักษรศาสตร์โดยละเอียดแล้ว ท่านแยกออกเป็น ๓ คัพท์ คือ ย ม ก

- ๑) **ยะ** แปลว่า เป็นเครื่องไปสู่พระนิพพาน
- ๒) **มะ** แปลว่า เป็นเครื่องรู้ปรมาัตถธรรมของเวไนยสัตว์ทั้งหลาย
- ๓) **กะ** แปลว่า เป็นเครื่องก้ำวล่วงวิจิกิจฉาของเวไนยสัตว์

เมื่อต่อกันเข้าก็เป็น **ยมก** แปลว่า เป็นเครื่องบรรลुพระนิพพาน เป็นเครื่องก้ำวล่วง วิจิกิจฉา^(๑)ของเวไนยสัตว์ **ยมก มี ๑๐ คือ**

๑. **มูลยมก** ว่าด้วยเรื่อง กุศลมูล ๓ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘
๒. **ชั้นธยมก** ว่าด้วยเรื่อง ชั้น ๕
๓. **อายตนยมก** ว่าด้วยเรื่อง อายตนะ ๑๒
๔. **ธาตุยมก** ว่าด้วยเรื่อง ธาตุ ๑๘
๕. **สังขยมก** ว่าด้วยเรื่อง อริยสังข ๔
๖. **สังขารยมก** ว่าด้วยเรื่อง สังขาร ๓ คือ กายสังขาร วิสังขาร มโนสังขาร
๗. **อนุสทยยมก** ว่าด้วยเรื่อง อนุสัย ๗ มีกามราคานุสัย เป็นต้น
๘. **จิตตยมก** ว่าด้วยเรื่อง จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑
๙. **ธัมมยมก** ว่าด้วยเรื่อง เจตสิกธรรม ๕๒ ประการ
๑๐. **อินทริยยยมก** ว่าด้วยเรื่อง อินทริย์ ๒๒ มีจักขุนทริย์ เป็นต้น

(๑) วิจิกิจฉา ความเคลือบแคลงในกุศลธรรมทั้งหลาย ความลังเลเป็นเหตุให้ไม่แน่ใจใน ปฏิบัติการเครื่องดำเนินของตน

จากยมกทั้ง ๑๐ ที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการแสดงเรื่องของ
ปรมัตถธรรม ๔ ในแง่มุมต่าง ๆ บางยมกแสดงเน้นที่เหตุซึ่งเป็นเจตสิก
บางยมกก็เน้นอกุศล เช่น อนุสัย เป็นต้น.

ยมก เป็นคัมภีร์ใหญ่คัมภีร์หนึ่ง มีความยาวกินเนื้อที่ในพระไตรปิฎก ๒ เล่ม คือ
เล่มที่ ๓๘ และ ๓๙

คัมภีร์ที่ ๗ มหาปัฏฐาน

เหตุปัจจัยโย

เหตุเป็นปัจจัย เหตุที่ตั้งอยู่เฉพาะแห่งผล มี ๖ อย่าง ได้แก่

อกุศลเหตุ ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ

กุศลเหตุ ๓ คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ

- **อกุศลเหตุ** เป็นปัจจัยแดนเกิดแห่งผล คือ อุดหนุนให้เกิดนามรูป หรือจิต,เจตสิก และรูปฝ่ายอกุศล
- **กุศลเหตุ** เป็นปัจจัยอุดหนุนให้เกิดนามรูป หรือจิต,เจตสิก และรูปฝ่ายกุศล เหมือนอย่างรากแก้วของต้นไม้ใหญ่ เป็นที่ตั้งอยู่ใต้ของต้นไม้ และช่วยอุดหนุนต้นไม้ให้งอกงาม

อาร์มมะณะปัจจัย

อาร์มณะเป็นปัจจัย อาร์มณะเรื่องที่จิตและเจตสิกทั้งหลายยึดหน่วง มี ๖ อย่าง ได้แก่ :-

รูปอาร์มณะ อาร์มณะคือ **รูป** **สังขารอาร์มณะ** อาร์มณะคือ **เสียง**

คันธารมณะ อาร์มณะคือ **กลิ่น** **รสอาร์มณะ** อาร์มณะคือ **รส**

โณฏฐัพพอาร์มณะ อาร์มณะคือ **สิ่งที่กายถูกระทบ**

ธัมมารมณะ อาร์มณะคือ **ธรรม** ได้แก่ เรื่องของรูปเป็นต้น ที่ได้ประสบแล้วในอดีต อาร์มณะเหล่านั้นเป็นปัจจัยแห่งเหตุ ๖ ประการ เหล่านั้น เพราะจิตและเจตสิกทั้งปวงต้องอาศัยยึดหน่วงอาร์มณะ จึงเกิดขึ้นได้ เหมือนอย่างคนชรา หรือทุพพลภาพต้องอาศัยไม้เท้า หรือเชือกเป็นเครื่องยึดหน่วงจึงทรงตัวลุกขึ้นเดินไปได้

อะธิปะติปัจจัยโย

อธิปะติเป็นปัจจัย อธิปะติคือ ธรรมที่เป็นใหญ่กว่าสัมปยุตตธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับตน มี ๒ ประการ คือ

๑. อารัมมณาริบัติ อริบตีคือ อารมณ์ชนิดที่น่าปรารถนาอย่างแรง เพราะทำให้นามธรรม คือ จิตและเจตสิกโน้มไปยึดอย่างหนักหน่วง

๒. สหชาตาริบัติ อริบตีคือ ธรรมที่เกิดร่วมกัน เพราะสามารถยัง ธรรมซึ่งเกิดร่วมกับตน และนามธรรมอื่นซึ่งไม่สามารถจะเป็นอริบตี (เป็นใหญ่) ได้ ให้น้อมไปตามอำนาจของตน มี ๔ อย่างคือ

- ๒.๑) ฉันทาริบัติ อริบตีคือ ฉันทะเจตสิก ความพอใจที่เกิดขึ้นในใจ
- ๒.๒) วิริยาริบัติ อริบตีคือ วิริยะเจตสิก ความเพียรที่เกิดขึ้นในใจ
- ๒.๓) จิตตาริบัติ อริบตีคือ ความเอาใจใส่จดจ่อ
- ๒.๔) วิมังสาริบัติ อริบตีคือ ปัญญาเจตสิก ปัญญาใคร่ครวญพิจารณา ที่เกิดขึ้นในใจ

อะนันทะระปัจจะโย

ธรรมที่เกิดเป็นลำดับไม่มีระหว่างคั่นเป็นปัจจะโย คือ สามารถยัง จิตตูปบาท (ความเกิดแห่งจิต) อันสมควรกันให้เกิดขึ้นในลำดับของ ตน ได้แก่ นามธรรม คือ จิตและเจตสิกที่เกิดก่อน เป็นปัจจะโย อุดหนุนแก่นามธรรม คือ จิตและเจตสิกที่เกิดทีหลัง ได้แก่ ช่วย อุปการะให้เกิดขึ้นสืบต่อกันไปโดยไม่ว่างเว้น คือไม่มีระหว่างคั่น (เว้นไว้แต่จุดจิตของพระอรหันต์)

สมะนันทะระปัจจะโย

ธรรมที่เกิดเป็นลำดับสืบต่อกันเรื่อยไป ไม่มีธรรมอื่นมาคั่นระหว่าง เลยทีเดียวเป็นปัจจะโย ได้แก่ นามธรรมที่เกิดก่อน เป็นสมนันตรปัจจะโย แก่นามธรรม ที่เกิดภายหลังคล้ายกันกับ อนันตรปัจจะโย

สะหะชาตะปัจจะโย

ธรรมที่เกิดร่วมกันเป็นปัจจะโย คือ ธรรมที่เกิดร่วมกันต่างเป็นปัจจะโย อุดหนุนกันเอง ด้วยอำนาจที่ยังธรรมที่เกิดร่วมกันให้เกิดพร้อมกัน

เพราะเมื่อตนไม่เกิด แม้ธรรมที่เกิดร่วมกันก็ไม่เกิดขึ้นได้ เหมือน
อย่างดวงไฟเกิดพร้อมกับแสงไฟ เมื่อไม่มีดวงไฟ แสงไฟก็มีขึ้นไม่ได้
เช่น นามชั้นที่ ๔ มหาภูตรูป ๔ และปฏิสนธิหทัยวัตถุ เป็นสหชาติปัจจัย
ซึ่งกันและกัน

อัญญะมัญญะปัจจะโย

ธรรมแต่ละอย่างต่างต้องอาศัยกันและกันเป็นปัจจัย คือ ธรรม
ที่เป็นอุปการะโดยอุดหนุนกันและกันให้เกิดขึ้น เหมือนอย่างไม้ ๓ อัน
ต่างพึ่งอาศัยกันจึงตั้งอยู่ได้ ได้แก่ นามชั้นที่ ๔ ช่วยอุดหนุนกันและ
กันเกิดขึ้น มหาภูตรูป ๔ ช่วยอุดหนุนกันและกันเกิดขึ้น ปฏิสนธิ
นามชั้นที่ ๔ และปฏิสนธิหทัยวัตถุช่วยอุดหนุนกันและกันเกิดขึ้น

นิสสะยะปัจจะโย

ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นที่อาศัย มี ๓ ประการ คือ

๑) **สหชาตนิสสยปัจจะโย** ธรรมที่เกิดพร้อมกันเป็นที่อาศัย **โดย
นิสสยาการ** คือ อากาโรที่อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น นามชั้นที่ ๔
เป็นที่อิงอาศัยกันและกัน หรือมหาภูตรูป ๔ เป็นที่อิงอาศัยกัน
และกัน เป็นต้น

๒) **วัตถุปุเรชาตนิสสยปัจจะโย** รูปที่เกิดก่อนเป็นที่อาศัยแก่นาม
ที่เกิดทีหลัง

๓) **วัตถารัมมณปุเรชาตนิสสยปัจจะโย** รูปที่เกิดก่อนเป็นอารมณ์
และเป็นที่อาศัยแก่นามที่เกิดทีหลัง

หมายเหตุ ๒ ประการหลังนี้ เป็นธรรมที่อาศัย**โดยอิฐฐานการ**
คือ เป็นที่ตั้งมั่นแก่นามธรรมที่เกิดหลังๆ เช่น วัตถุ ๖^(๑) มีจักขุ-
ปสาท เป็นที่อาศัยตั้งมั่นแก่จักขุวิญญาณ เป็นต้น อุปมาเหมือน
แผ่นดินซึ่งเป็นที่อาศัยตั้งมั่นของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

^(๑) ดูขยายความท้ายบท หน้า ๒๐๘

อุปนิสสะยะปัจจะโย

ธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความเป็นที่อาศัยที่มีกำลังมากเป็นปัจจัย

เป็นสภาพธรรมซึ่งเป็นที่อาศัยที่มีกำลัง แก่สภาพธรรมอื่นที่เกิดขึ้น อุปนิสสยะปัจจะโยนั้น เป็นสภาพธรรมที่เป็นปัจจัย โดยเป็นที่อาศัยที่มีกำลัง แก่สภาพธรรมที่ไม่ได้เกิดพร้อมกัน **อุปนิสสยะปัจจะโย มี ๓ คือ**

๑) อารัมมณูปนิสสยะปัจจะโย ธรรมเป็นปัจจัยโดยอุปนิสัยที่อาศัยอย่างแรงกล้า ได้แก่ **อารมณฺ์** คือ เมื่อคิดถึงสภาพธรรมใดบ่อย ๆ ก็เป็นที่อาศัยที่มีกำลังโดยความเป็นอารมณฺ์ เช่น ในขณะที่มีความยินดีพึงพอใจในความเห็นผิดเกี่ยวกับข้อปฏิบัติ ซึ่งผู้นั้นเข้าใจว่าเป็นความเห็นถูกต้องก็เป็นปัจจัยให้คิดถึงความพอใจในความเห็นผิดนั้นบ่อย ๆ

๒) อนันตรูปนิสสยะปัจจะโย ธรรมเป็นปัจจัยโดยเป็นอุปนิสัยที่อาศัยอย่างแรงกล้า คือ **ธรรมที่เกิดเป็นลำดับไม่มีระหว่างคั่นเหมือนอย่างอนันตรปัจจะโย** คือ การดับไปของโลภมูลจิต ดวงก่อนเป็นปัจจัยโดยเป็นที่อาศัยที่มีกำลัง ทำให้โลภมูลจิตดวงต่อไปเกิดสืบต่อในชวณวิธิตีเดียวกัน และโลภชวณวิธิตดวงสุดท้ายก็เป็นปัจจัยให้ตทาลัมพณจิตเกิด หรือภวังคจิตเกิด เรียกว่า “อนันตรูปนิสสยะปัจจะโย” ธรรมที่เกิดเป็นลำดับไม่มีระหว่างคั่นนั่นเอง

๓) ปกตูปนิสสยะปัจจะโย ธรรมเป็นที่อาศัยที่มีกำลังแรงกล้า ที่ได้กระทำมาแล้วสะสมไว้ในชีวิตประจำวันจริง ๆ เหตุที่นำมาจนเป็นปกตินิสัยแล้ว ไม่เกี่ยวข้องด้วยอารัมมณปัจจะโย เป็นเหตุที่ตนทำให้เกิดขึ้นเอง เช่น กุศลธรรม อกุศลธรรมต่าง ๆ ก็ดี เป็นเหตุฝ่ายกุศล และอกุศล ที่เนื่องจากการเสวนาของเสพบุคคล และอาหารเป็นต้นของตนก็ดี แต่ละท่านไม่ว่าจะคิด จะพูด จะทำ จะชอบ

จะไม่ชอบสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้น ไม่ใช่เฉพาะชาตินี้ชาติเดียว แต่ต้องเคยคิด เคยพูด เคยทำ เคยชอบ เคยไม่ชอบอย่างนั้น ๆ มาแล้วในอดีต จนกระทั่งเป็นปัจจัยทำให้เกิดคิด พูด หรือทำอย่างนั้น ๆ อีก ไม่ว่าจะด้วยกุศลจิต หรืออกุศลจิตประเภทใด ๆ ก็ตาม ทั้งนี้ก็เพราะโดยการได้เคยสั่งสมการกระทำมาแล้ว

ปุเรชาตปะปัจจะโย

ธรรมที่เกิดก่อนเป็นปัจจัย คือ ธรรมที่เกิดขึ้นก่อนแล้วยังคงมีอยู่ไม่ดับไป ได้แก่ รูปธรรมที่เกิดขึ้นก่อน แล้วยังไม่ดับไปเป็นปัจจัย อุดหนุนนามธรรม คือ จิตและเจตสิกให้เกิดขึ้น เปรียบเหมือนพระอาทิตย์และพระจันทร์เกิดขึ้นก่อนยังไม่ดับไป สัตว์โลกทั้งหลายจึงได้อาศัยเกิดขึ้นเป็นไปอยู่ในโลก

ปัจฉาชาตปะปัจจะโย

ธรรมที่เกิดภายหลังเป็นปัจจัย ได้แก่ นามธรรม คือ จิตและเจตสิกที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจัยอุดหนุนแก่รูปธรรมที่เกิดก่อนให้ตั้งอยู่ได้จนครบอายุ อายุของรูปธรรมเท่ากับอายุของจิต ๑๗ ดวง รูปธรรมที่เกิดก่อนจะตั้งอยู่ได้ตลอด ๑๗ ขณะจิตนี้ ก็เพราะจิต และเจตสิกที่เกิดทีหลังอุปถัมภ์ให้ตั้งอยู่ และให้เจริญ มีอุปมาเหมือนอย่างต้นไม้ที่ปลูกไว้แล้วจะตั้งอยู่ และเจริญขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยน้ำฝนที่ตกลงมาหรือเอาน้ำรดในภายหลัง หรือมีอุปมาเหมือนอย่างลูกนกแร้งที่ยังเล็ก บินไปหาอาหารมิได้ ก็ได้อาศัยเจตนาที่หวังอาหารนั่นเองบำรุงเลี้ยงจนกว่าจะบินออกไปหาอาหารเองได้

อาเสวณะปะปัจจะโย

ธรรมที่ทำหน้าที่เสพอารมณ์บ่อย ๆ เป็นปัจจัย ได้แก่โลกียชวนจิต (อ่านว่า ชะวะนะ) ที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ ชื่อว่าเสพอารมณ์บ่อย ๆ เป็น

ปัจจัยอุดหนุนธรรมที่เป็นเชื้อสายชาติเดียวกันให้เกิดขึ้น เช่น เมื่อ กุศลชวนจิตดวงที่ ๑ เกิดขึ้นก็เป็นปัจจัยอุดหนุนกุศลชวนจิตชนิดเดียวกันให้เกิดขึ้นเป็นดวงที่ ๒ และเป็นปัจจัยอุดหนุนต่อกันไปเรื่อยๆ ดังนี้จนถึงดวงที่ ๗ ซึ่งเป็นตัวเจตนาลงสันนิษฐานให้สำเร็จกิจอย่างหนึ่งๆ เหมือนอย่างบุคคลได้เรียนวิชาอย่างใด อย่างหนึ่งมาแล้ว ย่อมเรียนวิชาอย่างเดียวกันนั้นต่อขึ้นไปได้ง่าย และเร็วขึ้นจนกระทั่งสำเร็จการเรียนวิชาอย่างนั้น

กัมมะปัจจัย

กรรมเป็นปัจจัย กรรม ได้แก่ เจตนาเจตสิกความจงใจเป็นปัจจัยปรุงแต่งจัดแจงจิต เจตสิกธรรมอื่นที่เกิดประกอบในจิต กัมมชรูป คือ รูปที่เกิดแต่กรรม และจิตตชรูป คือ รูปที่เกิดแต่จิตที่เกิดร่วมกัน เป็นสหชาติธรรม (สหภาพธรรมที่เกิดพร้อมกัน) เช่น เมื่อจิตและเจตสิกรับรูปรารมณฺ์ เป็นต้น เกิดโลกจิตขึ้น กรรม คือ เจตนาที่เป็นสหชาติเกิดร่วมอยู่ด้วย ก็เป็นปัจจัยปรุงแต่งจัดแจงโลกจิตนั้นให้เข้ารับรู้รารมณฺ์เต็มที เป็นเหตุให้แสดงอาการของโลภะออกมากาย วาจา ด้วยอำนาจโลภมูลเจตนา อีกอย่างหนึ่งกรรมที่เป็น นานาขณิกะเกิดขึ้นในขณะต่าง ๆ กัน เป็นปัจจัยเพาะพืชพันธุ์ไว้เมื่อกุศลเจตนาและอกุศลเจตนาที่เกิดขึ้นพร้อมกับจิตนั้นดับไปแล้ว กรรม คือ เจตนาที่ยังเพาะพืชพันธุ์ไว้มีอำนาจส่งผลให้ปรากฏขึ้นในภายหลัง

วิปากะปัจจัย

วิปากเป็นปัจจัย วิปาก คือ ธรรมที่เป็นผลของกุศล และอกุศล ได้แก่ วิปากนามขันธ์ ๔ หรือวิปากจิต เจตสิกเป็นปัจจัยอุดหนุนซึ่งกันและกัน และเป็นปัจจัยอุดหนุนปฏิสนธิกัมมชรูป และจิตตชรูป ในเรื่อง

วิบากเป็นปัจจัยอุดหนุนวิบากนี้ มีอุปมาเหมือนอย่าง ขราซึ่งเป็น
วิบากเกิดสืบมาจากชาติ ขราในตอนแรกๆที่ติดมาตั้งแต่เป็นทารก
เป็นปัจจัยอุดหนุนขราในตอนหลังๆ โดยลำดับ

อาหาระปัจจะโย

อาหารเป็นปัจจัย สภาพที่น่าผลมา คือประมวลมาซึ่งผลของตนๆ
ชื่อว่าอาหาร เป็นปัจจัยอุปถัมภ์รูปธรรมและนามธรรมทั้งหลาย
อาหารปัจจัยนี้มี ๔ อย่าง คือ :-

- ๑) กวจิณฑารอาหาร อาหาร คือ คำข้าว ได้แก่โภชาที่อยู่ในอาหาร
ต่างๆ เป็นปัจจัยอุดหนุนรูปกาย (เป็นรูปอาหาร)
- ๒) ผัสสาหาร อาหาร คือ ผัสสะ เป็นปัจจัยอุดหนุนหล่อเลี้ยงให้เกิด
เวทนา ได้แก่ อายตนะภายใน อายตนะภายนอก และวิญญาน
กระทบกันทำให้เกิดเวทนา คือ สุขบ้าง ทุกข์บ้าง อุเบกขาบ้าง
- ๓) มโนสญฺเจตนาหาร อาหาร คือ เจตนาจงใจ เป็นปัจจัยให้เกิด
กรรมมีการกระทำ พุต คิด ให้เป็นไปต่างๆ ทั้งเป็นบุญ และ
เป็นบาป ซึ่งเป็นตัวชักนำมาซึ่งภพก่ออวัฏฏะไม่จบสิ้น
- ๔) วิญญานาหาร อาหาร คือ วิญญาน เป็นปัจจัยอุดหนุนหล่อ
เลี้ยงให้เกิดนามรูป ๓ ข้อหลังนี้ เป็นนามอาหาร เป็นปัจจัยอุดหนุน
นามธรรม คือ จิตและเจตสิกที่ประกอบรวม และยังอุดหนุนจิตตชรูป
และปฏิสนธิกัมมชรูป ซึ่งมีนามอาหาร และจิตเจตสิกนั้นเป็นสมุฏฐาน
(เหตุที่เกิด) อาหารเหล่านี้เป็นปัจจัยอุดหนุนรูปธรรม และนามธรรม
ของสัตว์ทั่วทั้ง ๓๑ ภูมิ เพราะสัตว์ทั้งปวงดำรงอยู่ได้ เพราะอาหาร

อินทริยะปัจจะโย

อินทริย์เป็นปัจจัย คือ สภาพธรรมที่เป็นใหญ่เฉพาะกิจของตน ซึ่ง
ต่างกับอธิปัตติปัจจัย เพราะอธิปัตติปัจจัย คือ สภาพธรรมที่เป็นใหญ่

ในบรรดาสหชาติธรรมที่เกิดร่วมกัน ส่วนสภาพธรรมที่เป็นอินทริย-
ปัจจัยนั้น ได้แก่ สภาพธรรม ๒๐ ประเภท แต่อินทริยมี ๒๒ คือ

๑. จักขุนทริย คือ ตา	๒. โสตินทริย คือ หู
๓. ฆานินทริย คือ จมูก	๔. ชิวหินทริย คือ ลิ้น
๕. กายินทริย คือ กาย	๖. มนินทริย คือ ใจ
๗. อิตถินทริย คือ หูยึ่ง	๘. ปุริลลินทริย คือ ชายา
๙. ชิวิตินทริย คือ ชิวิต	๑๐. สุขินทริย คือ สุขกาย
๑๑. ทุกชินทริย คือ ทุกข์กาย	๑๒. โสมนัสลินทริย คือ โสมนัส
๑๓. โทมนัสลินทริย คือ โทมนัส	๑๔. อุเบกชินทริย คือ อุเบกขา
๑๕. ลัทธินทริย คือ ศรัทธา	๑๖. วิริยินทริย คือ เพียร
๑๗. สตินทริย คือ สติ	๑๘. สมานินทริย คือ สมานี
๑๙. ปัญญินทริย คือ ปัญญา	
๒๐. อนัญญาตัญญูสสามิตินทริย คือ โสดาปัตติมรรค	
๒๑. อัญญินทริย คือ โสดาปัตติผลจนถึงอรหัตตมรรค	
๒๒. อัญญาตาวินทริย คือ อรหัตตผล.	

อินทริยเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นใหญ่ในหน้าที่ของตน ๆ เช่น ตา ทำหน้าที่
เป็นใหญ่ในการเห็นรูป เป็นต้น **ยกเว้น** อิตถิกภาวะ ปุริสภาวะ
(ทั้ง ๒ นี้เป็นอินทริยแต่ไม่เป็นอินทริยปัจจัย) จึงเหลืออินทริย ๒๐
เป็นปัจจัย และเป็นผลแห่งปัจจัยของกันและกัน

ฉานะปัจจะโย

ฉานเป็นปัจจัย ฉาน คือ การเพ่งอารมณ์อย่างแน่วแน่ประกอบด้วย
องค์เป็นปฐม คือ วิตก วิจาร ปีติ เวทนา(สุข) เอกัคคตา เป็นปัจจัย
อุดหนุนนามขันธ์ ๔ และจิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป ที่เกิดพร้อม
กับตนอีกอย่างหนึ่ง ฉานมี ๒ คือ :-

๑. **อารัมมณูปนิชฉาน** คือ การเพ่งอารมณ์ทางสมถภาวนา

๒. ลักขณุปนิชฌาน คือ การเพ่งลักษณะทางวิปัสสนาภาวนา ได้แก่ อารมณ์ปรมาตถ์ คือ รูป นาม และไตรลักษณ์ ฌานทั้งสองต่างก็เป็นปัจจัยอุดหนุนตามอำนาจของตน

มัคคะปัจจะโย

มรรคเป็นปัจจัย ธรรมที่เป็นประดุจหนทาง เพราะเป็นธรรมนำให้มุ่งหน้าไปสู่สุคติ ทุกคติ และนิพพาน องค์มรรค ๙ (เจตสิก ๙) ได้แก่ ปัญญา วิตก สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ วิริยะ สติ เอกัคคตา และทิวฐิติ (ความเห็นผิด) องค์มรรคเหล่านี้ (เว้นทิวฐิติ ข้อที่ ๙) จะเหลือองค์มรรค ๘ ข้อเป็นฝ่ายกุศล (สัมมามรรค) องค์มรรค ๘ คือ วิตก วิริยะ เอกัคคตา ทิวฐิติ เป็นฝ่ายอกุศล (มิจฉามรรค) ส่วนองค์มรรค ๘ ฝ่ายอัพยากฤต จะเป็นปัจจัยอุดหนุนให้ไปสู่สุคติ ทุกคติ และนิพพาน ตามประเภท และอุดหนุนสหชาติธรรมที่เกิดขึ้นพร้อมกันตน ให้ไปสู่อารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับตน และให้ทำกิจตามหน้าที่ของตน ๆ

สัมปะยุตตะปัจจะโย

ธรรมที่สัมปะยุตกันเป็นปัจจัย ธรรมที่ประกอบพร้อมกัน ๔ ประการ คือ เมื่อเวลาเกิดก็เกิดพร้อมกัน ๑ เมื่อเวลาดับก็ดับพร้อมกัน ๑ มีอารมณ์เป็นอันเดียวกัน ๑ และมีที่อาศัยอันเดียวกัน ๑ เรียกสัมปะยุตธรรม ได้แก่ จิตและเจตสิก ธรรม ๒ อย่างนี้เป็นนามธรรมด้วยกัน เป็นปัจจัยและผลของปัจจัยซึ่งกันและกัน แม้จะมีหน้าที่ต่างกัน แต่ก็สัมปะยุตประกอบกันได้สนิท ดังจะยกตัวอย่างนามชั้น ๔ คือ :-

- เวทนาชั้น ๓ ทำหน้าที่ เสวยอารมณ์
- สัญญาชั้น ๓ ทำหน้าที่ จำอารมณ์

- **สังขารขันธ** ทำหน้าที่ ปรุงแต่งอารมณ์
- **วิญญานขันธ** ทำหน้าที่ รู้อารมณ์

แม้นามขันธทั้ง ๔ จะต่างหน้าที่กันแต่ก็สัมพันธ์กันได้สนิท เหมือนอย่างเภสัชจตุมรรุสประกอบด้วยของ ๔ อย่าง คือ น้ำมันเนย ๑ น้ำมันงา ๑ น้ำผึ้ง ๑ น้ำตาล ๑ มีรสเข้ากันสนิทจนไม้อาจจะแยกสลออกจากกันได้

วิปปะยุดตะปัจจะโย

ธรรมที่วิปปะยุดกันเป็นปัจจะโย ธรรมที่ไม่สัมพันธ์กันดังกล่าว ในข้อก่อนเรียกว่า “วิปปะยุดตธรรม” ได้แก่ นามและรูป นามเป็นวิปปะยุดตธรรมของรูป รูปก็เป็นวิปปะยุดตธรรมของนาม เพราะไม่ประกอบด้วยลักษณะของสัมพันธ์ตธรรมครบทุกอย่าง ดังเช่น เมื่อจิตเกิดแม้จิตตชรูปจะเกิดด้วยแต่ก็ขาดลักษณะข้ออื่น ทั้งรูปและนามแม้จะเป็นวิปปะยุดตธรรมของกันแต่ก็เป็นปัจจะโยอุดหนุนกันและกัน เพราะต่างอาศัยกันเป็นไป เหมือนอย่างคน ๒ คน มีเชื้อญาติกันแต่ก็อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน อีกอย่างหนึ่งวิปปะยุดตปัจจะโยนี้เปรียบเหมือนรส ๖ อย่าง คือ หวาน ๑ เปรี้ยว ๑ ฝาด ๑ เค็ม ๑ ขม ๑ เผ็ด ๑ รวมเป็นรสเดียวกันไม่ได้ แต่ก็อาศัยปรุงเป็นแกงอย่างใดอย่างหนึ่งจึงอุดหนุนกันได้

อตถิปัจจะโย

ธรรมที่มีอยู่เป็นปัจจะโย ธรรมที่มีอยู่คือ ธรรมที่ยังปรากฏมีอยู่ในระหว่างอุปปาตะ (ความเกิด) ลีตี (ความตั้งอยู่) ภังคะ (ความดับ) คือ ยังมีอยู่ในระหว่างนั้นยังไม่ดับไป ธรรมที่ชื่อว่า มีอยู่อย่างมีกำลัง กล่าวคือ ที่อยู่ ในลิตติความตั้งอยู่เป็นปัจจะโย อุดหนุนธรรมที่เป็นผลให้ดำรงอยู่ เหมือนอย่างพื้นดินที่มีอยู่อุปถัมภ์ต้นไม้ที่มีอยู่เหมือนกัน

ให้งอกงาม และตั้งอยู่ได้ เช่น นามชั้นที่ ๔ เป็นอรรถปัจจัยกันและกัน มหาภูตรูป ๔ เป็นอรรถปัจจัยกันและกัน นามรูปในขณะปฏิสนธิเป็นอรรถปัจจัยกันและกัน

นัตถิปัจจัยโย

ธรรมที่ไม่มีเป็นปัจจัย ธรรมที่ไม่มีคือ ธรรมที่ดับไปแล้วเป็นปัจจัยอุดหนุนธรรมเช่นเดียวกันให้เกิดขึ้นสืบต่อไปในลำดับ ดังที่ได้กล่าวแล้วในอนันตรปัจจัย เช่น จิตและเจตสิกดวงที่ ๑ ดับไปก็เป็นปัจจัยให้ดวงที่ ๒ เกิดสืบต่อไปในลำดับ ถ้าดวงที่ ๑ ไม่ดับดวงที่ ๒ ก็เกิดขึ้นมิได้ เหมือนอย่างแสงสว่างกับความมืด เมื่อแสงสว่างดับไป ความมืดจึงปรากฏขึ้นได้

วิคะตะปัจจัยโย

ธรรมที่ปราศจากไปเป็นปัจจัย ธรรมที่ปราศจากไป คือ ธรรมที่ถึงความดับ เป็นปัจจัยอุดหนุนธรรมเช่นเดียวกันให้เกิดขึ้นในลำดับ เช่นเดียวกับนัตถิปัจจัย

อะวิคะตะปัจจัยโย

ธรรมที่ไม่ปราศจากไปเป็นปัจจัย ธรรมที่ไม่ปราศจากไป คือ ธรรมที่ยังไม่ถึงความดับ เป็นปัจจัยอุปการะแก่ธรรมผู้รับอุปการะที่ยังมีอยู่ด้วยกัน เช่นเดียวกับอรรถปัจจัย

(จากหน้า ๒๐๐)

(๑) วัตถุ หมายถึง ที่อาศัยเกิดของจิต และเจตสิก มี ๖ คือ

จักขุวัตถุ	องค์ธรรมได้แก่ จักขุปลาท	โสตวัตถุ	อธ.ได้แก่ โสตปลาท
মানวัตถุ	อธ.ได้แก่ মানปลาท	ชีวหาวัตถุ	อธ.ได้แก่ ชิวหาปลาท
กายวัตถุ	อธ.ได้แก่ กายปลาท	หทัยวัตถุ	อธ.ได้แก่ หทัยรูป

ขยายความ

คำว่า “มหาปฏิกฐาน” แปลว่า ปัจจัยมีประการต่างๆ มากมายๆ ในการแสดงปัจจัย ๒๔ นั้น พระพุทธองค์ทรงจำแนกปัจจัยหนึ่งๆ มีธรรมเป็น ๓ หมวด คือ :-

- **ปัจจัยธรรม** หมายความว่า **ธรรมที่เป็นเหตุ** (ปัจจัย มีวจนัตถะว่า ผลธรรมย่อมเกิดขึ้นตั้งอยู่ได้เพราะอาศัยธรรมที่เป็นเหตุนี้ ธรรมที่เป็นเหตุนี้จึงชื่อว่า “ปัจจัย”)
- **ปัจจยุปปันธรรม** หมายความว่า **ธรรมที่เป็นผล** (ปัจจยุปปัน มีวจนัตถะว่า ผลธรรมที่เกิดจากเหตุปัจจัยชื่อว่า “ปัจจยุปปัน”)
- **ปัจจนิกธรรม** หมายความว่า **ธรรมที่ไม่มีผล** คือ ธรรมที่นอกจากผล (ปัจจนิก มีวจนัตถะว่า หมวดธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อปัจจยุปปันธรรมชื่อว่า “ปัจจนิก”)

มหาปฏิกฐาน มีนัยกว้างขวางมีนัยหาที่สุดมิได้ มีอรรถอันสุขุมลึกล้ำ ยิ่งกว่าพระสัทธรรมทั้งปวงอันมีในพระไตรปิฎก นับเป็นปกรณ์ใหญ่ เรียกว่า “มหาปกรณ์” เป็นปกรณ์ที่เมื่อครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้แล้วนั้น ในลำดับวันที่ ๔ ได้พิจารณาพระอภิธรรมที่ทรงบรรลु (โดยตลอด ๓ ลำดับที่ผ่านไปนั้น รัศมีทั้งหลายก็มีได้ชานออกจากพระสรีระ) แต่เมื่อพระองค์ทรงพิจารณา ‘สมันตปฏิกฐาน’ ในปกรณ์ที่ ๗ นี้ รัศมี^(๑)

(๑) รัศมี

ฉัพพรรณรังสี รัศมี ๖ ประการ ที่เปล่งออกจากพระวรกายของพระพุทธเจ้า ได้แก่ ๑) **นิละ** เขียวเหมือนดอกอัญชัน ๒) **ปีตะ** เหลืองเหมือนหาดาลทอง (แรชนิดหนึ่งประกอบด้วยธาตุสารหนู และกำมะถัน มีปรากฏในธรรมชาติ ๒ ชนิด คือ หาดาลแดง และหาดาลกลีบทอง) ๓) **โลหิตะ** แดงเหมือนตะวันอ่อน ๔) **โอทาคะ** ขาวเหมือนแผ่นเงิน ๕) **มัญเชฐ** สีหงสบาท เหมือนดอกเข่ง หรือหงอนไก่ ๖) **ประภัสสร** เลื่อมพรายเหมือนแก้วผลึก

ก็ได้แผ่ชานออกจากพระวรกายส่วนต่าง ๆ ฉัพพรรณรังสีนั้นเปล่งออกไปทุกทิศ ทะลุผืนดินไปจนถึงน้ำ และลมที่รองผืนดินอยู่ทั้งยังแผ่ไปถึงบนอากาศจนถึงเทวโลก และพรหมโลก แผ่กว้างขวางไปปกคลุมถึงโลกธาตุทั้งหลายอันหาที่สุดมิได้ สมแล้วที่เป็นที่ดำเนินไปแห่งพระสัพพัญญุตญาณของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระรัศมีนี้มีโช่สำเร็จด้วยการอธิษฐาน และมีโช่สำเร็จด้วยการภาวนาแต่ประการใด หากแต่สำเร็จมาจากการพิจารณาธรรมอันละเอียด สุขุมลึกซึ้ง และกว้างขวางนั่นเอง

อย่างไรก็ตามคัมภีร์มหาปฏฐานอังกงดงามยั้งนี้ จะเส้อมสูญไปก่อนพระอภิธรรมคัมภีร์อื่น ในปัจจุบันนี้ ถือว่ามีผู้ศึกษาค้นคว้าจำนวนน้อยมาก คงเหลือเพียงการสวดในงานพิธีเพียงไม่กี่หน้ำนั้นเท่านั้น(จากพระไตรปิฎกจำนวน ๖ เล่ม)^(๑) หากพุทธศาสนิกชนไม่ใส่ใจ ไม่รักษาไว้ คือไม่ศึกษาเล่าเรียน แม้พระอภิธรรมทั้งหมดก็จะเส้อมไปเรื่อยๆ ต่อไปถึงพระสูตร พระวินัย และพระพุทธานุสสนาก็จะสิ้นไป ดังนั้น หากท่านผู้อ่านต้องการที่จะรักษาพระพุทธานุสสนาไว้ โดยเฉพาะรักษาพระธรรมให้สืบต่อไป จึงควรรศึกษาแล้วนำไปปฏิบัติ (ใช้ในชีวิตรประจำวัน) พระธรรมอันนำรั้งยั้งนี้ ก็จะต้องคงอยู่ต่อไปไม่เส้อมสูญไปก่อนเวลาอันควร เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไปเป็นอนันตสงส์แก่ตน เมื่อปริยัติธรรมอันถูกต้องคงอยู่ การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องก็จะมีได้ เพื่อผลอันพึงปรารถนา คือ ความพ้นทุกข์

การรักษาพระพุทธานุสสนาที่แท้จริง จึงไม่ใช่เพียงแต่การรักษาประเพณี และการสร้างศาสนวัตถุ แต่เป็นการศึกษาเล่าเรียนพระธรรม และการปฏิบัติธรรมอันสมควรแก่ธรรม.

๑) **มหาปฏิกฐาน** เป็นคัมภีร์ที่ใหญ่มีเนื้อหามาก และสำคัญมาก จึงได้ชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “มหาปกรณ์” แปลว่า ตำราใหญ่ หรือตำราสำคัญมาก และถือกันว่ายากที่สุด กินเนื้อที่ในพระไตรปิฎกทั้งหมด ๖ เล่ม คือ เล่มที่ ๔๐ ถึงเล่มที่ ๔๕ ซึ่งเป็นเล่มสุดท้ายของพระไตรปิฎก ปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า “ถ้าผู้ใดเข้าใจมหาปฏิกฐาน หรือมหาปกรณ์นี้ดีแล้ว ก็เท่ากับเข้าใจอิทธิธรรมปิฎกทั้งหมด”

อทธา หิ ปญญา ว สตํ ปสตุถา
กนฺตา สิริ โภครตา มนุสฺสา
ญาณนฺจ พุทฺธานมตฺถลฺยรूपิ
ปญฺญํ น อจฺเจติ สิริ กทาจิ.

สัตบุรุษสรรเสริญปัญญาแน่แท้
คนทั้งหลายชอบทรัพย์สมบัติ จึงใคร่ได้สิริ (ยศ)
ก็ความรู้ของท่านผู้รู้ทั้งหลาย ชั่งไม่ได้
ทรัพย์จึงเกินกว่าปัญญาไปไม่ได้ ไม่ว่ากาลไหน ๆ

(มโหสถโพธิสุตต) ขุททกนิกาย ชาตก วีสดินิปาต ๒๗/๔๒๘.

พระอิทธิธรรม ๗ คัมภีร์

พระคาถาอัญเชิญเทวดากลับ

เทวดาอุยโยชนคาถา

(หันทะ มะยัง เทเวตาอุยโยชนะนะคาถาโย ภาณามะ เส)

ทุกข์ปปีตตา จะ นิททุกขา ภาะยัปปีตตา จะ นิพภะยา
ไสกัปปีตตา จะ นิสไสกา ไหนตุ สัพเพปิ ปาณินโน

ขอสัตว์ทั้งปวงที่ประสบทุกข์ จงพ้นจากทุกข์ ที่ประสบภัย จงพ้น
จากภัย และที่ประสบโศก จงพ้นจากความโศกเสียได้เถิด

เอตตาวะตา จะ อัมเหติ สัมภะตัง ปุญญะสัมปะทัง
สัพเพ เทวานุโมทนต์ุ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา

และขอเทวดาทั้งปวง จงได้อนุโมทนาซึ่งบุญสมบัติ อันข้าพเจ้า
ทั้งหลายได้สร้างสมไว้แล้วนี้ เพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง

ทานัง ทะทนต์ุ สัทธายะ สีลัง รักขันตุ สัพพะทา
ภาวะนาภีระตา ไหนตุ คัจฉันตุ เทเวตาคะตา

ขอเทวดาทั้งหลาย จงให้ทาน รักษาศีล และบำเพ็ญภาวนาด้วยใจ
ศรัทธาตลอดกาลทุกเมื่อ ทวยเทพทั้งหลายที่มาชุมนุมแล้ว ขอเชิญ
กลับเถิด

สัพเพ พุทธา พะลัปปีตตา ปัจเจกานัญจะ ยัง พะลัง
อะระหันตานัญจะ เตเชนะ รักขัง พันธามิ สัพพะโส

ด้วยเดชแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้ทรงถึงพร้อมด้วยพละธรรม
ด้วยเดชแห่งพละธรรมของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย และด้วย
เดชแห่งพละธรรมของพระอรหันต์ทั้งหลาย ขอให้ข้าพเจ้าจงคุ้มครอง
รักษาความดีไว้ได้โดยประการทั้งปวง เทอญ.

บทกรวดน้ำ

๑. สัพพปัตติทานคาถา

(หันทะ มะยัง สัพพะปัตติทานะคาถาโย ภาณามะ เส)

(เชิญเถิด เราทั้งหลาย กล่าวคาถาแผ่ส่วนบุญให้สรรพสัตว์ส่วนบุญกันเถิด)

บุญญัสสีทานิ กะตัสสะ ยานัญญานิ กะตานิ เม
เตสญฺจะ ภาคิโน โหนตุ สัตตานันตาปปะมาณะกา

สัตว์ทั้งหลายไม่มีที่ลุด ไม่มีประมาณ จงมีส่วนแห่งบุญที่ข้าพเจ้า
ได้ทำในบัดนี้ และแห่งบุญอื่นที่ได้ทำไว้ก่อนแล้ว

เย ปิยา คุณะวันตา จะ มัย्हัง มาตาปิตาทะโย
ทิฏฐฺฐา เม จาปุยะทิฏฐฺฐา วา อัญญเญ มัชฌัตตะเวรีโน

คือ จะเป็นสัตว์เหล่าใด ซึ่งเป็นที่รักใคร่ และมีบุญคุณ เช่นมารดา
บิดาของข้าพเจ้า เป็นต้นกิติ ที่ข้าพเจ้าเห็นแล้วหรือไม่ได้เห็นกิติ
สัตว์เหล่าอื่นที่เป็นกลาง ๆ หรือเป็นคู่เวรกันกิติ

สัตตา ติฏฐันติ โลกัสสมิง เต ภูมมา จะตุโยนิกา
ปัญฺเจกะจะตุโวการา สังสะรันตา ภาวาภาเว

สัตว์ทั้งหลายตั้งอยู่ในโลก อยู่ในภูมิทั้งสาม^(๑) อยู่ในกำเนิดทั้งสี่^(๒)
มีชั้นห้าชั้น มีชั้นเดียว(พรหมชั้นอัสถุญสัตตาเป็นรูปพรหม
ที่ไม่มีนามชั้น ๔) มีชั้นสี่ชั้น(อรุปรหม) กำลังท่องเที่ยวอยู่ใน
ภพน้อย ภพใหญ่ กิติ

ญาตัง เย ปัตติทานัมเม อะนุโมทนต์ุ เต สะยัง
เย จิมัง นัปปะชานันติ เทวา เตสัง นิเวทะยุง

(๑) (๒) ดูขยายความหน้าถัดไป

สัตว์เหล่าใดรู้ส่วนบุญที่ข้าพเจ้าแผ่ให้แล้ว สัตว์เหล่านั้นจงอนุโมทนา
เองเถิด ส่วนสัตว์เหล่าใดยังไม่รู้ส่วนบุญนี้ ขอเทวดาทั้งหลาย
จงบอกสัตว์เหล่านั้นให้รู้

**มะยา ทินนานะ ปุญญานัง อะนุโมทะนะเหตุนา
สัพเพ สัตตา สะทา โหนตุ อะเวรา สุชะซีวิโน
เขมฺปปะทัฏฐจะ ปปีโปนตุ เตสสา สิชณะตัง สุภา.**

เพราะเหตุที่ได้อนุโมทนาส่วนบุญที่ข้าพเจ้าแผ่ให้แล้ว สัตว์ทั้งหลาย
ทั้งปวง จงเป็นผู้ไม่มีเวรอยู่เป็นสุขทุกเมื่อ จงถึงบพอันเกษม กล่าว
คือพระนิพพาน ความปรารถนาที่ดั่งใจของสัตว์เหล่านั้น จงสำเร็จ
เถิด.

ขยายความศัพท์จากหน้า ๒๑๓

(๑) ภูมิทั้งสาม ได้แก่

- ๑) กามาวจรภูมิ ภูมิทั้ง ๑๑ ชั้น ที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม
- ๒) รูปาวจรภูมิ ภูมิของผู้มีจิตระดับฌาน มี ๑๖ ชั้น
- ๓) อรูปาวจรภูมิ ภูมิของผู้มีจิตระดับอรุปรฌาน มี ๔ ชั้น

(ย้อนดูภาพผังภูมิ หน้า ๔๗)

(๒) กำเนิดทั้งสี่ ชนิดของการเกิดมี ๔ เรียก “โยนิ ๔”

- ๑) ชลาพุชะ สัตว์ที่เกิดในครรภ์ ได้แก่ มนุษย์ และสัตว์เดรัจฉานต่าง ๆ
ที่ออกลูกเป็นตัว
- ๒) อัมตะชะ สัตว์ที่เกิดในไข่ ออกมาเป็นไขก่อนจึงค่อยฟักเป็นตัว
- ๓) สังกะชะ สัตว์เกิดในโคล ที่ชื้นแฉะหมักหมม เน่าเปื่อย
- ๔) โอบปาติกะ สัตว์ที่เกิดขึ้นเต็มตัวในทันใด เทวดา สัตว์นรก เปรตบางพวก
(โดยการเกิด, การตายไม่ต้องมีเชื้อ หรือซากปรากฏ)

๒. ปัญจนฐปนคาถา

(หันทะ มะยัง ปัญจนะนะฐปะนะ คาถาโย ภาณามะ เส)
(เชิญเกิด เราทั้งหลายกล่าวคาถาอธิษฐานส่วนบุญกันเกิด)

ยันทานิ เม กะตัง ปุญญัง เตนาเนนุททิสเณะ จะ
ชิปปัง สัจฉิกะเรยยาหัง ธัมเม โลกุตตะเร นะวะ

บุญใดที่ข้าพเจ้าได้ทำในบัดนี้ เพราะบุญนั้นและการอุทิศแผ่
ส่วนบุญนั้น ขอให้ข้าพเจ้าทำให้แจ้งโลกุตตรธรรมเก้าในทันที

สะเจ ตาวะ อะภัพโพหัง สังสาเร ปะนะ สังสะรัง

ข้าพเจ้าเป็นผู้อภัพอยู่ ยังต้องท่องเที่ยวไปในวัฏฏสงสาร

นิยะโต โพรสิตโตวะ สัมพุทเธนะ วิทยาเกโต

นาฏฐาระสะปิ อาภัพพะ - ฐานานิ ปาปุณเณยยะหัง

ขอให้ข้าพเจ้าเป็นเหมือนพรอสิตต์ผู้เที่ยงแท้ ได้รับพยากรณ์
แต่พระพุทธเจ้าแล้ว ไม่ถึงฐานะแห่งความอภัพ ๑๘ ประการ^(๑)

ปัญจะเวรานิ วัชเชยยัง ระเมยยัง สีละรักขะณ

ปัญจะกาเม อะลัคโคหัง วัชเชยยัง กามะปังกะโต

ข้าพเจ้าพึงเว้นจากเวรทั้งห้า พึงยินดีในการรักษาศีล ไม่เกาะเกี่ยว
ในกามคุณทั้งห้า พึงเว้นจากเปือกตมกล่าวคือ กาม

ทุททิสฺฐิยา นะ ยุชเชยยัง สังยุชเชยยัง สุกุทิสฺฐิยา

ปาเป มิตเต นะ เสเวยยัง เสเวยยัง ปันตีเต สะทา

ขอให้ข้าพเจ้าไม่พึงประกอบด้วยทิวี่ชั่ว พึงประกอบด้วยทิวี่ที่ดีงาม
ไม่พึงคบมิตรชั่ว พึงคบแต่บัณฑิตทุกเมื่อ

^(๑)ดูขยายความท้ายบท หน้า ๒๑๘

สัทธาสะติ หิโรตตปปา -
อปปะสัยโหวะ สัตตฺตฺหิ

ตาปักขันติคุณากะโร
เหยยยัง อะมันทะมุยะโก

ขอให้ข้าพเจ้าเป็นบ่อที่เกิดแห่งคุณ คือ ศรัทธา สติ หิริ โอดตปปะ
ความเพียร และขันติ พึงเป็นผู้ที่ศัตรูครอบงำไม่ได้ ไม่เป็นคนเขลา
คนหลงงมงาย

สัพพายาปายุปาเยสุ

เฉโก อัมมัตถะโกวิโท

ญะเย วัตตัตตวะสัชชัง เม

ญานัง อะฆะวะ มาลุตฺ

ขอให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ฉลาดในอุบายแห่งความเลื่อม และความเจริญ
เป็นผู้เฉียบแหลมในอรรถและธรรม ขอให้ญาณของข้าพเจ้าเป็นไป
ไม่ข้องขัดในธรรมที่ควรรู้ ดุลลมพัดไปในอากาศฉะนั้น

ยา กาจิ กุสะลา มุยาสา

สุขะนะ สีชณะตัง สะทา

เอวัง วุตตา คุณา สัพเพ

โหนตุ มัยหัง ภาเว ภาเว

ความปรารถนาใด ๆ ของข้าพเจ้าที่เป็นกุศล ขอให้สำเร็จได้โดยง่าย
ทุกเมื่อ คุณที่ข้าพเจ้ากล่าวมาแล้วทั้งปวงนี้ จงมีแก่ข้าพเจ้าทุก ๆ ภา

ยะทา อุปปัชชะติ โลเก

สัมพุทโธ โมกขะเทสะโก

ตะทา มุตโต กุกัมเมหิ

สัทโธกาโส ภาเวยยะหัง

เมื่อใด พระสัมพุทธเจ้าผู้แสดงธรรมเครื่องพ้นทุกข์เกิดขึ้นแล้วในโลก
เมื่อนั้นขอให้ข้าพเจ้าพ้นจากกรรมอันชั่วช้าทั้งหลาย เป็นผู้ได้ออกาส
แห่งการบรรลุธรรม

มะนุสสัตตัญจะ ลิงคัญจะ

ปีพัชชัญจุปะสัมปะทัง

ละภิตฺวา เปสะโล สีลี

ธาเรยยัง สัตตฺตฺถานะนัง

ขอให้ข้าพเจ้าพึงได้ความเป็นมนุษย์ ได้เพศบริสุทธิ์ ได้บรรพชา
อุปสมบทแล้ว เป็นคนรักศีลมีศีล ทรงไว้ซึ่งพระศาสนาของพระศาสนา

สุขาปะฏิปะโท ขิปปา - ภิญญเณ สัจฉิกะเรยยะหัง
อะระหัตตัมพะลัง อัคคัง วิชชาทิกุณะลังกะตัง

ขอให้เป็นผู้มีการปฏิบัติโดยสะดวก ตรัสรู้ได้พลัน กระทบใจแจ้ง
ซึ่งอรหัตตผลอันเลิศ อันประกอบด้วยธรรมะ มีวิชา เป็นต้น

ยะทิ นุปปัชชะติ พุทโธ กัมมัง ปะริปุรัญจะ เม
เอวัง สันเต ละเภยยาหัง ปัจเจกะโพธิมุตตะมันติ.

ถ้าหากพระพุทธเจ้าไม่บังเกิดขึ้น แต่กุศลกรรมของข้าพเจ้า
เต็มเปี่ยมแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น ขอให้ข้าพเจ้าพึงได้ญาณ
เป็นเครื่องรู้เฉพาะตน อันสูงสุดเทอญ.

ขยายความคัพที่จากหน้า ๒๑๕

๑)ไม่ถึงฐานะแห่งความอภัพ ๑๘ ประการ

อภัพพฐาน

เป็นอานิสงส์แห่งการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญไว้ในคัมภีร์ อรรถกถา ขุททกนิกาย สุตตนิบาต ชัคควิสาณสูตร ว่า :-

พระโพธิสัตว์บริบูรณ์พร้อมด้วยธรรมลโมธาน ๘ ประการ เห็นปาน ฉะนี้แล้วพระองค์จะไม่ไปสู่ “อภัพพฐาน” คือ ฐานะที่ไม่ควรมี ๑๘ ประการ ได้แก่ :-

- ๑) ไม่เป็นคนตาบอดแต่กำเนิด ๒) ไม่เป็นคนหูหนวกแต่กำเนิด ๓) ไม่ไปเกิดในชนชาติ “มิลักขะ” ชนชาติที่มีจิตโหดร้าย ๔) ไม่เกิดในครรภ์ของนางทาสี ๕) ไม่เป็นคนนิยมฉิมฉาภิภูลี (ความเห็นผิดที่ดั่ง) ๖) ไม่เป็นคนกลับเพศ (ชายกลับกลายเป็นหญิง) ๗) ไม่ทำอนันตริยกรรม ๘ อย่าง ๘) ไม่เป็นคนโรคเรื้อน ๙) อัดภาพสุดท้ายไม่กำเนิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ๑๐) ไม่มีอัดภาพใหญ่กว่าช้าง หรือเล็กกว่านกกระจาบ ๑๑) ไม่เกิดเป็นเปรตในจำพวกขุปปีปาสิกเปรต กับ นิชฌามัตถกเปรต ๑๒) ไม่เกิดในจำพวกกาลกัญชีกาสूरทั้งหลาย ๑๓) ไม่เกิดในอเวฬิมหานรก [นรกขุมสุดท้าย (ดูผังหน้า ๒๕๔)] ๑๔) ไม่เกิดในโลกกัณตนรก ๑๕) ไม่เกิดในอสังขญิกภ [ในรูปาวจรภูมิ (ดูผังภูมิหน้า ๔๘)] ๑๖) ไม่เกิดในสุทธาวาสภูมิ ๑๗) ไม่เกิดในอันติมภพ (ยังไม่ใช่เป็นภพสุดท้าย) ๑๘) ไม่ก้าวไปสู่ (เกิด) จักรวาลอื่น.

ปัจฉิมคาถา

โหตุ สัพพัง สุมังคะลัง ขอศุภมงคลทั้งสิ้นจงมี
 รักขันตุ สัพพะเทวะตา ขอเทพดาทั้งปวงจงรักษา
 สัพพะพุทธานุภาเวนะ ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหมด
 โสตถิ โหนตุ นิรันตะรัง
 ขอความสวัสดิ์ทั้งหลาย จงมีเสมอไม่มีระหว่างกัน

โหตุ สัพพัง สุมังคะลัง ขอศุภมงคลทั้งสิ้นจงมี
 รักขันตุ สัพพะเทวะตา ขอเทพดาทั้งปวงจงรักษา
 สัพพะธัมมานุภาเวนะ ด้วยอานุภาพแห่งพระธรรมทั้งหมด
 โสตถิ โหนตุ นิรันตะรัง
 ขอความสวัสดิ์ทั้งหลาย จงมีเสมอไม่มีระหว่างกัน

โหตุ สัพพัง สุมังคะลัง ขอศุภมงคลทั้งสิ้นจงมี
 รักขันตุ สัพพะเทวะตา ขอเทพดาทั้งปวงจงรักษา
 สัพพะสังฆานุภาเวนะ ด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ทั้งหมด
 โสตถิ โหนตุ นิรันตะรัง.
 ขอความสวัสดิ์ทั้งหลาย จงมีเสมอไม่มีระหว่างกัน

คำอธิษฐานจิต

ข้าพเจ้าขออาราธนา บารมีขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอริยสาวกทุกพระองค์ มารดาบิดาครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน โปรดมาสถิตอยู่เหนือเกล้าของข้าพเจ้า เพื่อให้คำอธิษฐานของข้าพเจ้า มีผลปรากฏจริงทุกประการเทอญ

ด้วยบุญกุศลใด ที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาแล้วในอดีตชาติก็ดี ในปัจจุบันชาติก็ดี และที่จะบำเพ็ญต่อไปในกาลภายหน้าก็ดี ขอให้ข้าพเจ้า...

- มีปัญญาได้ดวงตาเห็นธรรมอันเป็นเครื่องหลุดพ้น ไม่เป็นผู้ประมาทขาดสติ
- เป็นผู้มัลลมาทิกุสิ ไม่พึงประกอบด้วยมิจฉาทิกุสิ
- ให้เป็นผู้มีกัลยาณมิตร ไม่พึงคบมิตรชั่ว
- ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีอริยทรัพย์ คือ ศรัทธา ศีล ทิธี โอตตปปะ สุตตะ จาคะ ปัญญา เป็นผู้มีความเพียร และมีขันติ พึงเป็นผู้ที่ศัตรูครอบงำไม่ได้ ไม่เป็นคนเขลา คนหลงงมงาย
- ตราบใดที่ยังท่องเที่ยวอยู่ในวัฏฏะ ขอให้เป็นผู้กำเนิดด้วยไตรเหตุ (อโลภะ อโทสะ อโมหะ) ขออย่าได้ประมาทพลาดพลั้งลงอบายภูมิ และขอให้ได้เกิดในดินแดนที่ศาสนาพุทธเจริญรุ่งเรือง ได้เกิดอยู่ในตระกูลสัมมาทิกุสิ ที่มีความยินดีในทาน ศีล ภาวนา
- ความปรารถนาใดๆที่เป็นกุศล ขอให้สำเร็จได้โดยง่ายทุกเมื่อ หากมีอกุศลใดเกิดขึ้นในจิต ขอให้ระลึกรู้ได้เท่าทัน และระงับเสียซึ่งอกุศลนั้น

ขอให้ข้าพเจ้าจงมีส่วนแห่งบุญนั้นลงทุกประการ ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนกุศลนั้นให้แก่ มารดา บิดา ญาติกา ครูบาอาจารย์ ผู้มีพระคุณทุกท่าน

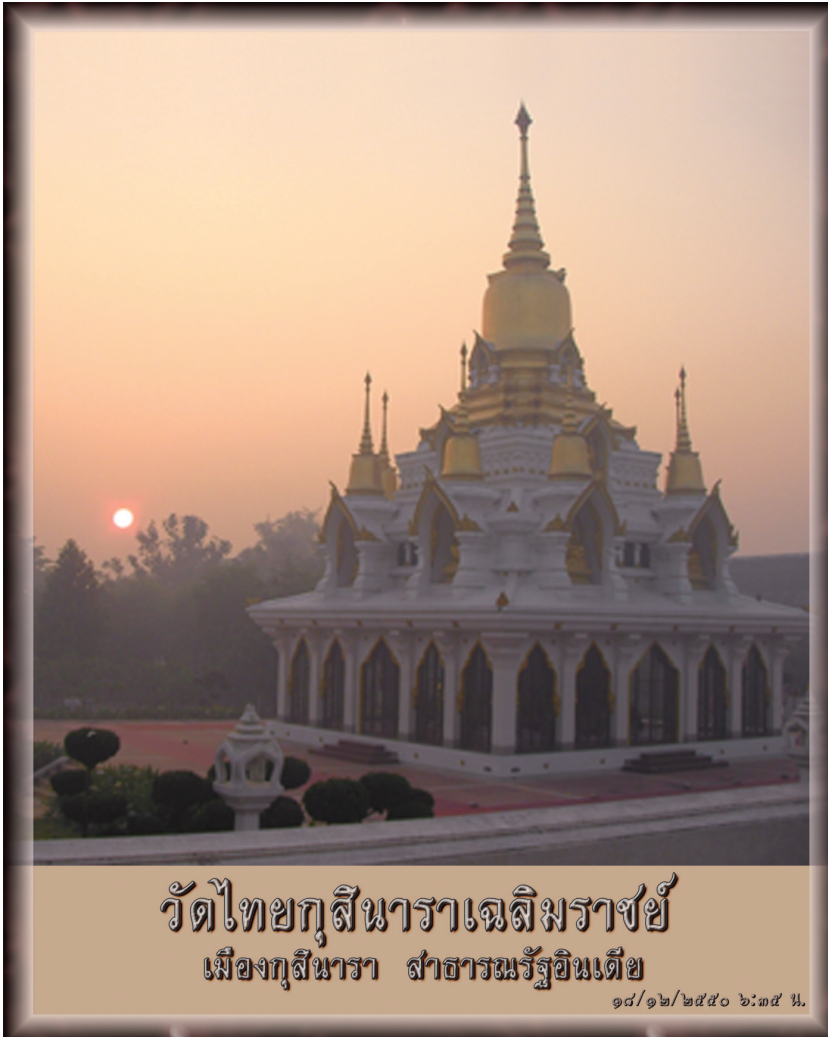
เจ้ากรรมนายเวร หรือผู้ที่เคยเกี่ยวเนื่องกันมาในทุกภพทุกชาติ ตลอดถึงพระอินทร์ พระพรหม พระยม(พญายม) พระกาฬ นายนิริยบาล พระภูมิเจ้าที่ คนธรรพ์ นาคา แม่พระธรณี แม่พระคงคา แม่พระเพลิง แม่พระพาย แม่โพสพ ทำวตุโลกบาลทั้งสี่ ศิริพุทธอำมาตย์ ตั้งแต่ชั้นจาตุมาหาราชิกา จนถึงภวคคพรหม และสรรพชีวิตสรรพจิตวิญญาณทั้งหลาย โปรดจงได้อนุโมทนารับเอาส่วนกุศลนั้นด้วยเทอญ

และบุญใดที่ท่านทั้งหลายได้บำเพ็ญมาแล้ว ข้าพเจ้าขอร่วมอนุโมทนาด้วย ส่วนกรรมอันใดที่ข้าพเจ้าได้เคยล่วงเกินท่านทั้งหลายไว้ จะด้วยกายกรรม วลีกรรม มโนกรรม ตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบันชาติไม่ว่าจะอยู่ในภพภูมิใดก็ตาม ขอให้ท่านได้โปรดอโหสิกรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด และหากกรรมอันใดที่ท่านทั้งหลาย ได้เคยกระทำการล่วงเกินต่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็ขออโหสิกรรมไว้ ณ ที่นี้.

ขอสรรพสัตว์ทั่วทั้งโลกสาม
ญาติ มิตร ชนผู้(วางตัว)เป็นกลาง
และคนปองร้าย ทั้งหมดนั้น
จงปราศจากโรคร้าย
หายเศร้าโศกทุกเมื่อ ได้รับความสุขทั้งมวล
มีใจยินดีปรีดาเถิด
(เตลภฏาหคาถา ข้อ ๘๕)

ปกิณฑกธรรม

วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์
เมืองกุสินารา สาธารณรัฐอินเดีย

๑๘/๑๒/๒๕๕๐ ๖:๓๕ น.

ประวัติความเป็นมา วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์

วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ ตั้งอยู่ที่เมืองกุสินารา รัฐอุตตรประเทศ สาธารณรัฐอินเดีย เริ่มการก่อสร้าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ภายใต้ดำริของ พระสุเมธาธิบดี อดีตอธิบดีสงฆ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ โดยมี พระราชรัตนรังษี (ประธานสงฆ์วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์) เป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง ด้วยแรงศรัทธาของคณะสงฆ์ ไทย คณะพุทธบริษัทชาวไทย และชาวพุทธในประเทศ อินเดีย พร้อมใจกันสร้างขึ้น ณ เมืองกุสินารา อันเป็น สังเวชนียสถาน ที่ดับขันธปรินิพพาน ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อเป็นการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา คินสู่มาตุภูมิ น้อมถวายเป็นพุทธบูชา และเฉลิม พระเกียรติถวายเป็นพระราชกุศล แต่องค์พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในวโรกาส ฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี และเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๗๒ พรรษา

ในพิธีสมโภชวัดไทยกุสินารามหาวิหาร ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๒ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ทรงมีพระเมตตาเสด็จเป็นองค์ประธาน.

โนโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

ขอนอบน้อมแด่องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

พระพุทธองค์ ทรงประทานของขวัญวันแต่งงาน

ในสมัยพุทธกาล พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ ณ วัดพระเชตุวัน ในกรุงสาวัตถี มารดาของกุมาริกาผู้หนึ่งได้จัดงานอวาหมงคล คือ งานมงคลสมรสในเรือนแห่งตน ในวันมงคลได้นิมนต์องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยหมู่ภิกษุสงฆ์ พระศาสดาอันหมู่แห่งภิกษุแวดล้อม ได้เสด็จไปในที่แห่งนั้น ประทับนั่งแล้ว หญิงผู้ที่เป็นเจ้าสาวในงานสมรสนั้นกระทำการบำรุงภิกษุ โดย กิจแห่งการกรองน้ำเป็นต้น เพื่อหมู่แห่งภิกษุทั้งหลาย นางก็ได้ เทียวไป ๆ มา ๆ บำรุงภิกษุอยู่ในที่แห่งนั้น

ฝ่ายเจ้าบ่าว ผู้เป็นว่าที่สามีของนางได้ยืนแลดูนางอยู่แล้ว เมื่อเขาแลดูอยู่นั้นเอง ด้วยอำนาจแห่งราคะ คือกิเลสภายในย่อม ฟุ้งซ่าน เขาถูกความหลงเข้าครอบงำ ย่อมกระทำให้ถึงความไม่รู้ตัว จึงไม่เข้าไปบำรุงพระบรมศาสดา ไม่บำรุงพระมหาเถระทั้ง ๘๐ ที่ ตามเสด็จ คงได้แต่กระทำจิตคิดอยู่ว่า “เราก็จักเหยียดมือออกจับหญิง ผู้ที่เป็นเจ้าสาวนั้น ”

พระศาสดาทรงเล็งเห็นอัชฌาสัย ทรงกระทำอิทธิฤทธิ์ ปิดบัง โดยอาการกระทำไม่ให้หนุ่มผู้เป็นบวฺรุษ ได้เห็นสตรีในที่แห่งนั้น ก็ในกาลนั้นเมื่อบวฺรุษหนุ่มแลไป ก็ไม่เห็นหญิงอันเป็นสตรีผู้เป็น ที่รักนั้นแล้ว จึงได้แลเห็นพระบรมศาสดาในที่ ๆ เขายืนอยู่นั้นเอง ขณะนั้นองค์พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสกับบวฺรุษที่ยืนอยู่ในที่นั้นว่า “ ณะกุมาร ก็ชื่อว่า ไฟ ประดุจเช่นตั้งไฟราคะนั้น ย่อมไม่มี ,

ชื่อว่าโทษ ประดุจดั่งเช่นกับโทษ คือโทสะ ย่อมไม่มี, ชื่อว่า
ทุกข์ ประดุจเช่นกันกับทุกข์ เพราะการบริหารชั้นนี้ ย่อมไม่มี

แม้สุข ที่จะประดุจดั่งเช่น นิพพานสุข ย่อมไม่มีเหมือนกัน”
ดังนี้แล้ว

พระองค์ทรงตรัสพระคาถาเป็นพระพุทธรวจนัตถะดังนี้ว่า

“นตฺถิ ราคสโม อคฺคิ นตฺถิ โทสสโม กลิ
นตฺถิ ขนฺธาทิสา ทุกฺขา นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ.”

“ไฟเสมอด้วยราคะ ย่อมไม่มี, โทษเสมอด้วยโทสะ ย่อมไม่มี,
ทุกข์ทั้งหลายเสมอด้วยชั้นนี้ ย่อมไม่มี, สุขอื่นจากความสงบ ย่อมไม่มี.”

(ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท สุวรรณค ๔๒/๒๕/๓๗๑)

ในบทแห่งพระคาถาที่พระองค์ตรัสแสดงไว้ว่า ชื่อว่าไฟอื่น
เสมอด้วยราคะ และโทษะนั้น ย่อมไม่มี ซึ่งความสามารถแห่ง
การปรากฏโดยความเร่าร้อนนี้ โดยอาการที่ไม่แสดงควัน อัน
ปราศจากเปลวหรือถ่าน ย่อมลุกแต่ในภายในเท่านั้น ก็จักปรากฏ
โดยความพินาศแห่งผู้ถูกเผา คือจิตนั่นเอง

แม้โทษอื่นอันใด จะเสมอด้วยโทษ คือโทษะนั้น ย่อมไม่มี
เพราะอกุศลกรรม คือปาณาติบาตเป็นต้น ที่เป็นกายทุจริตกรรม
ก็ล้วนแต่มีโทษเป็นมูลราก ปรากฏโดยอาการทำร้าย ทำลาย
และเบียดเบียน สร้างความพินาศทั้งผู้ที่เป็นเจ้าของ และผู้อื่น
รอบข้างที่ต้องอาศัยฤทธิ์ที่เกิดจากโทษะนั้น ๆ ทำความมอดไหม้
เสียหายทั้งในอัตภาพนี้ และในอัตภาพหน้า

ชื่อว่า เปลวไฟ ที่เป็นความร้อนนั้น อันลุกโชนไปด้วยกองฟืน กองถ่าน หรือด้วยกองน้ำมัน ทำบุคคลเมื่อต้องเข้าถึงภัยแล้ว ก็ถึงที่สุดด้วยความร้อน ก็มีความตายเป็นที่สิ้นสุดในอภัพเดียว แต่ความตายอันเป็นความมอดไหม้โดยอาศัยโทษที่เกิดจากโทษะนั้น พึงทำลัศตว์ทั้งหลายให้ไหม้ในอภัพอื่นที่นับประมาณมิได้ อันได้แก่โทษในทุกคติ วินิบาต นรก นั่นเอง

พระคาถาที่พระองค์ตรัสแสดงไว้ว่า ชื่อว่าทุกข์อื่นเสมอด้วยชั้นทั้งหลาย ย่อมไม่มี ก็ชั้น ๕ ทั้งหลายนั้นแหละชื่อว่าเป็นตัวทุกข์ บุคคลพึงยังอภัพให้อยู่ได้ ก็ด้วยการบริหารชั้นดังนั้น ชื่อว่าทุกข์อย่างอื่นที่นอกจากชั้นทั้งหลาย ที่บุคคลพึงบริหารอยู่นั้น ย่อมไม่มี

พระพุทธองค์ตรัสแสดงว่า แม้สุขอื่นที่ยิ่งกว่าพระนิพพาน ย่อมไม่มีนั้น การเสวยความสุขจำแนกแล้วได้ ๒ ทาง คือ **กายิกสุข** ได้แก่ ความสุขทางกาย และ **เจตสิกสุข** ได้แก่ ความสุขทางใจ เมื่อความสุขทางกาย กับความสุขใจ ซึ่ง ความสุขทั้งสองนี้ยังไม่พ้นไปจากกองแห่งชั้น แต่พระนิพพานเป็นธรรมที่พ้นไปจากสังขตธรรม เป็นสันติสุขไม่มีสุขอื่นใดยิ่งกว่า

พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมโดยวาระแห่งฤทธิ กระทำให้บุรุษผู้เป็นเจ้าบ่าว มิให้แลเห็นซึ่งนางกุมาริกาได้ เพื่อจะได้ให้มีจิตใส่ใจในการฟังธรรม สามารถที่จะน้อมใจไปตามกระแสแห่งพระธรรมเหล่านั้นได้ ซึ่งในขณะที่ฝ่ายบุรุษกำลังสดับกระแสแห่งพระธรรม ฝ่ายสตรี คือนางกุมาริกาผู้เป็นว่าที่เจ้าสาว ก็กำลังสดับพระธรรมพร้อมกันไปด้วย ก็เขาเหล่านั้นต่างฝ่ายต่างมิได้เห็นซึ่งกันและกัน ด้วยอำนาจแห่งอิทธิฤทธิที่พระพุทธองค์

ทรงบันดาล ต่างก็น้อมใจพิจารณาเนื้อความไปตามกระแสแห่งพระธรรม ในกาลที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงจบการแสดงพระธรรมเทศนานั้น เขาทั้งสองก็บรรลุเป็นพระอรหันต์บุคคล ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล

พระพุทธองค์ทรงคลายอิทธิฤทธิ์ ทรงกระทำอาการให้ทั้งคู่ได้เห็นซึ่งกันและกันตามปกติ **พระพุทธองค์ทรงประทานของขวัญในวันแต่งงาน ที่มีค่าอันสูงสุดแห่งสัมโมทนียกถาคือ การแสดงพระธรรมเทศนา**

พระองค์ทรงประทานอมฤตธรรมอันสูงสุด ให้กับคู่บ่าวสาวได้ดื่มกิน ได้แก่ พระนิพพาน ทรงประทานสมบัติอันสูงสุด อันมิใช่สมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ มิใช่ทองคำ แก้วมุกดา แก้วประพาฬ แก้วอินทนิล หรือแก้วมณี แต่เป็นโลกุตตรสมบัติ ให้แก่คู่อาวาทมวงคลทั้งสองได้เสีย ดังนี้.

พระพุทธองค์ ทรงโปรดหญิงสวยด้วยเรื่องปฏิภูล

องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดง วิชยสูตร ซึ่งในพระสูตรนี้มีการอุปติขึ้นด้วยเหตุ ๒ สถาน เหตุประการแรกกล่าวถึงสตรีที่มีชื่อว่า “ นันทา ” ซึ่งมีอยู่ ๓ นาง คือ

- ๑) นันทา ผู้เป็นน้องสาวของพระอานนทเถระ
- ๒) อภिरุปนันทา พระธิดาของพระเจ้าเขมกะคากยะ
- ๓) นันทา ผู้ชนบทกัลยาณี อดีตคู่หมั้นของพระนันทเถระ

ก็ในครั้งที่องค์พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์ โดยลำดับ ภายหลังที่พระพุทธองค์ทรงประทานพุทธานุญาตการบรรพชาสำหรับสตรีทั้งหลายนั้นแล้ว มีนางนันทา เป็นต้น ก็โดยสมัยนั้นแล องค์พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ กรุงสาวัตถี นางอภिरุปนันทา ผู้มีรูปสวยงามยิ่งนัก น่าดู น่าเลื่อมใส ด้วยเหตุนี้ นันทาจึงตั้งชื่อนางว่า **อภिरุปนันทา**

ฝ่ายนางนันทาผู้ชนบทกัลยาณี ก็ไม่เห็นสตรีที่มีรูปสวยเสมอกับตน นางทั้งสองนั้นเป็นผู้เฒ่าแล้วในรูป คิดว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงดีเตียน ทรงครหารูป ทรงแสดงโทษในรูป โดยอเนกปริยาย จึงไม่ไปสู่ที่บารุงพระผู้มีพระภาคเจ้า ทั้งไม่ปรารถนาเพื่อที่จะได้เห็นพระองค์อีกด้วย

หากมีคำถามว่า นางเหล่านั้นไม่เลื่อมใสอย่างนี้ เพราะเหตุไรจึงบรรพชาเล่า? ตอบว่า: ลัจจกุมารผู้เป็นสามีของนางอภिरุปนันทา ได้ทำกาละ คือเสียชีวิตโดยปกติในวันหนึ่งนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ มารดาและบิดาของนาง จึงให้นางอภिरุปนันทาผู้ไม่ประสงค์จะบรรพชา ออกบรรพชา

แม่นางนันทาผู้ชนบทกัลยาณี เมื่อท่านพระนันทะบรรลุนิพพานแล้ว นางก็หมัดหวังว่า ท่านจักกลับมาเป็นสามีของเรา พระนางมหาปชาบดีพระมารดา และพระญาติอื่น ๆ ต่างก็บรพชาแล้ว นางเองเมื่อเว้นจากพระญาติทั้งหลายแล้ว ก็ไม่ได้รับความลำราญใจ ในเพศฆราวาสอันเป็นทุกข์ จึงออกบรพชา หาบรพชาด้วยศรัทธาไม่

ลำดับนั้น องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงรู้ความแก่รอบแห่งญาณของนางทั้งสอง จึงตรัสสั่งพระนางมหาปชาบดีว่า ภิกษุณีแม่ทั้งหมัดจงมารับโอวาทตามลำดับ นางทั้งสองนั้น เมื่อถึงวาระของตน ก็ส่งให้ภิกษุณีอื่นไปแทน แต่นั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า เมื่อถึงวาระของตนเท่านั้นพึงมา ไม่พึงส่งภิกษุณีอื่นไปแทน วันหนึ่งถึงวาระของนางอิรูปันันทาจะได้ไปรับโอวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า ในวาระนั้นเองพระองค์ทรงยังนางให้สลัดใจด้วยรูปที่ทรงเนรมิต^(๑) ด้วยฤทธิ์ พร้อมด้วยคาถาในธรรมบทที่ว่า “ กระทำสรีระให้เป็นนครแห่งกระดูกทั้งหลาย ” และด้วยเถรีคาถาว่า

**“ ดูก่อนนันทา เธอจงดูร่างกายอันอาดูร ไม่สะอาด
เน่าเปื่อย อันกระดูกยกขึ้น ไหลเข้า ไหลออก
ที่พวกคนพาลปรารถนายิ่งนัก**

**เธอจงเจริญอุสฺสณินิมิต และจงละมานานุสัยเสียต่อ
แต่นั้น เพราะละมานานุสัยเสียได้ เธอจักเป็นผู้สงบ
ระงับ เที้ยวไป.”** ดังนี้

เมื่อจบพระธรรมเทศนาแล้ว นางอิรูปันันทาได้ตั้งอยู่ในพระอรหัตตผลโดยลำดับ

^(๑)รูปที่ทรงเนรมิต รายละเอียดดูที่หน้า ๒๓๒ - ๒๓๓

ต่อมาวันหนึ่งในเวลาเช้าตรู่ ชาวกรุงสาวัตถิได้กระทำการกิจ เพื่อการถวายภัตตาหารแล้ว ก็สมาทานอุโบสถ นุ่งดี ห่มดี ถือ วัตถุต่าง ๆ มีของหอมและดอกไม้เป็นต้น ไปสู่พระเชตะวันเพื่อ ประโยชน์แก่การฟังธรรม เมื่อจบการฟังพระธรรมกถาแล้ว ถวาย บังคมพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วเข้าไปสู่พระนคร แม้พระภิกษุณีสงฆ์ ฟังธรรมกถาแล้ว ก็ไปสู่สำนักของนางภิกษุณี มนุษย์และภิกษุณี ทั้งหลายในกรุงสาวัตถินั้น ต่างก็สรรเสริญพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วย ประการต่าง ๆ กันว่า

ก็ในโลกสันนิวาสนี้ มีประมาณ ๔ อย่างแห่งการเลื่อมใส อันกล่าวคือ บุคคลผู้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ชื่อว่าไม่ เลื่อมใส นั้น ย่อมไม่มี จริงอยู่คนทั้งหลาย...

ผู้ถือรูปเป็นประมาณ เห็นพระรูปของพระผู้มีพระภาคเจ้า **ขจิตด้วยลักษณะ^(๑) วิจิตรด้วยอนุพยัญชนะ** มีพระเกตุมาลา รุ่งเรือง มีพระรัศมีวาหนหนึ่งเปล่งออก ดุจอลังการอันมีประโยชน์ที่งามพร้อม ซึ่งเกิดขึ้นประดับโลก ฉะนั้น ผู้ นั้นย่อมเลื่อมใส

ผู้ถือเสียงมีประมาณ ฟังเสียงกิตติศัพท์ในชาติกหลายร้อย **ประกอบด้วยองค์แปด^(๒)** ทรงเปล่งออกอย่างอ่อนหวาน ดุจเสียง นกการเวก แจ่มใสประดุจเสียงแห่งหมู่พรหม ผู้ นั้นย่อมเลื่อมใส

^(๑) **ขจิตด้วยลักษณะ** สิ่งที่ปรากฏด้วยนามขันธ์เป็นผู้ปรุงแต่งขึ้น อันเป็น เหตุให้อนุพยัญชนะ ๘๐ งตงาม (ย่อนอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมหน้าที ๑๕๐)

^(๒) **พระสุรเสียงของพระพุทธองค์** ประกอบด้วยองค์ ๘ คือ
๑. วิสุสฎฺโง (สละสลวย) ๒. วิญญะโย (รู้ได้ชัดเจน) ๓. มนุชฺ (ไพเราะจับใจ)
๔. สวณฺโง (ฟังง่าย) ๕. วินุทฺ (กลมกล่อม) ๖. อวิสารี (ชัดเจนไม่พร่า)
๗. คมภีโร (พระสุรเสียงลึก) ๘. นินฺนาที (มีกังวาน)

ฝ่ายผู้ถือความเคঁร้ำหมองเป็นประมาณ เห็นความเคঁร้ำหมองด้วยจิวร เป็นต้น หรือความเคঁร้ำหมองด้วยการบำเพ็ญทุกรกิริยา ย่อมเลื่อมใส

ผู้ถือธรรมเป็นประมาณ พิจารณาชั้นธ้อย่างใดอย่างหนึ่ง ในบรรดาชั้นธทั้งหลาย มีศีลชั้นธ เป็นต้น ก็ย่อมเลื่อมใส

เพราะฉะนั้น ชนทั้งหลายย่อมกล่าวสรรเสริญพระผู้มีพระภาคในที่ทั้งปวง

ฝ่ายนางนันทาผู้ชนบทกัลยาณี แม้เมื่อมาถึงสำนักของภิกษุณีแล้ว ได้ฟังชนทั้งหลายกล่าวสรรเสริญพระผู้มีพระภาคเจ้า โดยอเนกปริยาย ประสงค์จะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงบอกแก่ภิกษุณีทั้งหลาย พวกภิกษุณีได้พานางไปเฝ้าองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า

พระองค์ทรงรู้การมาของนางนันทาก่อนที่เดียว จึงทรงเนรมิตสตรีที่งดงามน่าดูยิ่งนัก อายุประมาณ ๑๕-๑๖ ปี ยืนถวายงานพัดอยู่ข้างๆ ด้วยกำลังฤทธิ์ของพระองค์ เพื่อทรงกำจัดความเมาในรูป ด้วยรูปนั้นเทียว ดุจบุรุษบ่งหนามด้วยหนาม และต้องการถอนลิมด้วยลิม ฉะนั้น

นางนันทาเข้าไปเฝ้าพร้อมกับนางภิกษุณีทั้งหลาย อภิวัตพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งประทับนั่งในระหว่างภิกษุสงฆ์ เห็นพระรูปสมบัติของพระผู้มีพระภาคเจ้า ตั้งแต่พื้นพระบาทจรดปลายพระเกศา และนางได้เห็นรูปเนรมิตนั้น ซึ่งยืนอยู่ข้างพระผู้มีพระภาคเจ้า คิดว่า โอ! สตรีนี้รูปช่างงดงามยิ่งนัก นางจึงบรรเทาความเมาในรูปของตน มีอัทธภาพอันยินดียิ่งในรูปสตรีเนรมิตนั้น

แต่นั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงสตรีนั้น ให้มีอายุประมาณ ๒๐ ปี ด้วยว่ามาตุคาม^(๑) อายุ ๑๖ ปีเท่านั้น ชื่อว่างาม เกินไปจากนั้นย่อมไม่สวยงาม ลำดับนั้นนางนั้นทาเห็นความเลื่อมของรูปสตรีนั้น ก็มีฉันทราคะในรูปสตรีนั้นลดน้อย แต่สิ้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงสตรีอย่างนี้ คือ สตรียังไม่คลอด สตรีคลอดครั้งเดียว สตรีกลางคน สตรีแก่ จนถึงสตรีมีอายุ ๑๐๐ ปี หลังโกง ถือไม้เท้า มีตัวตกรกระ แล้วทรงแสดงการตายของสตรีนั้น อันต่างด้วยซากศพพองขึ้น เป็นต้น อันสัตว์ทั้งหลาย มีกาเป็นต้น รุมจิกกิน และมีกลิ่นเหม็น น่าเกลียด น่าปฏิภูลแก่นางนั้นทา ผู้แลดูอยู่นั่นเอง

นางนั้นทาเห็นหญิงรูปนั้น ก็มีอนิจจสัญญาปรากฏขึ้นว่า ภายนี้ทั่วไปทั้งหมด ทั้งแก่เรา ทั้งแก่คนอื่น ก็อย่างนี้นั้นแล แม้ทุกขสัญญา และอนัตตสัญญาก็ปรากฏขึ้นโดยทำนองอนิจจสัญญานั้น ภพทั้ง ๓ ปรากฏขึ้นไม่เป็นที่อาศัยดุจเรือบนลูกไฟไหม้ฉะนั้น

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรู้ว่า จิตของนางนั้นทา เล่นไปในกรรมฐานนั้น พระศาสดาจึงตรัสพระคาถาเหล่านี้ด้วยอำนาจแห่ง**สัปปายะ**^(๒) แก่นางว่า ;

^(๑) มาตุคาม ผู้หญิง

^(๒) สัปปายะ คือ เหมาะกัน, เป็นที่เกื้อกูล หรือเอื้ออำนวย
สัปปายะ มี ๗ อย่าง คือ **อาวาส** (ที่อยู่), **โคจร** (ที่บิณฑบาต หรือแหล่งอาหาร), **ภัสสะ** (เรื่องพูดคุยที่เสริมการปฏิบัติ), **บุคคล** (ผู้ที่เกี่ยวข้องกับแล้วทำให้จิตผ่องใสสงบมั่นคง), **โภชนะ** (อาหาร), **อุตุ** (สภาพแวดล้อมและอุณหภูมิ), **อิริยาบถ** (การยืน เดิน นั่ง นอน)

“ดูก่อนนั้นทา เจ้าจงดูร่างกายนี้ อันอาตรรไม่สะอาด เปื่อยเน่า อันกระดูกยกขึ้นเป็นซี่โครง ไหลเข้า ไหลออก ที่พวกคนพาลปรารถนากันอย่างยิ่งนัก สรีระของหญิงนี้เป็นฉันทิใด สรีระของเธอก็จักฉันทินั้น เธอจงดูธาตุทั้งหลายโดยความเป็นของสูญ จงอย่ากลับสู่โลกนี้อีกเลย จงสำรอกความพอใจในภพเสีย แล้วจักเป็นผู้สงบระงับเที่ยวไป.” ดังนี้ :-

นางนั้นทาได้ส่งจิตพิจารณาธรรมไปตามกระแส ในเวลาแห่งพระบรมศาสดาทรงจบพระคาถา นางนั้นทาได้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล ลำดับนั้นองค์พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อตรัสวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งมีสุญญตา(ความว่าง)เป็นบริวาร เพื่อบรรลุมรรคเบื้องต้นแก่นางจึงตรัสวิชยสูตร นี้เป็นเหตุประการแรกแห่งการอุปบัติขึ้นของพระสูตรนี้

อุปบัติที่ ๒ ได้กล่าวแสดงไว้ในเรื่องของคาถาธรรมบทว่า ก็เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ กรุงราชคฤห์ ธิดาของนางสาลาวดีหญิงคณิกา เธอเป็นหญิงงามเมืองนครราชคฤห์ ชื่อว่า **สิริมา** ซึ่งเป็นน้องสาวร่วมมารดาของหมอชิวโกโกมารภักจ์ ก็ในวาระแห่งนางได้ตำแหน่งแห่งหญิงงามเมือง โดยกาลล่วงไปแห่งมารดาแล้ว(สิ้นชีวิต)

โดยเนื้อความแห่งคาถาธรรมบทที่ว่า เธอดูหมิ่นนางอุตตรา ธิดาปุณณเศรษฐี โดยอาการยังเนยใสร้อนเดือดพล่านให้เต็มทัพพี ราวไปที่ศรีษะของนางอุตตราอุบาลิกา โดยนางอุตตราอุบาลิกามีได้มีความชุ่นเคืองแต่อย่างใด ในเรื่องแห่งคาถาที่ว่า “บุคคลพึงชนะความโกรธ ด้วยความไม่โกรธ ” ในที่สุดนางสิริมาได้ไป

เข้าเฝ้าองค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมด้วยนางอุตตรา อุบาลิกา เพื่อทูลขอขมาพระบรมศาสดา (นางอุตตรากล่าวแก่นางสิริมา ที่จะขอขมาแก้ตนว่า พึงขอขมาต่อพระบรมศาสดาจึงควร) แล้วฟัง พระธรรมเทศนาจนในที่สุดได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน เธอได้ยัง นิตยภัต^(๑) ๘ อย่าง ให้เป็นไปโดยการนิมนต์พระภิกษุ ๘ รูป มารับ ปิณฑบาตที่เรือนเสมอ

ในลำดับนั้นภิกษุผู้รับนิตยภัตรูปหนึ่ง พรารภถึงนางสิริมา หญิงงามเมืองนั้นก็เกิดราคะ และไม่อาจเพื่อจะยังกิจแห่งการ เทียวพิณฑบาตหาอาหาร เอลละอาหาร นอนแหวอยู่ในกุฎี ด้วย จิตอันมีความปฏิพัทธ์ถึงหญิงที่ชื่อว่า สิริมา ครั้นภิกษุนั้น นอนชม อยู่อย่างนั้นนั่นแล นางสิริมาได้ป่วยและถึงกาลละกิริยาลิ้นชีวิตลง ได้ไปบังเกิดเป็นเทวีของท้าวมุขยามะ ในยามะพิภพ

ในขณะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จโดยมีภิกษุแวดล้อม ทรงพาหมู่ภิกษุ แม้ภิกษุผู้ที่มีจิตเสนหานางนั้นมาด้วยแล้ว เสด็จ ไปดูสิริระนางสิริมานั้น ที่เสียชีวิตมาแล้วล่วงเข้าสู่วันที่ ๔ ซึ่ง พระองค์ขอให้ระงับการฌาปนกิจสิริระระของนาง^(๒)ไว้ก่อน ด้วย ประสงค์จะแสดงอสุภกัมมัญฐานแก่ชนทั้งหลาย

(๑) นิตยภัต อาหาร หรือค้ำอาหาร ที่ถวายแก่ภิกษุสามเณรเป็นประจำ

(๒) “เรื่องนางสิริมา” พระศาสดาได้ทรงตรัสให้พระราชาเก็บศพนางไว้เพื่อแสดงธรรม แก่ชนทั้งหลาย และให้ประกาศไปในพระนครว่า

“ใครให้ทรัพย์พันหนึ่ง จงเอานางสิริมาไป” คราวแรกที่ประกาศไปไม่มีใคร จักเอา ราชบุรุษจึงประกาศลดค่าตัวร่างนางสิริมาลงตามคราว คือ ๑,๐๐๐ กหาปณะ, ๕๐๐, ๒๕๐, ๒๐๐ ~ ๑๐๐ ~ ๕๐ ~ ๒๕ ~ ๑๐ ~ ๕, ๑ กหาปณะ, ครึ่งกหาปณะ, บาท ๑, มาสก ๑, กากณิก ๑ จนสุดท้ายให้เปล่าๆ ก็ไม่มีใครเอา

ในที่นั้น ชนทั้งหลายพากันกล่าวว่า ในกาลก่อนการดูนางสิริมาด้วยทรัพย์ ๑,๐๐๘ ก็หาดูเธอได้ยาก บัดนี้ในวันนี้ ผู้ที่ใคร่จะดูนางแม้ด้วยการจ่ายเพียงหนึ่ง**กาณิก**^(๑)ก็ไม่มี ลำดับนั้นเอง ฝ่ายนางเทพธิดา **สิริมาเทพกัญญา** ได้ยังราชรถ ๕๐๐ คัน แวดล้อมแล้ว เธอก็ได้ไปพร้อมด้วยบริวาร ณ ที่นั้นเอง พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสพระสูตรนี้ เพื่อทรงแสดงธรรมแก่ชนทั้งหลายที่ประชุมอยู่ ณ ที่นั้น และตรัสแสดงดังคาถาในธรรมบทนี้ว่า

**“ปสฺส จิตฺตกตํ พิมพํ อรุกายํ สมุสฺสิตํ
อาตุรํ พหุสงฺกปฺปํ ยสฺส นตฺถิ ธฺวํ จิตฺติ.”**

“เธอจงดูอัฐภาพที่ไม่มีความยั่งยืน และ ไม่มีความมั่นคง (อันกรรม) ทำให้วิจิตรแล้ว มีกายเป็นแผล อันกระดูก ๓๐๐ ท่อน ยกขึ้นแล้ว อันอาตุร มหาชนครุ่นคิดแล้วโดยมาก.”

(ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท ชรवारวค ๔๒ / ๒๑ / ๑๕๓)

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสด้วยพระคาถา ในการพิจารณาภายในเพื่อทรงโอวาทแก่ภิกษุณั้น โดยอาการที่ว่างเปล่าจากความเป็นเจ้าของ นี่เป็นเหตุประการที่ ๒ แห่งการอุบัติขึ้นของพระธรรมสูตรนั้น

องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสสัญญาตากรรมฐาน โดยการแสดงไตรลักษณ์อย่างนี้แล้ว จึงทรงแสดงอสุภะทั้งที่มีวิญญาณครอง และไม่มีวิญญาณครอง คาถานี้มีเนื้อความว่า กายนี้มันประกอบแล้วด้วยกระดูก และเอ็น เพราะความที่กายนี้ประกอบแล้วด้วยกระดูกเกิน ๓๐๐ ท่อน และด้วยเอ็นเกิน ๙๐๐ เส้น ฉาบด้วยหนัง และเนื้อ มีกลิ่นเหม็น น่าเกลียด โดยความเป็น

^(๑)กาณิก คัพพ์หน้า ๒๓๕

ปฏิกุลอย่างยิ่ง ก็ถ้ากายนี้ไม่พึงปกปิดด้วยผิวละเอียด ดุจปีกแมลงวัน ซึ่งลอกจากร่างกายทั้งสิ้นของคนปานกลาง ก็จะมีประมาณตั้งเท่าเมล็ดพุทรา หรือประดุจเท่าฝาเรือนไม่ปกปิดด้วยรงค์มีสีเขียว^(๑)เป็นต้นไซ้

กายนี้ถูกปกปิดด้วยผิวแม้ละเอียดอย่างนั้น อันปุถุชนผู้เป็นพาล ผู้ปราศจากจักษุ คือ ปัญญา ย่อมไม่เห็นตามความเป็นจริง ก็หนังของร่างกายนั้นอันเขาประเทืองด้วยเครื่องประทีนผิว นับว่าน่าเกลียด และปฏิกุลอย่างยิ่ง ดั่งนัยที่ว่า “**เนื้อ มี ๙๐๐ ชั้น ฉาบแล้วในร่างกายเป็นของเปื่อยเน่า ดุจลั้วมอันเกลื่อนกล่นด้วยหมูหนอน ฉะนั้น**” โดยประเภทอันหนึ่งห่อหุ้มกิติ

“**เอ็น ๙๐๐ เส้น อยู่ในร่างกายมีประมาณหนึ่งวา รังรัดโครงกระดูกไว้ดุจเรือนรังรัดด้วยเถาวัลย์ ฉะนั้น**” กระดูก ๓๐๐ ท่อนที่เอ็นรังรัดไว้ ตั้งเรียงไว้ตามลำดับ อันฉาบทาด้วยเนื้อ และหนังเป็นของเน่ามีกลิ่นเหม็น ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้าครั้งทรงแสดงกายด้วยอำนาจอสุภะคือความไม่งาม ได้ทรงแสดงวิภูษะโดยมี**วิชา**เป็นประธาน อันปุถุชนผู้เป็นพาลถูกอวิชาห่อหุ้มแล้ว ย่อมล้าคัญกายนี้โดยความเป็นของสวຍงาม ย่อมไม่เห็นตามความเป็นจริง

บัดนี้ เพื่อทรงแสดงความประพัตติของบัณฑิตในกายนั้น อันสุญจากความเที่ยง ความสุข และตัวตน ทั้งไม่สวຍงามโดยแน่แท้ ได้ทรงแสดงวิภูษะ^(๒)โดยมี**ปริญา** คือความรอบรู้เป็นประธาน ภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงกำหนดรู้ในกายด้วยปริญา ๓ ดังนี้ :-

^(๑) **รงค์มีสีเขียว** หมายถึง ศพของผู้ที่ตายมาแล้วหลายวัน ผิวหนังจะมีสีเขียว หากนำผิวนั้นมาแผ่ประดุจเท่าฝาเรือน ชื่อว่า รงค์มีสีเขียว ตามนัยนี้

^(๒) **วิภูษะ** ปราศจากวิภูษะ, ภาวะพ้นจากวิภูษะ(การเวียนว่ายตายเกิด) ได้แก่ นิพพาน

● เมื่อภิกษุแลดูด้วยจักขุ คือญาณ ว่าส่วนเหล่านี้มีเอ็น และกระดูก เป็นต้น หรือเมื่อเห็นด้วยอำนาจแห่งความเป็นอสุภะ ของกาย ที่มีวิญญาณครอง และที่ไม่มีวิญญาณครอง ชื่อว่า กำหนดรู้ด้วย **ญาตปริยญา**

● เมื่อเทียบเคียงว่าธรรมเหล่านั้น ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น อนัตตา หรือเมื่อเห็นด้วยอำนาจแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ชื่อว่ากำหนดรู้ด้วย **ติริณปริยญา**

● ครั้นเทียบเคียงอย่างนี้แล้ว ย่อมถึงอยู่ซึ่งอริยมรรค เพราะ ละฉันทราคะในกายนี้ หรือเมื่อสลัดฉันทราคะออกจากกายนั้น ละกายนั้นได้ด้วยอหัตตมรรค ชื่อว่ากำหนดรู้ด้วย **ปหานปริยญา**

ภิกษุผู้มีปัญญาเมื่อเห็นอยู่ ย่อมเห็นตามความเป็นจริง พระองค์จึงทรงแสดงว่า

สรีระที่มีวิญญาณนี้เหมือนสรีระที่ตายแล้วนั้น

สรีระที่ตายแล้วนั้นก็เหมือนสรีระที่มีวิญญาณนี้

หมายความว่า สรีระนี้มีวิญญาณครองเป็นของอันไม่สวยงาม ย่อมเดิน ย่อมยืน ย่อมนั่ง ย่อมนอน เพราะยังไม่ปราศจากอายุ **ไออุ่น และวิญญาณฉันท** สรีระแม้ไม่มีวิญญาณครองนั้นนอน อยู่ในป่าช้าในบัดนี้ หรือในกาลก่อน ก็มีแล้วเพราะไม่ปราศจาก ธรรมเหล่านั้นก็ฉันทนั้น (ธรรมเหล่านั้นคือ อริชชา)

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอทำสรีระที่ตายแล้ว ให้เป็นของ เสมอกันกับตนเธอ **ย่อมละโทษในภายนอกได้** และเมื่อเธอทำความ ที่ตนเป็นผู้เสมอด้วยสรีระที่ตายแล้ว เธอก็ **ย่อมละความกำหนัด ในภายในนั้นได้** คือ เมื่อรู้ชัดซึ่งอาการที่ทำสรีระทั้งสองให้เสมอกัน

ยอมละโมหะที่ปิดบังในสรีระทั้งสอง คือสรีระภายในและสรีระภายนอกนั้นได้

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงธรรมเพื่อการละอกุศลมูลในส่วนเบื้องต้น ด้วยการให้เห็นตามความเป็นจริงอย่างนี้แล้ว ภิกษุผู้ปฏิบัติในการละอกุศลมูลนั้นยอมเป็นผู้สามารถเพื่อบรรลอรหัตตมรรค ล้ำรอดฉันทราคะทั้งปวงโดยลำดับ

ครั้งในเวลาที่จบพระสังฆกรรมเทศนา ในกาลนั้น นางันทาภิกษุณีได้ถึงความสังเวชใจว่า “โอหนอ! เราช่างพาลเสียกระไรที่ปรารถนาเราเท่านั้น ไม่ได้ไปสู่สำนักที่บำรุงของพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงยังพระธรรมเทศนาอย่างต่าง ๆ ให้เป็นไปอย่างนี้” และนางพิจารณาพระธรรมเทศนานั้น ได้กระทำให้แจ้งซึ่งพระอรหัตตผลภายใน ๒ - ๓ วัน ด้วยอสุภกรรมฐานนั้น นั้นแล

ได้ยินว่า ในเวลาจบการแสดงพระธรรมเทศนา (ครั้งที่ ๒) ในสูตรเดียวกันนั่นเอง สัตว์มีจำนวน ๘๔,๐๐๐ ได้ธรรมาภิสมัย คือ ได้ดวงตาเห็นธรรม แม้สิริมาเทพกัญญา ผู้เป็นเทวีของท้าวสุยามะ มาจากยามะพิภพ (ครั้งในอดีต เมื่อเป็นนางสิริมา หญิงงามเมือง ได้ฟังธรรมแล้ว**บรรลุเป็นพระโสดาบัน**) มากาลนี้ นางก็ได้สดับพระธรรมเทศนา ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแก่ชนทั้งหลายที่มาประชุมกัน พิจารณาสรีระที่ไม่มีวิญญูณครอง อันเป็นอัฐภาพเก่าของนางที่เคยมีมาแต่อดีต บัดนี้สรีระขึ้นพองมีหมุ่นอน ได้ออกจากปากแผลทั้ง ๙ มิได้ปรากฏโดยอาการว่ามีความสวยเหมือนตั้งแต่ก่อนอีกแล้ว ก็ด้วยพระธรรมเทศนานั้นที่พระองค์ตรัสแสดงและโดยกรรมฐานนั้น จนในที่สุดทำให้**สิริมาเทพกัญญา ได้บรรลุอนาคามีผล**ในที่สุด

ครั้งพระพุทธองค์จบพระธรรมเทศนาลง ในวาระเดียวกันนี้แหละ ภิกษุผู้เคยมีความพอใจนางสิริมา ก็เมื่อกำหนดพิจารณาในสรีระนั้นแล้ว ก็ได้บรรลุโลกุตตรธรรม ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผลในที่สุด.

โย เว กตญญ กตเวทิ ธีโร
กल्याณมิตรโต ทฬหภตติ จ ไหติ
ทุกขิตสฺส สกฺกจฺจ กโรติ กิจฺจํ
ตถาวีรํ สปุปรึสํ วทนฺติ

ผู้มีปรีชาใด เป็นคนกตัญญูกตเวทิตี
มีกัลยาณมิตรสนิทสนมกัน
และช่วยทำกิจของมิตร ผู้ตักยอกโดยเต็มใจ
ท่านเรียกคนอย่างนั้นว่า “สัตบุรุษ”

(สรภังคโพธิสตุต)

(ขุททกนิกาย ชาตก จตฺตาศีลนินฺปาต ๒๗/๕๔๑)

กัลยาณมิตรผู้เกื้อกูล

ในสมัยหนึ่ง ครั้งแต่กาลที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงตรัสรู้สู่อุปรินิพพานที่ ๗ พระองค์เสด็จประทับอยู่เหนือ พระแท่น บันฑุกัมพลศิลาอาสน์ ภายใต้ต้นปาริชาติ ณ ดาวดึงส์พิภพ ทรงแสดง พระสัทธรรมเทศนาพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ไปรดสันตฺสูติเทพบุตร ซึ่งเคยเป็นพุทธมารดาแต่กาลก่อน

ในกาลครั้งนั้น มีเทพบุตรองค์หนึ่งมีนามว่า อากาสจารินิ- เทพบุตร ได้เสวยทิพย์สมบัติอยู่ชั้นดาวดึงส์มาช้านาน ได้เห็นบุพพ- นิमितแห่งการจุติของเทพบุตรองค์หนึ่งชื่อว่า สุปติภูสิตาเทพบุตร ซึ่งเป็นสหายกันมาแต่ครั้งอดีตว่า ก็อีก ๗ วัน มิตรของตนจะ ลี้นบุญ จุติจากชั้นดาวดึงส์ลงไปอุบัติในนรก เสวยทุกข์เวทนาอยู่ ตลอดแสนปี ครั้นเมื่อสิ้นกรรมในนรกนั้นแล้วก็จะไปบังเกิดเป็น ลัตว์ดิรัจฉานอีก ๗ จำพวก และจะเสวยวิบากกรรมในทุก ๆ จำพวกอย่างละ ๕๐๐ชาติ เช่นนี้อากาสจารินิเทพบุตรผู้ซึ่งรู้บุพพ- กรรมของสหายนั้นแล้ว ก็อาศัยความคุ้นเคยสนิทสนมกลมเกลียว กันมาตั้งแต่ในอดีต ครั้งเป็นมนุษย์ล่วงมาแล้ว ได้มองเห็น อกุศลกรรมตามทัน จะสนองผลแก่สหายของตนก็มีจิตคิดปราณี ใครที่จะอนุเคราะห์ จึงได้เข้าไปสู่สำนักของสุปติภูสิตาเทพบุตร เพื่อจะได้แจ้งข่าวแห่งนิमितต่าง ๆ ที่ตนได้ทราบนั้น

สุปติภูสิตาเทพบุตร ครั้นเมื่ออากาสจารินิ ผู้เป็นสหายเข้า มาหาในยังที่อยู่ของตน อันเป็นวิมานทิพย์สถาน ก็เกิดความดีใจ ต่างก็พูดคุยทักทายปราศรัยชวนให้เป็นทีระลึกถึงกัน อากาสจารินิ- เทพบุตร อาศัยความที่ตนเป็นมิตรที่เกื้อกูล ก็บอกเหตุแห่งนิमित ของท่านที่จะสิ้นอายุภายในเร็ว ๆ นี้ ตลอดทั้งที่จะไปเกิดในนรก

ครั้งพ้นจากนรกแล้ว จะต้องไปถือกำเนิดเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานอีก ให้ทราบสิ้นทุกประการ

บุรพกรรมเก่าของ ๒ บุรุษ

ก็ความเป็นไปในอัตภาพที่มีมาแต่ในกาลก่อนนั้น มีบุรุษ ๒ คน เป็นผู้มีความสนิทสนมชอบพอกันเป็นอันดี บุรุษผู้หนึ่งเป็นผู้ที่มีจิตใจ ใฝ่ในการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา แม้วันอุโบสถเขาก็รักษา อุโบสถกรรม ส่วนบุรุษอีกผู้หนึ่ง เป็นผู้ที่มีอาชีพเป็นพรานป่าล่าสัตว์ ทำป่าณาติบาตอยู่อย่างเนื่อง ๆ ก็เพราะเขาเป็นผู้ที่หนาแน่นไปด้วย ทิฏฐิ

เมื่อบุรุษทั้งสองมาพบกัน ก็กล่าวปรารภชวนเพื่อนที่เป็น พรานป่าล่าสัตว์ให้รู้จักการให้ทาน รักษาศีล ก็ด้วยความคุ้นเคยกัน เคยได้รับความช่วยเหลือกันอยู่อย่างเนื่อง ๆ เมื่อบุรุษพรานป่าถูก เพื่อนกล่าวทักท้วงอยู่บ่อย ๆ ก็ยอมทำตาม

ครั้งถึงในวาระสุดท้ายเมื่อใกล้จะตาย บุรุษพรานป่าได้ นิमितที่ไม่ดี เขาได้เพื่อนช่วยกล่าวเตือน ให้นึกถึงบุญกุศลที่เขา เคยปฏิบัติมาแล้ว บุรุษพรานป่าได้อาศัยเพื่อน ที่ให้อารมณ์แห่ง การสร้างนิमितให้ระลึกนึกถึงความดี นิमितที่ไม่ดีนั้นก็เปลี่ยนไป เธอกลับได้คตินิमितอารมณ์เป็นวิมานแล้วก็ขาดใจ จึงได้มาอุบัติ เกิดเป็นเทพบุตรอยู่ในดาวดึงส์พิภพนี้ ก็ด้วยอาศัยเพื่อนชี้ทางให้ มาเกิดแล้วด้วยดี เพราะเหตุนี้เทพบุตรนี้จึงได้ชื่อว่า “สุปติภูริดา” อาศัยความที่ตนเป็นผู้ประพฤติธรรมมาบ้าง และมีกัลยาณธรรม บอกรู้กล่าวตักเตือนชี้ประโยชน์ให้กับสหาย ก็บุรุษผู้เป็นสหาย ของนายพรานป่าแต่ในกาลก่อนนั้น มาในกาลนี้ ได้แก่ เทพบุตร ที่มีชื่อว่า อากาสจารินี นั้นเอง

เมื่อสุปติภฏฐิตาเทพบุตรได้ทราบเหตุดังนั้นแล้ว ก็มีความ
สะดุ้งตกใจกลัวคิดปริวิตก บุปพนิมิตที่ปรากฏ ๔ ประการนั้น คือ
ดอกไม้ทิพย์ร่วงโรย ประการหนึ่ง, สรีระร่างกายมัวหมองไม่
ส่องใส ประการหนึ่ง, ผ้าทิพย์ภูษาเครื่องทรงเศร้ามองไม่
ส่องใส ประการหนึ่ง, ครั่งทรงผ้าสไบเข้าก็ร้อนกระวนกระวายไป
ประการหนึ่ง, บุปพนิมิตเหล่านี้ก็ปรากฏแก่ สุปติภฏฐิตาเทพบุตร

บุพพนิมิต ๔ ประการ^(๑)นี้ ถ้าปรากฏแก่เทพบุตรหรือแก่
เทพธิดาองค์ใดแล้ว เทพบุตรหรือเทพธิดาองค์นั้น จะต้องจุติจาก
เทวโลกอย่างแน่นอน เมื่อสุปติภฏฐิตาเทพบุตรทราบชัดเจนเช่นนั้น
แล้ว ก็ไม่ยิ่งนอนใจใคร่จะหาเครื่องป้องกัน จึงชักชวนอากาศจารินิ-
เทพบุตร เข้าไปสู่ในสำนักท้าวลักกะเทวาริราช แล้วกราบทูล
เหตุการณ์ให้ทรงทราบ จึงทูลอ้อนวอนขอชีวิตในสำนักท้าวลักกะ-
เทวาริราช โดยอเนกปริยาย

ท้าวเธอตรัสตอบว่า “ ชื่อว่าความตายนี้ เราเห็นเทวดาชั้น
ผู้ใหญ่ในสรวงสวรรค์ ก็ไม่อาจห้ามบุพพกรรมอันมีกรรมแรงนี้ได้
เราเห็นอยู่แต่องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นที่พึ่งของ
สัตว์โลกทั่ว ๓ ภพ พระองค์เสด็จประทับอยู่ใต้ต้นปาริชาติ มาเรา
จะพาเข้าเฝ้ากราบทูลอาราธนาให้พระองค์ทรงช่วยเหลือ ”

^(๑) บุปพนิมิต ๔ ประการใน “ จาวมนสูตร ” ๔๕/๒๖๑/๕๐๑

เทวดาจุติ มีนิมิต ๕ ประการ คือ

ดอกไม้ย่อมแห้งเหี่ยว ๑, ผ้าย่อมเศร้าหมอง ๑, เหงื่อย่อมไหลออกจาก
รักแร้ ๑, ผิวพรรณเศร้าหมองย่อมปรากฏที่กาย ๑, เทวดาย่อมไม่ยินดีใน
ทิพอาสน์ของตน ๑

สุปติภูริดาเทพบุตร และอากาศจารินีเทพบุตร ถือเครื่อง
 ลักการบูชาตามเสด็จท้าวสักกะจอมเทพ เข้าเฝ้าองค์พระบรม-
 ศาสดาถวายอภิวาท แล้วกราบทูลเหตุการณ์เหล่านั้นให้พระองค์
 ทรงทราบโดยสิ้นเชิง พระพุทธองค์ทรงแสดงบุพพกรรมในอดีตของ
 สุปติภูริดาเทพบุตรนี้ ในชาติก่อนที่เกิดเป็นมนุษย์มีความเห็นผิด
 เป็นผู้ประมาทตั้งอยู่ในมิจฉาทิฏฐิ เป็นนายพรานฆ่าเนื้อ เป็ปลา
 เป็นผู้มีใจแข็งกระด้าง ตบตีมารดาบิดา ไม่ลูกรับนิมนต์ต่อสมณชี-
 พราหมณ์ มิให้อาสนะที่นั่งแก่ภิกษุสงฆ์ผู้เข้าไปสู่สำนักของตน
 แม้เห็นแล้วก็ทำเป็นไม่เห็นเสีย ก็เมื่อวิบากผลอกุศลกรรมอันนี้
 ตามทันเข้า สุปติภูริดาเทพบุตร จักได้ไปเกิดในนรกตลอดแสนปี
 ครั้นพ้นจากนรกขึ้นมาแล้ว ก็จักไปกำเนิดแห่งสัตว์ ๗ จำพวก
 คือ เป็นแร้ง เป็นจิ้ง เป็นกา เป็นเต่า เป็นหนู เป็นสุนัข และ
 เป็นคนหูหนวกตาบอด อย่างละ ๕๐๐ ชาติ

“ ด้วยอำนาจอกุศลกรรมนั้นแหละ ขอมหาบพิตร
 จงทราบด้วยประการ ฉะนี้ ” เมื่อท้าวสักกะเทวอิราชทรงทราบแล้ว
 ก็มีความเมตตาสงสารแก่ สุปติภูริดาเทพบุตรยิ่งนัก จึงได้ทรง
 อาราธนากราบทูล ให้พระพุทธองค์ทรงแสดงพระลัทธิธรรมเทศนา
 อันจะเป็นที่พึ่งแก่สัตว์โลก ช่วยชีวิตเทพบุตรองค์นี้ไว้ไม่ให้ตายลง
 ภายใน ๗ วันนี้ องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสเทศนา
 คาถา “ อุณ्हิสลวิชัย ” เนื้อความของพระคาถามีใจความดังต่อไปนี้ :-

อตฺถิ อุณฺหิสฺส วิชโย
สพฺพสฺตตฺตหิตตฺถาย
ปรีวชฺเช ราชทฺณฺเท
พยคฺฆเ นาคเ วิเสฏฺเ
สพฺพสฺมา มรณฺา มุตฺโต
ตสฺเสว อานุภาเวน
สฺุทฺธสีลํ สฺมาทาย
ตสฺเสว อานุภาเวน
ลิกฺขิตํ จินฺติตํ ปุชฺ
ปเรลํ เทสนํ สุตฺวา

ธมฺโม โลเก อนุตฺตโร
ตํ ตฺวํ คณฺหาหิ เทวเต
อมฺนุสฺเสหิ ปาวเก
อกาลมรณฺน วา
จเปตฺวา กาลมาริตํ
โหดฺดู เทโว สฺุชฺชํ สทา
ธมฺมํ สฺุจฺจริตํ จเร
โหดฺดู เทโว สฺุชฺชํ สทา
ธารณํ วาจนํ คฺรุ
ตสฺส อายุ ปวทฺธตฺติติ ฯ

“ ดูกรเทวดาทั้งหลาย พระธรรมนี้ชื่อว่า **อุณฺหิสฺสวิชย** เป็นยอดแห่งพระธรรมทั้งหลาย เป็นประโยชน์แก่สัตว์ทั้งมวล ท่านจงเอาพระธรรมนี้เป็นที่พึ่ง อุตสาห์สวดบ่นสาธยายทุกเช้าค่ำ ย่อมห้ามเสียซึ่งภัยทั้งปวง อันจะเกิดขึ้นจากอมนุษย์ หมู่พยัคฆะ งูใหญ่ น้อย และพญาเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย จะพ้นจากมัจจุราช ผู้ใดได้เขียนไว้ก็ดี ได้ฟังก็ดี ได้สวดเจริญภาวนาอยู่ทุกวันก็ดี จะมีอายุยืน ดูกรเทวดาทั้งหลาย ท่านจงมีความสุขเถิด ”

“ อนึ่ง บุคคลผู้ใดเคารพสักการบูชา ซึ่งพระรัตนะทั้ง ๓ คือ พระพุทฺธรัตนะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ นี้เป็นยา อันอุดม ย่อมคุ้มครองผู้นั้นให้พ้นจากทุกข์ภัยพยาธิทั้งปวงด้วย

อำนาจแห่งพระอุณทิสสวิชัยนี้ จะรักษาคุ้มครองให้ชีวิตของท่าน เจริญสืบต่อไป ท่านจงรักษาไว้ให้มันอย่าให้ขาดเถิด ”

ในกาลนั้น เมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดง พระลัทธิธรรมเทศนาจบลง เทวดาทั้งหลาย มีท้าวลักกะเป็น ประธาน ต่างได้ตีมรลแห่งพระลัทธิธรรมเป็นอันมาก ฝ่ายสุปติภูริดา- เทพบุตร มีจิตโน้มไปตามกระแสแห่งพระธรรมเทศนานั้น เธอได้ ปราบกฐอัทธภาพใหม่ คือมีกายอันผ่องใสเป็นเทพบุตรหนุ่มคินมา แล้ว และจะมีอายุยืนตลอดไปจนถึงกาลสมัยแห่งพระพุทธเจ้า พระนามว่า “ พระศรีอริยเมตไตรย ” ในกาลนั้น สุปติภูริดา เทพบุตรจึงจะจุติจากเทวโลกลงมาสู่มนุษยโลก ได้บวชในสำนัก ของพระศาสดา แล้วจักได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ชื่อนาสพองค์หนึ่ง

อาศัยที่สุปติภูริดาเทพบุตรนั้น เป็นผู้ที่มีมิตรดีช่วยอุปการะ เกื้อกูลกันมาตั้งแต่ครั้งอดีต ทั้งในอัทธภาพแห่งความเป็นมนุษย์ และทั้งยังได้ช่วยอุปการะเกื้อกูล ให้ได้ไปเกิดในอัทธภาพแห่งความ เป็นเทวดา

ก็แม้ในกาลนี้ สุปติภูริดาเทพบุตร ก็ยังอาศัยมิตรนั้นช่วย อุปการะเกื้อกูล บอกเหตุแห่งนิमितในการที่จะสิ้นอายุขัยของตนให้ ได้ทราบ สุปติภูริดาเทพบุตรนั้นจึงได้อาศัยความเป็นกัลยาณมิตร จากอากาศจารินีเทพบุตร ที่เป็นผู้บอกเหตุชี้ทางให้ได้ไปสู่สำนัก แห่งท้าวลักกะเทวาริราช และได้เข้าเฝ้าองค์สมเด็จพระสัมมา- สัมพุทธเจ้าในที่สุด (สุปติภูริดาเทพบุตรได้ดีแล้วหนอ)

อากาศจารินีเทพบุตร ผู้นี้อาศัยความที่ตนเป็นกัลยาณมิตร ผู้ชี้ทางให้แล้วในอัทธภาพก่อน ๆ แม้มาในอัทธภาพนี้ยังได้อาศัย

ความเป็นผู้ที่เรื่องด้วยเดช เห็นนิมิตแห่งการจะจติของสหายผู้เป็น
หมู่เทพนิกาย

อาศัยบุพพกรรมในอดีต เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ที่เคยบอกกล่าว
แนะให้อารมณ์แห่งการยังกุศลนิมิตให้เกิดขึ้นกับผู้อื่นเมื่อใกล้จะตาย
แม้ในอัฐภาพที่ตัวเองเป็นเทวดา นิมิตแห่งการตายของผู้อื่นจึงมา
ปรากฏให้รู้ได้ ก็นิมิตแห่งการที่จะจตินั้น จะเกิดขึ้นได้กับเทวดา
ผู้ที่เป็นมเหศักดิ์เท่านั้น คือหากแม่เป็นเทวดาที่ยังไม่เข้าถึงความ
เป็นผู้เรื่องด้วยเดช หรือทรงด้วยบารมีคุณแล้ว การที่จะได้หยั่งถึง
ความปรากฏแห่งบุพพนิมิตเหล่านี้ ก็จะทำให้เกิดขึ้นมิได้เลย

ดังนั้น การที่เทวดาจะเห็นนิมิตแห่งการจติของผู้อื่นนั้น
จะเกิดขึ้นได้เฉพาะกับเทวดาผู้มีบุญเท่านั้น ไม่อาจเกิดขึ้นได้กับ
เทวดาโดยทั่วไปทั้งหมด น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก อากาศจารินีเทพบุตร
เป็นผู้รู้นิมิต แม้ตัวผู้ที่ใกล้จะถึงมรณภัยเอง คือ สุปติภวิฐิตาเทพบุตร
ก็ไม่สามารถทราบนิมิตล่วงหน้าของความตายที่จะปรากฏแก่ตนได้
ความเป็นกัลยาณมิตรนั้นจึงมีอุปการะมหาศาลด้วยประการ ฉะนี้

ผู้ประพฤติธรรมมีกัลยาณธรรมคอยตักเตือนกล่าวชี้ประโยชน์
และมีใช้ประโยชน์แก่ผู้อื่น เสมือนผู้ชี้ขุมทรัพย์บอกทางแต่โดยแท้
ถ้าจะเปรียบดั่งนี้ว่า มิตรอื่นที่เกื้อกูลกันด้วยรูปียะ เกื้อกูลกันด้วย
กหาปนะ ที่นับจำนวนด้วยแสน ด้วยล้าน หรือด้วยโกฏิ^(๑) ด้วย
เครื่องประโลมใจในสำนักแห่งหญิงคณิกา ในสำนักแห่งนักเลงสุรา
ประโคมด้วยเครื่องบรรเลงชั้นดีชักร้อยครั้ง พันครั้ง นหุตครั้ง^(๒)
นั้นก็ยังไม่ประเสริฐเท่ากับผู้ที่ชี้บอกทางแห่งอริยทรัพย์ แม้เพียง
ครั้งเดียว

ดังนั้น ผู้ที่ประพฤติธรรมด้วยธรรมที่รักษากาย วาจา ใจ ของตนไม่ให้เกิดไปสู่ในที่ชั่ว นั้นแหละชื่อว่าเป็น ผู้ประพฤติธรรม

แม้ผู้ประพฤติธรรมเหล่าใด พึงกล่าววว่า นี่เป็นทางแห่ง ความเจริญ นี่เป็นทางแห่งความเสื่อม นี่เป็นทางแห่งสวรรค์ นี่เป็นทางแห่งอบาย คอยตักเตือนกล่าวชี้ประโยชน์อันเป็น อริยทรัพย์ นี้แหละเรียกว่า เป็นมิตรที่ดี คือกัลยาณมิตร นับว่า เป็นยอดแห่งมิตรทั้งปวง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงเป็นอัคคบุคคล คือ บุคคลชั้นยอด คือเป็นบุคคลอัน สูงสุด และพระองค์ทรงเป็นกัลยาณมิตร คือ เป็นมิตรที่ประเสริฐ สุดของสัตว์ทั้งหลาย แม้พระองค์จะทรงจำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์ อันได้แก่ ผู้ประพฤติธรรมโดยจริต และโดยอัชฌาสัยของสัตว์ ที่ไม่เท่ากัน แต่สิ่งเดียวที่จะได้เหมือนกัน และได้รับเป็นสิ่งเดียวกัน จากองค์พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นก็คือ พระมหากุณาริคุณอันเปี่ยมล้น เสมอกัน

แม้พระองค์จะทรงเสด็จโปรดพระพุทฺธมารดา ณ ใต้ต้น ปาริชาติที่แทนบันฑุกัมพลในกาลแห่งนั้น แต่สิ่งทีพระองค์ทรงมี พระมหากุณาริคุณต่อมหาชนเหล่าอื่นเป็นดังเช่นเดียวกัน นั่นก็ คือ ทรงแสดงธรรมโปรดเหล่าเทวดา และพรหมทั้งหลายพร้อม กันไปด้วย ดังนั้น พระพุทฺธองค์จึงทรงเป็นที่พึงอันประเสริฐ สูงสุดของสัตว์ทั้งหลาย ทรงเป็นกัลยาณมิตรที่ยิ่งด้วยความเป็น กัลยาณมิตร พระองค์ทรงเป็นบัณฑิตที่ยิ่งด้วยความเป็นบัณฑิต ทั้งปวง ทรงยังประโยชน์อันสูงสุด คือ ปรมาตถประโยชน์ ได้แก่

^(๑)จำนวน ๑ โภกฺกิ เท่ากับ ๑๐ ล้าน, ^(๒)จำนวน ๑ นหุต เท่ากับ ๑ หมื่น

ประโยชน์อย่างยิ่งกล่าวคือ ทางแห่งความดับทุกข์ต่อเหล่า
เวไนยสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ดังนี้แล.

หมายเหตุ

เนื้อเรื่องที่ได้รวบรวม ๒ เรื่องข้างต้นนั้น เป็นเนื้อความที่
รวบรวมมาจากคาถาธรรมบท และสุตตนิบาต แต่ใช้สำนวนโดยมี
การตัดย่อคำ และต่อเติมเสริมคำในบางช่วง เพื่อให้ผู้อ่านนั้น
เกิดบรรยากาศในการอ่านได้ง่ายขึ้น แต่ยังคงความหมายไว้ดังเดิม
ไม่ได้เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด

ส่วนในเรื่องกัลยาณมิตรผู้เกื้อกูล ก็ได้รวบรวมมาจาก
อานิสงส์คาถาอุณ्हิสสวิชัย และผนวกผูกเนื้อความเสริมในส่วนที่
กล่าวถึงเรื่องมิตรของกัลยาณมิตรเข้าไว้ เพื่อให้เนื้อหามีความ
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น.

โย ปุพฺพเพ กตกลยาโณ กตตโถ นาวพฺขุฉติ
ปจฺฉา กิจฺเจ สมฺบุปฺนฺเน กตตารํ นาธิคฺฉฉติ

ผู้อื่นทำความดีให้ ทำประโยชน์ให้ก่อน แต่ไม่สำนึกถึง(บุญคุณ)
เมื่อมีกิจเกิดขึ้นภายหลัง จะหาผู้ช่วยทำไม่ได้

(โพธิสุตต) ขุททกนิกาย. ชาตก. เอกนิบาต. ๒๗/๒๔.

ปกิณณกรรม ๓ บทที่จบไปนี้ ได้ค้นคว้าจากพระไตรปิฎก และอรรถกถา ฉบับมหาหมกุฎราชวิทยาลัย ๙๑ เล่ม

- พระสุตตันตปิฎก และ อรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่ม ๔
“สุววรรค เรื่อง เด็กหญิงแห่งตระกูลคนใดคนหนึ่ง” หน้า ๓๗๑ - ๓๗๒
- พระสุตตันตปิฎก และ อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เล่ม ๒๑
“พรหมายสุตฺร พระสุรเสียงประกอบด้วยองค์ ๘” หน้า ๒๓๘
- พระสุตตันตปิฎก และ อรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท เล่ม ๔๒
“สุววรรค เรื่อง เด็กหญิงแห่งตระกูลคนใดคนหนึ่ง” หน้า ๓๗๑ - ๓๗๒
- พระสุตตันตปิฎก และ อรรถกถา ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ เล่ม ๔๕
“ว่าด้วยเทวดาจตุมีนิมิต ๕ ประการ” หน้า ๕๐๑
- พระสุตตันตปิฎก และ อรรถกถา ขุททกนิกาย สุตตนิบาต เล่ม ๔๖
“อรรถกถาวิชยสุตฺร ว่าด้วยเรื่องร่างกาย” หน้า ๔๘๑
- พระสุตตันตปิฎก และ อรรถกถา ขุททกนิกาย มหานิทเทส เล่ม ๖๕
“ว่าด้วยกาม ๒ อย่าง” หน้า ๑๙๔
- คัมภีร์วิสุทธิมรรค (แปล) กัมมัฏฐานคหณนิเทศ ปฐมภาค เรื่อง “สัปปายะ ๗”
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปุตฺโต)
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปุตฺโต)
- ธรรมมาลี พระธรรมวาจารย์ วัดบวรนิเวศวิหาร
- “อ่านอย่างไร และ เขียนอย่างไร” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
- ซีดีรอม “อานิสงส์บุญ เรื่อง อานิสงส์คาถาอุณหิสสวีย์” รวบรวม
โดย มจร.

รายงานความประพฤติกของมวลมนุษย์

บัญชีบุญ ◉	ห้าวมหาราชทั้ง ๕			◉ บัญชีบุญ
ทิศตะวันออก	ทิศตะวันตก	ทิศใต้	ทิศเหนือ	
ห้าวมหาราชอสูร	ห้าวมหาราชวิรูปักษ์	ห้าวมหาราชวิรูปหก	ห้าวมหาราชเวสสุวัน	
ห้าวมหาราชทั้ง ๕ รายงานความประพฤติกของมวลมนุษย์ โนวันพระแม่เทวกาขึ้นดาวดึงส์				
บัญชีบาป ◉	ส่วนบัญชีบาป จะไปปรากฏในสำนักพญายม			◉ บัญชีบาป

วันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ ห้าวมหาราชทั้ง ๕
เห็นวูลุโลกนี้ด้วยตนเอง

ในคิตีที่ ๑๔ แห่งปักษ์
พวกโอรลของห้าวมหาราชทั้ง ๕ เห็นวูลุโลกนี้

ในคิตีที่ ๘ แห่งปักษ์
อำมาตย์บริวารของห้าวมหาราชทั้ง ๕ เห็นวูลุโลกนี้

มวลมนุษย์

สำนักพญายม

- #### มหานรก ๘ ชุม (เกิดตามอำนาจกรรม)
- ๑) **ตั้งอสูรนคร** เป็นนรกที่สัตว์วันรอกถูกสังจนตายโดยนายนิเวศบาล แล้วกลับคืนชีพขึ้นนั้ได้อีก เป็นเช่นนี้เรื่อยไปจนกว่าจะสิ้นกรรม
 - ๒) **กาฬคูดนคร** เป็นนรกที่สัตว์วันรอกถูกเยือกสั้ดำที่เส้นไข แล้วชกขึงเยือกด้วยเครื่องประหาร มีบีต ขวาน จอบ เคียว เป็นต้น
 - ๓) **ตั้งสาปนนคร** เป็นนรกที่สัตว์วันรอกจมนอยู่ในแสงน้และเหล็ก ดึกขึงเฮวและถูกขูงูเขาเหล็กใหญ่ มีไฟลุกโชนอบตให้ระเหยตเป็นธุขโม
 - ๔) **โจรูนนคร (อูนโจรูนนคร)** เป็นนรกที่สัตว์วันรอกถูกคินไฟ เข้าสูหาวรทั้ง ๕ อบต้ไฟร้อน ร้องไห้ด้วยเสียงอันดัง
 - ๕) **มหาโจรูนนคร (ซาอโจรูนนคร)** เป็นนรกที่สัตว์วันรอกถูกอบไฟเข้าสูหาวรทั้ง ๕ โยงอยู่ ร้องไห้ด้วยเสียงอันดังกับโจรูนนคร
 - ๖) **คาปนนคร** เป็นนรกที่สัตว์วันรอกถูกกำหนดให้ต้องฝืนขึงอยู่ในเขวเวล็กอันร้อนแฉง
 - ๗) **มหาคาปนนคร (ปลคาปนนคร)** เป็นนรกที่สัตว์วันรอกถูกกำหนดให้ไปสูหาวรเจ็กอันร้อน แล้วตกลงไปสูหาวรเจ็กที่ร้อนแฉงอยู่ด้านข้าง
 - ๘) **ชวีจันนคร** เป็นนรกที่สัตว์วันรอกเืองถูกไฟเผา แล้วชุกไฟไม่มีเวลาว่างวัน,

เทวดาตรวจโลกจริงหรือ ?

คำกล่าวในเรื่องนี้เป็นความจริง ในปฐมราชสูตร อัง.ตักนิบาต
ข้อ ๔๗๖ และอรรถกถา แสดงไว้ดังนี้ :-

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า; ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย

- ในดิถีที่ ๘ แห่งปักข์ พวกอำมาตย์บริวารของท้าวมหาราชทั้งสี่เที่ยว
ดูโลกนี้
- ดิถีที่ ๑๔ แห่งปักข์ พวกโอรสของท้าวมหาราชทั้งสี่เที่ยวดูโลกนี้
- ในวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำนั้น ท้าวมหาราชทั้งสี่เที่ยวดูโลกนี้ด้วยตนเอง
เพื่อสำรวจดูว่าในหมู่มนุษย์คนที่เกื้อกูลมารดา บิดา บำรุงสมณ-
พราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล **อริขฐานอุโบสถ**^(๑)

ถือปฏิษาคระอุโบสถ^(๒) และ**ทำบุญ**^(๓) มีจำนวนมากอยู่หรือ ?

ถ้าในหมู่มนุษย์ คนที่เกื้อกูลมารดา บิดา บำรุงสมณพราหมณ์
อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล อริขฐานอุโบสถ ถือปฏิษาคระอุโบสถ ทำบุญ

^(๑) **อริขฐานอุโบสถ** หมายถึง การอยู่จำอุโบสถศีล กล่าวคือ การรักษาศีล ๘ ในวัน
อุโบสถที่อุบาสิก อุบาสิกา สมาทานรักษาเป็นการจำศีลในวันพระ คือ ขึ้นและแรม
๘ ค่ำ, ขึ้นและแรม ๑๕ ค่ำ (หรือ แรม ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาด)

(อง.ตัก.อ. ๒/๓๘/๑๓๗)

^(๒) **ปฏิษาคระอุโบสถ** หมายถึง อุโบสถของผู้ตื่นอยู่ (คือ ผู้กระตือรือร้น ขวนขวายใน
กุศล ไม่หลับไหลด้วยความประมาท) ได้แก่ อุโบสถที่รักษาคั้งหนึ่ง ๆ ถึง ๓ วัน คือ
รักษาในวันอุโบสถตามปกติ พร้อมทั้งวันก่อน และวันหลังของวันนั้น ซึ่งเรียกว่า วันรับ
และวันส่งด้วย เช่น อุโบสถที่รักษาในวัน ๘ ค่ำ โดยวัน ๗ ค่ำเป็นวันรับ, วัน ๙ ค่ำเป็น
วันส่ง (เดือนหนึ่ง ๆ จะมีวันรับ และวันส่ง รวม ๑๑ วัน, วันที่มิใช่วันอุโบสถในเดือน
ขาดมี ๑๐ วัน, ในเดือนเต็มมี ๑๑ วัน) (อง.ตัก.อ. ๒/๓๘/๑๓๗)

^(๓) **ทำบุญ** ในที่นี้หมายถึง การถึงสรณะว่าเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก รักษาศีล บูชาด้วยดอกไม้
พึงธรรม จุดประทีปพันดวง และการสร้างวิหาร (อง.ตัก.อ. ๒/๓๘/๑๓๘)

มีจำนวนน้อย ทำวมหาราชทั้งสี่ก็บอกแก่คณะเทวดาดาวดึงส์ ผู้นั่งประชุมในสุทธรรมาสภาว่า ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย **ในหมู่มนุษย์คนที่เกื้อกูลมารดา บิดา ฯลฯ ทำบุญมีจำนวนน้อย** (เพราะข้อที่บอกนั้น) **คณะเทวดาดาวดึงส์ก็เสียใจว่า** ทิพยกายจักเบาบาง อสุรกายจักเต็ม

แต่ถ้าในหมู่มนุษย์ คนที่เกื้อกูลมารดา บิดา ฯลฯ ทำบุญมีจำนวนมาก ทำวมหาราชทั้งสี่ก็บอกแก่คณะเทวดาดาวดึงส์ ณ สุทธรรมาสภาว่า ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย **ในหมู่มนุษย์คนที่เกื้อกูลมารดา บิดา ฯลฯ ทำบุญมีจำนวนมาก** (เพราะข้อที่บอกนั้น) **คณะเทวดาดาวดึงส์ก็ชื่นชมยินดีว่า** ทิพยกายจักบริบูรณ์ อสุรกายจักเบาบาง

ในเรื่องนี้อรรถกถาท่านเพิ่มเติมไว้ว่า ในวัน ๘ ค่ำ ทำวสลักกะเทวราช (พระอินทร์) ทรงบัญชาให้ทำวมหาราชทั้งสี่ ท่องเที่ยวไปในมนุษย์ แล้วจดชื่อ และสกุล ของมนุษย์ที่ทำบุญมา ทำวมหาราชทั้งสี่ก็ทรงใช้บริวาร คือ อำมาตย์ของพระองค์ไปแทน เมื่อท่องเที่ยวไปในมนุษย์โลกแล้วให้เขียนชื่อ และสกุลของมนุษย์ ที่ทำความดีเหล่านั้นลงในแผ่นทองคำ แล้วนำมาถวายพระองค์ อำมาตย์เหล่านั้นก็ทำตามคำบัญชาานั้น โดยได้ไปหาเทวดา(กุมมัญญูเทวดา) ที่อาศัยอยู่ตามสถานที่ต่างๆในเมืองมนุษย์ แล้วสอบถามถึงการทำบุญของพวกมนุษย์

เมื่อเทวดาเหล่านั้นบอกชื่อ และสกุลของมนุษย์ทั้งหลายที่ทำบุญให้ทราบ พวกอำมาตย์เหล่านั้น ก็จะจดลงในแผ่นทองคำ แล้วนำมาถวายทำวมหาราชทั้งสี่ แม้โอรสของทำวมหาราชทั้งสี่ ก็ถือแผ่นทองเที่ยวตรวจดูโลกในวัน ๑๔ ค่ำ สอบถามเทวดาประจำถิ่นในเมืองมนุษย์ แล้วจดชื่อและสกุลไว้เช่นกัน ในวัน ๑๕ ค่ำ ทำวมหาราชทั้งสี่ก็ทรงกระทำเช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุนี้ทำวมหาราชทั้งสี่ จึงทรงทราบว่า เวลานี้มีมนุษย์ทำบุญมาก หรือน้อยตามจำนวนที่จดไว้ในแผ่นทองคำ แล้วรายงานให้คณะเทวดาชั้นดาวดึงส์ทราบ ในเวลาประชุมกันที่สุทธรมาสภา หากจำนวนมนุษย์ที่ทำบุญมีน้อยลง พวกเทวดาก็จะเสียใจว่า พวกเทวดาจักเสื่อมไป เพราะไม่มีเทวดาใหม่ๆ มาเกิดในเทวนคร ส่วนในอบายทั้งสี่จักเต็มไปด้วยผู้ที่ไม่ประพฤติธรรม แต่ถ้าจำนวนมนุษย์ที่ทำบุญมีมาก พวกเทวดาก็จะดีใจว่า พวกเทวดาจักสมบูรณ์ เพราะมีเทวดาใหม่ๆ มาเกิดในเทวนครมาก ส่วนอบายทั้งสี่จักเบาบางเพราะฉะนั้นใครที่ทำบุญ ไม่ว่าจะมากหรือน้อยไม่ต้องกลัวว่าจะไม่มีใครทราบ อย่างน้อยเทวดาท่านก็ทราบ และชื่นชมอนุโมทนาด้วย.

อริยทรัพย์ ๗ ทรัพย์อันประเสริฐ ทรัพย์ คือ คุณธรรมประจำใจอย่างประเสริฐ ที่ควรหมั่นสร้างให้เกิดขึ้นแก่ตน

- **ศรัทธา** - ความเชื่อในการทำดี ความมั่นใจในพระรัตนตรัย ในหลักแห่งความจริง ความดีงามอันมีเหตุผล
- **ศีล** - ความประพฤติถูกต้องดีงาม มีวินัย เลี้ยงชีพสุจริต รักษากาย, วาจาให้เรียบร้อย
- **hiri** - ความละอายใจ ต่อการทำชั่ว • **โอตตัมปะ** - ความเกรงกลัว ต่อความชั่ว
- **สุตะ** (พหุลัจจะ) - การเล่าเรียนสดับฟัง ศึกษาหาความรู้ ความเป็นผู้ศึกษาเล่าเรียนมาก
- **จาคะ** - การเผื่อแผ่ เสียสละ เอื้อเฟื้อ มีน้ำใจช่วยเหลือ ใจกว้าง พร้อมที่จะรับฟัง และให้ความร่วมมือกับผู้อื่น ไม่คับแคบเอาแต่ตัว
- **ปัญญา** - ความรอบรู้ ความเข้าใจต่อแท้ในเหตุ-ผล, ดี-ชั่ว, ถูก-ผิด, คุณ-โทษ, ประโยชน์

น ตํ กมฺมํ กตฺติ สาธุ ยํ กตฺวา อนุตฺตปฺปติ
ยสฺส อสฺสุมฺโข โรหิ วิปากํ ปฏฺิเสวติ.

บุคคลกระทำความดีแล้ว ย่อมเดือดร้อนใจในภายหลัง

ร้องให้น้ำตานองหน้ารับผลกรรมอยู่

กรรมนั้นอันบุคคลกระทำแล้วเป็นกรรมไม่ดี

(ขุททกนิกาย ธรรมบท พาลวรรค)

ปริศนา เทวทูต ๕

เทวทูตสูตร

บรรดาบุคคลทั้งหลายที่กำลังเป็นไปอยู่ในโลกทุกวันนี้ ย่อมมี อหิชาตัณหาจิตที่ละเอียด หรือหยابไม่เสมอกัน ความประพฤตินี้ และ ไม้ดี มีมากบ้างน้อยบ้าง มากมายหลายประการ ดังที่มีปรากฏในเรื่อง เทวดาตรวจโลก (จาตุมหาราชสูตร) ได้กล่าวถึง ผู้ที่ทำความดี มีการ ก่อกุศลมารดา บิดา สมณะ มีความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ เป็นต้น เมื่อทำ ความดีก็มีการจาริกชื่อลงใน “แผ่นทองคำ” เพื่อประกาศอนุโมทนาใน สุธรรมาสภา โดยมีท้าวลักกะจอมเทพ(พระอินทร์)เป็นประธาน สำหรับ ผู้มีความประพฤติน่า ชำนาญกุศลต่างๆ ก็มีการจาริกชื่อไว้เช่นกัน โดย ภูมิมัญจลเทวดาจะจดชื่อ, สกุล และเรื่องการทำความดีของบุคคลนั้น ส่งขึ้นไป จนถึงท้าวมหาราชทั้ง ๔ เพื่อคัดแยกบัญชีบุญ และบัญชีบาป สำหรับบัญชีบาป จะไปปรากฏยัง “สำนักพญายม” ใครก็ตามหากทำ อกุศลไว้ ก็จะมีโอกาสไปเป็นแขก ในสำนักพญายมอย่างแน่นอน

ในการประพฤติน่า ชำนาญ ย่อมมีต่างระดับยิ่งหย่อนกว่ากัน และกัน มากบ้างน้อยบ้าง ตามแต่อหิชาตัณหาของผู้กระทำ ดังนั้นจึงมีการจัดความ ประพฤติของบุคคลทั้งหลายไว้ทั้งดี และชั่ว ที่แบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภท คือ

- ๑) บุคคลบางคนมีอหิชาตัณหา ชอบบำเพ็ญกุศลมาก
- ๒) บุคคลบางคนมีอหิชาตัณหา ชอบบำเพ็ญกุศล และก่ออกุศล เท่า ๆ กัน
- ๓) บุคคลบางคนมีอหิชาตัณหา ชอบก่อ “อกุศล” มากกว่า “กุศล”
- ๔) บุคคลบางคนมีอหิชาตัณหา ชอบก่อ “อกุศล” ฝ่ายเดียว

ในบรรดาบุคคลทั้ง ๔ ประเภทนี้ เมื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิต จะมีทางเป็นไปแห่งจิตแตกต่างกัน ดังนี้ :-

• **บุคคลประเภทที่ ๑** ในขณะที่ใกล้จะตายย่อมระลึกนึกถึงกุศล ได้มาก ฉะนั้น บุคคลจำพวกนี้ย่อมจะพ้นจากการไปบังเกิดในอบายภูมิ ทั้ง ๔ อย่างแน่นอน

• **บุคคลประเภทที่ ๒** ในขณะที่ใกล้จะตาย ถ้าตัวเองพยายาม ระลึกถึงกุศลให้มาก หรือมีญาติคนใดคนหนึ่ง มาช่วยเตือนสติให้ระลึก นึกถึงกุศล ก็จะสามารถช่วยให้พ้นจากการลงไปสู่อบายได้เหมือนกัน เว้นเสียแต่ ตัวเองไม่สามารถระลึกถึงกุศลที่ตนได้กระทำไว้ และไม่มี ญาติคนใดที่จะคอยเตือนสติให้ เพราะมัวแต่กลัวใจเสียใจ หรือห่วงใย ในทรัพย์สินสมบัติ บุตรหลาน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ก็ไม่มีหนทางที่จะพ้นจาก อบายไปได้

• **บุคคลประเภทที่ ๓** “อกุศลอาจิณณกรรม มากกว่า กุศล” ลำพังตัวเองแล้ว ย่อมไม่สามารถนึกถึงกุศลนั้นได้ เว้นเสียแต่จะได้รับความ ช่วยเหลือจากผู้อื่นเท่านั้น แต่ถึงกระนั้น การช่วยเหลือโดยการ เตือนสติจากผู้อื่นนั้น จะต้องเป็นการช่วยเหลืออย่างพิเศษ จึงจะพ้น จากอบายได้ ถ้าเป็นการช่วยเหลืออย่างสามัญธรรมดาแล้ว ผู้นั้นจะ ไม่สามารถปรับใจ มารับอารมณ์ที่เป็นกุศลนั้นได้ และเมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลประเภทนี้ ย่อมจะต้องลงไปสู่อบายโดยแน่นอน

• **ส่วนบุคคลประเภทที่ ๔** นั้น ย่อมไม่พ้นจากการลงสู่อบาย ได้เลย นอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อัครสาวก หรือมหาสาวกเท่า นั้นที่จะช่วยเหลือได้ และการที่จะได้รับความช่วยเหลือจากท่านเหล่านี้ ได้นั้นตัวผู้ได้รับความช่วยเหลือเองจะต้องมี “กุศลอุปราชปริยเวทนิย-กรรม” ที่มีกำลังมาก(กุศลที่ตนได้เคยสร้างไว้แล้วในชาติก่อน ๆ ที่ยังไม่ มีโอกาสส่งผล) แต่การที่จะได้เกิดอยู่ในสมัยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือ เหล่าสาวกนั้น ก็ไม่ใช่จะเป็นไปได้โดยง่าย

จากการจำแนกบุคคล ๔ ประเภทนี้ จะทำให้เห็นได้ว่า บุคคลที่ไม่ต้องผ่านสำนักพญายม มีอยู่ ๒ ประเภท คือ ประเภทที่ ๑ และ ๔ **ประเภทที่ ๑** “กุศลอาจิณณกรรม” จะมีอำนาจส่งให้บังเกิดในสุคติภูมิ **ส่วนประเภทที่ ๔** ได้สร้างแต่ “อกุศลอาจิณณกรรม” จึงมีผลส่งให้ลงสู่อบายภูมิต่างแน่นอน

- **สำหรับบุคคลประเภทที่ ๒ และ ๓** หากต้องลงสู่นรกแล้ว ก็มีโอกาสดูได้พบกับพญายมราช เพื่อทำการไต่สวน และสอบถามถึง เรื่องเทวทูต ๕ เสียก่อน (เสมือนการให้โอกาสระลึกถึงกุศล เพื่อจะได้ไม่ต้องไปเป็นสัตว์นรก)

เมื่อบุคคลทั้งสองประเภท ได้มาสู่นรก นายนิรยบาลทั้งหลายต่างก็นำตัวเขาเหล่านั้น มาพบพญายมราช ซึ่งจะมีคำถามที่เรียกว่า “เทวทูต ๕ จำพวก” ดังนี้ :-

เทวทูตที่หนึ่ง คือ ความเกิด อันได้แก่ ทารกแรกเกิด

เทวทูตที่สอง คือ ความแก่ อันได้แก่ คนชรา

เทวทูตที่สาม คือ พยาธิ อันได้แก่ ผู้ป่วยไข้

เทวทูตที่สี่ คือ ผู้ที่ถูกลงโทษตามกฎหมาย อันได้แก่ คนต้องราชทัณฑ์

เทวทูตที่ห้า คือ มรณะ อันได้แก่ คนตาย

- **เมื่อพญายมราชได้เห็นบุคคลเหล่านั้นแล้ว** จึงกล่าวขึ้นว่า “นี่แน่ะ เจ้า บัดนี้เราจะถามเจ้าว่า เมื่อเจ้ายังอยู่ในมนุษยโลกนั้น เจ้าได้เคยเห็นเด็กแรกเกิดบ้างหรือไม่?”
- **สัตว์นรก** กล่าวตอบว่า “ข้าพเจ้าเคยเห็น”
- **พญายมราช** จึงถามต่อไปว่า “ในขณะที่เจ้าได้เห็นเด็กแรกเกิดนั้น เจ้าเคยนึกถึงตัวของเจ้าไหมว่า ตัวของเจ้านี้ก็ต้องเกิดอีกเช่นเดียวกัน

และได้เคยพยายามสร้าง ทาน ศีล ภาวนา เพื่อจะได้เป็นหนทางที่จะช่วยตัวเอง ให้พ้นไปจากความเกิดอันเป็นชาติทุกข์บ้างไหม ?”

● **สัตว์นรก** ได้ฟังคำถามของพญายมราชเช่นนี้แล้ว ถ้าระลึกถึงกุศลได้ในขณะนั้น ก็จะพ้นจากนรกโดยทันที โดยจะได้ไปเกิดเป็นมนุษย์หรือเทวดา(ตามกำลังกุศล) ถ้าขณะนั้นระลึกถึงกุศลไม่ได้ ก็กล่าวตอบว่า “ข้าพเจ้าเคยเห็นเด็กแรกเกิดก็จริง แต่ก็ไม่มีใครมีความนึกคิดอะไร คงมีแต่ความยินดีพอใจ เพลิดเพลิน สนุกสนานไปตามวิสัยธรรมดาของชาวโลกเท่านั้น”

● **พญายมราช** จึงกล่าวต่อไปว่า “ถ้าเช่นนั้น ความประมาทของเจ้า ก็ดี ความเพลิดเพลินสนุกสนานต่าง ๆ ของเจ้า ที่ได้กระทำไปแล้วก็ดี ล้วนแต่เป็นความประมาทเพลิดเพลิน ที่เกิดจากตัวของเจ้าทั้งนั้น ไม่ใช่มารดา บิดา บุตร ภรรยา มิตรสหาย พี่น้อง ครูบาอาจารย์ หรือเทวดาทั้งหลาย มากระทำให้เจ้าเลย ฉะนั้น เจ้าก็ต้องได้รับผลที่เจ้าได้เคยกระทำไว้แล้วนั้นด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดจะมารับโทษแทนเจ้าได้ ตัวเจ้าได้ทำไว้อย่างไร เจ้าก็ต้องเป็นผู้ได้รับผลอย่างนั้น

แล้วพญายมราช ก็ถามต่อไปอีกว่า “ถ้าเช่นนั้น เจ้าเคยเห็น คนแก่ คนเจ็บ คนต้องราชทัณฑ์ และคนตายบ้างไหม ?”(ถามตามลำดับไป)

● **สัตว์นรก** ก็กล่าวตอบว่า “ข้าพเจ้าเคยเห็น”

● **พญายมราช** จึงกล่าวถามต่อไปว่า “ในครั้งที่เจ้ายังมีชีวิตอยู่ในมนุษย-โลก ขณะที่เจ้าเห็นคนแก่ คนเจ็บและคนต้องราชทัณฑ์ หรือคนตาย อยู่ นั้น เจ้าเคยนึกถึงตัวของเจ้าบ้างไหมว่า ตัวเจ้านี้ก็ต้องมีความแก่ ความเจ็บ ต้องเป็นคนต้องราชทัณฑ์ และมีความตายเป็นธรรมดา เช่นเดียวกันกับบุคคลที่เจ้าได้เห็นอยู่นั้น แล้วหมั่นพยายามสร้างทาน ศีล ภาวนา อันเป็นกุศลกรรมเพื่อจะได้เป็นที่พึ่งแก่ตนเอง และสามารถช่วยตนให้พ้นจากทุกข์โทษต่างๆ ได้บ้างหรือไม่ ?”

เมื่อสัตว์นรกได้ฟังคำถาม ครั้งที่สอง ครั้งที่สาม ครั้งที่สี่ และครั้งที่ห้า ถ้าระลึกถึงกุศลได้ก็ยอมพ้นไปจากนรก ถ้าระลึกถึงกุศลไม่ได้ก็กล่าวตอบแก่พญายมราช อย่างเดียวกันกับที่ได้กล่าวไว้แล้วในเทวทูตที่หนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ พญายมราชก็จะพยายามช่วยระลึกว่า สัตว์นรกผู้นี้ได้เคยสร้างกุศลใดไว้บ้างในอดีต

ฉะนั้น ถ้าบุคคลใดสร้าง ทาน ศีล ภาวนา แล้วควรจะอุทิศส่วนบุญนั้น ให้แก่พญายมราชทุกครั้ง เพื่อให้ท่านระลึกถึงบุญที่เราอุทิศให้ อันเป็นเหตุให้ท่านได้กระตุ้นเตือนเราให้พ้นจากการอุบัติในนรกนั้น หากบุคคลใดสร้างทาน ศีล ภาวนาแล้ว แต่ไม่ได้อุทิศส่วนบุญให้แก่พญายมราช ท่านก็ไม่สามารถที่จะระลึกนึกถึงกุศลของบุคคลนั้นได้ จึงไม่มีโอกาสที่จะช่วยเหลือบุคคลนั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ นายนิรยบาลทั้งหลายก็จะนำสัตว์นรกนั้น ออกไปลงโทษตามแต่อกุศลกรรมของสัตว์นรกที่ได้กระทำมา

ฉะนั้น การช่วยเตือนสติ ให้ระลึกนึกถึงกุศลกรรมของท่าน พญายมจึงเป็นเหตุ ส่วนการระลึกได้ ในกุศลกรรมของสัตว์นรกเอง เป็นผล และเมื่อการระลึกถึงกุศลกรรมของตนได้เป็นเหตุ การพ้นจากนรกจึงเป็นผล

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ตรัสคาถาประพันธ์ว่า :-

“มาณพเหล่าใด อันเทวทูตตรัสเตือนแล้ว ยังประมาทอยู่
 มาณพเหล่านั้น เข้าถึงหมู่ที่เลว
 ย่อมเศร้าโศกตลอดกาลนาน
 ส่วนสัตว์บุรุษเหล่าใด เป็นผู้สงบในโลกนี้
 อันเทวทูตตักเตือนแล้ว ไม่ประมาทในอริยธรรมในกาลใดๆ
 เห็นภัยในความยึดมั่นถือมั่น

ที่เป็นบ่อเกิดแห่งความเกิด และความตาย
เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่นจึงหลุดพ้น
ในธรรมเป็นที่สิ้น ความเกิด และความตาย
ลัดบุรุษเหล่านั้น จึงถึงความเกษม
มีความสุขดับสนิทในปัจจุบัน
ล่วงพ้นเวร และภัยทุกอย่าง
ข้ามพ้นทุกข์ทั้งสิ้นได้แล้ว” ดังนี้แล.

ที่มาเทวทูตสูตร สุญญตวรรคที่ ๓ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๔
มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ ฉบบมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

หมายเหตุ เทวทูต คือ ทูตของยมเทพ ลี้อแจ้จ่าวของมฤตยู
สัญญาณที่เตือน ให้ระลึกถึงคติธรรมดาของชีวิต มิให้มีความประมาท
จัดเป็น ๓ ก็มี ได้แก่ คนแก่ คนเจ็บ และคนตาย **จัดเป็น ๕** ก็มี ได้แก่
เด็กแรกเกิด คนแก่ คนเจ็บ คนถูกลงราชทัณฑ์ และคนตาย

(**เทวทูต ๓** มาในอังคุตตรนิกาย ติกนิบาต **เทวทูต ๕** มาในเทวทูต
สูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์) **ส่วนเทวทูต ๔** ที่เจ้าชายสิทธัตถะ
พบก่อนบรรพชา คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และสมณะ **๓ อย่าง**
แรกเป็นเทวทูต ส่วนสมณะเรียกรวมเป็นเทวทูตไปด้วย โดยปริยาย
เพราะมาในหมวดเดียวกัน แต่ในบาลีท่านเรียกรวมว่า “นิมิต ๔”
หาเรียกว่า “เทวทูต ๔” ไม่ อรรถกถาบางแห่งพูดแยกว่า พระสิทธัตถะ
เห็นเทวทูต ๓ และสมณะ (มีอรรถกถาแห่งหนึ่ง อธิบายในเชิงว่าอาจ
เรียกทั้งสี่อย่างเป็นเทวทูตได้ โดยความหมายว่า เป็นของที่เทวดานิรมิต
ไว้ระหว่างทางเสด็จของพระสิทธัตถะ)

ที่มาของพระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย
ขณะประทับอยู่ ณ พระเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขต

กรุงสาวตติ โดยมีพระประสงค์ให้ภิกษุเหล่านั้น ทราบผลแห่งกรรมชั่ว และกรรมดี ตามหลักคำสอนของพระองค์ ขอให้สังเกตว่า พระสูตรนี้ ก็เป็นอีกพระสูตรหนึ่ง ที่ยืนยันว่านรกมีจริง และมีหลายขุมสำหรับ ลงโทษผู้กระทำความชั่วระดับต่าง ๆ

ใจความสำคัญของพระสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พระองค์ทรงเห็นสัตว์ทั้งหลาย ทั้งที่ สร้างกรรมดีและสร้างกรรมชั่ว ทั้งที่กำลังจุติและทั้งที่กำลังปฏิสนธิ(เกิด) ทั้งชั้นต่ำและชั้นสูง ทั้งงามและไม่งาม ทั้งเกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยพระ จักขุทิพย์ เหมือนบุคคลยืนอยู่ระหว่างเรือนสองหลัง ที่มีประตูตรงกัน เห็นคนทั้งหลายเข้าออกในเรือนทั้งสองนั้นอย่างชัดเจน ฉะนั้น

พระองค์ได้ตรัสเล่าว่า สัตว์ที่ทำความชั่ว ตายแล้วไปเกิดในนรก ถูกพยายามสอบสวนซักไซ้ไล่เรียงถึงเทวทูต ๕ คือ (๑)เด็ก (๒)คนชรา (๓)คนเจ็บ (๔)คนที่ทำความผิดแล้วถูกลงอาญา (๕)คนตายว่ารู้จักไหม ต่างตอบว่าไม่รู้จัก เพราะมัวประมาทอยู่ สัตว์เหล่านั้นจึงถูกลงโทษด้วย วิธีต่างๆ เช่น เอาตะปูเหล็กตอกมือเท้า และกลองอก เอาขวานถาก เอามีดเฉือน จับเทียมรถให้วิ่งไปมาบนแผ่นดินร้อน บังคับให้ขึ้นลงภูเขา ถ่านเพลิง ถูกจับศิระษะทุ่มลงในกระทะทองแดง แล้วต้มให้เดือดจนตัวพอง ถูกจับทุ่มลงในนมหานรก และนรกอื่น ๆ อีก เช่น คูถนรก(นรกอุจจาระ) กุกุรนรก(นรกเถ้าร้อน) เป็นต้น ทรงกล่าวว่า เรื่องนี้พระองค์มิได้ทรง สดับมาจากใคร แต่ทรงทราบด้วยพระองค์เอง

ในตอนท้าย ตรัสเป็นคาถาประพันธ์ไว้มีใจความว่า “ผู้ที่ถูกเทวทูต ตักเตือนแล้ว แต่ยังประมาทอยู่ ย่อมเศร้าโศกตลอดกาลนาน ส่วนผู้ถูก เทวทูตตักเตือนแล้ว ไม่ประมาทย่อมมีความสุขสิ้นทุกข์ทั้งปวงได้”

มาป
จะเป็นนอโหดิกกรม
ได้หรือไม่ ?

วิธีแก้ไขอกุศลกรรม ไม่ให้มีโอกาสส่งผล (ให้กลายเป็นอโหสิกรรม)

ผู้ที่มีความเชื่อในกรรม และผลของกรรม ย่อมจะไม่กล้าทำบาป ก็จริงอยู่ แต่ในบางคราว อาจมีการพลั้งเผลอ กระทำกรรมชั่วลงไป หรือจะโดยเจตนาก็ตาม เช่น มีการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ เป็นต้น ด้วยอาศัยกิเลสต่าง ๆ มี โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น และเมื่อได้กระทำลงไปแล้ว ก็รู้สึกกลัวในการที่จะต้องได้รับผลแห่งการกระทำอกุศลของตนนั้น ทำให้เกิดความเสียใจ กลุ้มใจยิ่งขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ยิ่งทำให้ออกุศลเพิ่มขึ้น และมีกำลังมากยิ่งขึ้น จนสามารถส่งผลได้โดยแน่นอน **ทั้งในภพนี้และภพหน้า ตลอดจนภพต่อ ๆ ไปอีกด้วย**

ดังนั้น การกระทำอกุศลกรรมของบุคคลเช่นนี้ ก็ย่อมไม่มีโอกาสที่จะกลายเป็นอโหสิกรรมไปได้เลย **วิธีแก้ไขอกุศลกรรมที่ตนได้กระทำไปแล้ว ให้กลายเป็นอโหสิกรรมได้นั้น คือหลังจากที่ตนได้กระทำอกุศลกรรมไปแล้ว และมีความรู้สึกสำนึกผิดเกิดขึ้น จะต้องกระทำเหตุ ๓ ประการ ดังนี้ :-**

- ๑) ต้องทำการอธิษฐานใจตนว่า เราจะไม่กระทำทุจริต หรือทราฐิพ เช่นนี้ อีกต่อไป
- ๒) ต้องไม่หวนกลับไปคิดถึง เรื่องนั้นอีกเพราะเป็นการตอกย้ำเรื่องราวนั้นให้เป็น **“อกุศลอาจิณณกรรม”** ทางมโนทวาร (เช่น ทางกายทำไปเพียงครั้งเดียว แต่ทางใจที่หวนคิดถึงบ่อย ๆ นั้น เป็นการทำบาปทางใจที่ไม่มีจบสิ้น)
- ๓) พยายามสร้าง **“กุศลอาจิณณกรรม”** ให้เกิดขึ้นอยู่เสมอ ๆ เช่น มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม อ่านหนังสือธรรมะเสมอ ๆ

ฟังธรรมเนื่อง ๆ สวดมนต์ไหว้พระ ใส่บาตร อุทิศส่วนกุศล แผ่เมตตา หรือรักษาศีล ๕ ศีล ๘ หรือบวชเป็นชี เป็นเณร เป็นพระ หรือมีการเจริญภาวนา ได้แก่ การเจริญสมถกรรมฐาน หรือเจริญวิปัสสนากรรมฐานอยู่เสมอ ๆ

ถ้ามีการประพฤติปฏิบัติ ดังกล่าวมานี้ได้เป็นประจำจนตลอดชีวิต ก็จะมีผลปรากฏได้ดังนี้ :-

- **อกุศลทวิฐฐธัมมเวทนียกรรม** (กรรมชั่วที่ให้ผลใน ปัจจุบันชาติ) จะกลายเป็นอโหสิกรรมไปได้
- **อกุศลอุปปัชชเวทนียกรรม** (กรรมชั่วที่จะให้ผลใน ชาติที่ ๒) ก็จะเป็นอโหสิกรรมไปได้เช่นกัน
- **อกุศลอปราปรียเวทนียกรรม** (กรรมชั่วที่จะให้ผลใน ชาติที่ ๓ เป็นต้นไป จนกว่าจะถึงพระนิพพาน) แม้กรรมประเภทนี้จะไม่กลายเป็นอโหสิกรรมไปได้ก็จริง แต่ก็ทำให้การส่งผลของอกุศลกรรมชนิดนี้เบาบางลงไปได้ ด้วยอำนาจแห่งกุศลอาจิณณกรรมนั่นเอง แต่หากประสงค์จะให้อกุศลกรรมประเภท **“อปราปรียเวทนียกรรม”** เป็นอโหสิกรรมไป บุคคลผู้เป็นเจ้าของการกระทำนั้น จะต้องถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ ๕ ประการในทุก ๆ ชาติ นับตั้งแต่ชาตินี้เป็นต้นไป

การถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ ๕ ประการ คือ

- ๑) **ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา** การเป็นผู้เคยสร้างสมกุศลไว้แต่ปางก่อน
- ๒) **ปฏฺิรูปเทสวส** การได้อยู่ในถิ่นฐานที่ประกอบด้วยศีลธรรม
- ๓) **สปรฺริสุปนิสฺสย** การได้คบหาสมาคมกับพวกสัปปบุรุษ
- ๔) **สทฺธมฺมสฺสว** การได้ฟังพระสัทธรรม
- ๕) **อตฺตสมฺมาปณฺิ** การตั้งตนไว้ในทางที่ถูก

ในการที่จะทำตน ให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ ๕ ประการ
ทุก ๆ ชาติได้นั้น มีความสำคัญอยู่ที่การกระทำในภพนี้ กล่าวคือ จะต้อง
ประพฤติตน ให้เป็นผู้ที่อยู่ในศีลธรรม มีการบำเพ็ญ ทาน ศีล ภาวนา
อยู่เสมอ ๆ แล้วตั้งความปรารถนาว่า :-

- ๑) ขอให้การบำเพ็ญกุศลของข้าพเจ้านี้ จงเป็นอุปนิสัยปัจจัยไปทุก ๆ
ชาติ
- ๒) ขอให้ได้เกิดอยู่ในสถานที่ ที่ประกอบด้วยศีลธรรมทุก ๆ ชาติไป
- ๓) ขอให้ได้พบกับสัปบุรุษ ผู้มีความรู้ มีศีลธรรม และขอไม่สมาคม
กับคนพาลทุก ๆ ชาติไป
- ๔) ด้วยอำนาจแห่งการฟัง และการศึกษาธรรมะของข้าพเจ้านี้
ขอจงเป็นพลปัจจัยให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสฟัง และศึกษาธรรมะ
ที่ถูกต้องทุก ๆ ชาติไป
- ๕) ด้วยอำนาจแห่งการที่ข้าพเจ้าได้ประพฤติกาย วาจา ใจ ในทาง
สุจริตนี้ ขอจงเป็นอุปนิสัยปัจจัย ให้ข้าพเจ้าได้มีจิตใจตั้งมั่นอยู่
ในศีลธรรม และได้ประพฤติอยู่แต่ในทางสุจริตทุก ๆ ชาติไป

หมายเหตุ: อกุศลกรรมที่เคยกระทำไปแล้ว จะเบาบางลงไปได้นั้น จะต้อง
ไม่เป็น “ครุกรรม” คือ กรรมอย่างหนัก ที่กรรมอื่นๆ ไม่อาจ
จะปิดกันได้ อันได้แก่ :-

- **ปัญจันตริยกรรม** คือ อกุศลกรรม ๕ อย่าง ที่จะนำไปสู่นิรยภูมิแน่-
นอน ได้แก่ ฆ่าแม่ ฆ่าพ่อ ฆ่าพระอรหันต์ ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงหือ
พระโลหิต และทำสังฆเภท คือ ยุยงให้พระสงฆ์แตกหมู่ แยกคณะกัน
- **นियตมิจฉาทิฏฐิกรรม** คือ อกุศลกรรม ที่มีความเห็นผิด มี ๓ ประการ
ได้แก่ (๑) **นัตถิกทิฏฐิ** คือ ไม่เชื่อ ผลของกรรม
(๒) **อเหตุกทิฏฐิ** คือ ไม่เชื่อ เหตุของกรรม
(๓) **อกริยทิฏฐิ** คือ ไม่เชื่อบุญ ไม่เชื่อบาป

การปฏิบัติที่ทำให้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วย **คุณสมบัติ ๕ ประการ** เมื่อผู้ใดประพฤติดังกล่าวมานี้โดยอาศัย **ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา** อย่างแก่กล้าแล้ว ก็อาจสามารถทำให้ผู้นั้นได้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติ ๕ ประการในภพต่อ ๆ ไปได้ทุก ๆ ชาติ จนกว่าจะเข้าสู่พระนิพพาน และเมื่อเป็นเช่นนี้ **อกุศลอุปราคปริยเวทนิยกรรณ** นั้น ก็ไม่มีโอกาสที่จะส่งผลได้ จะกลายเป็นอโหสิกรรมไปในที่สุด

แต่แนวทางที่กล่าวมานี้ ไม่ใช่จะเป็นไปได้โดยง่าย เพราะบุคคลที่จะมีการประพฤติดังปฏิบัติ ให้เป็นไปได้อย่างสมบูรณ์ดังกล่าว นั้นก็หาได้ยากมาก นอกจากจะเป็นบุคคลที่มีบารมีแก่กล้าเท่านั้น จึงจะกระทำให้สำเร็จลงไปได้ แต่อย่างไรก็ตาม หากเราเชื่อคำสอน และกล่าวโทษภัยที่จะต้องประสบกับความทุกข์ในภายหน้า ก็จะทำให้เกิดความเพียรไม่ย่อท้อ เพื่อความดับทุกข์อันจะเกิดมีแก่ตน.

ที่มา :-

กัมมจตุกกะ กรรมหมวด ๔ ว่าโดยเวลาให้ผลของกรรม จาก วิถีมุตตสังคหะ ปริจเฉทที่ ๕ เล่มที่ ๒ มหาอภิมมัตตสังคหฎีกา

เวลาให้ผลของกรรมมี ๔ ข้อ คือ

- ๑) **ทิฏฐธัมมเวทนิยกรรณ** กรรมที่ให้ผลในปัจจุบันชาติ(ภพนี้)
- ๒) **อุปปัชชเวทนิยกรรณ** กรรมให้ผลในภพที่จะไปเกิด(ภพหน้า)
- ๓) **อปราคปริยเวทนิยกรรณ** กรรมให้ผลในภพต่อๆไป
- ๔) **อโหสิกรรม** กรรมที่ไม่ส่งผลอีก

เรื่องอโหสิกรรม กับ เรื่องล้างบาป ไถ่บาป มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

พระพุทธศาสนานั้นสอนแต่ความจริง ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติของโลกเป็นลัทธิจะทุกกาลเวลา ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา หรืออำนาจของใคร ไม่มีใครฝืนกฎธรรมชาติของโลกที่เป็นลัทธิจะไปได้เลย ไม่ว่าผู้นั้นจะนับถือศาสนา หรือไม่นับถือและไม่ว่าผู้นั้นจะมีอำนาจวาสนาเพียงใด ทุก ๆ คนล้วนมีชีวิตเป็นไปตามกรรม คือการกระทำของตนที่ตนได้ทำไว้แล้วทั้งสิ้น และจะเป็นอะไรต่อไปอีก ก็เพราะการกระทำของตน ด้วยเหตุนี้เราจึงเป็นทนายทนาย คือผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นผู้นำเกิด มีกรรมเป็นพวกพ้อง มีกรรมเป็นที่พึ่งที่อาศัย เราทำกรรมใดไว้ ดีหรือชั่วเรานั้นแหละจะเป็นผู้รับผลของกรรมดี และกรรมชั่วนั้น

เมื่อกระทำลงไปแล้ว ผลของการกระทำก็ย่อมมี จะลบล้างไม่ได้ ความดีความชั่วนั้นไม่ใช่สิ่งของ ที่เราสามารถจะหยิบยื่นให้ใคร ๆ ก็ได้ และก็ไม่ใช่สิ่งของ ที่เราจะหยิบทิ้งไปได้เมื่อไม่ต้องการ เพราะความดี ความชั่วเป็นนามธรรม ไม่ใช่รูปธรรม ไม่มีรูปร่าง แต่จะติดตรึงอยู่ในใจ บุญและบาปไม่ขึ้นกับศาสนาใด ๆ ผู้นับถือศาสนาใด ๆ ก็ไม่อาจลบล้างบาป ไถ่บาป อันตนได้กระทำไปแล้วได้เลย แม้ศาสนาผู้สอนศาสนาเอง ก็ไม่อาจลบล้างความจริงนี้ได้เช่นกัน **ศาสดาใดเข้าถึงความจริงนี้ ศาสดานั้นก็สอนความจริงแก่สาวกของตน** ศาสดาใดเข้าไม่ถึงความจริง ศาสดานั้นก็ไม่อาจสอนความจริงแก่สาวกของตนได้ จริงอยู่ศาสนาทุกศาสนา ต้องการจะสอนให้ทุกคนทำความดีทั้งสิ้น แต่จะดีแค่ไหน ดีอย่างไร ดีได้ถึงที่สุดหรือไม่ เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ขึ้นอยู่กับปัญญา คือ **“สัมมาทิฐิ”**

สรุปว่า ใครจะนับถือศาสนาใดก็ตาม จะล้างบาป ไถ่บาปได้หรือไม่ก็ตาม บาปนั้นก็มิได้หมดไป ยังคงอยู่ และพร้อมที่จะให้ผลแก่ผู้ทำเสมอ หากว่าบุคคลนั้นยังเวียนตายเวียนเกิดอยู่ในสังสารวัฏฏ์นี้

ความจริงพระพุทธศาสนามิได้สอนเพียงไม่ให้ทำบาปเท่านั้น แต่สอนวิธีละบาปให้หมดไปด้วย หากแต่มีใช้ด้วยการล้างบาป หรือไถ่บาป และมีใช้ด้วยการละบาปที่ทำไปแล้ว เพราะไม่อาจทำได้ แต่พระพุทธศาสนาสอนวิธีกำจัดบาป ที่จะเกิดต่อไปให้หยุดเกิด คือ ไม่ให้มีโอกาสเกิดได้อีกด้วยปัญญาในวิปัสสนาภาวนา ที่ถึงความแก่กล้าสมบูรณ์พร้อมจนจิตบริสุทธิ์หมดจดปราศจากกิเลสโดยสิ้นเชิง **เราเรียกท่านผู้มีจิตบริสุทธิ์หมดจดปราศจากกิเลส โดยสิ้นเชิงนั้นว่า “พระอรหันตชินาสพ”**

นี่คือ วิธีละบาปในพระพุทธศาสนา จัดเป็นที่สุดแห่งความดี ดังนั้น อกุศลที่ทำไปแล้วจะกลายเป็นอโหสิกรรมได้ ด้วยการกระทำความดีใหม่ ดังที่กล่าวไปแล้ว หมั่นเพิ่มเติมความดีอยู่เป็นประจำ เพื่อให้ ‘กุศลอาณัติกรรม’ มีกำลังมากพอที่จะไปเบียดเบียน และตัดรอนอกุศลกรรม จนกรรมชั่วที่เคยทำไว้นั้น ลดกำลังลงกระทั่งไม่มีโอกาสที่จะส่งผลได้.

อกิตุถเรถ กลยาเณ ปาปา จิตฺตํ นิวารเย

ทนุํ หิ กรโต ปุณฺณํ ปापสฺมี รมตี มโน.

บุคคลควรรีบชวนช่วยในการทำความดี ควรห้ามจิตจากบาป

เพราะเมื่อทำบุญเข้าไป ใจจะยินดีในบาป

(ขุทฺทกนิกาย ธรรมบท ปาปวรรค)

ความทุกข์ของพระเทวทัต

การสิ้นชีวิตของพระเทวทัต (อรรถกถา ชุพุทธนิกาย ธรรมบท)

พระเทวทัตขอให้สาวก นำตนไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าในกาลสุดท้าย หลังจากป่วยอยู่นานถึง ๙ เดือน เมื่อมาถึงใกล้พระวิหารเชตวันแล้ว พวกสาวกได้วางเตียงลงริมฝั่งสระโบกขรณี^(๑) ต่างก็พากันลงไปเพื่อจะอาบน้ำในสระนั้น พระเทวทัตจึงพุงตัวค่อยๆ ยื่นกายนั่ง เพื่อลอกจากเตียง เมื่อเท้าถูกพื้นดิน เท้าทั้งสองนั้นได้จมลงไปในพื้นที่ ร่างของพระเทวทัตจมลงตามลำดับ ถึงข้อเท้า ถึงเข่า ถึงเอว ถึงหน้าอกจนถึงคอ ในเวลาที่กระดูกคางจรดพื้นดิน ได้กล่าวคาถานี้ว่า :-

**อิเมหิ อฏฐีหิ ตมคคบุคคลี เทวาทิเทวี นรทมมสารถิ
สมนุดจกขุ สตปญฺญลภฺขณํ ปาณฺเหหิ พุทฺธํ สรณํ คโตสฺมิ**

“ข้าพระองค์ ขอบูชาพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็นอัครบุคคลี ผู้เลิศ ผู้เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ ผู้เป็นสารถิฝิกนรชน ผู้มีพระจักรุโดยรอบ ผู้มีพระลักษณะอันเกิดจากบุญหลายร้อย ด้วยกระดูกเหล่านี้พร้อมด้วยลมหายใจ ขอถึงพระพุทธองค์ว่า เป็นที่พึ่งด้วยชีวิตของข้าพเจ้า”

(คาถานี้ พระเทวทัตกล่าวบูชาพระพุทธเจ้า ในขณะที่กำลังถูกธรณีสูบ)

พระเทวทัตไปเกิดในอเวจีมหานรก

พระเทวทัตเป็นผู้ได้กระทำการเบียดเบียนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม ฉะนั้น เมื่อพระเทวทัตตายลง จึงได้ไปบังเกิดในอเวจีมหานรกโดยตรง ในขณะที่เสวยทุกข์อยู่ในอเวจีมหานรกนั้น มีร่างกายสูงประมาณร้อยโยชน์ ศีรษะสอดเข้าไปสู่แผ่นดินแดงจนถึงหู

^(๑)สระโบกขรณี: สระบัว

เบื้องล่างตั้งแต่ตาตุ่มลงไป จมอยู่ในแผ่นเหล็กแดง หลาวเหล็กประมาณ
เท่าต้นตาลตอกมือทั้งสองข้างติดไว้กับฝา หลาวเหล็กแท่งหนึ่งแทงข้างซ้าย
ทะลุถึงข้างขวา แท่งหนึ่งแทงข้างหน้าทะลุถึงข้างหลัง แท่งหนึ่งแทงศีรษะ
ทะลุลงมาถึงเบื้องล่าง ไม่มีการกระตุกกระตักไหวติง และมีเปลวไฟเผาอยู่
ตลอดเวลา จนกว่าจะพ้นจากอเวจีมหานรก.

ในอนาคตแสนมหากัปป์เลยไป พระเทวทัตจักได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า
มีชื่อว่า “อฏฐิสสระ” ด้วยบารมีสองอสงไขย ที่ได้เคยสร้างมาแล้ว มีสาธก
บาลีแสดงไว้ใน ธรรมบท ยมกวรรค เทวทัตตวัตถุ ๑/๑๓๗ อฏฐุกถา และ
มิลินทปัญหา มิลินท ๑๑๖ ฉ.

น อนุดลิกเข น สมุทฺทมขฺเณ น ปพฺพตานิ วิวรํ ปวีสี
น วิชชตี โส ชคตฺตปฺเทโส ยตฺตฺรฎฺฐจิตํ นปฺปสฺสเหยฺย มจฺจุ

บุคคลที่ทำความชั่วไว้

ถึงจะเหาะขึ้นไปในอากาศ ก็ไม่พ้นจากกรรมชั่วได้

ถึงจะดำลงไปกลางทะเล ก็ไม่พ้น

ถึงจะเข้าไปหลบตัวในซอกเขา ก็ไม่พ้น

เพราะไม่มีแผ่นดินสักส่วนหนึ่ง ที่เขายืนอยู่แล้ว

จะไม่ถูกความตายครอบงำได้

(ขุททกนิกาย ธรรมบท ปาปวรรค)

ทำอะไรจะหายโกรธ

โดย พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแห่งความเมตตาการุณย์ พระพุทธเจ้ามีพระคุณชอใหญ่ประการหนึ่ง คือ พระมหากรุณา ชาวพุทธทุกคนได้รับการสั่งสอนให้มีเมตตาการุณา ให้ช่วยเหลือ เกื้อกูลผู้อื่นด้วยกาย วาจา และมีน้ำใจปรารภนาดี แม้แต่เมื่อไม่ได้ทำอะไรอื่น ก็ให้แผ่เมตตาแก่เพื่อนมนุษย์ตลอดจนสัตว์ทั้งปวง ขอให้ยู่เป็นสุขปราศจากเวรภัยกันโดยทั่วหน้า อย่างไรก็ตาม เมตตาที่มีคู่ปรับสำคัญอย่างหนึ่งคือ ความโกรธ ความโกรธเป็น คศัตรูที่คอยขัดขวางไม่ให้เมตตาเกิดขึ้น คนบางคนเป็นผู้มักโกรธ พอโกรธขึ้นมาแล้ว ก็ต้องทำอะไรรุนแรงออกไป ทำให้เกิดความเสียหาย ถ้าทำอะไรไม่ได้ ก็หงุดหงิดงุ่นง่านทรมานใจตัวเอง ในเวลานั้นความเมตตาหลบหายไปไม่รู้จะไปซ่อนตัวอยู่ที่ไหน ไม่ยอมปรากฏให้เห็น ส่วนความโกรธทั้งที่ไม่ต้องการ แต่ก็ไม่ยอมหนีไป บางทีจนปัญญาไม่รู้จะขับไล่ หรือกำจัดให้หมดไปได้อย่างไร

โบราณท่านรู้ใจและเห็นใจคนขี้โกรธ จึงพยายามช่วยเหลือ โดยการสอนวิธีการต่าง ๆ สำหรับระงับความโกรธ วิธีการเหล่านี้ มีประโยชน์ไม่เฉพาะสำหรับคนมักโกรธเท่านั้น แต่เป็นคติแก่ทุกคน ช่วยให้เห็นโทษของความโกรธ และมันในคุณของเมตตายิ่งขึ้น จึงขอนำมาเสนอพิจารณากันดู วิธีการนั้นท่านสอนไว้เป็นขั้น ๆ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ นึกถึงผลเสียของความเป็นคนมักโกรธ เช่น

ก. สอนตนเองให้นึกว่า พระพุทธเจ้าของเราทรงมีพระมหา

กรุณาธิคุณ และทรงสอนชาวพุทธให้เป็นคนมีเมตตา เรามัวมาโกรธอยู่ไม่ระวังความโกรธเสีย เป็นการไม่ปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ ไม่ทำตามอย่างพระศาสดา ไม่สมกับที่เป็นศิษย์ของพระพุทธเจ้า จงควรรีบทำตัวให้สมกับที่เป็นศิษย์ของพระองค์ และจงเป็นชาวพุทธที่ดี

ข. พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า คนที่โกรธเขาก่อนก็นับว่าเลวอยู่แล้ว คนที่ไม่มีสติรู้เท่าทัน หลงโกรธตอบเขาไปอีก ก็เท่ากับสร้างความเลวให้ยืดยาวเพิ่มมากขึ้น นับว่าเลวหนักลงไปกว่าคนที่โกรธก่อนนั้นอีก เราอย่าเป็นทั้งคนเลว ทั้งคนเลวกว่านั้นเลย

ค. พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนต่อไปอีกว่า เขาโกรธมา เราไม่โกรธตอบไปอย่างนี้ เรียกว่า ชนะสงครามที่ชนะได้ยาก เมื่อรู้ทันว่าคนอื่น หรืออีกฝ่ายหนึ่งเขาขุ่นเคืองขึ้นมาแล้ว เรามีสติระงับใจไว้เสียไม่เคืองตอบ จะชื่อว่าเป็นผู้ทำประโยชน์ให้แก่ทั้งสองฝ่าย คือ ช่วยไว้ทั้งเขา และทั้งตัวเราเอง^(๑)

เพราะฉะนั้น เราอย่าทำตัวเป็นผู้แพ้สงครามเลย จงเป็นผู้ชนะสงคราม และเป็นผู้สร้างประโยชน์เถิด อย่าเป็นผู้สร้างความพินาศอวดวាយเลย **ถ้าคิดนี้กระสือกอย่างนี้แล้วยังไม่หายโกรธ ให้พิจารณาขั้นที่สอง ต่อไปอีก**

ขั้นที่ ๒ พิจารณาโทษของความโกรธ

ในขั้นนี้มีพุทธพจน์ตรัสสอนไว้มากมาย เช่นว่า “คนมักโกรธ จะมีพิพพรรณไม่งาม คนมักโกรธนอนก็เป็นทุกข์ ฯลฯ คนโกรธไม่รู้เท่าทันว่าความโกรธนั้นแหละ คือภัยที่เกิดขึ้นข้างในตัวเอง พอโกรธแล้วมองไม่เห็นธรรม เวลาถูกความโกรธครอบงำมีแต่

ความมืดตื้อ คนโกรธจะผลาญสิ่งใดสิ่งนั้นทำยากเหมือนง่าย แต่
 ภายหลังพอกหายโกรธแล้ว ต้องเดือดร้อนใจเหมือนถูกไฟเผา ”

“ แรกจะโกรธนั้น ก็แสดงความหน้าด้านออกมาก่อน เหมือน
 มีควันก่อนจะเกิดไฟ พอกความโกรธแสดงเดช ทำให้คนดาลเดือดได้
 คราวนี้หละไม่มีกั้วอะไร ยางอายุก็ไม่มี ถ้อยคำก็ไม่มีคารวะ ฯลฯ
 คนโกรธฆ่าพ่อ ฆ่าแม่ของตัวเองก็ได้ ฆ่าพระอรหันต์ ฆ่าคนสามัญ
 ก็ได้ทั้งนั้น ลูกที่แม่เลี้ยงไว้จนได้ลืมหามองดูโลกนี้ แต่มีกิเลสหนา
 พอโกรธขึ้นมาก็ฆ่าได้แม้แต่แม่ผู้ให้ชีวิตนั้น ฯลฯ ”^(๒)

“ กาลีใดไม่มีเท่าโทษะ ” ฯลฯ “ เคะระหะอะไรเท่าโทษะไม่มี ”^(๓)

ความโกรธมีโทษก่อผลร้ายให้มากมาย อย่างพุทธพจน์นี้
 เป็นตัวอย่าง แม้เรื่องราวในนิทานต่าง ๆ และชีวิตจริงก็มีมากมาย
 ล้วนแสดงให้เห็นว่า ความโกรธมีแต่ทำให้เกิดความเสียหาย และ
 ความพินาศ ไม่มีผลดีอะไรเลยจึงควรฆ่ามันทิ้งเสียอย่าเก็บเอาไว้
 เลย ฆ่าอะไรอื่นแล้วอาจจะต้องมานอนเป็นทุกข์ ฆ่าอะไรอื่นแล้ว
 อาจจะต้องโคกเคड़ाเสียใจ แต่ “ ฆ่าความโกรธแล้วนอนเป็นสุข
 ฆ่าความโกรธแล้วไม่โคกเคड़ाเลย ”^(๔)

**พิจารณาโทษของความโกรธทำนองนี้แล้ว ก็น่าจะ
 บรรเทาความโกรธได้ แต่ถ้ายังไม่สำเร็จก็ลองใช้วิธีต่อไปอีก**

ขั้นที่ ๓ นึกถึงความดีของคนที่เราโกรธ

ธรรมดาคนเรานั้นว่าโดยทั่วไป แต่ละคน ๆ ย่อมมีข้อดีบ้าง
 ข้อเสียบ้าง มากบ้างน้อยบ้าง จะหาคนดีครบถ้วนบริบูรณ์ไม่มีข้อ
 บกพร่องเลยคงหาไม่ได้หรือแทบจะไม่มี บางทีแ่งที่เราว่าดีคนอื่น
 ว่าไม่ดี บางทีแ่งที่เราว่าไม่ดีคนอื่นว่าดี เรื่องราวลักษณะหรือการ

กระทำของคนอื่นที่ทำให้เราโกรธนั้น ก็เป็นจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องของเขาอย่างหนึ่ง หรืออาจเป็นแง่ที่ไม่ถูกใจเรา เมื่อจุดนั้นแง่นั้นของเขาไม่ติไม่ถูกใจเรา ทำให้เราโกรธ ก็อย่ามัวนึกถึงแต่จุดนั้นแง่นั้นของเขา พึงหันไปมองหรือระลึกถึงความดี หรือจุดอื่นที่ดี ๆ ของเขา เช่น

คนบางคน ความประพฤติทางกายเรียบร้อยดี แต่พูดไม่ไพเราะ หรือปากไม่ดีแต่ก็ไม่ได้ประพฤติเกะกะระรานทำร้ายใคร ๆ บางคนแสดงออกทางกาย กระโดดกระเดกไม่น่าดู หรือการแสดงออกทางกายเหมือนไม่มีสัมมาคารวะ แต่พูดจาดี สุภาพ หรือไม่ก็อาจพูดจาดีเหตุผล หรือบางคนปากร้ายแต่ใจดี หรือสัมพันธ์กับคนอื่นไม่ค่อยดี แต่เขาก็รักงานตั้งใจทำหน้าที่ของเขาดี หรือคราวนี้เขาทำอะไรไม่สมควรแก่เรา แต่ความดีเก่า ๆ ของเขาก็มีเป็นต้น

ถ้ามีอะไรที่ขุนใจกับเขา ก็อย่าไปมองส่วนที่ไม่ดี พึงมองหาส่วนที่ดีของเขาเอาขึ้นมาระลึกนึกถึง ถ้าเขาไม่มีความดีอะไรเลยที่จะให้มองเอาจริง ๆ ก็ควรคิดสงสารตั้งความกรุณาแก่เขาว่า โอ! น่าสงสาร ต่อไปคน ๆ นี้ต้องประสบผลร้ายต่างๆ เพราะความประพฤติไม่ดีอย่างนี้ นรกอาจรอเขาอยู่ตั้งนี้เป็นต้น พึงระงับความโกรธเสีย เปลี่ยนเป็นสงสารเห็นใจ หรือคิดช่วยเหลือแทน ถ้าคิดอย่างนี้ก็ยังไม่ว่าโกรธ ลองวิธีขั้นต่อไปอีก

ขั้นที่ ๔ พิจารณาว่าความโกรธคือ การสร้างทุกข์ให้ตัวเอง และเป็นการลงโทษตัวเองให้สมใจศัตรู

ธรรมดาคำตรูย่อมปรารภนา ร้าย อยากรให้เกิดความเสื่อม

และความพินาศวอดวายแก่กันและกัน คนโกรธจะสร้างความสำเร็จพินาศให้แก่ตัวเองได้ตั้งหลายอย่าง โดยที่ศัตรูไม่ต้องทำอะไรลำบากก็ได้สมใจของเขา เช่น ศัตรูปรารถนา “ขอให้มัน (ศัตรูของเขา) ไม่สวยไม่งาม มีผิวพรรณไม่น่าดู” หรือ “ขอให้มันนอนเป็นทุกข์ ขอให้มันเสื่อมเสียประโยชน์ ขอให้มันเสื่อมทรัพย์สมบัติ ขอให้มันเสื่อมยศ ขอให้มันเสื่อมมิตร ขอให้มันตายไปตกนรก”^(๕) เป็นต้น เป็นที่หวังได้อย่างมากกว่า คนโกรธจะทำผลร้ายเช่นนี้ให้เกิดแก่ตนเองตามปรารถนาของศัตรูของเขา ด้วยเหตุนี้ศัตรูที่ฉลาดจึงมักหาวิธีแกล้งยั่วให้ฝ่ายตรงข้ามโกรธ จะได้ผลลอสติทำการผิดพลาด เพื่อง่ายๆ

เมื่อรู้เท่าทันเช่นนี้แล้ว ก็ไม่ควรจะทำร้ายตนเองด้วยความโกรธให้ศัตรูได้สมใจเขา โดยไม่ต้องลงทุนอะไรเลย ในทางตรงกันข้ามถ้าสามารถครองสติได้ ถึงกระทบอารมณ์ที่น่าโกรธก็ไม่โกรธ จิตใจไม่หวั่นไหว สิ้นหน้าผองใส กิริยาอาการไม่ผิดเพี้ยน ทำการงานธุระของตนไปได้ตามปกติ ผู้ที่ไม่ปรารถนาดีต่อเรานั้นแหละจะกลับเป็นทุกข์ ส่วนทางฝ่ายเราประโยชน์ที่ต้องการก็จะสำเร็จ ไม่มีอะไรเสียหาย อาจสอนตัวเองต่อไปอีกว่า

“ ถ้าศัตรูทำทุกขให้ร่างกายของเจ้าแล้ว โฉนเจ้าจึงมาคิดทำทุกขให้ที่ใจของตัวเอง ซึ่งมีใช้ร่างกายของศัตรูสักหน่อยเลย ”

“ ความโกรธ เป็นตัวตัดรากความประพฤติดีงามทั้งหลายที่เจ้าตั้งใจรักษา เจ้ากลับไปพะนอนความโกรธนั้นไว้ ถ้ามั่นใจใครจะเชื่อเหมือนเจ้า ”

“ เจ้าโกรธว่าคนอื่นทำกรรมที่ป่าเถื่อนแล้ว โยตัวตัวเอง

จึงมาปรารถนาจะทำกรรมเช่นนั้นเสียเองเล่า” “ถ้าคนอื่นอยาก
ให้เจ้าโกรธ จึงแกล้งทำสิ่งไม่ถูกใจให้แล้ว โฉนเจ้าจึงช่วยทำให้
เขาสมปรารถนา ด้วยการปล่อยให้ความโกรธเกิดขึ้นมาได้เล่า”

“แล้วนี่ เจ้าโกรธขึ้นมาแล้ว จะทำทุกขีให้เขาได้หรือไม่
ก็ตาม แต่แน่ ๆ เดียวนี้เจ้าก็ได้เบียดเบียนตัวเองเข้าแล้ว ด้วย
ความทุกข์ใจ เพราะโกรธนั่นแหละ” “หรือถ้าเจ้าเห็นว่า พวก
ศัตรูขึ้นเดินไปในทางของความโกรธอันไร้ประโยชน์แล้ว โฉนเจ้า
จึงโกรธเลียนแบบเขาเสียอีกละ”

“ศัตรูอาศัยความแค้นเคืองใจ จึงก่อเหตุไม่พึงใจขึ้นได้
เจ้าจงตัดความแค้นเคืองนั้นเสียเถิด จะมาเดือดร้อนด้วยเรื่อง
ไม่เป็นเรื่องไปทำไม” จะพิจารณาถึงขั้นปรมาตถ์ก็ได้ว่า “ขั้น
เหล่าใดก่อเหตุไม่พึงใจแก่เจ้า ขั้นเหล่านั้นก็ดับไปแล้ว เพราะ
ธรรมทั้งหลายเป็นไปเพียงชั่วขณะ แล้วที่นี้เจ้าจะมาโกรธให้ใคร
กันในโลกนี้” “ศัตรูจะทำทุกขีให้แก่ผู้ใด ถ้าไม่มีตัวตนของผู้นั้น
มารับทุกขี ศัตรูนั้นจะทำทุกขีให้ใครได้ ตัวเจ้าเองนั่นแหละที่
เป็นเหตุของทุกขีอยู่ ฉะนั้นแล้ว ทำไมจะไปโกรธเขาเล่า”^(๖)
ถ้าพิจารณาอย่างนี้แล้วยังไม่หายโกรธ ก็ลองพิจารณาขั้นต่อไป

ขั้นที่ ๕ พิจารณาความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน

พิจารณาความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน คือ พึงพิจารณาว่า
ทั้งเราและเขาต่างก็มีกรรมเป็นสมบัติของตน ทำกรรมอะไรไว้ก็จะ
ได้รับผลของกรรมนั้น เริ่มด้วยพิจารณาตัวเองว่า เราโกรธแล้วไม่ว่า
จะทำอะไรการกระทำของเรานั้นเกิดจากโทสะซึ่งเป็นอกุศลมูล
กรรมของเราก็ย่อมเป็นกรรมชั่ว ซึ่งก่อให้เกิดผลร้ายมีแต่ความ

เสียหายไม่เป็นประโยชน์ และเราจะต้องรับผลของกรรมนั้นต่อไป

อนึ่ง เมื่อเราจะทำกรรมชั่วที่เกิดจากโทสะนั้น ก่อนที่เราจะทำร้ายเขา เราก็ทำร้ายแผดเผาตัวเราเองเสียก่อนแล้ว เหมือนเอามือทั้งสอง กอบถ่านไฟจะขว้างใส่คนอื่นก็ไหม้มือของตัวเองก่อน หรือเหมือนกับเอามือกอบอุจจาระ จะไปโปะใส่เขาก็ทำตัวนั้นแหละให้เหม็นก่อน

เมื่อพิจารณา ความเป็นเจ้าของกรรมฝ่ายตนเองแล้ว ก็พิจารณาฝ่ายเขาบ้างในทำนองเดียวกัน เมื่อเขาโกรธเขาจะทำการอะไรก็เป็นกรรมชั่ว และเขาก็จะต้องรับผลกรรมของเขาเองต่อไป กรรมชั่วนั้น จะไม่ช่วยให้เขาได้รับผลดีมีความสุขอะไร มีแต่ผลร้าย เริ่มตั้งแต่แผดเผาใจของเขาเองเป็นต้นไป ในเมื่อต่างคนต่างก็มีกรรมเป็นของตน เก็บเกี่ยวผลกรรมของตนเองอยู่แล้ว เราอย่ามัวคิดวุ่นวายอยู่เลย ตั้งหน้าทำแต่กรรมที่ดีไปเถิด ถ้าพิจารณากรรมแล้ว ความโกรธก็ยังไม่ระงับพึงพิจารณาขั้นต่อไป

ขั้นที่ ๖ พิจารณาพระจริยาวัตรในปางก่อน ของ พระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าของเรา นั้น กว่าจะตรัสรู้ก็ได้ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายมาตลอดเวลายาวนานนักหนา ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยยอมเสียสละแม้แต่พระชนม์ชีพของพระองค์เอง เมื่อทรงถูกข่มเหงกลั่นแกล้งเบียดเบียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็ไม่ทรงแค้นเคือง ทรงเอาดีเข้าตอบ ถึงเขาจะตั้งตัวเป็นศัตรูถึงขนาดพยายามปลงพระชนม์ ก็ไม่ทรงมีจิตประทุษร้าย

บางครั้งพระองค์ช่วยเหลือเขาแทนที่จะเห็นคุณ เขากลับทำร้ายพระองค์ แม้กระนั้นก็ไม่ทรงถือโกรธ ทรงทำดีต่อเขาต่อไป

พุทธจริยาเช่นที่ว่ามานี้ เป็นสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปยากที่จะปฏิบัติได้ แต่ก็เป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งชาวพุทธควรจะนำมาระลึก ตักเตือนสอนใจตน ในเมื่อประสบเหตุการณ์ต่างๆ ว่า ที่เราถูกกระทบกระทั่งอยู่ที่นี่ เมื่อเทียบกับที่พระพุทธเจ้าทรงประสบมาแล้วนั้นว่าเล็กน้อยเหลือเกินเทียบกันไม่ได้เลย ในเมื่อเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงประสบนั้นร้ายแรงเหลือเกิน พระองค์ยังทรงระงับความโกรธไว้มีเมตตาอยู่ได้ แล้วเหตุไฉนกรณีเล็กน้อยอย่างของเรานี้ คิษย์อย่างเราจะระงับไม่ได้ ถ้าเราไม่ดำเนินตามพระจริยาวัตรของพระองค์ ก็น่าจะไม่สมควรแก่การที่อ้างเอาพระองค์เป็นพระศาสดาของตน พุทธจริยาวัตรเกี่ยวกับความเสียสละอดทน และความมีเมตตากรุณาของพระพุทธเจ้า อย่างที่ท่านบันทึกไว้ในชาดกมีมากมายหลายเรื่อง ส่วนมากยืดยาวไม่อาจนำมาเล่าในที่นี้ได้ จะขอยกตัวอย่างชาดกง่ายๆ สั้นๆ มาเล่าพอเป็นตัวอย่าง

ครั้งหนึ่ง พระโพธิสัตว์อุบัติเป็นพระเจ้ากรุงพาราณสีมีพระนามว่า “พระเจ้ามหาสิลวะ” ครั้งนั้นอำมาตย์คนหนึ่งของพระองค์ทำความผิดถูกเนรเทศ และได้เข้าไปรับราชการในพระเจ้าแผ่นดินแคว้นโกศล อำมาตย์นั้นมีความแค้นเคืองติดใจอยู่ได้ให้โจรคอยเข้ามาปล้นในดินแดนของพระเจ้าสิลวะอยู่เนืองๆ เมื่อราชบุรุษจับโจรได้ พระเจ้าสิลวะทรงสั่งสอนแล้วก็ปล่อยตัวไปเป็นเช่นนี้อยู่เสมอ ในที่สุดอำมาตย์ร้ายนั้นก็ใช้เหตุการณ์เหล่านี้ยุยงพระเจ้าโกศลว่า พระเจ้าสิลวะอ่อนแอถ้ายกทัพไปรุกราน

คงจะยึดแผ่นดินพาราณสีได้โดยง่าย พระเจ้าโกศลทรงเชื่อจึงยกกองทัพไปเข้าโจมตีพาราณสี พระเจ้าสีลวะไม่ทรงประสงค์ให้ราษฎรเดือดร้อน จึงไม่ทรงต่อต้านทรงปล่อยให้พระเจ้าโกศลยึดราชสมบัติจับพระองค์ไป แล้วก็ให้เอาไปฝังทิ้งเป็นในสุสานถึงแก่พระคอ รอเวลากลางคืนให้สุนัขจิ้งจอกมากิน ตามวิธีประหารอย่างในสมัยนั้น

ครั้นถึงเวลากลางคืน เมื่อสุนัขจิ้งจอกเข้ามาพระเจ้าสีลวะทรงใช้ไหวพริบ และความกล้าหาญ เอาพระทนต์ขบที่คอสุนัขจิ้งจอกตัวที่เข้ามาจะกัดกินพระองค์ เมื่อสุนัขนั้นตื่นรนรุนแรงทำให้สุนัขตัวอื่นหนีไป และทำให้ดินบริเวณหลุมฝังนั้นกระจุยกระจายหลวมออก จนทรงแก้ไขพระองค์หลุดออกมาได้ในคืนนั้นเอง ทรงเล็ดลอดเข้าไปได้จนถึงห้องบรรทมของพระเจ้าโกศลพร้อมด้วยดาบอาญาสิทธิ์ของพระเจ้าโกศลเอง ทรงไว้ชีวิตพระเจ้าโกศล และพระราชทานอภัยโทษ เพียงทรงกู้ราชอาณาจักรคืนแล้วให้พระเจ้าโกศลสาบานไม่ทำร้ายกัน ทรงสถาปนาให้เป็นพระสหายแล้วให้พระเจ้าโกศลกลับไปครองแคว้นโกศลตามเดิม^(๓)

อีกเรื่องหนึ่ง พระโพธิสัตว์อุบัติเป็นวานรใหญ่อยู่ในป่าครานั้น ชายผู้หนึ่งตามหาโคของตนที่เข้ามาในกลางป่า แล้วพลัดตกลงไปในเหวขึ้นไม่ได้ อดอาหารนอนแخمवलันหวังสิ้นแรงพอดี ในวันที่ลึบพญาวานรมาพบเข้าเกิดความสงสาร จึงช่วยให้ขึ้นมาจากเหวได้

ต่อมา เมื่อพญาวานรซึ่งเหนื่อยอ่อนจึงพักผ่อนเอาแรงและนอนหลับไป ชายผู้นั้นเกิดความคิดชั่วร้ายขึ้นว่า “ ลิงนี้มันกินอาหารของคนเหมือนสัตว์ป่าอื่น ๆ นั้นแหละ อยากระนั้นเลย เราก็

หิวแล้ว ฆ่าลิงตัวนี้กินเสียเถิด กินอิ่มแล้วจะได้ถือเอาเนื้อมันติดตัวไปเป็นเสบียงด้วย จะได้มีของกินเดินทางผ่านที่กัณดารไปได้” คิดแล้วก็หาก่อนหินใหญ่มาก่อนหนึ่ง ยกขึ้นทุ่มหัวพญาวานร ก้อนหินนั้นทำให้พญาวานรบาดเจ็บมากแต่ไม่ถึงตาย พญาวานรตื่นขึ้นรีบหนีขึ้นต้นไม้ มองชายผู้นั้นด้วยน้ำตานอง แล้วพูดกับเขาโดยดีทำนองให้ความคิดว่าไม่ควรทำเช่นนั้น ครั้นแล้วยังเกรงว่าชายผู้นั้นจะหลงทางออกจากป่าไม่ได้ ทั้งที่ตนเองก็เจ็บปวดแสนสาหัสยังช่วยโดดไปตามต้นไม้ นำทางให้ชายผู้นั้นออกจากป่าไปได้ในที่สุด^(๔)

**แม้พิจารณาถึงอย่างนี้แล้ว ความโกรธก็ยังไม่ระงับ
พึงลองพิจารณาวิธีต่อไป**

ขั้นที่ ๗ พิจารณาความเคยเกี่ยวข้องกันในสังสารวัฏ

มีพระพุทธพจน์แห่งหนึ่งว่า ในสังสารวัฏคือ การเวียนว่ายตายเกิดที่กำหนดจุดเริ่มต้นมิได้นี้ สัตว์ที่ไม่เคยเป็นมารดา ไม่เคยเป็นบิดา ไม่เคยเป็นบุตร ไม่เคยเป็นธิดากันนั้นเป็นไม่มี^(๕) เมื่อเป็นเช่นนี้ หากมีเหตุโกรธเคืองจากใคร พึงพิจารณาว่า ท่านผู้นี้บางทีเคยเป็นมารดาของเรา ท่านผู้นี้บางทีเคยเป็นบิดาของเรา ท่านที่เคยเป็นมารดานั้นรักษาบุตรไว้ในท้องถึง ๑๐ เดือน ครั้นคลอดออกมาแล้วเลี้ยงดูไม่รังเกียจ แม้แต่สิ่งปฏิกูลทั้งหลาย เช่น อุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลาย น้ำมูก เป็นต้น เช็ดล้างได้สนิทใจให้ลูกนอนแนบอก เทียวอุ้มไปมาเลี้ยงลูกได้จนเติบโตใหญ่ ส่วนท่านที่เป็นบิดาก็ต้องเดินทางลำบากอื่น ๆ บ้าง หากทางรวบรวมทรัพย์มาก็ด้วยคิดจะเลี้ยงลูกน้อย ถึงแม้ไม่ใช่เป็นมารดา บิดา ก็อาจ

เป็นพี่ เป็นน้อง เป็นญาติ เป็นมิตร ซึ่งได้เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันมา ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน การที่จะทำใจร้าย และแค้นเคืองต่อบุคคลเช่นนั้น ไม่เป็นการสมควร

ถ้าพิจารณาอย่างนี้แล้วก็ยังไม่หายโกรธก็อาจพิจารณาตามวิธีในข้อต่อไปอีก

ขั้นที่ ๘ พิจารณาอานิสงส์ของเมตตา

ธรรมที่ตรงข้ามกับความโกรธ ก็คือ เมตตา ความโกรธมีโทษก่อผลร้ายมากมาย ฉันทใด เมตตาก็มีคุณก่อให้เกิดผลดีมากมาย ฉันทนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ควรที่จะระงับความโกรธเสีย แล้วตั้งจิตเมตตาขึ้นมาแทน ให้เมตตานั้นแหละช่วยกำจัด และป้องกันความโกรธไปในตัว

ผู้มีเมตตาย่อมสามารถเอาชนะใจคนอื่น ซึ่งเป็นชัยชนะที่เด็ดขาดไม่กลับแพ้ ผู้ตั้งอยู่ในเมตตาชื่อว่าทำประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่น เมตตาทำให้จิตใจสดชื่น ผ่องใส มีความสุข ดังตัวอย่างในที่แห่งหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสแสดงอานิสงส์ของเมตตาไว้ ๑๑ ประการคือ หลับก็เป็นสุข, ตื่นก็เป็นสุข, ไม่ฝันร้าย, เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย, เป็นที่รักอมมนุษย์ทั้งหลาย, เทวดารักษา, ไฟหรือยาพิษและศาสตราไม่กร้ำกราย, จิตใจตั้งมั่นเป็นสมาธิได้รวดเร็ว, สนิหน้าผ่องใส, ตายก็มีสติไม่หลงพันเพื่อน, เมื่อยังไม่บรรลुकุณธรรมถึงขั้นอรหัญบุคคลก็ย่อมเข้าถึงพรหมโลกได้^(๑๐)(ต้องบรรลุมเมตตาตาม)

ถ้ายังเป็นคนขี้โกรธอยู่ ก็ยังนับว่าอยู่ห่างไกลจากการที่จะได้อานิสงส์เหล่านี้ ดังนั้นจึงควรพยายามทำเมตตาให้เป็นธรรม

ประจำใจให้จงได้ โดยหมั่นฝึกอบรมทำใจอยู่เสมอ ๆ ถ้าจิตใจ
เมตตายังไม่เข้มแข็งพอ เอาชนะความโกรธยังไม่ได้เพราะ
สังคมนิสัยมักโกรธไว้วาวนาน จนกิเลสตัวนี้แน่นหนาพึงลอง
พิจารณาใช้วิธีต่อไป

ขั้นที่ ๙ พิจารณาโดยวิธีแยกธาตุ

วิธีการข้อนี้ เป็นการปฏิบัติใกล้แนววิปัสสนา หรือเอา
ความรู้ทางวิปัสสนามาใช้ประโยชน์ คือมองดูชีวิตนี้ มองดูสัตว์
บุคคล เรา เขา ตามความเป็นจริงว่า ที่ถูกที่แท้แล้วก็แม้แต่
เพียงส่วนประกอบทั้งหลายมากมายมาประชุมกันเข้า แล้วก็สมมติ
เรียกกันไปว่า เป็นคน เป็นสัตว์ เป็นฉัน เป็นเธอ เป็นเรา เป็นเขา
เป็นนาย ก. นาง ข. เป็นต้น ครั้นจะชี้ชัดลงไปทีตรงไหนว่า
เป็นคน เป็นเรา เป็นนาย ก. นาง ข. ก็หาไม่พบ มีแต่ส่วนที่เป็น
ธาตุแข็งบ้าง ธาตุเหลวบ้าง เป็นรูปขันธ์บ้าง เป็นเวทนาขันธ์บ้าง
เป็นสัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ หรือวิญญาณขันธ์บ้าง หรือเป็น
อายตนะต่าง ๆ เช่น ตาบ้าง หูบ้าง จมูกบ้าง เป็นต้น

เมื่อพิจารณาตามความจริงแยกให้เป็นส่วน ๆ ได้อย่างนี้แล้ว
พึงสอนตัวเองว่า “นี่แน่ะ เธอเอ๋ย ก็ที่โกรธเขาอยู่นั้นโกรธอะไร
โกรธผม หรือโกรธขน หรือโกรธหนัง โกรธเล็บ โกรธ
กระดูก โกรธธาตุดิน โกรธธาตุน้ำ โกรธธาตุไฟ โกรธธาตุลม
หรือโกรธรูป โกรธเวทนา โกรธสัญญา โกรธสังขาร โกรธ
วิญญาณ หรือโกรธอะไรกัน” ในที่สุดก็จะหาฐานที่ตั้งของความ
โกรธไม่ได้ ไม่มีที่ยึดที่เกาะให้ความโกรธจับตัว

อาจพิจารณาต่อไปในแนวนั้นอีกว่า ในเมื่อคนเรา ชีวิตเรา เป็นแต่เพียงสมมติบัญญัติ ความจริงก็มีแต่ธาตุ หรือขันธ์ หรือ นามธรรม และรูปธรรมต่าง ๆ มาประกอบกันเข้า แล้วเราก็ตัดสมมติ นั้น ยึดติดถือมั่นหลงวุ่นวายทำตัวเป็นหุ่นถูกชักถูกเชิดกันไป การที่มาโกรธ กระพืดกระเฟียด งุ่นง่าน เคืองแค้นกันไปในั้น มองลงไปให้ถึงสภาวะความเป็นจริงแล้ว ก็เหลวไหลไร้สาระ ทั้งเพ ถ้ามองความจริงทะลุสมมติบัญญัติลงไปได้ถึงขั้นนี้แล้ว ความโกรธก็จะหายไปเอง

อย่างไรก็ตาม คนบางคนจิตใจ และสติปัญญายังไม่พร้อม ไม่อาจพิจารณาแยกธาตุออกไปอย่างนี้ได้ หรือสักว่าแยกไปตามที่ได้ยินได้ฟังได้อ่านมา แต่มองไม่เห็นความจริงเช่นนั้น ก็แก้ความโกรธไม่สำเร็จ ถ้าเป็นเช่นนั้นก็พึงดำเนินการตามวิธีต่อไป

ขั้นที่ ๑๐ ปฏิบัติทาน คือ การให้หรือแบ่งปันสิ่งของ

ข้อนี้เป็นวิธีการในชั้นลงมือทำ เอาของตนให้แก่คนที่ปรปักษ์ และรับของของปรปักษ์มาเพื่อตน หรืออย่างน้อยอาจให้ของของตนแก่เขาฝ่ายเดียว ถ้าจะให้ดียิ่งขึ้นควรมีปิยวาจา คือ ถ้อยคำสุภาพไพเราะประกอบเสริมไปด้วย การให้หรือการแบ่งปันกันนี้ เป็นวิธีแก้ความโกรธที่ได้ผลชะงัด สามารถระงับแรงแห่งความโกรธที่ยาวนานให้สงบลงได้ ทำให้ศัตรูกลายเป็นมิตร เป็นเมตตา กรุณาที่แสดงออกในการกระทำ ท่านกล่าวถึงอานุภาพยิ่งใหญ่ของท่าน คือ การให้นั่นว่า “การให้เป็นเครื่องฝึกคนที่ยังฝึกไม่ได้ การให้ยังสิ่งประสงค์ทั้งปวงให้สำเร็จได้ ผู้ให้ก็เบิกบาน ขึ้นมาได้ด้วยการให้ ฝ่ายผู้ได้รับก็น้อมลงมาพบด้วยปิยวาจา ”

เมื่อความโกรธเลือนหาย ความรักใคร่ก็เข้ามาแทน
ความเป็นศัตรูกลับกลายเป็นมิตร ไฟพยาบาทก็กลายเป็นน้ำทิพย์
แห่งเมตตา ความแค้นเคืองเราร้อนด้วยทุกข์ที่รุมเร้าใจ ก็กลายเป็น
เป็นความสดชื่น ผ่องใสเบิกบานใจด้วยความสุข

วิธีทั้ง ๑๐ ที่ว่ามาเป็นขั้น ๆ นี้ ความจริงมิใช่จำเป็นต้อง
ทำไปตามลำดับเรียงรายข้ออย่างนี้ วิธีใดเหมาะได้ผลสำหรับตน
ก็พึงใช้วิธีนั้น ตกลงว่าวิธีการท่านก็ได้แนะนำไว้อย่างนี้แล้ว เป็น
เรื่องของผู้ต้องการแก้ปัญหา จะพึงนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์
แท้จริงต่อไป

ขอให้ทุกท่านเห็นโทษภัยของความโกรธ สำหรับผู้ที่มัก
โกรธขอให้ใช้วิธีการเหล่านี้เพื่อดับความโกรธ ส่วนผู้ที่ไม่มักโกรธ
วิธีการเหล่านี้ก็ยังคงใช้เป็นคติช่วยเตือนตนเอง ไม่ให้เผลอสติ
กลายเป็นผู้มักโกรธได้.

หมายเหตุ

เรื่องนี้เขียนตามแนวคัมภีร์วิสุทธิมัคค์ ภาค ๒ หน้า ๙๓-๑๐๖
แต่แทรกเสริมเติม และตัดต่อเรียบเรียงใหม่ตามที่เห็นสมควร
ของเดิมมี ๙ วิธี ในที่นี้ขยายออกเป็น ๑๐ วิธี และเนื้อหาเก่าท่าน
มุ่งสอนพระภิกษุผู้บำเพ็ญเมตตากรรมฐาน ในที่นี้เขียนปรับให้
เหมาะแก่คนทั่วไป.

เชิงอรรถ

- ๑) ดู ส. ส. ๑๕ / ๘๗๕ / ๓๒๕
- ๒) อัง. สัตตก ๒๓ / ๖๑ / ๙๘ (แปลตัดเอาความเป็นตอน ๆ)
- ๓) ขุ. ฐ. ๒๕ / ๒๕ / ๔๒ ; ๒๘ / ๔๘
- ๔) ส. ส. ๑๕ / ๑๙๙ / ๕๗
- ๕) เทียบกับคำสอนไม่ให้โคกเคड़ा , อัง. ปญจก ๒๒ / ๔๘ / ๖๒
- ๖) วิสุทธิมรรค ๒ / ๙๗ (ตัดข้อความสำหรับภิกษุโดยเฉพาะ ออกแล้ว)
- ๗) มหาสาลีวชาดก , ชา. อ. ๒ / ๔๑
- ๘) ดู มหากปิชาดก , ชา.อ. ๗ / ๒๗๑
- ๙) ส. นิ. ๑๖ / ๔๕๑ - ๕ / ๒๒๓ - ๔
- ๑๐) อัง. เอกาทสก. ๒๔ / ๒๒๒ / ๓๗๐ (หมายถึง เมตตาเจโตวิมุตติ)

อกุโธโรโน อนุปนาฮี อมกขี สุทนต์ คโต
สมฺปนฺนทิกฺกุจฺจि เมธาวี ตํ ชญฺญา อริโย อิติ.

ผู้ใดไม่โกรธ ไม่ผูกโกรธ ไม่ลบหลู่ ถึงความหมดจด
มีทิกฺกุจฺจิสมฺบูรณ มีปัญญา พึงรู้ว่าผู้นั้นเป็นอริยะ.

(ขุททกนิกาย ปฏิสมฺภิตามคฺค ๓๑/๒๔๑.)

ฝึกดูใจ ไม่ใช่การฝึกใจ

โดยพระอาจารย์ มานพ อุปสโม (วัดนายโรง บางกอกน้อย)

การฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดวิปัสสนาปัญญา หรือที่เรียกในภาษาธรรมว่า “**การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน**” นั้น ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ใจสงบตั้งมั่น ไม่ใช่การมานั่งนิ่ง ๆ เพื่อทำจิตใจให้สงบ แต่ต้องการนั่งนิ่ง ๆ เพื่อเฝ้าติดตามดูความรู้สึกต่าง ๆ ให้ทัน

การฝึกใจให้สงบตั้งมั่นในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่ง ด้วยการบังคับใจให้รับรู้เพียงอารมณ์เดียวไม่รับรู้อย่างอื่นนั้น เรียกว่า “**สมถกรรมฐาน**” เป็นอีกแนวทางหนึ่งของการปฏิบัติกรรมฐาน ซึ่งมีจุดหมายสูงสุด คือ **ฌานสมาบัติ และอภิญญาจิต** (สมาธิขั้นแน่นอน และความสามารถพิเศษของจิตในการรับรู้ เช่น การมีหุทิพย์ ตาทิพย์ การอ่านใจผู้อื่น หรือการมีอิทธิฤทธิ์ เป็นต้น) ซึ่งความสามารถเหล่านี้ แม้จะฟังดูพิเศษ แต่พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ทรงให้ความสำคัญ หรือให้ความสนใจ **เพราะเป็นความสามารถที่ไม่อาจพาใจให้เข้าถึงความหลุดพ้นจากกิเลส และการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏได้**

สมถกรรมฐาน จึงไม่ใช่คำสอนหลักของพระพุทธเจ้า แต่เป็นคำสอนหลักของครูบาอาจารย์ต่างๆ เช่น นักพรต ดาบส ฤๅษี ซีไฟร ตั้งแต่ในยุคก่อนพุทธกาล ซึ่งสามารถเจริญสมถกรรมฐานจนได้ฌานสมาบัติ ได้อภิญญาจิตกันมากมาย และพระพุทธเจ้าเองก็ทรงเคยศึกษาวิชาเหล่านี้ จนจบหลักสูตรมาแล้วจากสองอาจารย์ คือ ท่านอาหารดาบส กาลามโคตร และท่านอุทกดาบส-รามบุตร และก็ทรงพบว่าสมถกรรมฐานนั้นพาพระองค์ไปได้สูงสุด

แต่ครอบงำ แต่ยังไม่ถึงทางหลุดพ้น พระพุทธองค์จึงทรงออก แสวงหาวิธีปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นด้วยพระองค์เอง และในที่สุด พบว่าการกระทำความเพียรทางใจตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้น คือ วิธี เดียวที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากกิเลส และการเวียนว่ายตาย เกิดได้

อีกสาเหตุที่สมถกรรมฐานนั้น ไม่ใช่หนทางในการปฏิบัติที่ เหมาะสำหรับเรา ก็เพราะสถานะของเรานั้นไม่เหมาะกับการ ประคองจิตเพื่อเจริญสมาธิให้ตั้งมั่นถึงขั้นฌานสมาบัติ ซึ่งต้อง อาศัยการปลีกตัวเองออกจากหมู่คณะอย่างเด็ดขาด และไปอยู่ ตามลำพังในสถานที่วิเวกอันสงบสงัดเท่านั้น ผู้ที่ยังมีภารกิจ ยัง มีหน้าที่การงาน ยังมีครอบครัว ยังต้องเกี่ยวข้องกับหมู่คณะอยู่ จึงมีสภาวะจิตที่ไม่พร้อมสำหรับการเจริญฌาน

การเจริญวิปัสสนากรรมฐาน จึงเหมาะกว่าสำหรับคนที่มี **สถานภาพอย่างพวกเรา** เพราะวิปัสสนากรรมฐานไม่ได้มุ่งเน้น ให้ใจนิ่ง แต่มุ่งฝึกการระลึกรู้ และการกระทำความรู้สึกให้ แคล่วคล่องว่องไว เพื่อใช้ตามดูใจให้รู้เท่าทันความจริง จนกระทั่ง สามารถนิ่งเฉยต่ออารมณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบได้

ความนิ่งจากการรู้เท่าทันนั้น แตกต่างจากความนิ่งจาก สมาธิเพราะความนิ่งจากสมาธินั้น เป็นความนิ่งที่เกิดเพราะใจไม่ ยอมรับรู้โลกภายนอก จึงแสดงออกเป็นความนิ่งเฉย แต่การ นิ่งเฉยจากวิปัสสนานั้น **เกิดขึ้นได้ทั้ง ๆ ที่ใจยังคงรับรู้สิ่งต่าง ๆ ตามปกติเหมือนคนทั่วไป** แต่เพราะสามารถรับรู้อย่างเท่าทัน ความตื่นเต้นไปตามความรู้สึกต่าง ๆ เกิดเป็นความนิ่งเฉยขึ้นแทน

อุปมาเหมือนการดูหนังดูละคร หากเป็นเรื่องที่เคยดูมาแล้วเรา ย่อมทราบดีว่าเรื่องราวจะเป็นอย่างไร และจะจบลงอย่างไร จึง ไม่รู้สึกตื่นเต้นเร้าใจไปตามสิ่งที่เห็นอีก

สรุปได้ว่า ; การมาผิด มาปฏิบัติสำหรับเราก็คือ การฝึกฝน ฝึกติดตามดูใจของเราซึ่งเป็น **“การฝึกดูใจ ไม่ใช่การผิดใจ”**

การฝึกใจกับการฝึกดูใจนั้นแตกต่างกัน **การฝึกใจ** คือฝึกให้ ใจรับรู้ ให้ใจรู้สึกเฉพาะเรื่องที่เราอยากให้รู้ เพื่อให้เกิดความนิ่ง ความตั้งมั่นเป็นสมาธิ **ส่วนการฝึกดูใจ** คือการฝึกสังเกตตามดู ตามรู้ใจที่ทำหน้าที่รับรู้ และทำหน้าที่รู้สึกให้ทัน ซึ่งการฝึกสังเกต ใจนั้น ผู้ฝึกใหม่ ๆ อาจพบว่าใจของเราพล่าน นั้นเป็นเพราะเราไป บังคับใจ ไม่ปล่อยให้ใจได้รับรู้โดยอิสระ ใจจึงเริ่มมีปฏิกิริยา โต้ตอบด้วยอาการพล่านกระสับกระส่าย

ผู้ที่ฝึกหัดใหม่ ส่วนมากมักจะสับสนระหว่าง การฝึกใจกับ การฝึกดูใจ และมักใช้วิธีบังคับใจให้ไปรับรู้เฉพาะสิ่งที่ต้องการให้ ใจรู้ เช่น หากฝึกหัดด้วยการดูลมหายใจเข้าออก ก็บังคับให้ใจรับรู้ เฉพาะลมหายใจเข้าออกเท่านั้น เมื่อใจหลุดไปคิดเรื่องอื่นก็ บังคับให้ใจกลับมาดูลมหายใจเข้าออกอีก โดยไม่ยอมให้ใจไปรับรู้ เรื่องอื่น ๆ เลย หากเราฝึกใจด้วยวิธีนี้ ก็ลองนั่งสังเกตลม หายใจเข้าออกสักครึ่งชั่วโมง ใจก็จะเริ่มมีปฏิกิริยา คือ เริ่มพล่าน เริ่มตันรน เริ่มไม่ยอมอยู่กับลมหายใจเข้าออกแล้ว เพราะรู้สึกถูก บังคับ ถูกกำหนดให้อยู่กับลมหายใจเข้าออกเท่านั้น ซึ่งเป็นไป ไม่ได้เพราะเป็นการฝืนธรรมชาติของใจ ใจก็เลยพล่าน แต่หาก เราตามดูลมหายใจเข้าออกแบบไม่บังคับ ใจจะคิดอะไรก็ปล่อยให้ ใจคิดไป หน้าที่ของเราก็คือ ตามดู ตามสังเกตใจไปเรื่อย ๆ

เท่านั้น เราจะเริ่มเห็นว่าใจนั้นบังคับไม่ได้ เพราะมีธรรมชาติต้องรับรู้เรื่องใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา เราก็จะสามารถฝึกไปได้อย่างสบายๆ โดยที่ใจไม่พล่าน **หน้าที่เรา...คือ การตามรู้**

ใจของเราไม่เที่ยงแท้ เปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เดียวก็คิดถึงคนนั้น แล้วก็เปลี่ยนไปคิดถึงคนนี้ คิดเรื่องนี้อยู่เดี๋ยวเดียว ก็เปลี่ยนไปคิดถึงเรื่องใหม่แล้ว คิดว่าจะไปทำอย่างนี้ แต่ไม่ทันไรก็คิดใหม่ว่าจะไปทำอย่างอื่นอีกแล้ว เมื่อสังเกตเราจะเข้าใจ และเห็นจริงว่าความคิดของเรานั้นเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา แล้วเราก็จะเื่อยกเย็นขึ้น ไม่วิ่งเต้นตามใจตัวเองมากเกินไป แต่หากเรามองไม่เห็น และไม่รู้จักความจริงนี้ เราก็มักจะไปเกาะติดอยู่กับเรื่องต่างๆ ตามที่ใจคิด เมื่อใจของเราเปลี่ยนมากๆ เข้า เราก็จะรู้สึกเร่าร้อน และเหนื่อย

สาระสำคัญและประโยชน์ ของการปฏิบัติธรรมอยู่ตรงที่ เราจะสามารถมองเห็นธรรมชาติที่แท้จริงของใจ เห็นการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เห็นการหมดไปของสิ่งกระทบ เห็นความดับไปของความคิด ส่วนหน้าที่ของเราก็คือ ตามรับรู้ความเปลี่ยนแปลงไปของใจ ไม่ใช่ไปรับสิ่งที่ใจคิดมาคิดปรุงแต่งต่อ ผู้ที่ไม่เคยเฝ้าตามดูใจอาจจะเถียงว่า ใจสามารถคิดถึงเรื่องเดียวกันๆ ได้ เพราะเคยมีประสบการณ์กับบางเรื่องที่ลืมไม่ลง เฝ้าคิดถึงแล้วคิดถึงอีก ก็เลยเข้าใจว่านั่นเรียกว่า การคิดเรื่องเดียว แต่แท้จริงแล้ว นั่นเป็นการเข้าใจผิด ที่เกิดเพราะไม่ได้ตามสังเกต ดูความเปลี่ยนแปลงของใจให้ละเอียดพอ หากตามดูใจโดยละเอียดแล้ว จะเห็นเลยว่า แม้ใจจะคิดถึงสิ่งนั้นอยู่ตลอดเวลา แต่ใจจะเปลี่ยนวิธีคิดไปเรื่อยๆ คือ คิดถึงในมุมนี้มุมนี้ เมื่อคิดจบแล้วก็เปลี่ยนมุมคิดใหม่ คิดจบอีกก็เปลี่ยนอีก เป็นอยู่อย่างนี้ตลอด เพราะฉะนั้น

จึงบอกว่าการคิดนั้นเราไม่ต้องฝึก เพราะเป็นความสามารถพิเศษ
ที่มีอยู่โดยธรรมชาติของใจ เป็นเรื่องที่ใจทำได้ดีอยู่แล้ว แต่การ
เฝ้ามองใจที่คิดต่างหาก ที่จะต้องฝึก

ดังนั้น แม้ว่าปฏิบัติไปแล้วใจจะฟุ้ง ก็ไม่เป็นไรไม่ต้องกังวล
ขอเพียงแค่เรารู้ทันว่าใจกำลังฟุ้ง แล้วให้หาประโยชน์จากความฟุ้ง
ด้วยการทำหน้าที่ตามดูตามรู้ใจต่อไป ใจจะฟุ้งจะหงุดหงิดจะรำคาญ
จะพล่านก็ให้ตามดู ในที่สุดความว่องไวของสติสัมปชัญญะจะเกิด
ไม่ว่าใจจะฟุ้ง จะหงุดหงิด จะรำคาญ หรือ จะสงบ ก็มีประโยชน์
ทั้งนั้น สำหรับการเจริญวิปัสสนาลึกลับสำคัญอยู่ที่ เราจะสามารถใช้
ประโยชน์จากใจได้แค่ไหนเท่านั้น หากเรามัวแต่เกลียดความฟุ้ง
แล้วชอบความสงบ เมื่อใจฟุ้งเราก็จะรู้สึกขัดใจจนลืมหายประโยชน์
จากความฟุ้งที่เกิดขึ้น หากเป็นเช่นนี้เราก็เสียหาย เพราะจะเสีย
โอกาส ได้รู้ ได้เห็น ความรู้สึกต่างๆตามความเป็นจริง เนื่องจาก
มัวแต่อยากได้มาซึ่งความสงบ จนลืมเก็บเกี่ยวประโยชน์จากความฟุ้ง
ลืมใช้ความฟุ้งเป็นอุปกรณ์ในการศึกษาตัวเอง อย่างนี้ น่าเสียดาย

**ผู้ปฏิบัติวิปัสสนานั้นต้องมองเห็นคุณค่าของทุกอารมณ์
ทุกความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับใจให้เท่ากันให้ได้ ไม่ว่าจะฟุ้ง หรือสงบ
ก็มีคุณค่าเท่ากัน เพราะอารมณ์เหล่านั้น สามารถทำให้เกิด
สติสัมปชัญญะ เกิดปัญญามองเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาได้.**

ประเมินผลการปฏิบัติ

เรื่องความรู้ความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัตินั้น ถ้าเราศึกษาเราฟังมาก ๆ ก็คงจะเป็นที่เข้าใจกันดี ปัญหาที่อยู่เพียงว่า เราจะฝึกให้ได้ผลอย่างนั้นได้อย่างไร

แม้เราจะเข้าใจวิธีการปฏิบัติ ก็ไม่ใช่เราจะสามารถรับประโยชน์จากการปฏิบัติได้ทันที และประโยชน์ที่จะได้รับ ต้องอยู่กับการฝึกฝน อบรมปฏิบัติให้มาก ๆ ให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป **ตรงนี้จึงอยู่ที่ความพากเพียร**

เป้าหมายของการปฏิบัติ คือ การชำระจิตใจให้สะอาด บริสุทธิ์จากกิเลส ให้กิเลสอันได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น หดไปจากจิตใจของเรา

ฉะนั้น เราก็ต้องมาวัดผลกัน โดยดูที่ผล ดูที่เป้าหมายของการปฏิบัติ ดูความสะอาด ความบริสุทธิ์ในจิตใจของเราว่า กิเลสที่เคยมีอยู่นี้ เบบางลงไปหรือไม่ โลภะ โทสะ โมหะในใจของเรานั้น ลดลงไปได้บ้างไหม ถ้าหากเบบางลงไปก็แสดงว่า การปฏิบัตินั้นมีความก้าวหน้า แต่ถ้ากิเลสมันเท่าเดิม หรืออาจจะมากขึ้น ก็แสดงว่า การปฏิบัตินั้นยังไม่เจริญ ยังไม่ก้าวหน้า

แต่ละคนก็ต้องวัดผลด้วยตัวของตัวเอง ไม่มีใครที่จะมาตัดสินให้ ไม่มีใครจะมาประกาศให้ เราต้องตัดสินด้วยตัวเราเอง ด้วยความยุติธรรม

ดูว่า... เมื่อก่อน กับปัจจุบันนี้แตกต่างกันอย่างไร จิตใจของเรา ลด ละ สละ ลงไปได้แค่ไหน ความยึดมั่นถือมั่น น้อยลงไปได้บ้างหรือไม่ เราต้องทบทวนดู.

พระครูเกษมธรรมทัต
(สุรศักดิ์ เขมรสี)

วัดมเหยงคณ์

ต.หันตรา อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๐๐๐
โทรศัพท์ (๐๓๕) ๒๔๒-๘๙๒, ๒๔๔-๓๓๕
โทรสาร (๐๓๕) ๒๔๕-๑๑๒
www.geocities.com/mahayonk

โย จ วสุสสตร์ สีเว กุสัโต หินวิริโย
เอกาหัง ชีวิต์ เสยโย วิริยัม อารภโต ทพหัม.

ผู้ใดเกียจคร้าน มีความเพียรเลว พึงเป็นอยู่ตั้งร้อยปี
แต่ผู้ปรารถนาคความเพียรมั่นคง มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ประเสริฐกว่านั้น.

(พุทธ) (ยุกุทกนิกาย ธมมปท ๒๕/๓๐.)

๖ บรรณานุกรม ๙

คณะศิษย์อาจารย์กิตติยา สีมันตร. (๒๕๕๐, มิถุนายน). **คู่มือฟังสวดพระอภิธรรม และ
คำอธิบายพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บุญศิริ.

คณะสหายธรรม. (๒๕๔๕, ๕ กรกฎาคม). **คุยกันวันพุธ**. ฉบับรวมเล่ม กรุงเทพฯ:
ทิพย์วิสุทธิ.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียง. (๒๕๔๙). **หนังสือเรียนเชิงบูรณาการธรรมศึกษาชั้นเอก**.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เสียงเชียง.

ท. อีรานั้นท์. (๒๕๔๙). **สวดมนต์สิบสองตำนานแปล**. ฉบับสทธรรมิก (พิมพ์ครั้งที่ ๓).
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงแก้ว.

พระคันธสารากิจวงศ์. ธรรมาจริยะ, อภิวิงสะ. (๒๕๕๐, มกราคม). **พระปริตรธรรม**.
(พิมพ์ครั้งที่ ๑๖). กรุงเทพฯ: สุนนพัลลิตซิง.

พระครูอรุณธรรมรังสี. (เอี่ยม สิริวณโณ). (ม.ป.ป.). **มนต์พิธีแปล**. กรุงเทพฯ:
อักษรสมัยการพิมพ์.

พระจิริยุทธ์ อธิฉนฺโท. (๒๕๔๗). **คู่มือชีวิต**. ฉบับวันขึ้นปีใหม่ วัดอัมพวัน จ.สิงห์บุรี:
(ม.ป.ท.).

พระจุฬากษ. (๒๕๔๖). **รัตนปฐา**. สาลนังกูรวิงสคาม วัดป่าพุทธชัยมงคล จ.ขอนแก่น:
(ม.ป.ท.).

พระชุมพล พลปญโญ. (๒๕๔๗, ๕ ธันวาคม). **พุทธมงคลอาานิสงส์**. กรุงเทพฯ:
สุทิเรียวรินตั้งเฮาส์.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตโต). (๒๕๔๖). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**.
(พิมพ์ครั้งที่ ๑๑). และ (๒๕๔๖). **ฉบับประมวลธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ ๑๒). กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

----- (๒๕๕๐, กรกฎาคม). **ทำอย่างไรจะหายโกรธ**. (พิมพ์ครั้งที่ ๙๐). กรุงเทพฯ:
(ม.ป.ท.).

พระศาสนโสภณ. (จตตลโล). (๒๕๔๗). **สวดมนต์แปล**. (พิมพ์ครั้งที่ ๑๓). วัดมกุฏกษัตริยาราม
กรรมการมхамกุฎราชวิทยาลัย กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มхамกุฎราชวิทยาลัย.

พระสัทธัมมโชติกะ อัมมาจาริยะ. (๒๕๔๕, ๑ ธันวาคม). **มาติกาโชติกะ อัมมสังคณิ-
สรูปัตถนิสสยะ.**(พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ : ทิพยวิสุทธิ.

----- (๒๕๔๖). **มหោภิธัมมัตถสังคหฎีกา. ปริจเฉทที่ ๕ เล่มที่ ๑** วิถีมุตต-สังคหะ,
ภูมิจตุกกะ และปฏิสนธิจตุกกะ (พิมพ์ครั้งที่ ๖). กรุงเทพฯ : ไทยรายวัน
กราฟฟิค เพลท.

----- (๒๕๔๖). **มหោภิธัมมัตถสังคหฎีกา. ปริจเฉทที่ ๕ เล่มที่ ๒** กัมมจตุกกะ,
มรณุปัตตติจตุกกะ (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ : ไทยรายวัน กราฟฟิค เพลท
พระอาจารย์माणพ อุปลโม. (ม.ป.ป.). **รู้จักใจ คือกำไรชีวิต.** กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์อัมรินทร์.

พระอุตรคณาธิการ. (ชวินทร์ สระคำ) และ จำลอง สารพัดนึก. (๒๕๔๖,กันยายน).
พจนานุกรมบาลี - ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ : ธรรมสาร.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๕). **พระไตรปิฎกภาษาไทย.** ฉบับมหาจุฬาฯ
จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ทรงเจริญ
พระชนมายุ ๖๐ พรรษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๒๕). **พระไตรปิฎกภาษาไทย.** (พิมพ์ครั้งที่ ๑).
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

วิศิษฐ์ ชัยสุวรรณ. (๒๕๔๖). **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมทางไปรษณีย์ เรื่องสาระนำรู้
เกี่ยวกับพระอภิธรรม.** (พิมพ์ครั้งที่ ๕). กรุงเทพฯ : (ม.ป.ท.).

สมเด็จพระวันรัต. (ทัพบ พุทธิสิริมหาเถระ) วัดโสมนัส กรุงเทพฯ : (๒๕๔๙, ธันวาคม)
. **มรณบาย.**กรุงเทพฯ : พิมพ์นครินทร์ตั้ง เซ็นเตอร์.

สลิส. (นันทสมบุญ). นิเวศน์ภูมินทร์. (๒๕๕๐, พฤษภาคม). **พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์
และที่มาของพระอภิธรรม เนื้อหาโดยสังเขป.** กรุงเทพฯ : พี. เอ. สิววิง.

สุจินต์ บริหารวนเขตต์. (๒๕๔๑, มิถุนายน). **ปัจจัยสังเขป.** มูลนิธิศึกษา - และเผยแผ่
พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : (ม.ป.ท.).

สุริย์ มีผลกิจ, วิเชียร มีผลกิจ. (๒๕๔๕, ๓ มีนาคม). **พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา.** (พิมพ์ครั้งที่ ๓).
กรุงเทพฯ : คอมพิวเตอร์.

